

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU
FAALİYET RAPORU

1 EYLÜL 1992 - 30 EYLÜL 1995

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
Giriş	7
I. Türkiye'de Demokrasi ve İnsan Hakları Konusunda Gelişmeler	10
II. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	15
1) Komisyonun Görevleri	15
2) Komisyonun Çalışma Yöntemi	16
3) Komisyon Toplantı Özetleri	16
a) 2. Yasama Yılı toplantıları	16
b) 3. Yasama Yılı toplantıları	24
c) 4. Yasama Yılı toplantıları	28
4) Komisyona Yapılan Başvurular	31
a) 2. Yasama Yılında Komisyona yapılan başvurular	31
b) 3. Yasama Yılında Komisyona yapılan başvurular	39
c) 4. Yasama Yılında Komisyona yapılan başvurular	47
5) Komisyon Kararları	54
Sonuç	64
Ek 1 - Bosna-Hersek Raporu	69
Ek 2 - Yüksek Askerî Şûr'a Kararlarına Yargı Yolunun Açılmasına Dair Değerlendirme	85
Ek 3 - Zaman Gazetesi yazarı Ömer Okçu'ya (Hekimoğlu İsmail) dair rapor	86
Ek 4 - Nevruz kutlamaları sırasında Diyarbakır'da bulunan heyetin gözlemlerine dair değerlendirme	89
Ek 5 - Hollanda Raporu	93
Ek 6 - Pasaport Kanununun 22. Maddesiyle İlgili Değerlendirme	122
Ek 7 - Diyarbakır Cezaevi İnceleme Raporu	125
Ek 8 - Batı Trakya Raporları	133
Ek 9 - 3686 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'nun 5. Maddesine Üç Fıkra Eklenmesine Dair Kanun Teklifi	155
Ek 10 - Keşmir Raporu	
Ek 11 - Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un "İnsan Hakları Günü"nde (10.12.1994) Komisyonda yaptığı konuşma	169
Ek 12 - Komisyon Üyeleri	173

ÖNSÖZ

5 Aralık 1990 tarih ve 3686 sayılı yasayla kurulan ve 1 Mart 1991 tarihinden bu yana çalışmalarını sürdüren Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kuruluşundan bu yana kamuoyunda ilgiyle izlenmektedir. Komisyon kuruluş amacını gerçekleştirmeye ve yasayla kendisine verilen görevleri yerine getirmeye çalışmaktadır.

Ancak, demokrasinin tam anlamıyla yerleştirilemediği, şiddetin toplumun her kesiminde ön plana çıktığı, insanlarımız arasında hoşgörü ve saygının gün geçtikçe azaldığı günümüz Türkiye'sinde Komisyonun çalışmaları tek başına yeterli olamamaktadır. İnsanımız, kendi başına gelmediği veya kendisi bir haksızlıkla karşılaşmadığı sürece, başkalarına yapılan haksızlıklara hiçbir tepki göstermemektedir. İhlaller sorunların çözümü için sanki zorunlu gibi görmeye başlanmıştır. Kamuoyumuz duyarsızlaşmış, çeşitli nedenlerle insan haklarına saygı anlayışından uzaklaşmaya başlamıştır. Oysa ussal kamuoyu desteği insan haklarına ilişkin sorunlarımızı çözmede çok önemli bir yardımcı ve etkidir.

Ülkemizde insan haklarına evrensel ölçülerde saygı duyulmasını sağlayacak imzaladığımız uluslararası anlaşmalar çerçevesinde-hukuki düzenlemelerin yapılması ve demokratikleşmenin bir an önce gerçekleştirilmesi hayati önem taşımaktadır. Bu konuda çağdaş bir hukuk devleti ve demokrasiye inanan her kesimin desteğine ihtiyaç vardır. Terörün kaygı verici boyutlara ulaştığı ülkemizde insan hakları savunucularının işlerinin zorlaştığı da tartışılmaz bir gerçektir. Terör her zaman olduğu gibi en büyük darbesini demokrasiye ve insan haklarına indirmektedir. Dileğimiz insan haklarına saygının tüm vatandaşlarımızın bilincine yerleşmesi ve terörün ülkemiz gündeminden biran önce çıkmasıdır.

Komisyon 1 Mart 1991- 31 Ağustos 1992 tarihlerini kapsayan ilk faaliyet raporunu yayınladıktan sonra üç yıldır düzenli bir şekilde aylık faaliyet raporları yayınlarak çalışmaları ve incelemelerini kamuoyunun bilgisine sunmuştur. 19. yasama döneminin sonuna yaklaştığımız şu günlerde, son üç yasama yılının faaliyetleri tek bir raporda toplanarak bu dönemin çalışmaları sonlanmaktadır. Bu raporun yazımını gerçekleştirmeleri ve Komisyon çalışmalarına katkıları nedeniyle başta Prof. Dr. Metin Kazancı, Feride Eroğlu ve Ali Çolak olmak üzere Komisyon görevlileri Mine Onuk, Necati Alptekin, M.Sulhi Şahin ve Gülay Bilgili'ye teşekkür ederim.

Sabri YAVUZ

Kırşehir Milletvekili

TBMM İnsan Haklarını
İnceleme Komisyonu Başkanı

GİRİŞ:

Genel olarak, "kişilerin insan olmaları nedeniyle, insanlık onuruna uygun olarak sahip oldukları haklar bütünü olarak tanımlanan insan haklarının korunması, bireylerin bir takım haklarının korunması amacı ile devlet iktidarının sınırlandırılması ve keyfiliklerin önlenmesi temeline oturmaktadır. 20. yüzyıla gelinceye kadar, bu temelde pek çok metin düzenlenmiştir. Ancak, bu metinler, devlet ile vatandaşları arasındaki ilişkilerin iç hukukun konusu olduğu noktasından hareket etmiştir. Gerek İkinci Dünya Savaşı öncesinde, gerekse savaş boyunca yaşanan vahşet sonucunda, insan haklarının sadece ulusal düzeyde korunmasının yetersizliği görülmüş, insanlığın temel değerlerinin uluslararası alanda korunması gerektiği düşüncesi öne çıkmış ve düzenlemeler bu yönde gelişmiştir. Savaş sonrası kurulan evrensel ve bölgesel düzeydeki uluslararası kuruluşlar tarafından uluslararası alana sunulan belgeler ve oluşturulan koruma mekanizmaları çerçevesinde bir sistem geliştirilmeye çalışılmıştır. Bugün, insan hakları kavramı bütün demokratik rejimlerin temelinde yer alan üstün bir değer sistemi haline gelmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 3686 sayılı yasa ile 5.12.1990 tarihinde kurulmuştur. Komisyon kuruluşunu takiben, ülkenin hemen hemen her yerinden gelen başvurular nedeniyle insanımızın hem belirli haksızlıkları dile getirdiği, hem de önlem alınmasını istediği bir makam haline gelmiştir. Nitekim, kuruluşu izleyen yıllarda Komisyona yapılan başvurular çok değişik alanları ve sorunları kapsamış ve yönetilen gözünde Komisyon her derde deva bir makam olarak görülmüştür. Bu dönemlerdeki başvuruların büyük bir bölümü Komisyonun yetki alanı dışında kalan sorunlarla ilgilidir. Örneğin başvuru geçim sıkıntısı çekenlerin maddi yardım talepleri, haklarındaki mahkeme kararlarından hoşnut olmayanların mahkeme kararlarının incelenmesi talepleri en yoğun başvurular arasındadır. Hemen eklemek gerekir ki, Komisyonun bu görüntüsü bugün de devam etmektedir. Bu tür başvurular sayıca azalmış olmakla birlikte insanımız, Komisyonun şahsında Türkiye Büyük Millet Meclisinin gücünü görmekte ve ilettiği sorunların çözümünü beklemektedir.

Kuruluş yasası komisyonun yetki ve görevlerini açık olarak belirtmiştir. Ancak kimi haklı başvuruları sonuca bağlamak, halkın insan hakları ihlalleriyle ilgili açıkladığı sorunlarını bir derece olsun azaltmak hukuken mümkün olmamıştır. Herşeyden önce yasa insan hakları ihlallerini önlemede Komisyona icrai yetki tanımamıştır. Yasanın Komisyona yüklediği görev denetim ve gözetimdir. Bu konuda 4. maddenin (e) fıkrası; Komisyona "İnsan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek" yetkisi vermiştir. Bu yetki icrai olmadığı gibi Komisyona yalnızca bir aktarma misyonu vermektedir.

Komisyon gelen başvuruları inceleyip insan haklarının ihlal edildiği kanısına vardığında, durumu düzeltmek ve yeniden gözden geçirmek için ilgili makamlara dosyayı aktarmakta ve yapılan işlemle ilgili bilgi istemektedir. Yapılan işlem, daha doğrusu yapılabilecek işlem bu aşamayla sınırlıdır. Ülkemizdeki hukuk sistemi ve özellikle kuvvetler ayrılığı ilkesi Komisyonun Kamu Yönetiminin ve Yargının işlerine müdahalesini engellemektedir. Ancak yasa 6. maddesindeki "Komisyonun gerekli görmesi halinde; inceleme konusunun sorumluları hakkında genel hükümlere göre kovuşturma veya işlem yapılabilmesi için, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Komisyon raporu ilgili mercilere bildirilir" hükmü ile insan haklarını ihlal eden kamu ajanlarını genel hükümlere göre kovuşturmak üzere ilgili yönetime bildirmeyi olanaklı kılmaktadır. Burada amaç, kuşkusuz ihlali önleyici olmaktan çok ihlal sonrası cezalandırmayı sağlayan işlemleri gerçekleştirmektir. Teorik olarak ihlal önleyici bir yaptırımdan çok ihlal sonrası süreç değerlendirilmeye alınmıştır.

Yapılan başvurular arasında sıkça söz konusu edilen "işkenceye maruz kaldığı" iddiasını anında inceleyip durumu tesbit etme konusunda Komisyonun net ve açık bir yetkisi bulunmamaktadır. Hele gözaltındaki kişileri "yalnızca işkence veya kötü muameleye" maruz kalıp kalmadığı konusunda gözlemek yetkisinin yokluğu Komisyon çalışmalarının karşısına çok önemli bir pratik engel olarak çıkmaktadır. Komisyon, gözaltına alınmış kişilerin durumlarını bu açıdan öğrenme ve gözleme olanağından yoksundur. "Yargıya intikal etmiş olay" gerekçesiyle üstü örtülen bu durumu Komisyon, hazırladığı bir yasa taslağı ile aşmak istemişse de bu taslağı yasalaştırmak olanağı bulunamamıştır. Gözaltına alınanlar ya da tutukhuların yalnızca işkence ve kötü muamele görüp görmediklerinin araştırılması ile ilgili bu girişim, müsbet hukukumuzun yargıya intikal eden olaylara müdahale edilemeyeceği ilkesine dayanılarak akım bırakılmıştır. Oysa günümüzde sayıları azalmış olmakla birlikte, geçmiş dönemlerde işkence iddialarının bir bölümü yargıya intikal etmiş olaylarla ilgilidir. Böyle bir durum, Komisyonun güvenlik güçlerinin insan hakları konusundaki uygulamalarını bizzat denetlemesini de engellemekte ve bu açıdan bir boşluk oluşturmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun ülke düzeyindeki etkisi ve kimi durumlarda insan hakkı ihlallerini istenilen biçimde çözebilecek, önleyebilecek bir güce ulaşamamış olmasını bir eksiklik olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak hemen eklemek gerekir ki, özellikle güvenlik güçlerini insan hakları konusunda daha dikkatli olmaya iten en önemli neden, Komisyonun sorunları çözmeye yetkisi değil, sahip olduğu moral güç ve güvenlik güçlerini bu konuda hem yasal hem de siyasi olarak denetleyebilecek tek kuruluş olmasıdır. Bir başka anlatımla Komisyonun sadece varlığı bile yönetim üzerinde olumlu bir etki yaratmış, kolluk güçlerini daha dikkatli ve titiz davranmaya yöneltmiştir. Yüce Meclisin bir kuruluşu olması, yönetime üstün bir

konumu olması ve siyasi gücü bu konuda olumlu sonuçlar vermiştir. Komisyon, kısacası belirli misyonları istenilen biçimde yerine getirmiş olmasa bile, yine de ülkemizde insan hakları konusunda bir iyileştirmeye yönelişin temel kurum ve faktörlerinden biri olmuştur.

Özetlemek gerekirse denilebilir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ülkemizin insan hakları açısından geçtiği kritik dönemde yalnızca çalışmaları ile değil, varlığıyla da küçümsenmeyecek bir misyonu yerine getirmiştir. Bu misyon hem tüm Türkiye'de kamu yöneticilerini ve iç kamuoyunu hem de dış dünyayı etkilemiştir. Komisyon insan hakları konusundaki hassasiyetini ve konuya sahipliğini sağduyusu yüksek tüm insanların katkısıyla sürdürmek amacındadır.

Bu raporun ilk bölümünde ülkemizde demokrasi ve insan hakları konusundaki son gelişmeler ele alınacak, daha sonra da Komisyon çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

I. TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ VE İNSAN HAKLARI KONUSUNDA GELİŞMELER

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçimler sonrası oluşturulan koalisyon hükümetleri ve 19. yasama döneminde demokrasi ve insan hakları alanında gerçekleştirilen gelişmeler şöyle özetlenebilir:

1- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 1 Aralık 1992 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla yapılan iyileştirmeler şunlardır:

- Değişiklikten önce yasada yer alan tutuklama nedenlerinden kapsamı geniş ve yoruma açık ifadeler değiştirilmiş ve yoğun eleştirilere uğrayan, "suçun devlet veya hükümet nüfuzunu kıran veya ülkenin asayişini bozan eylemlerden ya da genel adap aleyhinde olması" biçimindeki tutuklama nedeni yasadan çıkarılmıştır.
- Yapılan değişiklikle mehzaz kanunda (Alman CMUK) yer alan, fakat Türk muhakeme hukuku kuralları içinde açıkça düzenlenmeyen orantılılık ilkesine -tutuklama konusunda hakimnin takdir hakkını düzenleyen fıkrada- yer verilmiştir.
- 6 aydan az hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren fiillerde tutuklama kararı verilemeyeceği kural olarak kabul edilmiştir.
- Hazırlık soruşturması 6 ay ile sınırlandırılmış ve 7 yıldan az hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda tutukluluk süresinin 2 yıldan fazla olması engellenmiştir. 7 yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlar ile ölüm cezasını gerektiren suçlarda takdir hakime bırakılmıştır.
- CMUK'da yapılan en önemli değişiklikler gözaltı ve ifade konusundadır. Ferdi suçlarda gözaltı süresi eskiden olduğu gibi 24 saat olarak kalmıştır. Üç veya daha fazla kişinin işlediği suçlarda değişiklikten önce 15 gün olan gözaltı süresi 4 güne indirilmiştir. Bu sürenin 8 güne kadar uzatılabilmesi savcının talebine ve hakimnin kararına bağlı kılınmıştır. Gözaltı süresinin uzatılmasına veya yakalama işlemine karşı başvuru hakkı da tanınmıştır. Böylece, idari işleme karşı itiraz hakkı getirilerek, her halde, yakalama işleminin hakim tarafından incelenebilmesi olanağı sağlanmış olmaktadır. Ayrıca, yakalanarak gözaltına alınan sanığın serbest bırakıldıktan sonra, aynı suç nedeniyle tekrar yakalanması engellenmiştir.

■ Yakalanan kişi ya da sanığa; isnad edilen suçun anlatılması, müdafî tayin hakkının bulunduğu, müdafî tayin edebilecek durumda değilse baro tarafından tayin edilecek bir müdafî isteyebileceği, isterse müdafîin ifade ve sorguda hazır bulunacağı, yakınlarından istediğine yakalandığını duyurabileceği ve isnad edilen suç hakkında açıklama yapmamasının kanuni hakkı olduğunun söylenmesi gibi yeni haklar tanınmıştır.

■ Yakalanan kişi ya da sanığın soruşturmanın her aşamasında avukat yardımından yararlanacağı, avukatın zabıtaca yapılan soruşturma da dahil olmak üzere, soruşturmanın her aşamasında yakalanan kişi veya sanıkla görüşebileceği, sorgu süresince yanında olma ve hukuki yardıma bulunma hakkının engellenemeyeceği belirtilmiştir. Böylece şüphelinin yakalandıktan itibaren avukata ulaşma ve her aşamada avukat yardımını alması güvence altına alınmıştır.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, yakalama ve ifade konusunda yukarıda sayılan iyileştirmelerin, DGM kapsamına giren suçlarda uygulanmaması ayrımcılığa, eşitsizliğe ve karışıklıklara yol açabileceği gibi nedenlerle çeşitli çevrelerce eleştirilmiş ve eksik bulunmuştur.

■ CMUK'na bir madde eklenerek, kötü davranma, işkence, zorla ilaç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma, bazı araçlar uygulama gibi iradeyi bozan bedeni ve ruhi müdahaleler yasaklanmış, yasak sorgu yöntemleriyle alınan ifadeler geçersiz kılınmıştır. Bu madde hükmü, DGM kapsamına giren suçlar da dahil olmak üzere tüm suçlar açısından geçerlidir.

■ DGM kapsamına giren suçlar sınırlandırılmıştır.

2- Anayasa Mahkemesi'nin Terörle Mücadele Kanununun bazı maddelerini iptal eden kararı 27 Ocak 1993 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece, görev ve yetkilerini kötüye kullanan kamu görevlilerine karşı etkili hukuksal işlemler yapılmasının önü açılmıştır.

3- Anayasa Mahkemesi, Memurin Muhakemet Kanununun İl İdare Kurulu kararlarına karşı dava açılmasını engelleyen 6. maddesinin "Bir meclisin kararı aleyhindeki itiraz mafevki mecliste...tetkik edilir" ibaresini iptal etmiştir. Karar 23 Kasım 1992 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmış ve yayımından itibaren altı ay sonra yürürlüğe girmiştir.

- 4- Anayasanın 133. maddesi 8.7.1993 tarih ve 3913 sayılı yasanın 1. maddesi ile değiştirilerek özel radyo ve televizyon yayınlarına olanak sağlanmıştır. Bununla bağlantılı olarak çıkarılan Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun 20 Nisan 1994 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 5- 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu 27.12.1993 tarih ve 3953 sayılı yasa ile değiştirilmiş ve değişiklik 30 Aralık 1993 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Değişiklik yasası Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerinin görev ve yetkilerinin Sıkıyönetimin kaldırılması durumunda sona ermesini ve devam eden dava dosyalarının sonuçlandırılmadan soruşturma ve yargılamaya devam edilmek amacıyla yetkili sivil mercilere gönderilmesini öngörmektedir. Kanun çıktığında, Askeri Mahkemelerde sıkıyönetim döneminden kalan ve 903 sanığa ait toplam 22 dava bulunmaktaydı.
- 6- Güvenlik soruşturmasının kaldırılmasını ve sıkıyönetim döneminde bazı nedenlerle görevlerine son verilen kamu personeli ile kamu görevine alınmayanların haklarının geri verilmesini öngören 4045 sayılı kanun 3 Kasım 1994 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 7- Gümrük Birliği öncesinde rekabet koşullarının Avrupa standartlarına yükseltilmesi açısından zorunlu olan ve ekonomik tekelleşmeyi engelleyerek mülkiyetin yaygınlaştırılmasını amaçlayan 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun 13 Aralık 1994 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
- 8- 1992 yılından günümüze, Demokratikleşme Paketi çerçevesinde, TBMM tarafından onaylanarak yürürlüğe giren uluslararası anlaşma ve sözleşmeler ile yayımlandıkları *Resmi Gazete* tarihleri aşağıdadır:
 - İşletmelerde İşçi Temsilcilerinin Korunması ve Onlara Sağlanacak Kolaylıklar Hakkında 135 sayılı ILO Sözleşmesi (11.12.1992).
 - Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 sayılı ILO Sözleşmesi (11.12.1992)
 - Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkının Korunmasına ve İstihdam Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine İlişkin 151 sayılı ILO Sözleşmesi (11.12.1992).
 - Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Asgari Yaş Sınırlarını Belirleyen 59 sayılı ILO Sözleşmesi (12.12.1992).

- İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri Hakkında 142 sayılı ILO Sözleşmesi (12.12.1992).
- Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışma Hakkında 144 sayılı ILO Sözleşmesi (12.12.1992).
- İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşmeye Ek ve Bu Sözleşme ile İlk Ek Protokol Kapsamında Bulunanlardan Başka Bazı Hak ve Özgürlükleri Tanıyan 4 Numaralı Protokol (26.2 1994).
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (11.12.1994). Türkiye, Sözleşmenin 17., 29., 30.. maddelerine çekince koymuştur.

9- Türkiye Büyük Millet Meclisini ve kamuoyunu uzun yıllardır meşgul eden Anayasanın değiştirilmesi sorunu 23 Temmuz 1995 tarihli ve 4121 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç Metni ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun"un TBMM tarafından kabulü ile, kısmen de olsa, olumlu bir şekilde sonuçlandırılmıştır. 26.7.1995 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Kanunla 12 Eylül Askeri Yönetiminin getirdiği kısıtlamaların kaldırılması, anayasanın sivil ve demokratik bir anayasa haline getirilmesi amaçlanmıştır. 1982 Anayasasının Başlangıç dahil 15 maddesinde yapılan değişikliklerin önemlileri özetle şöyledir:

- Anayasanın Başlangıç bölümünde yer alan ve 12 Eylül askeri darbesini överek meşrulaştıran bölümler metinden çıkarılmıştır.
- Sendika, dernek, vakıf, meslek kuruluşları ve kooperatiflerin siyasal faaliyetlerini engelleyen düzenlemeler kaldırılmıştır.
- İdarenin dernekleri, keyfi olarak, uzun süre kapatmasını engellemek amacıyla gecikmede sakınca bulunan kimi hallerde, derneklerin idare tarafından kapatılması durumunda yargının karar verme süresi 48 saat ile sınırlandırılmıştır.
- Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri yürüten kamu görevlilerinin kanunla kendi aralarında kurmalarına cevaz verilen sendikalarına ve üst kuruluşlarına üyeleri adına yargı mercilerine başvurabilme ve idareyle toplu görüşme yapabilme hakkı tanınmıştır.

...

- Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın oy hakkını kullanabilmeleri için uygulanacak tedbirlerin kanunla belirleneceği öngörülmüştür. Seçmen yaşı 18'e indirilerek, daha genç kuşakların siyasete katılımının önü, kısmen açılmıştır. Ancak, seçilme yaşının 25'e indirilmesi için, TBMM Genel Kurulunda yeterli çoğunluk sağlanamamıştır. Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan tutukluların, görevli hakimnin yerinde yönetim ve denetimi altında oy kullanabilmesi sağlanmıştır.
- Siyasi partilerin yurtdışında örgütlenip faaliyette bulunmasını, kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlar ile vakıf kurmalarını engelleyen hüküm anayasadan çıkarılarak, bunlar serbest bırakılmıştır. Yüksek öğretim elemanları ile yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmesine ilişkin esasların kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.
- Siyasi partilerin sendikalar, dernekler, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi ilişki ve işbirliği içine girmelerine engel olan hüküm kaldırılmıştır.
- Yapılan değişiklik ile, istifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi -üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verilmesi zorunluluğu kaldırılarak- kolaylaştırılmış, milletvekillerinin parti değiştirmesi serbest bırakılmış ve partilerin Anayasa Mahkemesi tarafından temelli kapatılması durumunda, kapatılmaya beyan ve eylemleriyle neden olmayan milletvekillerinin üyeliklerinin düşmesi engellenmiştir.
- Anayasa Mahkemesinde görülen, siyasi partilerin kapatılması veya temelli kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasının dinlenmesine ilişkin hüküm ile parti kapatma davalarında ilgili tarafların görüşlerinin alınması sağlanmıştır.

II. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

1- KOMİSYONUN GÖREVLERİ

3686 sayılı yasa ile, 5.12.1990 tarihinde kurulan Komisyon insan hakları uygulaması açısından kamu yönetimi üzerinde yeni bir denetim biçimi öngörmekte ve yasama organının bir komisyonu önemli yetkilerle donatılmış olmaktadır.

3686 sayılı yasa ile ilk defa insan hakları ihlalleri ile ilgili olarak gözetim sağlanması ve en önemlisi insan haklarına saygının ülkeye yerleştirilmesi amacıyla, T.B.M.M. bünyesinde böyle bir komisyon oluşturulmuştur. Bu yasa uyarınca komisyonun görevleri şöyle belirlenmiştir:

- Uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek,
- Türkiye'nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası andlaşmalarla T.C. Anayasası ve diğer milli mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonlarının gündemindeki konular üzerinde, istem üzerine görüş bildirmek,
- Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası andlaşmalara, Anayasaya ve kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla araştırmalar yapmak, bu konularda iyileştirmeler ve çözümler önermek,
- İnsan haklarının ihlale uğradığına dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek veya gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek,
- Gerektiğinde, dış ülkelerdeki insan hakları ihlallerini incelemek ve bu ihlalleri, o ülke parlamenterlerinin dikkatlerine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak,
- Her yıl yapılan çalışmaları, elde edilen sonuçları, yurtiçi ve dışında insan haklarına saygı ve uygulamaları kapsayan bir rapor hazırlamak,

Komisyon, bu görevleri yerine getirebilmek için, tüm kamu ve özel kuruluşlardan bilgi almak, ilgilileri çağırıp bilgilerine başvurmak, gerektiğinde söz konusu yerlerde araştırma ve inceleme yapmak yetkisiyle donatılmıştır.

2- KOMİSYONUN ÇALIŞMA YÖNTEMİ

T.B.M.M. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun üye sayısı, 3686 sayılı yasa uyarınca, Danışma Kurulunun teklifi üzerine Genel Kurulca 21 olarak belirlenmiştir. Siyasi parti grupları ile bağımsızlar meclisteki sayılarının -boş üyelikler hariç- üye tam sayısına oranlanması ile bulunan yüzde oranına uygun olarak temsil edilmektedirler. Komisyonunda 21 üye arasından seçilen bir başkan, iki başkan vekili, bir sözcü ve bir katip görev yapmaktadır.

Kuruluşundan 20 Ekim 1991 genel seçimlerine kadar Komisyonunda üç parti temsil edilmiştir. 20 Ekim genel seçimlerinden sonra Komisyonunda 5 parti temsil edilmeye başlanmıştır. Haftanın belirli bir günü, gündemindeki konuları görüşmek için olağan toplantılar yapan Komisyon, gerek gördüğü hallerde, olağanüstü toplantılar da yapmaktadır. Komisyon sekreteryası, danışman, raportör, uzman ve memurlardan oluşmaktadır. Gelen başvurular ön incelemeden geçirildikten sonra gerekli görülenler başkanın onayı ile işleme konulmaktadır. Komisyon yasaya göre başvuruları üç ay içinde yanıtlamak zorundadır. Komisyon görevleri ile ilgili incelemelerini alt komisyonlar kurmak suretiyle de yapabilir ve hazırladığı raporları T.B.M.M. Başkanlığına sunar. Komisyon raporları Danışma Kurulu'nun görüş ve önerisiyle Genel Kurul gündemine alınabilir ve okunmak suretiyle veya üzerinde görüşme açılarak bilgi edinilir. Raporlar Başbakanlık ve ilgili Bakanlıklara Başkanlıkça gönderilir.

3- KOMİSYON TOPLANTI ÖZETLERİ

a) İkinci Yasama Yılı Toplantıları

1992 Eylül ve Ekim aylarında Komisyon toplantısı yapılmamıştır.

11 Kasım 1992 günü "TBMM Başkanlığının 6.11.1992 tarihli yazısı uyarınca, gözaltında kaybolduğu ileri sürülen 8 kişinin akibetinin araştırılması amacıyla bir alt komisyon kurulması" gündemiyle yapılan 1. toplantıda Alt Komisyonun kurulmasına karar verilmiş, Alt Komisyon üyeliklerine İzmir Mv. Mehmet Özkan, Erzincan Mv. Ali İbrahim Tutu, Şanlıurfa Mv. Halil İbrahim Çelik ve Kahramanmaraş Mv. Ökkeş Şendiller seçilmiştir. Bu toplantıda bir Komisyon üyesi ordudan re'sen emekli edilen subay ve astsubaylarla ilgili bir Alt Komisyon kurulmasını, bir diğeri de Komisyonun cezaevleri ve gözetim merkezlerinde yapacağı incelemeler sırasında çıkabilecek sorunların önlenmesi için Komisyon üyelerine yetki belgesi verilmesini içeren bir kanun teklifi hazırlanmasını önermiştir.

18 Kasım 1992'de "Başkan ve Sözcü Seçimi" gündemiyle yapılan 2. toplantıda Kırşehir Mv. Sabri Yavuz ve Trabzon Mv. Eyüp Aşık başkanlığa aday

gösterilmiş, yapılan oylama sonucunda Sabri Yavuz Komisyon Başkanlığına seçilirken, Komisyon Sözcülüğüne de İzmir Mv. Mehmet Özkan seçilmiştir.

25 Kasım 1992' de "Bosna- Hersek Alt Komisyonu ve Hekimoğlu İsmail (Ömer Okçu) Alt Komisyonu raporlarının görüşülmesi" gündemiyle yapılan 3. toplantıda Almanya'nın Mölln şehrinde meydana gelen ve üç vatandaşımızın ölümü, 9 vatandaşımızın da yaralanmasıyla sonuçlanan olaylar ele alınmıştır. İrkçı saldırılar kınanırken olayın ve Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın durumlarının yerinde incelenebilmesi amacıyla bir heyetin Almanya'ya giderek incelemelerde bulunması kararlaştırılmıştır.

Aynı toplantıda görüşülen Bosna-Hersek Alt Komisyonu'na hazırlanan rapor, Komisyon raporu olarak aynen benimsenerek, TBMM Başkanlığına gönderilmiş, Hekimoğlu İsmail ile ilgili alt komisyon raporunun üzerinde yapılan görüşmelerden sonra yeniden yazılarak görüşülmesine karar verilmiştir. Ayrıca, bir Komisyon üyesinin, Sudan'ın başkenti Hartum'da, İslam Ülkeleri İnsan Hakları Teşkilatını kurmak amacıyla düzenlenen Konferansa Komisyonun da katılması önerisi üzerinde konuşulmuştur.

27 Kasım 1992' de "Almanya'nın Mölln şehrinde ırkçıların saldırısı sonucu 3 vatandaşımızın ölümü ve 9 vatandaşımızın yaralanması olayını araştırmak amacıyla bir heyet oluşturulması" gündemiyle yapılan olağanüstü 4. toplantıda Almanya'ya gidecek heyetin oluşumu ve ziyaretin hangi tarihlerde gerçekleştirileceği hususları görüşülmüştür.

2 Aralık 1992' de "Pasaport Kanunun 22.maddesinin görüşülmesi" gündemiyle yapılan 5. toplantıda gündeme geçilmeden Almanya'daki gelişmeler ele alınmış ve Almanya'ya gidecek olan heyetin ziyaretini 4 - 11 Aralık tarihlerinde gerçekleştirmesi kararlaştırılmıştır. Bu toplantıda ayrıca Diyarbakır'ın Kulp ilçesindeki olaylar ve Alt Komisyonca hazırlanan rapor üzerinde de tartışılmıştır.

13 Ocak 1993 tarihli "Türk Silahlı Kuvvetlerinden re'sen emekli edilen subay, astsubayların durumlarının değerlendirilmesi - Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında insan hakları eğitimi verilmesi ile bu alanda basın-yayın organlarından yararlanılması" gündemli 6. toplantı gündemde yer alan konularda görüş bildirecek Milli Eğitim ve Milli Savunma Bakanlıkları temsilcilerinin konular hakkında hazırlık yapmak için süre istemeleri nedeniyle ertelenmiştir.

20 Ocak 1993 günü "Başkanvekili seçimi - Türk Silahlı Kuvvetlerinden re'sen emekli edilen subay, astsubayların durumlarının değerlendirilmesi - Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında insan hakları eğitimi verilmesi ile bu alanda basın-yayın organlarından yararlanılması" gündemiyle yapılan 7. toplantıda Komisyon Başkanlığına, Hollanda'nın Venlo kentinde, Hüseyin Köksal isimli vatandaşımızın gözaltına alınması ve daha sonra da ölmesi üzerine

Hollanda makamlarına bir kınama mesajı gönderilmesi önerilmiştir. Ancak Komisyon üyelerinin konunun yerinde incelenmesi ve bu arada Hollanda'da yaşayan Türk vatandaşlarının durumlarının ve sorunlarının da ele alınmasının yararlı olacağı görüşünü ortaya atmaları sonucu yapılan oylamada beş kişilik bir Alt Komisyonun Hollanda'da incelemeler yapmak üzere görevlendirilmesi karara bağlanmıştır.

Aynı toplantıda Yüksek Askeri Şur'a kararlarıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinden re'sen emekli edilen subay ve astsubayların durumları değerlendirilmiştir. Komisyon üyelerince eşleri başörtüsü takan subay ve astsubayların bu gerekçeyle ordudan uzaklaştırıldıkları ileri sürülmüş, emekliye sevk edilenlerin durumlarının araştırılabilmesi için yargı yolunun açılması gerektiği ifade edilmiş, konu üzerinde yapılan görüşmelerden sonra, re'sen emekli edilen subay, astsubaylara yargıya başvurma yolunu kapatan Anayasa'nın 125. maddesinin ikinci bendinin insan haklarına aykırı ögeler taşıdığı ve kaldırılmasının yararlı olacağının Komisyonca önerilmesi benimsenmiştir.

15 Ocak 1993 günü ise Bosna-Hersek konusunda takındığı tutum nedeniyle Birleşmiş Milletleri protesto etmek için BM'nin Ankara temsilciliğinin önüne Komisyon başkanı ve bazı üyelerin katılımıyla "siyah çelenk" konulmuş ve gelişmeleri kınayan bir bildiri okunmuştur.

27 Ocak 1993 tarihli "Başkanvekili seçimi - Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında insan hakları eğitimi verilmesi ile bu alanda basın-yayın organlarından yararlanılması - Hekimoğlu İsmail Alt Komisyonu raporunun görüşülmesi" gündemli 8. toplantı yeterli çoğunluk olmadığından yapılamamıştır.

Komisyonun 3 Şubat 1993 tarihinde "Başkanvekili seçimi - Almanya Alt Komisyonu raporunun görüşülmesi - Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında insan hakları eğitimi verilmesi ile bu alanda basın-yayın organlarından yararlanılması - Hekimoğlu İsmail Alt Komisyonu raporunun görüşülmesi" gündemiyle yaptığı 9. toplantıda, Almanya'da incelemeler yapan Alt Komisyonca hazırlanan rapor görüşülmüş ve toplantıya katılanların oy birliği ile kabul edilmiştir. Almanya'da meydana gelen ve üç vatandaşımızın ölümüyle sonuçlanan Mölln olayının yarattığı toplumsal gelişmeler üzerinde durulmuş ve Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının benzeri durumlarla karşılaşmaması için gerekli önlemlerin alınmasının zorunluluğu raporda belirtilmiştir. Rapor Komisyon raporu olarak aynen benimsenerek, kabul edilmiş ve TBMM Başkanlığına gönderilmesine karar verilmiştir.

Aynı toplantıda gündemin bir diğer maddesi olan, Hekimoğlu İsmail (Ömer Okçu) Alt Komisyon raporu da görüşülmüş, yapılan oylama sonucunda Alt Komisyon raporu, Komisyon raporu olarak kabul edilerek TBMM Başkanlığı'na gönderilmesine karar verilmiştir.

Bu toplantıda gündemde yer alan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda ve çeşitli eğitim kuruluşlarında insan hakları dersi okutulması konusu üzerinde de, Milli Eğitim Bakanlığı temsilcisinin görüşleri alınarak, tartışma ve görüşmeler yapılmış ve sonuçta, konu hakkında üniversitelerden görüş istenmesi ve bu görüşlerin toplanması sonrasında konunun yeniden değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır.

Toplantının son bölümünde ise, İstanbul Mv. Feyzi İşbaşı'ın partisinden istifa etmesi üzerine Komisyon üyeliğinin ve Başkanvekilliğinin düşmesi üzerine, boşalan Başkanvekilliği için seçim yapılmıştır. Yozgat Mv. Mahmut Orhon tek aday olarak gösterildiği seçimde Komisyon Başkanvekilliğine seçilmiştir.

10 Şubat 1993 tarihli "Ankara ve Diyarbakır'da incelemeler yapan Alt Komisyonun raporunun ve Kulp-Lice raporunun görüşülmesi" gündemli 10. toplantı yeterli çoğunluk sağlanamadığından yapılamamıştır.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun 17 Şubat 1993 günü "Ankara ve Diyarbakır'da incelemeler yapan Alt Komisyonun raporunun ve Kulp-Lice raporunun görüşülmesi" gündemiyle yaptığı 11. toplantıda ise Kulp-Lice'de incelemeler yapan Alt Komisyonun raporu ile, Diyarbakır ve Ankara Cezaevleri ve Gözaltı Merkezlerinde incelemeler yapan Alt Komisyon tarafından hazırlanan rapor görüşülmüştür. Her iki rapor da üzerlerinde yapılan görüşmelerin ardından yapılan oylamalar sonucunda aynen benimsenmiş, Komisyon raporu olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmaları kararlaştırılmıştır. Bu toplantıda Bosna - Hersek konusunda sürekli bir alt komisyon kurulması önerilmiş, ayrıca Avrupa Konseyi çerçevesindeki İşkenceyi Önleme Komitesinin 21 Aralık 1992 tarihinde yaptığı Türkiye hakkındaki açıklaması üzerinde görüşülmüş, konuyla ilgili İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları temsilcilerinden bilgi alınmıştır.

24 Şubat 1993 tarihinde "Said-i Nursi'nin naaşının bulunduğu yerin tespiti ve yakınlarına teslimi konusunda oluşturulan Alt Komisyon raporunun görüşülmesi" gündemiyle yapılan 12. Komisyon toplantısının Başkanlık Sunuşları bölümünde Diyarbakır Cezaevi'nden yüzlerce başvurunun geldiği ve buradaki sorunların incelenmesi amacıyla bir alt komisyon kurulması hususu üyelerin görüşlerine sunulmuştur. Adalet Bakanlığı temsilcisinin Komisyonu bilgilendirmesi ve yapılan görüşmelerden sonra Zonguldak Mv. Ali Uzun, Amasya Mv. Cemalettin Gürbüz ve Kahramanmaraş Mv. Ökkeş Şendiller'den oluşan bir alt komisyon kurulması kabul edilmiştir.

Toplantının tek gündem maddesi olan Said-i Nursi Alt Komisyonu tarafından hazırlanan raporun görüşülmesinden sonra oylamaya geçilmiş ve yapılan oylamada üç üyenin "çekimser" kalması, altı üyenin "kabul", beş üyenin ise "ret" oyu vermesi sonucunda, rapor kabul edilmiştir. Bu toplantıda bir

Komisyon üyesi, Türkiye'deki Irak Türkmenlerinin durumunun gündeme alınmasını istemiş, görüşmeler sonrasında konuyla ilgili bilgi alınmasına karar verilmiştir.

Hollanda'da incelemeler yapmakla görevlendirilen Alt Komisyon ise 8-15 Şubat tarihleri arasında gerekli incelemelerini yapmış ve hazırladığı raporu Komisyon Başkanlığına sunmuştur.

Komisyonun 3 Mart 1993 tarihli "Pasaport Kanununun 22.maddesi ile ilgili görüşme" gündemli 13. toplantısında, Başkanlık Sunuşlarında, Kayıplar Alt Komisyonu'nun çalışmaları hakkında bilgi verilmesi istenmiş ve Alt Komisyonunda yer alan üyeler, çalışmalar hakkında bilgi vermişlerdir. Alt Komisyonun daha verimli çalışabilmesi için üye sayısının artırılması hususu gündeme gelmiş, İzmir Mv. Mehmet Özkan Alt Komisyondaki görevinden çekilmek istediğini belirtmiş ve bu isteği kabul edilmiştir. Daha sonra yapılan görüşmelerin ardından, Alt Komisyonunda yer alan Erzincan Mv. Ali İbrahim Tutu, Kahramanmaraş Mv. Ökkeş Şendiller ve Şanlıurfa Mv. İbrahim Halil Çelik'in yanı sıra, Antalya Mv. Hayri Doğan ile İstanbul Mv. Halit Dumankaya'nın da bu Komisyonunda görev alması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Komisyon çalışmalarının daha etkinleştirilmesi için Alt Komisyon üyelerine cezaevlerine ve gözetim merkezlerine giriş kolaylığı sağlanması amacıyla yetkilendirme yazılarının sağlanması için, İçişleri ve Adalet Bakanlıklarıyla gerekli görüşmelerin yapılması kararlaştırılmıştır.

Komisyon gündeminde yer alan 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 22. maddesinin değiştirilmesi hususunda Komisyonca hazırlanan değerlendirme okunmuş ve bu değerlendirme hakkında görüşmelere geçilmiş, ayrıca İçişleri Bakanlığı Pasaport Daire Başkanı Osman Özbek tarafından, Pasaport Kanunu'nda yer alan kısıtlamaların nedenleri ve hakkında tahdit bulunan kişiler konusunda rakamsal bilgiler verilmiştir.Yapılan görüşmelerin ardından, konu hakkında ortaya çıkan yeni görüşler ışığında yeni bir değerlendirme yazısı hazırlanması istenmiş ve konunun görüşülmesi bir sonraki toplantıya ertelenmiştir.

10 Mart 1993 tarihli "Pasaport Kanununun 22. maddesiyle ilgili görüşme" gündemli 14. toplantı yeterli çoğunluk sağlanamadığından yapılamamıştır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 17 Mart 1993 günü "Pasaport Kanunu'nun 22.maddesiyle ilgili görüşme - Hollanda'da incelemeler yapan Alt Komisyon raporunun görüşülmesi" gündemiyle yaptığı 15. toplantıda, Başkanlık Sunuşlarında gündeme getirilen 21 Mart Nevruz kutlamaları sırasında Diyarbakır'a bir gözlemci heyet gönderilmesi hususunu ele almıştır. Konu üzerinde yapılan görüşmelerden sonra yapılan oylamada, Komisyon üyelerinin gözlemci olarak bölgeye gitmesi hususu Komisyonca kabul edilmiştir. Toplantıda Hollanda'da incelemelerde bulunan Alt Komisyonca hazırlanan rapor görüşülmüş, toplantıya katılan üyelerin oy birliğiyle Komisyon raporu olarak benimsenmiş ve

TBMM Başkanlığı'na sunulmasına karar verilmiştir. 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 22. maddesinin yeniden düzenlenmesi hususunda hazırlanan Komisyon değerlendirmesi, İçişleri Bakanlığı temsilcilerinin konu hakkında süre istemeleri üzerine bir sonraki Komisyon toplantısına ertelenmiştir.

Komisyonun 31 Mart 1993 tarihli "Pasaport Kanunu'nun 22.maddesiyle ilgili görüşme" gündemli 16. toplantısında, Başkanlık Sunuşları bölümünde, Komisyon Başkanı Sabri Yavuz, 21 Mart Nevruz Kutlamaları sırasında Diyarbakır'da incelemelerde bulunan 9 kişilik heyetin görüşme ve gözlemleri hakkında Komisyona bilgi vermiştir. 19-23 Nisan 1993 tarihleri arasında Avustralya'nın Başkenti Sidney'de düzenlenecek olan "İrkçılık ve Ayrımcılıkla Mücadele Konferansı"na Komisyon adına Ankara Milletvekili Mustafa Tınaz Titiz'in katılması hususu da aynı toplantıda görüşülerek karara bağlanmıştır. Daha sonra gündeme geçilmiş ve Pasaport Kanunu'nun 22. maddesinde yapılacak değişiklikler hakkında hazırlanan değerlendirme okunmuş ve tartışılmıştır. Yapılan tartışmalardan sonra son şekli verilen değerlendirmenin, Komisyon önerisi olarak TBMM Başkanlığı'na sunulması kararlaştırılmıştır.

7 Nisan 1993 tarihli "İraklı Türkmenlerin durumlarının değerlendirilmesi" gündemli 17. toplantı çoğunluk sağlanamadığından yapılamamıştır.

14 Nisan 1993 günü yapılan "İraklı Türkmenlerin durumlarının değerlendirilmesi - Azerbaycan'da yaşanan olayların değerlendirilmesi" gündemli 18. toplantıda, Iraklı Türkmenlerin durumları ile Azerbaycan'da yaşanan insan hakları ihlalleri ve gelişmeler değerlendirilmiştir. Irak'ta yaşanan olağanüstü durum nedeniyle çeşitli yollardan Türkiye'ye geçen Türkmenlerin Türkiye'de kalma sürelerinin sınırlı olması ve mülteci olarak tanınamamaları durumu karşısında mağdur olduklarını saptayan Komisyon konuyu gündemine almıştır. Toplantıya katılan Dışişleri Bakanlığı temsilcisi, çeşitli kuruluşların temsilcilerinin yer aldığı bir heyetin Kuzey Irak'ta incelemeler yapacağını; İçişleri Bakanlığı temsilcisi de Türkiye'de bulunan Türkmenlerin kalma sürelerinin 1 Ekim 1993 tarihine kadar uzatıldığını belirtmiş, Komisyon bu bilgiler ışığında sorunun belli bir düzeyde çözüme kavuştuğu sonucuna ulaşmıştır.

Aynı toplantıda Azerbaycan'da Ermenilerce yapılan kıyım ve insan hakları ihlalleri konusu ele alınmış, Ermenilerce yapılan saldırıların haksızlığı dile getirilmiş ve bölgedeki durumu yerinde görmek ve incelemek üzere bir alt komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Toplantıda, Azerbaycan'a gidiş tarihinin Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin Azerbaycan'la yapacağı temaslardan sonra belirlenmesi ve alt komisyonda yer alacak üyelerin isimlerinin ise Komisyon Başkanlık Divanınca belirlenmesi hususu, toplantıya katılan üyelerin oy birliğiyle kabul edilmiştir. Gerekli hazırlıkların ve temasların yapıldığı aşamada,

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ani vefatı üzerine, Azerbaycan'a gidilmesi hususu daha ileri bir tarihe ertelenmiştir.

Bu toplantıda Komisyon üyelerince üniversitelerdeki başörtülü öğrencilerin sorunları da ifade edilerek, konunun yeniden incelemeye alınması istenilmiştir.

5-7 Mayıs 1993 tarihleri arasında Antalya'da Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu toplantısı yapılmış ve bu toplantıda İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nu Amasya Mv. Cemalettin Gürbüz, Ankara Mv. M. Tınaz Titiz ve Trabzon Mv. Eyüp Aşık temsil etmiştir. Toplantının ilk günü İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeleri ile Avrupa Topluluğu temsilcilerinin katıldığı bir alt komisyon toplantısı gerçekleştirilmiş, bu toplantıda, Türkiye'de insan hakları alanındaki gelişmeler ve yapılan iyileştirmeler ele alınırken, insan hakları alanında ortak projeler gerçekleştirilmesi doğrultusunda karara varılmıştır.

12 Mayıs 1993 günü "Diyarbakır Cezaevi Alt Komisyonu raporunun görüşülmesi" gündemiyle yapılan 19. toplantıda gündeme geçilmemiş, Amerika Birleşik Devletleri Adalet Bakanlığında savcılarının eğitiminden sorumlu Prof. Dr. Charles Brooks tarafından ABD hukuk sistemi hakkında Komisyon üyelerine bilgi verilmiş, Brooks ayrıca, Komisyon üyelerinin çeşitli konulardaki sorularını da yanıtlamıştır.

20 Mayıs 1993 günü "Gümölcine Müftüsü İbrahim Şerif'in 21.5.1993'de Selanik'de yapılacak duruşmasına gözlemci sıfatıyla gönderilecek heyetin seçimi" gündemiyle yapılan olağanüstü 20. toplantıda ise Komisyon, Selanik Bidayet Mahkemesi'nde yargılanacak olan Gümölcine seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif'in duruşmasına gözlemci heyet gönderme kararı almıştır. Selanik'deki duruşmayı izleyecek Alt Komisyonun üyeliklerine ise, Komisyon Başkanı ve Kırşehir Mv. Sabri Yavuz, Adana Mv. Uğur Aksöz ve Trabzon Mv. Eyüp Aşık seçilmiştir.

21 Mayıs Cuma günü ise Selanik Bidayet Mahkemesi'nde yapılan duruşmaya izleyici olarak katılan Alt Komisyon üyeleri, burada yargılanan İbrahim Şerif'in yanısıra, Gümölcine Bağımsız Milletvekili Sadık Ahmet, İskeçe Bağımsız Milletvekili Ahmet Faikoğlu ve diğer Türklerle görüşme imkanı bulmuştur. Selanik'te yapılan duruşmadan sonra, Türk azınlığın yaşadığı İskeçe, Gümölcine ve Dedeoğlu illerine giden Alt Komisyon üyeleri, burada yaşayan soydaşlarımızla görüşerek, sorunları hakkında bilgi almıştır.

Komisyonun, 26 Mayıs 1993 tarihinde "Diyarbakır Cezaevi Alt Komisyonu raporunun görüşülmesi" gündemiyle yapılan 21. toplantısında ise 14-25 Haziran tarihleri arasında Avusturya'nın Başkenti Viyana'da yapılacak olan Birleşmiş Milletler Dünya İnsan Hakları Konferansı'na katılma konusu ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra, Komisyonun bu Konferansta Komisyon Başkanı ve Kırşehir Mv. Sabri Yavuz, Komisyon Başkanvekili ve Kırıkkale Mv.

Hacı Filiz, Ankara Mv. M. Tınaz Titiz, Antalya Mv. Faik Altun, İstanbul Mv. Hasan Mezarıcı ve Trabzon Mv. Eyüp Aşık'tan oluşan heyetçe temsil edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca bir Komisyon üyesinin Balkanların bir plan dahilinde gezilmesi, inceleme yapılması önerisi değerlendirilmiştir.

Aynı toplantıda, Diyarbakır Cezaevinde incelemeler yapan Alt Komisyonca hazırlanan rapor görüşülerek, toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile kabul edilmiş, bu rapor, 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca, gereği yapılmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na gönderilmiştir.

Bitlis karayolu üzerinde 33 erin ve 2 vatandaşın şehit edilmesi konusu da toplantıda gündem dışı söz alan üyelerce dile getirilmiştir. PKK tarafından gerçekleştirilen bu katliam şiddetle kınanırken, bu konuda bir Komisyon bildirisi hazırlanması ve yayınlanması kararlaştırılmış, Komisyonca alınan bu karar doğrultusunda, toplantıdan sonra Komisyon Başkanlığınca hazırlanan bildiri, aynı gün basına açıklanmıştır.

Komisyonun, 9 Haziran 1993 tarihinde "Almanya'da tırmanan ırkçı saldırıların değerlendirilmesi" gündemiyle yapılan 22. toplantısında, Dışişleri Bakanlığı Batı Avrupa Dairesinden Sencer Özsoy ve İnsan Hakları Dairesinden Türel Özkarol, Almanya'daki gelişmeler hakkında bilgi vermişlerdir. Konunun, Komisyonca tartışılmasından sonra gerekli inceleme ve görüşmelerde bulunmak üzere Almanya'ya yeni bir heyet gönderilmesi hususunun, gelişmelerin izlenmesi ve alınacak kararlara göre belirlenmesi kararlaştırılmıştır.

Komisyonun 16 Haziran 1993 günlü 23. toplantısında, TBMM İçtüzüğü'nün 26. maddesi uyarınca, Komisyona yapılan başvuruların değerlendirilebilmesi, tatil süresince çalışmaların aksatılmaması ve incelenip görüşülmeyi bekleyen konuların önemine binaen tatil sırasında çalışma kararı alınmıştır.

21 Haziran 1993 tarihli Almanya'da tırmanan ırkçı saldırıların değerlendirilmesinin gündemde yer aldığı 24. toplantı yeterli çoğunluk olmaması nedeniyle açılmamıştır.

Komisyonun 8 Temmuz 1993 tarihinde "Sivas, olaylarının değerlendirilmesi ve bir alt komisyon kurulmasının görüşülmesi" gündemiyle yaptığı 25. toplantıda Komisyon üyeleri söz alarak olaylar hakkındaki görüşlerini belirtmiş, Komisyonun bölgeye bir heyet göndererek inceleme yapması kararlaştırılmıştır. Aynı heyetin Erzincan'ın Kemaliye ilçesi Başbağlar köyüne de giderek teröristlerce yakılan köyde inceleme yapması benimsenmiştir. Alt Komisyonca Komisyon Başkanı Kırşehir Mv. Sabri Yavuz, Ankara Mv. M. Tınaz Titiz, Şanlıurfa Mv. İ. Halil Çelik, Yozgat Mv. Mahmut Orhon, Antalya Mv. Faik

Altun, Amasya Mv. Cemalettin Gürbüz, Kahramanmaraş Mv. Recep Kırış'ın yer alması kararlaştırılmıştır.

14 Temmuz 1993 tarihinde “Batı Trakya Alt Komisyonu raporunun görüşülmesi” gündemiyle yapılan 26. toplantıda Komisyon üyelerine Sivas’a gidilmeme nedeni hakkında bilgi verilmiştir. Sivas’da araştırma yapan Meclis Araştırma Komisyonunun konuyla ilgili çalışmalarını tamamlamasından sonra Sivas’a gidileceği belirtilerek, Komisyon çalışmalarına karşı yapılan bürokratik engellemelerle ilgili olarak Başkanlık Divanının Meclis Başkanlığıyla görüşmesi benimsenmiştir. Gündemde yer alan Batı Trakya raporu görüşülmüş, konu hakkında Dışişleri Bakanlığı Yunanistan Dairesi Başkanının açıklamaları dinlenmiş, rapor kabul edilerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Ayrıca bir Komisyon üyesinin Said-i Nursi raporunun yeniden görüşülmesi ve Nazım Hikmet’in vatandaşlığı konusunun Komisyon gündemine alınması önerisi değerlendirilmiştir.

Sivas’da incelemelerde bulunacak Alt Komisyon, Sivas’a gidişinin Meclis Araştırması Komisyonunun dönüşüne ertelenmesinin TBMM Başkanlığınca uygun mütalaa edilmesi üzerine, 19-20 Temmuz 1993 günlerinde, Sivas’da gerekli incelemelerde bulunmuştur. Sivas’da ve Başbağlar’da incelemelerde bulunan Alt Komisyonda Komisyon Başkanı Kırşehir Mv. Sabri Yavuz, Amasya Mv. Cemalettin Gürbüz, Ankara Mv. M. Tınaz Titiz, Antalya Mv. Faik Altun, Kahramanmaraş Mv. Recep Kırış, Şanlıurfa Mv. İbrahim Halil Çelik yer almıştır. Heyet Sivas’da yetkililerle, basın mensuplarıyla ve mahalle muhtarlarıyla görüşüp olay hakkında bilgi almıştır.

T.B.M.M. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 1993 Ağustos ve Eylül aylarında tatil nedeniyle toplantı yapmamıştır.

b) Üçüncü Yasama Yılı Toplantıları

19 Ekim 1993 tarihinde Komisyonun yeni üyeleriyle yapılan 1. toplantıda gündemde Komisyon Başkanlık Divanı seçimleri yer almış, seçim sonunda Kırşehir Mv. Sabri Yavuz Başkanlığa, Kırıkkale Mv. Hacı Filiz ve İstanbul Mv. Feyzi İşbaşaran Başkanvekilliklerine, İzmir Mv. Mehmet Özkan Sözcülüğe, Şanlıurfa Mv. İbrahim Halil Çelik Katipliğe seçilmişlerdir.

28 Ekim 1993’ de “Komisyon faaliyetleri hakkında genel görüşme” gündemiyle yapılan 2. toplantıda Komisyon Başkanı yabancı ülke parlamenterleri tarafından Komisyona yapılan ziyaretler hakkında bilgi vermiş, ayrıca, Brüksel’de yapılan Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu toplantısında Komisyon heyeti ile Avrupa Parlamentosu İnsan Hakları Alt Komisyonu üyeleri arasında yapılan toplantıyı anlatmıştır. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin Türkiye hakkında yaptığı açıklama da üyelere dağıtılarak konunun önemi vurgulanmıştır.

Komisyon faaliyetlerinin daha etkinleştirilmesi ve kolaylaştırılmasını sağlamak amacıyla Başbakan, İçişleri Bakanı, Adalet Bakanı ve İnsan Hakları Bakanı ile Başkanlık Divanı olarak görüşme yapılması benimsenmiştir.

Güneydoğu, işkence iddiaları, cezaevleri ve benzeri önemli konularda müdahale edebilmek için Alt Komisyonlar oluşturulması önerisi, daha geniş bir katılımın sağlanması amacıyla, bir sonraki toplantıya bırakılmış, üyelerin başvuruların belli sınıflara ayrılarak bu konular için Alt Komisyonlar oluşturulması önerisi benimsenmiştir.

Lice ve Çat-Yavi olaylarının yerinde incelenmesi için Komisyonca bir heyetin bölgeye gönderilmesi konusundaki öneri tartışılmış, konunun daha geniş bir katılım sağlanması amacıyla 2 Kasım 1993 günü yapılacak olağanüstü toplantıda görüşülmesi ve bu arada Başkanlık Divanınca bu olayları kınayıcı bir bildiri yayınlanması benimsenmiştir.

2 Kasım 1993 tarihinde "Diyarbakır-Lice ve Erzurum/ Çat-Yavi olaylarının değerlendirilmesi" gündemiyle yapılan olağanüstü 3. toplantı yeterli çoğunluk sağlanamadığından açılmamış, konuya ilişkin basın açıklaması basına dağıtılmıştır.

4 Kasım 1993 günü "Diyarbakır-Lice ve Erzurum/Çat-Yavi olaylarının değerlendirilmesi" gündemiyle yapılan 4. toplantıda Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığı temsilcilerinin Lice ve Erzurum-Yavi hakkındaki açıklamaları dinlenmiştir. Bir Komisyon üyesi Komisyonun daha etkin çalışması için çalışma usulüne ilişkin önerilerini belirterek Komisyonun gerek yer gerekse kadro açısından iyileştirilmesi gerektiğini, bugünkü yapılanma ile etkili çalışmanın mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Diğer üyeler de bu görüşlere katıldıklarını Komisyonun eksiklerinin bir an önce giderilmesi gerektiğini beyan etmişlerdir. Bir üyenin Komisyonca Güneydoğu sorunu hakkında geniş kapsamlı; tarihsel geçmişi, gelişimi, sorunun nedenleri ve çözüm önerilerini içeren bir rapor hazırlanması önerisi tüm üyelerce benimsenmiştir. Gelecek toplantıda Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu ve ilgili Bakanlıklardan yetkililerin çağırılarak Lice'de alınan önlemlerle ilgili bilgi alınmasına karar verilmiştir.

11 Kasım 1993' de "Diyarbakır-Lice ve Erzurum/ Çat-Yavi olaylarının değerlendirilmesi" gündemiyle yapılan 5. toplantıda Kızılay ve İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığının temsilcileri Lice'de alınan önlemlerle ilgili Komisyona bilgi vermişler, Komisyon üyeleri bu konuda TBMM tarafından yapılabilecek işlemler üzerine tartışmışlardır. Ayrıca toplantıda bir Komisyon üyesince Türk Silahlı Kuvvetlerinden re'sen emekli edilen subay ve astsubayların durumları dile getirilmiş, terörle mücadele yasa tasarısının gelecek haftaki toplantı gündemine alınması benimsenmiştir.

18 Kasım 1993' de "3713 ve 3838 sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı hakkında genel görüşme" gündemiyle yapılan 6. toplantıda tasarı hakkında genel görüşme yapılmıştır. İçişleri Bakanlığı temsilcisi ve Emniyet Genel Müdür Yardımcısının tasarı hakkındaki açıklamaları dinlenmiş, Komisyon üyeleri basımla, laiklik karşıtı eylemlerle ilgili düzenlemeler ve 8.madde konusunda eleştirilerini belirtmişlerdir.

25 Kasım 1993' de "3713 ve 3838 sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Genel Görüşme- Alt Komisyonların oluşturulması" gündemiyle yapılan 7. toplantıda Komisyon üyeleri tasarı hakkında görüşlerini belirtmişlerdir. Tasarının daha kapsamlı bir şekilde görüşülebilmesi için TBMM Başkanlığına ve Plan ve Bütçe Komisyon Başkanlığına yazı yazılarak Tasarının Komisyona havale edilmesinin istenilmesi benimsenmiştir. Komisyonun ihtiyaçları hakkında TBMM Başkanı ile görüşülmesinin ivedilikle sağlanması benimsenmiş, alt komisyonların oluşturulması daha sonraki toplantıya ertelenmiştir.

2 Aralık 1993 tarihli ve "Alt komisyonların oluşturulması" gündemli 8. toplantı yeterli çoğunluk sağlanamadığından açılmamıştır.

6 Ocak 1994' de "Dr.Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun duruşmalarına gözlemci heyet gönderilmesi" gündemiyle yapılan 9. toplantıda bir alt komisyon görevlendirilerek Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekilleri Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun 11 Ocak 1994 günü Atina'da Danıştay'da yapılan, vatandaşlıktan çıkarılmalarına ilişkin davanın duruşmasına Komisyonu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine ve aynı heyetin Gümülcine'de yaşayan Türk azınlığın temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı konusunda incelemeler yapmasına karar verilmiştir. 10 Ocak 1994 tarihinde Atina'ya hareket ederek 11 Ocak Salı günü sabah Danıştay'a giden heyete, duruşmanın Mahkemece 6 Aralık 1994 tarihine ertelendiği bildirilmiştir. Heyet, Danıştaydaki duruşmanın ertelenmesi üzerine aynı gün Gümülcine'ye hareket ederek 12 Ocak 1994 de Konsoloslukta azınlık yetkilileriyle görüşerek sorunları ve istemleri hakkında bilgi almıştır. Gerekli inceleme ve görüşmeleri gerçekleştiren heyet 13 Ocak günü Türkiye'ye dönmüştür.

24 Şubat 1994' de "Batı Trakya Alt Komisyon raporunun görüşülmesi - Alt Komisyonların oluşturulması" gündemiyle yapılan 10. toplantıda Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekilleri Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun 11 Ocak 1994 günü Atina'da Danıştayda yapılan, vatandaşlıktan çıkarılmalarına ilişkin davanın duruşmasını Komisyonu temsilen gözlemci olarak izleyen ve Gümülcine'de yaşayan Türk azınlığın temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı konusunda incelemeler yapan Alt Komisyonun hazırladığı rapor görüşülerek kabul edilmiş ve yasal prosedür gereği Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilmesine karar verilmiştir. Bu toplantıda ayrıca Komisyon

üyelerinin gözetim merkezleri ve cezaevlerindeki çalışmalarının kolaylaştırılması için özel bir kimlik düzenlemesinin gereği değerlendirilerek, bir kanun teklifi hazırlanması konusunda görüş birliğine varılmıştır. Toplantıda hazır bulunan Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi ve ABD Dışişleri Bakanlığınca hazırlanan raporlar hakkında Komisyon üyelerine bilgi vermiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu yerel seçim çalışmaları nedeniyle Mart ayında toplantı yapmamıştır.

6 Nisan 1994'de "Yunanistan'a heyet gönderilmesi" gündemiyle yapılan 11. toplantıda yine Batı Trakya Türk azınlığından Dr. Sadık Ahmet ile İskeçe seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine, azınlığın temel hak ve özgürlükleri ile ilgili faaliyetleri nedeniyle, açılan davaları izlemek üzere bir Alt Komisyon görevlendirilmiş, Alt Komisyon gözlem ve incelemelerini 11-15 Nisan tarihleri arasında gerçekleştirmiştir.

5 Mayıs 1994 tarihli 12. toplantının gündemini "Dokunulmazlıkları kaldırılan milletvekilleri ile ilgili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca Komisyonumuza havale edilen dosyanın görüşülmesi ve Katip seçimi" oluşturmakta iken toplantı sırasında yeterli çoğunluk sağlanamadığından toplantı açılamamıştır. Ancak hazır bulunan üyeler arasında, dokunulmazlıkları kaldırılan milletvekillerine uygulanan işlemlere dair görüşmelere başlamadan, öncelikle İçişleri ve Adalet Bakanlıklarından bilgi istenilmesi konusunda görüş birliğine varılmıştır.

2 Haziran 1994'de "Katip seçimi ve Batı Trakya Alt Komisyon raporunun görüşülmesi" gündemiyle yapılan 13. toplantıda Komisyon Katipliği için seçim yapılmış, İstanbul Mv. Mukadder Başeğmez Katipliğe seçilmiştir. Bu toplantıda Batı Trakya Türk Azınlığından Dr. Sadık Ahmet ile İskeçe seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine, azınlığın temel hak ve özgürlükleri ile ilgili faaliyetleri nedeniyle, açılan davaları izlemek üzere görevlendirilen Alt Komisyonun gözlem ve incelemelerini kapsayan rapor görüşülerek kabul edilmiş ve yasal prosedür gereği Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına gönderilmesine karar verilmiştir. Aynı toplantıda Pakistan Hükümetince Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına iletilen davet uyarınca, Keşmir'de insan hakları ihlallerine dair incelemeler yapmak, mülteci kamplarını ziyaret etmek, yetkililerle ve Keşmir liderleriyle temaslarda bulunmak üzere bir Alt Komisyon görevlendirilmesine karar verilmiştir.

Komisyon üyeleri bu toplantıda, ayrıca, Kurban Bayramında kurban derilerinin Türk Hava Kurumuna verilmesi için yayınlanan genelge ve üniversitelerde başörtülü öğrencilere yapılan uygulamaların insan haklarına aykırı olup olmadığını ve Said-i Nursi raporunun karar yeter sayısı olmadan kabul edildiğinden yeniden görüşülmesi gereğini değerlendirmiştir.

9 Haziran 1994 tarihli ve "19. dönem 3. yasama yılı tatilinde Komisyonun çalışması için karar alınması" gündemiyle yapılan 14. toplantıda da tatil süresince Komisyonumuza yapılan muhtelif başvuruların değerlendirilebilmesi, çalışmaların aksatılmaması ve incelenip görüşülmeyi bekleyen konuların önemine binaen tatil sırasında çalışma kararı alınmıştır.

Keşmir konusunda görevlendirilen Alt Komisyon 29 Haziran - 5 Temmuz 1994 tarihleri arasında gerçekleştirdiği ziyaret sırasında, Keşmir sorunu ve Keşmir halkının temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı konularında Pakistan ve Azad Jammu ve Keşmir yetkilileriyle temaslarda bulunmuş, Muzaffarabad yakınlarındaki Ambore ve Brarkot mülteci kamplarını ziyaret ederek kamplardaki mültecilerle görüşmeler yapmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu tatil nedeniyle Temmuz ve Ağustos aylarında toplantı yapmamıştır.

c) Dördüncü Yasama Yılı Toplantıları

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Eylül ayında toplantı yapmamıştır.

Yeni yasama yılının ilk toplantısı 6 Ekim 1994 tarihinde yapılmıştır. Bu toplantıda 3686 sayılı İnsan Haklarını İncemele Komisyonu Kanunu'na ek madde eklenmesi için Komisyon üyelerinin imzası ile kanun teklif edilmesi hususu görüşülmüş ve hazırlanan kanun teklifi 13.10.1994 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Halen İçişleri Komisyonunda bulunan kanun teklifi, Komisyonun yetkilerini düzenleyen 5. maddesine üç fıkra ekleyerek; Komisyonun, gözetaltına alınmış ya da tutuklanmış kişilerle; karakol, nezarethane, cezaevi ve benzeri yerlerde görüşme, gerekli inceleme ve araştırmayı gerçekleştirmek üzere görevlendireceği heyetin hiçbir izne bağlı tutulmaksızın çalışmasını sağlamaya yönelik bir düzenlemeyi içermektedir.

20 Ekim 1994'de "TBMM Başkanlığının Tunceli'de inceleme yapılmasına dair yazısının değerlendirilmesi" gündemli 2. toplantıda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca yerinde incelenmesi istemiyle Komisyonumuza havale edilen Tunceli'de köy yakma olaylarına dair yakınmaların bulunduğu dosya görüşülmüştür. Köy yakma olaylarının yerinde incelenmesi konusunda görüş birliğine varılmış, konu hakkında ilgili Bakanların Komisyona davet edilip bilgi alınması için toplantının ertelenmesine karar verilmiştir. Bu toplantıda ayrıca Komisyon üyelerinin gözetim merkezleri ve cezaevlerinde çalışmalarının kolaylaştırılması, herhangi bir izin istemi ya da engelleme ile karşılaşılınmaması için hazırlanan kanun teklifi tartışılarak Komisyon Kanununun tümüyle gözden geçirilerek eksikliklerin giderilmesi önerilmiştir.

Komisyon 25 Ekim 1994 tarihli 3. toplantısında, 2. toplantının gündemiyle toplanmış, İçişleri Bakanı Sayın Nahit Menteşe de toplantıya katılarak Tunceli bölgesindeki köy yakma olaylarına dair açıklayıcı bilgiler vermiştir. Toplantı sonrasında her partiden bir üyenin yer alacağı beş kişilik bir alt komisyonun olay bölgesine giderek inceleme yapmasına karar verilmiştir. Komisyon üyeleri ayrıca üniversitelerdeki başörtülü öğrencilerin sorunlarının gündeme alınması, konuyla daha yakından ilgilenilmesi üzerine tartışmışlardır.

Gündemlerinde “Keşmir’de incelemeler yapan Alt Komisyonca hazırlanan raporun görüşülmesi”nin yer aldığı 3 Kasım 1994 tarihli 4. toplantı ve 10 Kasım 1994 tarihli 5. toplantı ve 17 Kasım 1994 tarihli 6. toplantı yeterli çoğunluk sağlanamadığından yapılamamıştır.

Aynı gündemle yapılan 24 Kasım 1994 tarihli 7. toplantıda, Keşmir konusunda Hindistan Büyükelçisiyle 17 Ekim 1994’de Komisyonca yapılan görüşme uyarınca, raporun tek yanlı olmaması ve Keşmir hakkında sağlıklı bir rapor hazırlanabilmesi için Hindistan tarafındaki Keşmir’in de ziyaret edilmesi amacıyla bir Alt Komisyon oluşturulmuştur.

Aynı toplantıda Tunceli bölgesindeki köy yakma olaylarını yerinde incelemek üzere görevlendirilen Alt Komisyonun hava şartlarının olumsuzluğu ile bölge ve hükümet yetkilileriyle etkin koordinasyon sağlanamaması nedeniyle bölgeye gidemediği ifade edilerek, Alt Komisyonun görevini yerine getirmesinin sağlanabilmesi için TBMM Başkanlığına yazı yazılmasına dair görüş birliğine varılmıştır. Bazı Komisyon üyeleri üniversitelerde başörtülü öğrencilere yapılan uygulamaları dile getirerek, Komisyonun bu konuda çalışma yapmasını istemişler, ayrıca Komisyon çalışmalarının etkinleştirilmesi için uzmanlardan yararlanılması görüşü de değerlendirilmiştir.

8 Aralık 1994 tarihinde “Bosna-Hersek’deki gelişmeler ve izleme Alt Komitesinin oluşturulması” gündemiyle yapılan 8. toplantıda Bosna-Hersek’teki gelişmeleri ve insan hakları ihlallerini izlemek üzere bir Alt Komisyon oluşturulmasına, bu Alt Komisyonun TBMM’deki ilgili diğer Komisyonlarla da koordinasyonu sağlamasına karar verilmiştir. Komisyon üyeleri bu konuda uzmanlardan yararlanılması, öncelikle Komisyonun teknik ve yerleşim sorunlarının çözülmesi, uzman personel ihtiyacının karşılanması gereğini tartışmıştır.

10 Aralık 1994’de İnsan Hakları Günü münasebetiyle yapılan özel toplantıda TBMM Başkanı Sayın Hüsametdin Cindoruk, Komisyon toplantısına katılarak, günün anlamı üzerine bir konuşma yapmıştır. (Bkz. Ek 11)

26 Ocak 1995 tarihinde “Yunanistan’a gözlemci heyet gönderilmesi” gündemiyle yapılan 9. toplantıda bir Alt Komisyon görevlendirilerek Batı Trakya Türk Azınlığından İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine,

müftülük sıfatını gayrı kanuni olarak kullandığı, müftülük makamını gasp ettiği iddiasıyla açılan davanın 27 Ocak 1995 tarihinde Yunanistan'ın Agrinio kentinde yapılacak olan duruşmasına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine karar verilmiştir. 26 Ocak 1995 tarihinde Yunanistan'a hareket eden Alt Komisyon üyeleri, Agrinio'da yapılan duruşmaya katıldıktan sonra 28 Ocak 1995 tarihinde Türkiye'ye dönmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Şubat ayında toplantı yapmamıştır.

16 Mart 1995 tarihli "Keşmir raporunun görüşülmesi" gündemli 10. toplantı iptal edilmiştir.

24 Mart 1995 tarihli "Keşmir raporunun görüşülmesi-Batı Trakya'daki Türkler konusundaki son gelişmelerin değerlendirilmesi" gündemli 11. toplantı yeterli çoğunluk sağlanamadığından açılmamıştır.

28 Mart 1995 tarihinde yapılan 12. toplantıda "Keşmir raporunun görüşülmesi ve Batı Trakya'daki Türklerin durumlarındaki son gelişmelerin değerlendirilmesi" gündemiyle toplanılmış, Keşmir raporu toplantıya katılan üyelerin oybirliği ile kabul edilmiştir. Batı Trakya Türk azınlığının durumu hakkında Dışişleri Bakanlığı temsilcisi Komisyona bilgi vermiştir. Bazı Komisyon üyeleri toplantıda Tunceli'de yakılan köyler ve Gümüşhane'deki başörtülü avukatlar konularını dile getirmişlerdir. Toplantıda, Batı Trakya Türk azınlığından eski Bağımsız Milletvekili Dr. Sadık Ahmet ile Balkan Gazetesi eski yönetmeni Mustafa Hafız Mustafa ve Dostluk-Eşitlik Partisi (DEB) Genel Sekreteri Ahmet Hacı Osman aleyhine azınlık hakkındaki faaliyetleri nedeniyle açılan davaların 6 Nisan 1995 günü Yunanistan'ın Agrinio kentinde yapılan duruşmalarına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine karar verilmiştir. Çorum Mv. Cemal Şahin, Yozgat Mv. Mahmut Orhon ve Kahramanmaraş Mv. Recep Kırış'ın yer aldığı heyet, 5 Nisan 1995'de hareket ederek duruşmaya gözlemci olarak katıldıktan sonra, 7 Nisan 1995 tarihinde Ankara'ya dönmüştür.

11 Nisan 1995 tarihinde yapılan 13. toplantıda gündemde "Filipinler İnsan Hakları Komisyonu İşbirliği ile Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi tarafından düzenlenen ve 18-21 Nisan 1995 tarihleri arasında Manila'da yapılan *İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi İçin Üçüncü Uluslararası Ulusal Kurumlar Toplantısı*'na temsilci gönderilmesi yer almış, toplantıya Komisyonumuzu temsilen Komisyon Başkanı Kırşehir Mv. Sabri Yavuz ile Ankara Mv. M. Tımaz Titiz'in gönderilmesine karar verilmiş, heyetimiz belirtilen tarihlerde Manila'daki toplantıya katılmıştır.

17 Mayıs 1995 tarihli Gümülceine Müftüsü İbrahim Şerif'in duruşması için Yunanistan'a gözlemci heyet gönderilmesi" gündemli 14. toplantıda Batı

Trakya Türk azınlığından Gümülcine seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerif aleyhine “Müftülük sıfatını gaspettiği” iddiasıyla açılan davanın 24 Mayıs 1995 tarihinde Selanik İstinaf Mahkemesinde yapılan duruşmasına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine karar verilmiştir. 23 Mayıs 1995 tarihinde Yunanistan’a hareket eden Alt Komisyon üyeleri, Selanik’te yapılan duruşmaya katıldıktan sonra 25 Mayıs 1995 tarihinde Türkiye’ye dönmüştür.

Komisyon Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında toplantı yapmamıştır.

4.KOMİSYONA YAPILAN BAŞVURULAR

a) İkinci Yasama Yılında Komisyona Yapılan Başvurular

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’na, 19. Dönem 2. Yasama Yılı başlangıcından (1.9.1992), sonuna kadar (31.8.1993) 728 adet başvuru yapılmış olup, bu başvuruların konularına göre dağılımı şöyledir:

1. ANTI-TERÖR YASASI: (6)

- Şartla tahliye edildikten sonra işledikleri suç
nedeniyle 3713 sayılı yasadan yararlanamayanlar : 2
- 1/5 oranından yararlanma istemi : 3
- Diğer : 1

2. ASKERİ MEVZUATTAN KAYNAKLANAN SORUNLAR: (25)

- Askerlikle ilgili sorunlar : 6
- Disiplin şücu : 3
- Emekli Sb., Asb.’ların intibak düzenleme istemi : 2
- Yüksek Askeri Şura kararıyla re’sen emekli
edilen subay, astsubaylar : 4
- Diğer :10

3. CEZAEVLERİ: (25)

- Keyfi tutum ve işlemler :17
- Koşulların iyileştirilmesi : 2
- Kötü muamele : 2
- Nakil istemi : 2

■ Tedavi isteği	: 1
■ Cezaevinde ölüm (<i>Mahmut Koç</i>)	: 1

4. EMEKLİ SORUNLARI: (48)

■ Bağ-Kur'luların sorunları	: 6
■ Emekli ikramiyesinin verilmesi, aylık bağlanma istekleri	: 2
■ İntibak düzenlemesi	: 6
■ Maaşların yetersizliği	: 6
■ SSK emeklilerinin sorunları	: 5
■ Süper emeklilerin sorunları	: 5
■ Diğer	:18

5. ESKİ HÜKÜMLÜLERİN SORUNLARI: (13)

■ Ehliyet iadesi istemi	: 4
■ İş isteği	: 8
■ Diğer	: 1

6. GAYRİMENKUL SORUNLARI: (41)

■ Hazine arazisi ihtilafı	: 5
■ İmar durumu	: 5
■ Kadastro ve tapu uyuşmazlıkları	: 2
■ Kamulaştırma	: 9
■ Miras, mülkiyet sorunları	: 1
■ Ormanlarla ilgili sorunlar	: 3
■ Diğer	:16

7. GAZİ-ŞEHİT DUL VE YETİMLERİ, AİLELERİ: (8)

■ Aylık bağlanması istemi	: 5
■ Kore gazileri	: 1
■ Yeni haklar sağlanması	: 2

8. GÖÇMEN SORUNLARI: (12)

■ Balkanlardan gelen Türkler	: 5
■ Vatandaşlık, oturma izni, iltica sorunları	: 4
■ Diğer	: 3

9. GÜNEYDOĞU SORUNLARI: (24)

- PKK'ca gerçekleştirilen kayıp, kaçırma olayları : 3
- Güvenlik kuvvetlerinin uygulamalarından yakınmalar : 9
- PKK'nın öldürme-yaralama olayları : 2
- Terörden doğan zararların tazmini istekleri : 5
- Faili Meçhul Cinayetler (*Zübeyr Akkoç, Ramazan Aydın Bilge - Metin Can, Hasan Kaya*) : 2
- Yargısız infaz, şüpheli öldürme iddiaları : 3

10. GÜVENLİK SORUŞTURMASI: (7)

- İşe girememe : 1
- İşten çıkarılma : 3
- Pasaport verilmemesi : 2
- Diğer : 1

11. İŞÇİ SORUNLARI: (32)

- Emeklilik istekleri : 6
- Göreve iade istekleri : 7
- İş kazaları ve mahûlen emeklilik sorunları : 3
- İşten çıkarma : 3
- Kıdem tazminatı ve haksız uygulama şikayetleri : 3
- Sendikal sorunlar : 2
- Diğer : 8

12. GÖZALTI;İŞKENCE - KÖTÜ MUAMELE: (56)

- Tehdit, kaçırma iddiaları, can güvenliği istekleri : 2
- Karakollarda kötü muamele : 5
- Gözaltında işkence ve kötü muamele : 13
- Gözaltında ölüm (*Ramazan Altınsöz, Remzi Basalak, İbrahim Sevilgen, Cenap Doğmuş, Vakkas Dost*) : 5
- Keyfi gözaltı, işkence endişesi ve savcılığa çıkarılma istekleri : 31

13. KAYIPLAR (10)

- Gözaltında kayıp iddiaları (*Hasan Gülünay, Ayhan Efeoğlu, Tuğrul Özbek, Semih Genç*) : 5
- Diğer : 5

14. MEMUR SORUNLARI: (73)

- Çalışma saatleri ve mesai ücretleri : 1
- Sicil, disiplin affı : 7
- Disiplin cezaları : 1
- Emeklilik istekleri : 3
- Göreve iade istekleri : 21
- İntibak düzenlemesi : 7
- Nakil istemi ve sorunları : 6
- Özel hizmet tazminatı : 2
- Sendikalaşma sorunları : 2
- Diğer : 23

15. ÖZÜRLÜLERİN SORUNLARI: (14)

- İş istemi : 10
- Yardım istemi : 4

16. ŞİKAYET: (68)

- Özel-Kamu Kuruluşlarından şikayet (KİT'ler, TEK, PTT, Firmalar) : 4
- Askeri personel hakkında : 5
- Avukat : 4
- Banka : 1
- Belediyeler : 5
- Doktor : 3
- Hakim-Savcı : 6
- Vali - Kaymakam : 3

■ Muhtar	: 1
■ Polis	:13
■ Okullar - öğretmenler hakkında	: 4
■ Diğer	:19

17. ÜNİVERSİTELER: (3)

■ Öğrenci sorunları	: 3
---------------------	-----

18. VİZE SORUNLARI (YABANCI ÜLKELERE): (3)

■ Yabancı ülkelere vize alamama	: 3
---------------------------------	-----

19. YARDIM İSTEKLERİ: (27)

■ İş istekleri	:13
■ Maddi yardım istekleri	: 6
■ Konut istekleri	: 3
■ Tedavi istekleri	: 5

20. YARGIYA İLİŞKİN SORUNLAR: (61)

■ Medeni Kanunla ilgili sorunlar (Boşanma, miras, vs)	: 2
■ Mahkeme kararlarının uygulanması istemi	: 5
■ Davanın sonuçlandırılması istemi, yargıda gecikme yakınmaları	: 3
■ Salıverilme, tutuksuz yargılanma istekleri	: 5
■ Türk Ceza Kanunu'nda değişiklik istemi	: 2
■ Yeniden yargılanma, mahkeme kararının değiştirilmesi istekleri	:36
■ Diğer	: 8

21. YURTDIŞINDAKİ TÜRKLERİN SORUNLARI: (43)

■ Cezaevlerindeki Türklerin sorunları	:18
■ İşçi sorunları	: 6
■ Uygulamalardan yakınmalar	:14

- Diğer : 5

22. BAŞÖRTÜSÜ İLE İLGİLİ SORUNLAR: (8)

- Öğrenciler : 7
- Memurlar - çalışanlar : 1

23. 1402 SAYILI YASADAN MAĞDUR OLANLAR: (2)

- Göreve iade istekleri : 1
- Tazminat istekleri : 1

24. MUHTELİF: (119)

- Ailevi sorunlar :12
- Çevre sorunları :11
- Memuriyet sınavı sorunları :12
- Ticari sorunlar :31
- Yasalarda değişiklik istekleri :16
- İdari uygulamalardan yakınmalar (Ceza, usulsüz işlem, vs) : 3
- Köylülerin sorunları (Yol, su, köprü istekleri) : 3
- Diğer :31

Yurtdışından gönderilen mektup ve faxlar:

Bu tarihlerde Komisyonumuza yurtdışındaki çeşitli kuruluşlardan ve kişilerden gözüaltına alınmalarla ilgili 3617 adet fax ve mektup gönderilmiştir. Bu mektuplar gözüaltına alınan kişiler hakkında ilgili mercilerden bilgi istenildiğine dair Komisyonumuzun bilgilendirilmesine yönelik olup, genellikle Uluslararası Af Örgütü haber ağı aracılığı ile bu örgüt üyelerinden gönderilmektedir.

İmza kampanyaları:

Bu dönemde Komisyona aşağıda belirtilen konularda imza kampanyaları çerçevesinde dilekçeler de gönderilmiştir:

Başörtülü öğrenciler hakkında Ekim 1992'de Burdur Eğitim Fakültesindeki uygulamalardan yakınan 8 adet, Ocak 1993'de Milas İmam Hatip lisesindeki uygulamalardan yakınan 32 adet dilekçe;

Ekim 1992'de ILO Sözleşmelerinin onaylanması istemiyle ilgili 43 adet dilekçe, Özel TV kanallarında yayınlanan müstehcen yayınların kaldırılması hakkında 27 adet dilekçe;

Başvuruların değerlendirilmesi:

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na 19. Dönem 2. Yasama yılında (1 Eylül 1992 - 31 Ağustos 1993) yapılan 728 başvurudan 720'si hakkında işlem yapılırken, 8 başvuru işlem yapılmak üzere sırada beklemiştir. İşlem gören 720 başvurudan 660'ı hakkında gerekli işlemler yapılarak dosya sonuçlandırılmış olup, 60 başvuru hakkında ise ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde yazışmalar sürmektedir.

Bu dönem içerisinde, geçen dönemden kalan 1179 başvuru hakkında gerekli işlemler yapılarak dosyası sonuçlandırılmıştır. 6 başvuru hakkında ise gerekli yazışmalar sürdürülmüştür.

Bu tarihler arasında toplam 1839 başvuru aşağıdaki gibi sonuçlandırılarak ilgililere bilgi verilmiştir:

405 başvuru hakkında 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu Hükümlerine göre ve mevcut yasal düzenlemeler karşısında Komisyonumuzca yapılacak işlem bulunmadığı belirtilmiştir. (% 22)

60 başvuru hakkında yargının görev alanına giren ve yargıda karara bağlanmış konularda Komisyonumuzun kuvvetler ayrılığı prensibine aykırılık oluşturacak şekilde müdahalesinin mümkün olmadığı, 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem bulunmadığı bildirilmiştir. (%3)

69 başvuruda belirtilen sorunun çözümü için yetkili ve görevli bir yargı merciine başvurulması gerektiği, 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem olmadığı belirtilmiştir. (%4)

561 başvuru hakkında idari işlem istemi hakkında 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem olmadığı, idari işlemin aidiyeti cihetiyle ve gereği yapılmak üzere, başvuru dilekçesinin ilgili kurumuna havale edildiği belirtilmiştir. (%31)

372 başvuruda belirtilen konunun araştırılması ve Komisyona bilgi verilmesi istemiyle, dilekçe ilgili kurumlara gönderilmiş, yapılan yazışmalar ve incelemeler sonucunda sağlanan bilgi ilgiliye bildirilmiş ve yasal yol gösterilmiştir. (%20)

98 başvuruda belirtilen hususlarda mevcut yasal düzenleme ve 3686 sayılı yasaya göre yapılacak işlem bulunmamıştır. Dilekçe ilgili kurumu bilgilendirmek ve konuyla ilgili olarak yapılacak çalışmalar aşamasında

dikkate alınmasını ve değerlendirilmesini sağlamak amacıyla ilgili kuruma iletilmiştir.(%5)

29 işkence ve kötü muamele ile ilgili başvuruda konu ilgili idari birimi ve savcılığından sorulup araştırılmış, savcılıklarca takipsizlik/görevsizlik, idari soruşturmalarda da men-i muhakeme kararları verildiği bildirilmiştir.(%2)

15 işkence ve kötü muamele başvurusunun ilgili kurumu ve savcılığından araştırılması sonucu, doktor raporlarındaki darp bulguları ve diğer deliller değerlendirilerek savcılıkça dava açıldığı, olayın yargıya intikal ettiği ve yargılamanın devam ettiği bildirilmiştir. Yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle bu tür başvurular dava sonuçlanana dek izlenememekte, kamu davası açılmak suretiyle konunun mahkemeye intikali esas alınmaktadır. Bu sınıftaki başvurulardan 4 tanesinde işkence / kötü muamele olayına adı karışan görevlilerin 3 ay ile bir yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırıldığı saptanabilmektedir. (%1)

25 işkence ve kötü muamele ile ilgili başvuruda ilgili valiliklerden yapılan araştırma sonucu konunun idari mercilerce soruşturulması sonucunda herhangi bir işkence / kötü muamele tespit edilmediği, iddiaların sübut bulmadığı bildirilmiştir.(%1)

11 başvuru sahibinin yakındığı konudan vazgeçerek şikayetini geri alması ya da takip etmemesi üzerine işlem yapılmasına yer kalmamıştır.(%1)

24 başvuruda başvuru sahibinin yakındığı konu ilgili kurumu ya da yargı organı tarafından çözümlenmiş, ilgilinin isteği yerine getirilmiştir.(%1)

8 adet dilekçede ilgilinin Komisyondan istediği rapor, belge,vs. dökümanlar ilgiliye gönderilmiştir. (%0)

90 başvuru adressiz olduğundan ya da daha önce işlem yapılmış mükerrer başvuru niteliğinde olduğundan işlem yapılamamıştır.(%5)

62 başvuru dilekçesinde belirtilen konu Komisyon gündemine alınarak Komisyon toplantısında görüşülmüş ve Komisyon kararı hakkında ilgiliye bilgi verilmiştir.(%3)

10 başvuru protesto bildirisi, imza kampanyası niteliğinde olduğundan işlem yapılmamıştır.(%1)

b) Üçüncü Yasama Yılında Komisyona Yapılan Başvurular

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na, 19. Dönem 3. Yasama Yılı başlangıcından (1.9.1993), sonuna kadar (31.8.1994) **443** adet başvuru yapılmış olup, bu başvuruların konularına göre dağılımı şöyledir:

1. ANTI-TERÖR YASASI: (4)

- Şartla tahliye edildikten sonra işledikleri suç nedeniyle 3713 sayılı yasadan yararlanamayanlar : 3
- 1/5 oranından yararlanma istemi : 1

2. ASKERİ MEVZUATTAN KAYNAKLANAN SORUNLAR:(12)

- Askerlikle ilgili sorunlar : 2
- Disiplin suçu : 3
- Emekli Sb., Asb.'ların intibak düzenleme istemi : 3
- Yüksek Askeri Şura kararıyla re'sen emekli edilen subay, astsubaylar : 2
- Diğer : 2

3. CEZAEVLERİ: (30)

- Keyfi tutum ve işlemler :15
- Koşulların iyileştirilmesi : 1
- Kötü muamele :10
- Nakil istemi : 2
- Tedavi isteği : 2

4. EMEKLİ SORUNLARI: (20)

- Bağ-Kur'luların sorunları : 1
- Emekli ikramiyesinin verilmesi, aylık bağlanma istekleri : 1
- İntibak düzenlemesi :10
- Maaşların yetersizliği : 1
- SSK emeklilerinin sorunları : 4
- Süper emeklilerin sorunları : 1

■ Diğer	: 2
---------	-----

5. GAYRİMENKUL SORUNLARI: (18)

■ Hazine arazisi ihtilafları	: 3
■ Kadastro ve tapu uyuşmazlıkları	: 2
■ Kamulaştırma	: 5
■ Miras, mülkiyet sorunları	: 3
■ Diğer	: 5

6. GAZİ-ŞEHİT DUL VE YETİMLERİ,AİLELERİ: (4)

■ Aylık bağlanması istekleri	: 2
■ Kore gazileri	: 1
■ Yeni haklar sağlanması	: 1

7. GÖÇMEN SORUNLARI: (3)

■ Vatandaşlık, oturma izni, iltica sorunları	: 2
■ Diğer	: 1

8. GÜNEYDOĞU SORUNLARI: (22)

■ PKK'ca gerçekleştirilen kayıp, kaçırma olayları	: 6
■ Güvenlik kuvvetlerinin uygulamalarından şikayetler	: 4
■ PKK'nın öldürme- yaralama olayları	: 1
■ Terörden doğan zararların tazmini istekleri	: 7
■ Faili meçhul cinayetler (<i>Savaş Buldan, Hacı Koray, Adnan Yıldırım</i>)	: 1
■ Yargısız infaz, şüpheli öldürme iddiaları	: 2
■ Diğer	: 1

9. GÜVENLİK SORUŞTURMASI: (11)

■ İşe girememe	: 5
■ İşten çıkarılma	: 1
■ Pasaport verilmemesi	: 4

- Diğer : 1

10. İŞÇİ SORUNLARI: (19)

- Emeklilik istekleri : 2
- Göreve iade istekleri : 7
- İş kazaları ve malûlen emeklilik sorunları : 1
- İşten çıkarma : 2
- Kıdem tazminatı ve haksız uygulama şikayetleri : 7

11. GÖZALTI; İŞKENCE - KÖTÜ MUAMELE: (63)

- Tehdit, kaçırma iddiaları, can güvenliğinin sağlanması istekleri : 7
- Karakollarda kötü muamele : 7
- Gözaltında işkence ve kötü muamele :16
- Yargısız infaz iddiaları(*Tayyar Turan Sayar, Yaşar Yılmaz-Selma Doğan-Erol Yalçın*) : 4
- Gözaltında ölüm (*Garip Ölmez, Yunus Bedir*) : 2
- Keyfi gözaltı, işkence endişesi ve savcılığa çıkarılma istekleri :27

12. KAYIPLAR (13)

- Gözaltında kayıp iddiaları (*Erdoğan Şakar, Serhan Dehmen, Kasım Alpsoy, Ali Efeoglu, Mehmet Ali Aksoy*) : 5
- Güneydoğuda kayıp iddiaları (*Mehmet Akçay, Celal Aydoğdu, Ramazan ve Hüseyin Taşkaya, Mehmet Meşe, Yusuf Tunç, Şerif Demirel, Latif Azarak*) : 7
- Diğer : 1

13. MEMUR SORUNLARI: (35)

- Çalışma saatleri ve mesai ücretleri : 1
- Emeklilik istekleri : 3
- Göreve iade istekleri :15

■ İntibak düzenlemesi	: 5
■ Nakil istemi ve sorunları	: 4
■ Özel hizmet tazminatı	: 1
■ Sendikalaşma sorunları	: 1
■ Diğer	: 5

14. ÖZÜRLÜLERİN SORUNLARI: (4)

■ İş istemi	: 3
■ Diğer	: 1

15. ŞİKAYET: (38)

■ Özel-Kamu Kuruluşlarından şikayet (KİT'ler, TEK, PTT, Firmalar)	: 3
■ Askeri personel hakkında	: 1
■ Banka	: 1
■ Belediyeler	: 5
■ Hakim-Savcı	: 4
■ Polis	: 8
■ Okullar - öğretmenler hakkında	: 1
■ Diğer	: 15

16. ÜNİVERSİTELER: (2)

■ Öğrenci sorunları	: 1
■ Öğretim üye ve görevlilerinin sorunları	: 1

17. VİZE SORUNLARI (YABANCI ÜLKELERE): (8)

■ Yabancı ülkelere vize alamama	: 8
---------------------------------	-----

18. YARDIM İSTEKLERİ: (13)

■ İş istekleri	: 4
■ Maddi yardım istekleri	: 3
■ Konut istekleri	: 3

- Tedavi istekleri : 3

19. YARGIYA İLİŞKİN SORUNLAR: (53)

- Medeni Kanunla ilgili sorunlar (Boşanma, miras, vs) : 2
- Devlet Güvenlik Mahkemelerindeki uygulamalardan yakınma : 1
- Duruşmaya katılma ve avukat istemi : 1
- Genel af istekleri : 1
- Mahkeme kararlarının uygulanması istekleri : 4
- Davanın sonuçlandırılması istemi, yargıda gecikme yakınmaları : 3
- Salıverilme, tutuksuz yargılanma istekleri : 5
- Türk Ceza Kanunu'nda değişiklik istemi : 3
- Yeniden yargılanma, mahkeme kararının değiştirilmesi istekleri : 30
- Diğer : 3

20. YURTDIŞINDAKİ TÜRKLERİN SORUNLARI: (11)

- Cezaevlerindeki Türklerin sorunları : 3
- İşçi sorunları : 2
- Uygulamalardan yakınmalar : 3
- Diğer : 3

21. BAŞÖRTÜSÜ İLE İLGİLİ SORUNLAR: (7)

- Öğrenciler : 4
- Memurlar - çalışanlar : 3

22. 1402 SAYILI YASADAN MAĞDUR OLANLAR: (2)

- Tazminat istekleri : 2

23. MUHTELİF: (51)

- Ailevi sorunlar : 3

■ Çevre sorunları	: 3
■ Memuriyet sınavı sorunları	:10
■ Ticari sorunlar	:20
■ Yasalarda değişiklik istekleri	: 3
■ Köylülerin sorunları (Yol, su, köprü istekleri)	: 2
■ Diğer	:10

Yurtdışından gönderilen mektup ve faxlar:

Bu tarihlerde, Komisyonumuza yurtdışındaki çeşitli kuruluşlardan ve kişilerden gözüaltına alınmalarla ilgili **1495** adet fax ve mektup gönderilmiştir. Genellikle Uluslararası Af Örgütü haber ağı aracılığı ile bu örgüt üyelerinden gönderilen mektuplar gözüaltına alınan kişiler hakkında ilgili mercilerden bilgi istenildiğine dair Komisyonumuzun bilgilendirilmesine yöneliktir.

İmza kampanyaları:

Bu dönemde Komisyona aşağıda belirtilen konularda imza kampanyaları çerçevesinde dilekçeler de gönderilmiştir:

Başörtülü öğrenciler hakkında Aralık 1993'de Hacettepe Üniversitesi bünyesindeki fakülte ve yüksek okullardaki uygulamalardan yakınan 200 imzalı dilekçe;

Cezaevlerindeki çeşitli uygulama ve düzenlemelerden yakınmalarla ilgili, Eylül 1993'de Amasya Cezaevi'nden 24 imzalı 1 dilekçe, Bursa Cezaevi'nden 66 imzalı 5 dilekçe, Kasım 1993'de Bursa Cezaevi'nden 37 imzalı 2 dilekçe, Diyarbakır Cezaevi'nden 762 imzalı 10 dilekçe, Mart 1994'de Bursa Cezaevi'nden 70 imzalı dört dilekçe.

Başvuruların değerlendirilmesi:

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na, 19.Dönem 3.yasama yılında (**1 Eylül 1993 - 31 Ağustos 1994**) yapılan **443** başvurudan 433'ü hakkında işlem yapılırken, 10 başvuru işlem yapılmak üzere sırada beklemiştir. İşlem gören 433 başvurudan 386'sı hakkında gerekli işlemler yapılarak dosya sonuçlandırılmış, 47 başvuru hakkında ise ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde yazışmalar sürdürülmüştür.

Bu dönem içerisinde, geçen dönemden kalan 84 başvuru hakkında gerekli işlemler yapılarak dosyası sonuçlandırılmış, 5 başvuru hakkında ise yazışmalar sürdürülmüştür.

Bu tarihler arasında toplam **470** başvuru aşağıdaki gibi sonuçlandırılarak ilgililere bilgi verilmiştir:

54 başvuru hakkında 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümlerine göre ve mevcut yasal düzenlemeler karşısında Komisyonumuzca yapılacak işlem bulunmadığı belirtilmiştir. (% 11)

30 başvuru hakkında yargının görev alanına giren ve yargıda karara bağlanmış konularda Komisyonumuzun kuvvetler ayrılığı prensibine aykırılık oluşturacak şekilde müdahalesinin mümkün olmadığı, 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem bulunmadığı bildirilmiştir. (%6)

42 başvuruda belirtilen sorunun çözümü için yetkili ve görevli bir yargı merciine başvurulması gerektiği, 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem olmadığı belirtilmiştir. (%9)

130 başvuru hakkında idari işlem istemi hakkında 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem olmadığı, idari işlemin aidiyeti cihetiyle ve gereği yapılmak üzere, başvuru dilekçesinin ilgili kurumuna havale edildiği belirtilmiştir. (%28)

117 başvuruda belirtilen konunun araştırılması ve Komisyona bilgi verilmesi istemiyle, dilekçe ilgili kurumlara gönderilmiş, yapılan yazışmalar ve incelemeler sonucunda sağlanan bilgi ilgiliye bildirilmiş ve yasal yol gösterilmiştir. (%25)

22 başvuruda belirtilen hususlarda mevcut yasal düzenleme ve 3686 sayılı yasaya göre yapılacak işlem bulunmamıştır. Dilekçe ilgili kurumu bilgilendirmek ve konuyla ilgili olarak yapılacak çalışmalar aşamasında dikkate alınmasını ve değerlendirilmesini sağlamak amacıyla ilgili kuruma iletilmiştir. (% 5)

17 başvuru dilekçesi gereği yapılmak üzere ilgili kuruma havale edilmiş, başvuru sahibine de sorunun çözümü için yetkili yargı merciine müracaat etmesi gerektiği bildirilmiştir. (%4)

15 işkence ve kötü muamele ile ilgili başvuruda konu ilgili idari birimi ve savcılığından sorulup araştırılmıştır. Savcılıklarca takipsizlik/görevsizlik, idari soruşturmalarda da men-i muhakeme kararları verildiği bildirilmiştir. (%3)

9 işkence ve kötü muamele başvurusu ilgili kurumu ve savcılığından araştırılması sonucu, doktor raporlarındaki darp bulguları ve diğer deliller değerlendirilerek savcılıkça dava açıldığı, olayın yargıya intikal ettiği ve yargılamanın devam ettiği bildirilmiştir. Yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle bu tür başvurular dava sonuçlanana dek izlenememekte, kamu davası açılmak suretiyle konunun mahkemeye intikali esas alınmaktadır. Bu sınıftaki başvurulardan 2 tanesinde işkence / kötü muamele olayına adı karışan görevlilerin 4 ay hapis cezasına çarptırıldığı saptanabilmektedir. (%2)

10 işkence ve kötü muamele ile ilgili başvuruda ilgili valiliklerden yapılan araştırma sonucu konunun idari mercilerce soruşturulması sonucunda herhangi bir işkence / kötü muamele tespit edilmediği, iddiaların sübut bulmadığı bildirilmiştir.(%2)

9 başvuruda başvuru sahibinin yakındığı konu ilgili kurumu ya da yargı organı tarafından çözümlenmiş ve ilgilinin isteği yerine getirilmiştir.(%2)

1 adet dilekçede ilgilinin Komisyondan istediği rapor, belge,vs. dökümanlar ilgiliye gönderilmiştir. (%0)

11 başvuru adressiz olduğundan ya da daha önce işlem yapılmış mükerrer başvuru niteliğinde olduğundan işlem yapılamamıştır. (%2)

1 başvuru dilekçesinde belirtilen konu Komisyon gündemine alınarak Komisyon toplantısında görüşülmüş, Komisyon kararı hakkında ilgiliye bilgi verilmiştir. (%0)

2 başvuru protesto bildirisi, imza kampanyası niteliğinde olduğundan işlem yapılmamıştır. (%0)

c) Dördüncü Yasama Yılında Komisyona Yapılan Başvurular

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na, 19. Dönem 4. Yasama Yılı başlangıcından (1.9.1994), sonuna kadar (30.9.1995) **331** adet başvuru yapılmış olup, bu başvuruların konularına göre dağılımı şöyledir:

1. ASKERİ MEVZUATTAN KAYNAKLANAN SORUNLAR: (7)

- Emekli Sb., Asb.'ların intibak düzenleme istemi : 1
- Yüksek Askeri Şura kararıyla re'sen emekli edilen subay, astsubaylar : 2
- Emekliye sevkle ilgili sorunlar : 2
- Diğer : 2

2. CEZAEVLERİ: (18)

- Keyfi tutum ve işlemler : 5
- Koşulların iyileştirilmesi : 2
- - Kötü muamele : 7
- Nakil istemi : 1
- Tedavi isteği : 3

3. EMEKLİ SORUNLARI: (17)

- Bağ-Kur'luların sorunları : 3
- Emekli ikramiyesinin verilmesi, aylık bağlanma istekleri : 1
- İntibak düzenlemesi : 6
- Maaşların yetersizliği : 1
- SSK emeklilerinin sorunları : 1
- Diğer : 5

4. ESKİ HÜKÜMLÜLERİN SORUNLARI: (1)

- İş isteği : 1

5. GAYRİMENKUL SORUNLARI: (12)

- Hazine arazisi ihtilafları : 2

■ İmar durumu	: 2
■ Kadastro ve tapu uyumsuzlukları	: 2
■ Kamulaştırma	: 2
■ Diğer	: 4

6. GAZİ-ŞEHİT DUL VE YETİMLERİ, AİLELERİ: (6)

■ Aylık bağlanması istekleri	: 3
■ Kore gazileri	: 1
■ Yeni haklar sağlanması	: 2

7. GÖÇMEN SORUNLARI: (3)

■ Vatandaşlık, oturma izni, iltica sorunları	: 1
■ Diğer	: 2

8. GÜNEYDOĞU SORUNLARI: (23)

■ PKK'ca gerçekleştirilen kayıp, kaçırma olayları	: 2
■ Güvenlik kuvvetlerinin uygulamalarından şikayetler	: 8
■ Terörden doğan zararların tazmini istekleri	: 11
■ Yargısız infaz, şüpheli öldürme iddiaları	: 1
■ Diğer	: 1

9. GÜVENLİK SORUŞTURMASI: (4)

■ İşe girememe	: 1
■ İşten çıkarılma	: 2
■ Diğer	: 1

10. İŞÇİ SORUNLARI: (8)

■ Emeklilik istekleri	: 3
■ Göreve iade istekleri	: 1
■ İş kazaları ve malûlen emeklilik sorunları	: 1
■ Kıdem tazminatı ve haksız uygulama şikayetleri	: 3

11. GÖZALTI; İŞKENCE - KÖTÜ MUAMELE: (58)

- Tehdit, kaçırma iddiaları, can güvenliğinin sağlanması istekleri : 7
- Karakollarda kötü muamele : 5
- Gözaltında işkence ve kötü muamele : 7
- Keyfi gözaltı, işkence endişesi ve savcılığa çıkarılma istekleri :39

12. KAYIPLAR (8)

- Gözaltında kayıp iddiaları (*Fidan Güngör-Sebahattin Taylan, Lutfiye Kaçar, Hasan Kaya, Hasan Ocak*) : 4
- Güneydoğuda kayıp iddiaları (*Gani Dağ, Osman Kündeş*): 2
- Diğer : 2

13. MEMUR SORUNLARI: (12)

- Sicil, disiplin affı : 1
- Göreve iade istekleri : 5
- İntibak düzenlemesi : 1
- Müstafi sayılma : 1
- Nakil istemi ve sorunları : 1
- Sendikalaşma sorunları : 2
- Diğer : 1

14. ÖZÜRLÜLERİN SORUNLARI: (9)

- İş istemi : 6
- Diğer : 3

15. ŞİKAYET: (42)

- Özel-Kamu Kuruluşlarından şikayet (KİT'ler, TEK, PTT, Firmalar) : 5
- Askeri personel hakkında : 4
- Avukat : 2

■ Banka	: 1
■ Belediyeler	: 7
■ Doktor	: 2
■ Hakim-Savcı	: 2
■ Vali-Kaymakam	: 1
■ Polis	:10
■ Muhtar	: 1
■ Okullar - öğretmenler hakkında	: 1
■ Diğer	: 6

16. ÜNİVERSİTELER: (5)

■ Öğrenci sorunları	:3
■ Öğretim üye ve görevlilerinin sorunları	:2

17. VİZE SORUNLARI (YABANCI ÜLKELERE): (3)

■ Yabancı ülkelere vize alamama	:3
---------------------------------	----

18. YARDIM İSTEKLERİ: (5)

■ İş istekleri	:2
■ Maddi yardım istekleri	:1
■ Tedavi istekleri	:2

19. YARGIYA İLİŞKİN SORUNLAR: (41)

■ Medeni Kanunla ilgili sorunlar(Boşanma, miras, vs)	:1
■ Devlet Güvenlik Mahkemelerindeki uygulamalardan yakınma	:2
■ Duruşmaya katılma ve avukat istemi	:4
■ Mahkeme kararlarının uygulanması istekleri	:7
■ Salıverilme, tutuksuz yargılanma istekleri	:2
■ Yeniden yargılanma, mahkeme kararının değiştirilmesi istekleri	:19
■ Diğer	: 6

20. YURTDIŞINDAKİ TÜRKLERİN SORUNLARI: (9)

- Cezaevlerindeki Türklerin sorunları : 3
- İşçi sorunları : 1
- Uygulamalardan yakınmalar : 5

21. BAŞÖRTÜSÜ İLE İLGİLİ SORUNLAR: (15)

- Öğrenciler : 9
- Memurlar - çalışanlar : 6

22. 1402 SAYILI YASADAN MAĞDUR OLANLAR: (3)

- Göreve iade istekleri : 3

23. MUHTELİF: (22)

- Ailevi sorunlar : 3
- Çevre sorunları : 1
- Memuriyet sınavı sorunları : 3
- Ticari sorunlar : 5
- Yasalarda değişiklik istekleri : 5
- İdari uygulamalardan yakınmalar (Ceza, usulsüz işlem, vs) : 3
- Köylülerin sorunları (Yol, su, köprü istekleri) : 1
- Diğer : 1

Yurtdışından gönderilen mektup ve faxlar:

Bu tarihlerde Komisyonumuza yurtdışındaki çeşitli kuruluşlardan ve kişilerden gözüaltına alınmalarla ilgili **1088** adet fax ve **3019** adet mektup gönderilmiştir. Bu fax ve mektuplar gözüaltına alınan kişiler hakkında ilgili mercilerden bilgi istenildiğine dair Komisyonumuzun bilgilendirilmesine yöneliktir.

İmza kampanyaları:

Bu dönemde Komisyona aşağıda belirtilen konularda imza kampanyaları çerçevesinde dilekçeler de gönderilmiştir:

Başörtülü öğrenciler hakkındaki uygulamalardan yakınmalarla ilgili Kasım 1994'de 755 imzalı 3 dilekçe; Ocak-Şubat 1995'de Kırıkkale'den gönderilen 10.045 imzalı dilekçeler,

Cezaevlerindeki çeşitli uygulama ve düzenlemelerden yakınmalarla ilgili, Şubat 1995'de Konya Cezaevi'nden 160 imzalı 7 dilekçe, Mart 1995'de Konya Cezaevi'nden 144 imzalı 5 dilekçe, Nisan 1995'de Mardin Cezaevi'nden 306 imzalı 11 dilekçe, Mayıs 1995'de Buca Cezaevi'nden 368 imzalı dilekçe, Konya Cezaevi'nden 316 imzalı 8 dilekçe, Amasya Cezaevi'nden 69 imzalı 2 dilekçe, Haziran 1995'de Siirt Cezaevi'nden 98 imzalı dilekçe, Mardin Cezaevi'nden 244 imzalı 11 dilekçe, Temmuz 1995'de Siirt Cezaevi'nden 98 imzalı dilekçe, Mardin Cezaevinden 252 imzalı 10 dilekçe, Ağustos 1995'de Mardin Cezaevi'nden 256 imzalı dilekçe.

Başvuruların değerlendirilmesi:

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na, 19.Dönem 4.yasama yılında (1 Eylül 1994 - 30 Eylül 1995) yapılan 331 başvurudan 319'ü hakkında işlem yapılırken, 11 başvuru işlem yapılmak üzere sırada beklemiştir. İşlem gören 319 başvurudan 292'si hakkında gerekli işlemler yapılarak dosya sonuçlandırılmış olup, 27 başvuru hakkında ise ilgili kurum ve kuruluşlar nezdinde yazışmalar sürmektedir.

Bu dönem içerisinde, geçen dönemden kalan 65 başvuru hakkında gerekli işlemler yapılarak dosyası sonuçlandırılmıştır. 27 başvuru hakkında ise yazışmalar sürdürülmüştür.

Bu tarihler arasında toplam 357 başvuru aşağıdaki gibi sonuçlandırılarak ilgililere bilgi verilmiştir:

18 başvuru hakkında 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu Hükümlerine göre ve mevcut yasal düzenlemeler karşısında Komisyonumuzca yapılacak işlem bulunmadığı belirtilmiştir. (% 5)

24 başvuru hakkında yargının görev alanına giren ve yargıda karara bağlanmış konularda Komisyonumuzun kuvvetler ayrılığı prensibine aykırılık oluşturacak şekilde müdahalesinin mümkün olmadığı, 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem bulunmadığı bildirilmiştir. (%7)

38 başvuruda belirtilen sorunun çözümü için yetkili ve görevli bir yargı merciine başvurulması gerektiği, 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem olmadığı belirtilmiştir. (%11)

85 başvuru hakkında idari işlem istemi hakkında 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak bir işlem

olmadığı, idari işlemin aidiyeti cihetiyle ve gereği yapılmak üzere, başvuru dilekçesinin ilgili kurumuna havale edildiği belirtilmiştir. (%24)

107 başvuruda belirtilen konunun araştırılması ve Komisyona bilgi verilmesi istemiyle, dilekçe ilgili kurumlara gönderilmiş, yapılan yazışmalar ve incelemeler sonucunda sağlanan bilgi ilgiliye bildirilmiş ve yasal yol gösterilmiştir. (%30)

13 başvuruda belirtilen hususlarda mevcut yasal düzenleme ve 3686 sayılı yasaya göre yapılacak işlem bulunmamıştır. Dilekçe ilgili kurumu bilgilendirmek ve konuyla ilgili olarak yapılacak çalışmalar aşamasında dikkate alınmasını ve değerlendirilmesini sağlamak amacıyla ilgili kuruma iletilmiştir. (%4)

13 başvuru dilekçesi gereği yapılmak üzere ilgili kuruma havale edilmiş, başvuru sahibine de sorunun çözümü için yetkili yargı merciine müracaat etmesi gerektiği bildirilmiştir. (%4)

15 işkence ve kötü muamele ile ilgili başvuruda konu ilgili idari birimi ve savcılığından sorulup araştırılmış, savcılıklarca takipsizlik/görevsizlik, idari soruşturmalarda da men-i muhakeme kararları verildiği bildirilmiştir. (%4)

10 işkence ve kötü muamele başvurusu ilgili kurumu ve savcılığından araştırılması sonucu, doktor raporlarındaki darp bulguları ve diğer deliller değerlendirilerek savcılıkça dava açıldığı, olayın yargıya intikal ettiği ve yargılamanın devam ettiği bildirilmiştir. Yargılamanın uzun sürmesi nedeniyle bu tür başvurular dava sonuçlanana dek izlenememekte, kamu davası açılmak suretiyle konunun mahkemeye intikali esas alınmaktadır. Bu sınıftaki başvurulardan 1 tanesinde işkence / kötü muamele olayına adı karışan görevlilerin 2 ay hapis cezasına çarptırıldığı saptanabilmektedir. (%3)

6 işkence ve kötü muamele ile ilgili başvuruda ilgili valiliklerden yapılan araştırma sonucu konunun idari mercilerce soruşturulması sonucunda herhangi bir işkence / kötü muamele tespit edilmediği, iddiaların sübut bulmadığı bildirilmiştir. (%2)

4 başvuru sahibinin yakındığı konudan vazgeçerek şikayetini geri alması ya da takip etmemesi üzerine işlem yapılmasına yer kalmamıştır. (%1)

1 başvuruda başvuru sahibinin yakındığı konu ilgili kurumu ya da yargı organı tarafından çözümlenmiş ve ilgilinin isteği yerine getirilmiştir. (%0)

5 başvuru adressiz olduğundan ya da daha önce işlem yapılmış mükerrer başvuru niteliğinde olduğundan işlem yapılamamıştır. (%1)

16 başvuru dilekçesinde belirtilen konu Komisyon gündemine alınarak Komisyon toplantısında görüşülmüş ve Komisyon kararı hakkında ilgiliye bilgi verilmiştir. (%4)

2 başvuru protesto bildirisi, imza kampanyası niteliğinde olduğundan işlem yapılmamıştır.(%1)

5. KOMİSYON KARARLARI

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 19.dönem 2., 3. ve 4. yasama yıllarında (01.09.1992 - 31.09.1995) toplam 38 adet karar almıştır.

1. 11.11.1992 tarihli 1. toplantıda TBMM Başkanlığınca Komisyonumuza intikal ettirilen gözaltında kaybolduğu iddia edilen sekiz kişinin akibetinin araştırılmasına dair bir Alt Komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu Alt Komisyon 22 Ocak 1992 tarihinde İstanbul'a giderek İnsan Hakları Derneğinde kayıpların aileleri ile bir toplantı yapmış, İstanbul Bayrampaşa Cezaevinde tutuklu bulunan tanıklarla, İstanbul Emniyet Müdürlüğü görevlileriyle görüşmeler yaparak 24 Ocak 1992 tarihinde Ankara'ya dönmüştür. Mevcut verilerle kayıpların akibetlerine ilişkin herhangi somut bir bilgiye ulaşamayan bu Alt Komisyon çalışmalarını tamamlayamamıştır.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Hacı Filiz, İbrahim Halil Çelik, Cemalettin Gürbüz, M.Tınaz Titiz, Faik Altun, Mehmet Gedik, Ali İbrahim Tutu, Hasan Mezarıcı, Halit Dumankaya, Ökkeş Şendiller, Sabri Yavuz, Rıza Akçalı, M.Fevzi Şihanlıoğlu, Eyüp Aşık, Ali Uzun.

2. 18.11.1992 tarihli 2. toplantıda Diyarbakır ve İstanbul Emniyet Müdürlüklerinde gözaltına alınan kişilerin durumlarını ve gözaltı koşullarını incelemek amacıyla bir Alt Komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Komisyon heyeti 19.11.1992-21.11.1992 tarihleri arasında Diyarbakır'da incelemelerini gerçekleştirmişlerdir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Feyzi İşbaşaran, İbrahim Halil Çelik, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, M.Tınaz Titiz, Cemalettin Gürbüz, Ali İbrahim Tutu, Ökkeş Şendiller, Rıza Akçalı, Esat Kırathıoğlu, M.Fevzi Şihanlıoğlu, Faik Altun, Ali Uzun, Hayri Doğan.

3. 25.11.1992 tarihli 3. toplantıda Bosna-Hersek Alt Komisyonunun hazırlamış olduğu Bosna-Hersek'de gelişen olayların, insan hakları ihlallerinin izlenmesi ve dünya kamuoyunun dikkatine sunulmasına yönelik rapor oy birliği ile benimsenerek, TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Rapor 27.11.1992 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz: Ek 1)

Ayrıca bu toplantıda Almanya'nın Möln şehrinde Türk vatandaşlarımızın yaşadığı iki apartmana ırkçılar tarafından yapılan saldırı sonucu çıkan yangında üç vatandaşımızın ölümü, dokuz vatandaşımızın yaralanması olayı ile ilgili olarak incelemeler yapmak, ilgililerle temaslarda bulunmak ve Komisyonumuzun konuya duyarlılığını göstermek amacıyla Komisyonumuzdan katılabilecek tüm üyelere oluşacak heyetin Almanya'da inceleme yapmak üzere görevlendirilmesine karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, İbrahim Halil Çelik, Uğur Aksöz, Halit Dumankaya, Ökkeş Şendiller, Rıza Akçalı, Recep Kırış, Faik Altun, Mahmut Orhon, Ali Uzun, Cemalettin Gürbüz.

4. 27.11.1992 tarihli 4. toplantıda Almanya'da yapılacak incelemelerin Genel Kurul ve Komisyon çalışmalarını aksatmaması için Alt Komisyon heyetinin 10 kişiden oluşturulmasına karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan kararda imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, İbrahim Halil Çelik, Uğur Aksöz, Ökkeş Şendiller, Ali İbrahim Tutu, Rıza Akçalı, Recep Kırış, M.Fevzi Şihanhoğlu, Faik Altun, Mahmut Orhon, Ali Uzun, Cemalettin Gürbüz.

5. 20.1.1993 tarihli 7. toplantıda Hollanda'nın Venlo kentinde Hüseyin Köksal isimli vatandaşımızın Hollanda polisinin kötü muamelesi sonucunda hayatını kaybetmesi üzerine bu ülkedeki ırkçı saldırıların vatandaşlarımız üzerindeki etkisi, vatandaşlarımızın güvenlik durumları ve temel hak ve özgürlüklerinin kullanımına ilişkin sorunlarıyla ilgili temas ve incelemelerde bulunmak üzere Hollanda'ya bir Alt Komisyon heyeti gönderilmesine karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, Halit Dumankaya, Hasan Mezarıcı, Ökkeş Şendiller, Ali İbrahim Tutu, M. Fevzi Şihanhoğlu, Faik Altun, Mahmut Orhon, Ali Uzun, Hayri Doğan.

6. 20.1.1993 tarihli 7. toplantıda TSK'nden re'sen emekli edilen subay ve astsubayların durumları hakkında Komisyon üyeleri Mehmet Özkan ve Hasan Mezarıcı'nın önerileri görüşülüp, Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimi dışında tutulmasının insan haklarına aykırı olduğuna, bu tasarruflara karşı yargı yolunun açılmasının hukuk devletinin gereği olduğuna, temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmaması için Anayasa'nın 125. maddesinin 2. fıkrasının

değiştirilmesi ve paralel hükümleri içeren ilgili yasalarda gerekli düzenlemelere gidilmesinin gerekli ve yararlı olduğuna karar verilmiştir. Bu değerlendirme 22.1.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz: Ek 2)

7. 27.1.1993 tarihli 4. toplantıda Almanya'nın Mölln şehrinde meydana gelen ve 3 vatandaşımızın ölümü ile sonuçlanan olaylar ve Türk vatandaşlarının sorunları ile ilgili temas ve incelemelerde bulunan Alt Komisyonun raporunun aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. 4-11 Aralık 1992 tarihleri arasında inceleme ve temaslarını gerçekleştiren heyetin 22 Kasım 1992' de Mölln'de meydana gelen olaylar üzerine Almanya'da tırmanan ırkçı saldırganlığı ve vatandaşlarımıza yönelik eylemlerini, Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın güvenlik durumları ve temel hak ve özgürlüklerine ilişkin sorunlarını irdeleyen raporu 4.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.(Bkz: *TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 1 Mart 1991- 31 Ağustos 1992, s.59-73*)

8. 3.2.1993 tarihli 9. toplantıda yazar Ömer Okçu(Hekimoğlu İsmail) hakkında Alt Komisyonca hazırlanan rapor Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiş, rapor 8.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz. Ek 3)

9. 17.2.1993 tarihli 11. toplantıda Ankara, Diyarbakır ve İstanbul Emniyet Müdürlüklerinde gözaltı süresince sanıklara uygulanan metodların incelenmesi ve gözaltı koşullarının araştırılması amacıyla görevlendirilen Alt Komisyonca hazırlanan rapor Komisyona katılan üyelerin oy birliği ile aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Rapor 18.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.(Bkz: *TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 1 Mart 1991- 31 Ağustos 1992, s.38-58*)

10. 17.2.1993 tarihli 11. toplantıda Diyarbakır - Kulp ve Lice'de meydana gelen olayların araştırılması için kurulan Alt Komisyonun hazırlamış olduğu rapor aynen benimsenmiş, rapor 18.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz:*TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 1 Mart 1991- 31 Ağustos 1992, s.75-80*)

11. 24.2.1993 tarihli 12. toplantıda Diyarbakır Cezaevinde hükümlü ve tutuklulara kötü davranıldığı, temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiaları üzerine Diyarbakır Cezaevi'nde incelemeler yapmak üzere bir Alt Komisyonun oluşturulmasına karar verilmiştir.

Oybirliğı ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, M.Tınaz Titiz, Halit Dumankaya, Hasan Mezarcı, Ökkeş Şendiller, Ali İbrahim Tutu, Rıza Akçalı, Recep Kırış, M.Fevzi Şihanhoğlu, Faik Altun, Ali Uzun, Cemalettin Gürbüz.

12. 24.2.1993 tarihli 12. toplantıda Said-i Nursi hakkında hazırlanan Alt Komisyon raporu görüşülmüş 5 üyenin red, 3 üyenin çekimser, 6 üyenin kabul oyu kullandığı oylama sonucunda Alt Komisyon raporu kabul edilerek TBMM Başkanlığı'na sunulmasına karar verilmiştir. Ancak karar yeter sayısının eksikliği ve raporda belirtilen bazı hususlarda ilgili bakanlıklarla yapılan yazışmaların sonuçlandırılmaması nedenleriyle rapor TBMM Başkanlığına sunulamamıştır.

Kabul oyu kullanan üyeler: Mehmet Özkan, Halit Dumankaya, Hasan Mezarcı, Ökkeş Şendiller, Rıza Akçalı, Recep Kırış.

Red oyu kullananlar: Sabri Yavuz, Cemalettin Gürbüz, Faik Altun, M.Tınaz Titiz.

Çekimser kalanlar: M.Fevzi Şihanhoğlu, Ali Uzun, Ali İbrahim Tutu.

13. 17.3.1993 tarihli 15. toplantıda 21 Mart Nevruz kutlamaları sırasında Güneydoğu'da gözlemlerde bulunulması amacıyla heyet gönderilmesine karar verilmiştir. Bu karara red oyu kullanan üyeler "21 Mart kutlamalarında Güneydoğu'da gözlemci olarak bulunacak heyetin TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonundan resmi heyet görevlendirilmeksizin, yakın bölge milletvekillerini de kapsayacak şekilde, Parlamentonun tümünden üyelerin katılımıyla oluşturulması gerektiği düşüncesiyle" Komisyon kararına katılmamışlardır. (Bkz. Ek 4)

Oyçokluğu ile alınan heyet gönderilmesi kararında kabul oyu veren üyeler: Sabri Yavuz, İbrahim Halil Çelik, Halit Dumankaya, Ali İbrahim Tutu, M.Fevzi Şihanhoğlu, Faik Altun, Cemalettin Gürbüz.

Red oyu kullanan üyeler: Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, M.Tınaz Titiz.

14. 17.3.1993 tarihli 15. toplantıda Hollanda'da temas ve inceleme bulunan Alt Komisyonun hazırlayıp Komisyon Başkanlığına sunulan rapor görüşülüp, oy birliği ile aynen kabul edilmiş ve 18.3.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz. Ek 5)

15. 31.3.1993 tarihli 16. toplantıda 5. maddesinde değişiklik yapılması hususu değerlendirme metni üyelerin oy birliği ile 2. tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz. Ek 6)

değiştirilmesi ve paralel hükümleri içeren ilgili yasalarda gerekli düzenlemelere gidilmesinin gerekli ve yararlı olduğuna karar verilmiştir. Bu değerlendirme 22.1.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz: Ek 2)

7. 27.1.1993 tarihli 4. toplantıda Almanya'nın Mölln şehrinde meydana gelen ve 3 vatandaşımızın ölümü ile sonuçlanan olaylar ve Türk vatandaşlarının sorunları ile ilgili temas ve incelemelerde bulunan Alt Komisyonun raporunun aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. 4-11 Aralık 1992 tarihleri arasında inceleme ve temaslarını gerçekleştiren heyetin 22 Kasım 1992' de Mölln'de meydana gelen olaylar üzerine Almanya'da tırmanan ırkçı saldırganlığı ve vatandaşlarımıza yönelik eylemlerini, Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın güvenlik durumları ve temel hak ve özgürlüklerine ilişkin sorunlarını irdeleyen raporu 4.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.(Bkz: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 1 Mart 1991- 31 Ağustos 1992, s.59-73)

8. 3.2.1993 tarihli 9. toplantıda yazar Ömer Okçu(Hekimoğlu İsmail) hakkında Alt Komisyonca hazırlanan rapor Komisyonumuzca oy çokluğu ile kabul edilmiş, rapor 8.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz. Ek 3)

9. 17.2.1993 tarihli 11. toplantıda Ankara, Diyarbakır ve İstanbul Emniyet Müdürlüklerinde gözaltı süresince sanıklara uygulanan metodların incelenmesi ve gözaltı koşullarının araştırılması amacıyla görevlendirilen Alt Komisyonca hazırlanan rapor Komisyona katılan üyelerin oy birliği ile aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Rapor 18.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.(Bkz: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 1 Mart 1991- 31 Ağustos 1992, s.38-58)

10. 17.2.1993 tarihli 11. toplantıda Diyarbakır - Kulp ve Lice'de meydana gelen olayların araştırılması için kurulan Alt Komisyonun hazırlamış olduğu rapor aynen benimsenmiş, rapor 18.2.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz:TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 1 Mart 1991- 31 Ağustos 1992, s.75-80)

11. 24.2.1993 tarihli 12. toplantıda Diyarbakır Cezaevinde hükümlü ve tutuklulara kötü davranıldığı, temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiaları üzerine Diyarbakır Cezaevi'nde incelemeler yapmak üzere bir Alt Komisyonun oluşturulmasına karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, M.Tınaz Titiz, Halit Dumankaya, Hasan Mezarıcı, Ökkeş Şendiller, Ali İbrahim Tutu, Rıza Akçalı, Recep Kırış, M.Fevzi Şıhanlıoğlu, Faik Altun, Ali Uzun, Cemalettin Gürbüz.

12. 24.2.1993 tarihli 12. toplantıda Said-i Nursi hakkında hazırlanan Alt Komisyon raporu görüşülmüş 5 üyenin red, 3 üyenin çekimser, 6 üyenin kabul oyu kullandığı oylama sonucunda Alt Komisyon raporu kabul edilerek TBMM Başkanlığı'na sunulmasına karar verilmiştir. Ancak karar yeter sayısının eksikliği ve raporda belirtilen bazı hususlarda ilgili bakanlıklarla yapılan yazışmaların sonuçlandırılmaması nedenleriyle rapor TBMM Başkanlığına sunulamamıştır.

Kabul oyu kullanan üyeler: Mehmet Özkan, Halit Dumankaya, Hasan Mezarıcı, Ökkeş Şendiller, Rıza Akçalı, Recep Kırış.

Red oyu kullananlar: Sabri Yavuz, Cemalettin Gürbüz, Faik Altun, M.Tınaz Titiz.

Çekimser kalanlar: M.Fevzi Şıhanlıoğlu, Ali Uzun, Ali İbrahim Tutu.

13. 17.3.1993 tarihli 15. toplantıda 21 Mart Nevruz kutlamaları sırasında Güneydoğu'da gözlemlerde bulunulması amacıyla heyet gönderilmesine karar verilmiştir. Bu karara red oyu kullanan üyeler "21 Mart kutlamalarında Güneydoğu'da gözlemci olarak bulunacak heyetin TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonundan resmi heyet görevlendirilmeksizin, yakın bölge milletvekillerini de kapsayacak şekilde, Parlatentonun tümünden üyelerin katılımıyla oluşturulması gerektiği düşüncesiyle" Komisyon kararına katılmamışlardır. (Bkz. Ek 4)

Oyçokluğu ile alınan heyet gönderilmesi kararında kabul oyu veren üyeler: Sabri Yavuz, İbrahim Halil Çelik, Halit Dumankaya, Ali İbrahim Tutu, M.Fevzi Şıhanlıoğlu, Faik Altun, Cemalettin Gürbüz.

Red oyu kullanan üyeler: Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, M.Tınaz Titiz.

14: 17.3.1993 tarihli 15. toplantıda Hollanda'da temas ve incelemelerde bulunan Alt Komisyonun hazırlayıp Komisyon Başkanlığına sunduğu rapor görüşölüp, oy birliği ile aynen kabul edilmiş ve 18.3.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur. (Bkz. Ek 5)

15. 31.3.1993 tarihli 16. toplantıda 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 22. maddesinde değişiklik yapılması hususunda Komisyonumuzca hazırlanan değerlendirme metni üyelerin oy birliği ile aynen kabul edilmiş ve 15.4.1993 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur.(Bkz: Ek 6)

16. 31.3.1993 tarihli toplantıda 19-23.4.1993 tarihli arasında Avustralya'nın başkenti Sidney'de düzenlenen Birleşmiş Milletler Irkçılık ve Ayrımcılıkla Mücadele Konferansına Komisyonumuzu temsilen Ankara Mv. M. Tınaz Titiz'in katılmasına oy birliği ile karar verilmiştir. Sayın Titiz Konferansa katılarak Komisyonumuzu tanıtan ve ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadele üzerine değerlendirmelerini belirten bir konuşma yapmıştır.

Oybirliği ile alınan kararda imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mahmut Orhon, Uğur Aksöz, Faik Altun, Halit Dumankaya, Ökkeş Şendiller, M.Fevzi Şihanlıoğlu, Ali Uzun.

17. 14.4.1993 tarihli 18. toplantıda Azerbaycan'da yaşanan insan hakları ihlallerinin yerinde incelenmesi ve dünya kamuoyunun dikkatine sunulması amacıyla bölgeye ivedilikle bir Alt Komisyon gönderilmesine oy birliği ile karar verilmiştir. Ancak Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı ve Azerbaycan'daki gelişmeler üzerine bu ziyaret gerçekleştirilememiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mahmut Orhon, Mehmet Özkan, M.Tınaz Titiz, Halit Dumankaya, Hasan Mezarıcı, Recep Kırış, Ökkeş Şendiller, M.Fevzi Şihanlıoğlu, Ali Uzun.

18. 20.5.1993 tarihli 20. toplantıda Gümölcine Seçilmiş Müftüsü İbrahim Şerifin Selanik Bidayet Mahkemesinde 21.5.1993 günü yapılacak duruşmasına Komisyonumuzu temsilen gözlemci bir heyet gönderilmesine karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, Cemalettin Gürbüz, Faik Altun, Ali İbrahim Tutu, Hasan Mezarıcı, Eyüp Aşık, Ali Uzun.

19. 26.5.1993 tarihli toplantıda 14-26.6.1993 tarihleri arasında Viyana'da yapılacak olan Birleşmiş Milletler Dünya İnsan Hakları Konferansına komisyonumuzu temsilen bir heyetin katılmasına karar verilmiştir. Ancak bazı aksaklıklar nedeniyle bu Konferansa katılmak mümkün olmamıştır.

Oybirliği ile alınan heyet gönderilmesi kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, Cemalettin Gürbüz, Faik Altun, Ali İbrahim Tutu, Hasan Mezarıcı, Eyüp Aşık, Ali Uzun.

20. 26.5.1993 tarihli 21. toplantıda Diyarbakır Cezaevinde incelemelerde bulunan Alt Komisyon raporu aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına

sunulmasına karar verilmiştir. Rapor 8.6.1993 tarihinde Başkanlığa sunulmuştur. (Bkz. Ek 7)

21. 16.6.1993 tarihli 23. toplantıda tatil süresince Komisyonunun çalışması için karar alınmıştır.

Oybirliği ile alınan kararda imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Uğur Aksöz, Faik Altun, Ali İbrahim Tutu, Recep Kırış, Ökkeş Şendiller, Rıza Akçalı, Ali Uzun.

22. 8.7.1993 tarihli 25. toplantıda Sivas'da meydana gelen ve 36 kişinin ölümü ile sonuçlanan, Erzincan'ın Başbağlar köyüne yapılan terörist saldırıların yerinde incelenmesi, yetkililerle ve vatandaşlarla görüşülerek konunun insan hakları açısından değerlendirilmesi amacıyla bir Alt Komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Heyet 19-20 Temmuz 1993 günlerinde, Sivas ve Başbağlar'da incelemelerde bulunmuştur. Alt Komisyonda Komisyon Başkanı Kırşehir Mv. Sabri Yavuz, Amasya Mv. Cemalettin Gürbüz, Ankara Mv. M. Tınaz Titiz, Antalya Mv. Faik Altun, Kahramanmaraş Mv. Recep Kırış, Şanlıurfa Mv. İbrahim Halil Çelik yer almıştır. Heyet Sivas'da ve Başbağlar'da yetkililerle, basın mensuplarıyla, mahalle muhtarlarıyla ve halktan kişilerle görüşüp olay hakkında bilgi almıştır.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Mahmut Orhon, İbrahim Halil Çelik, Cemalettin Gürbüz, Faik Altun, Halit Dumankaya, Recep Kırış, Ökkeş Şendiller, Ali Uzun.

23. 14.7.1993 tarihli 26. toplantıda; Komisyonumuzun 20.5.1993 tarihli 20. toplantısında: Gümölcine Müftüsü İbrahim Şerif'in duruşmasını izlemekle ve Batı Trakya'da yaşayan soydaşlarımızın sorunlarını yerinde incelemekle görevlendirilen Alt Komisyonca hazırlanan rapor oy birliği ile aynen kabul edilerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiş ve rapor 14.7.1993 tarihinde Başkanlığa sunulmuştur. (Bkz: Ek 8, Rapor 1)

24. 6.1.1994 tarihli 9. toplantıda Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekili Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun 11.1.1994 tarihinde Atina'da yapılacak olan duruşmasına bir heyet gönderilmesine bu heyetin Gümölcine'de Türk azınlığın temel hak ve özgürlüklerini kullanımı konusunda incelemeler yapmasına karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Feyzi İşbaşaran, İbrahim Halil Çelik, Tuncay Şekercioğlu, Ali İbrahim Tutu, M.Fevzi Şihanlioğlu, Mahmut Orhon.

25. 24.2.1994 tarihli 10. toplantıda Komisyonumuzun 6.1.1994 tarihli 9. toplantısında Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekili Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun 11.1.1994 tarihinde Atina'da yapılan vatandaşlıktan çıkarılmalarına ilişkin davanın duruşmasını komisyonumuzu temsilen gözlemci olarak izlemek ve özgürlüklerin kullanımı ile ilgili bir önceki raporumuzda meydana gelen gelişmeler konusunda incelemeler yapmakla görevlendirilen Alt Komisyonca hazırlanan raporun aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Rapor 28.2.1994 tarihinde Başkanlığa sunulmuştur. (Bkz: Ek 8 Rapor 2)

26. 6.4.1994 tarihli 11. toplantıda Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekili Dr. Sadık Ahmet ve İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine azınlık haklarının korunmasına yönelik faaliyetleri nedeniyle açılan davaların 12-14.4.1994 tarihlerinde İskeçe ve Agrinio'da yapılacak olan duruşmalarına komisyonumuzu temsilen gözlemci olarak bir heyet gönderilmesine karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Turgut Tekin, Mehmet Çevik, Tuncay Şekercioğlu, Ali İbrahim Tutu, Osman Ceylan, İsmail Amasyalı, M.Fevzi Şihanlıoğlu.

27. 2.6.1994 tarihli 13. toplantıda 6.4.1994 tarihli 11. toplantısında Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekili Dr. Sadık Ahmet ve İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine azınlık haklarının korunmasına yönelik faaliyetleri nedeniyle açılan davaların 12-14.4.1994 tarihinde İskeçe ve Agrinio'da yapılacak olan duruşmalarına Komisyonumuzu temsilen gözlemci olarak izlemek ve Batı Trakya'da yaşanan Türk azınlığının temel hak ve özgürlüklerin kullanımına dair son gelişmeler konusunda incelemeler yapmakla görevlendirilen Alt Komisyonca hazırlanan rapor aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Rapor 3.6.1994 tarihinde Başkanlığa sunulmuştur. (Bkz Ek 8 Rapor 3)

28. 2.6.1994 tarihli 13. toplantıda Pakistan Hükümetince TBMM Başkanlığına iletilen davet uyarınca Keşmir'de insan hakları ihlallerine dair incelemeler yapmak, mülteci kamplarını ziyaret etmek ve yetkililerle temaslarda bulunmak üzere bir Alt Komisyon görevlendirilmesine karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Mukadder Başçılmaz, Turgut

Tekin, Ali Karataş, Ali İbrahim Tutu, Lütü Doğan, Recep Kırış, M.Fevzi Şıhanlıoğlu, Mahmut Orhon.

29. 9.6.1994 tarihli 14. toplantıda tatil süresince Komisyonun çalışmasına karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan kararda imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Feyzi İşbaşaran, Turgut Tekin, M.Tınaz Titiz, Ali İbrahim Tutu, Lütü Doğan, Recep Kırış, İsmail Karakuyu, M.Fevzi Şıhanlıoğlu.

30. 6.10.1994 tarihli 1. toplantıda 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'nun 5. maddesine 3 fıkra eklenmesine dair kanun teklifinin benimsenerek, üye milletvekillerinin imzasına açılması suretiyle TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Üye milletvekillerinin imzası ile kanun teklifi TBMM Başkanlığına gönderilmiş olup İçişleri Komisyonunda beklemektedir. (Bkz: Ek 9)

31. 25.10.1994 tarihli 3. toplantıda TBMM Başkanlığınca incelemeye değeri bulunarak, konunun yerinde tetkiki ve yazılı bir rapor hazırlanması istemi ile Komisyonumuza havale edilen, Tunceli ilinde bazı köylerin güvenlik güçleri tarafından yakıldığını ileri süren muhtar ve vatandaşların iddiaları ile bu konuda yazılı ve sözlü basında yer alan yayınları araştırmak üzere Komisyon üyelerimizden bir alt komisyonun oluşturulmasına, oluşturulan alt komisyonun yerinde inceleme yapmasına karar verilmiştir. Bu inceleme hava şartları ve güvenlik nedenleriyle gerçekleştirilememiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mukadder Başegmez, Tuncay Şekercioğlu, Lütü Doğan, Recep Kırış, İsmail Amasyalı, İsmail Karakuyu, Mahmut Orhon.

32. 24.11.1994 tarihli 7. toplantıda Pakistan Hükümetinin daveti uyarınca 28.6.1994-6.7.1994 tarihleri arasında Pakistan yönetimi altındaki Keşmir'de, insan hakları ihlallerine ilişkin gerçekleştirilen incelemelerin tamamlanması amacıyla Hindistan bölgesindeki Keşmir'de incelemeler yapmak ve bu konuda Hint ve Keşmir yetkilileriyle temaslarda bulunmak üzere bir alt komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak Hindistan tarafı herhangi bir görüş bildirmediğinden bu inceleme yapılamamıştır.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Feyzi İşbaşaran, Mehmet Özkan, Mukadder Başegmez, Turgut Tekin, Mehmet Çevik, Tuncay Şekercioğlu, Ali İbrahim Tutu, Lütü Doğan, Bülent Akarçalı, Recep Kırış.

33. 8.12.1994 tarihli 8. toplantıda Bosna-Hersek'deki insan hakları ihlalleri ile ilgili gelişmelerin izlenmesi, konunun dünya kamuoyunun dikkatine sunulması, gerekli temas, inceleme ve girişimlerde bulunulması amacıyla bir Alt Komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Feyzi İşbaşıran, Mehmet Özkan, Mukadder Başeğmez, Mehmet Çevik, M.Tınaz Titiz, Ali İbrahim Tutu, Bülent Akarcalı, Recep Kırış, M.Fevzi Şihanlıoğlu, Mahmut Orhon.

34. 26.1.1995 tarihli 9. toplantıda Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekili İskeçe seçilmiş müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine azınlık haklarının korunması yönündeki faaliyetleri nedeniyle açılan davaların 27.1.1995 tarihinde Agrinio'da yapılacak olan duruşmasına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine karar verilmiştir. (Bkz: Ek 8 Rapor 4)

35. 28.3.1995 tarihli 12. toplantıda; 2.6.1994 tarihli 13. toplantısında, Pakistan Hükümetince TBMM Başkanlığına iletilen davet uyarınca Keşmir'de insan hakları ihlallerine dair incelemeler yapmak, mülteci kamplarını ziyaret etmek ve yetkililerle temaslarda bulunmak üzere görevlendirilen Alt Komisyonca hazırlanan raporun aynen benimsenerek TBMM Başkanlığına sunulmasına karar verilmiştir. Rapor 28.3.1995 tarihinde Başkanlığa sunulmuştur. (Bkz: Ek 10)

36. 28.3.1995 tarihli 12. toplantıda Batı Trakya Türk azınlığından eski bağımsız milletvekili Dr. Sadık Ahmet ile Balkan Gazetesi eski yönetmeni Mustafa Hafız Mustafa ve Dostluk Eşitlik Partisi Genel Sekreteri Ahmet Hacı Osman aleyhine azınlık okullarında okutulmak üzere Yunan makamlarınca tek taraflı olarak hazırlanan kitaplara karşı tavır koymaları sebebiyle açılan davaların 6.4.1995 tarihinde Agrinio'da yapılacak olan duruşmalarına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine karar verilmiştir. 5 Nisan 1995 tarihinde Yunanistan'a hareket eden Alt Komisyon üyeleri, Agrinio'da yapılan duruşmaya katıldıktan sonra 7 Nisan 1995 tarihinde Larissa Cezaevi'nde tutulmakta olan İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga'yı cezaevinde ziyaret ederek Türkiye'ye dönmüşlerdir. Alt Komisyonca Çorum Mv.Cemal Şahin, Yozgat Mv.Mahmut Orhon, Kahramanmaraş Mv.Recep Kırış yer almıştır.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Turgut Tekin, Ali Karataş, Ali İbrahim Tutu, Lütfi Doğan, Recep Kırış, İsmail Amasyalı, Mahmut Orhon.

37. 11.4.1995 tarihli 13. toplantıda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezinin daveti üzerine Filipinler İnsan Hakları Komisyonunun işbirliği ile Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Merkezi tarafından düzenlenen ve 18-21.4.1995 tarihleri arasında Manila'da yapılan insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için 3. Uluslararası Milli Kuruluşlar Çalışma Toplantısına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gönderilmesine karar verilmiştir. Heyette Komisyon Başkanı Kırşehir Mv. Sabri Yavuz ile Ankara Mv.M. Tınaz Titiz yer almışlardır.

Oybirliği ile alınan heyet gönderilmesi kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Turgut Tekin, Ali Karataş, Cemal Şahin, Tuncay Şekercioğlu, Lütfi Doğan, Recep Kırış, Mahmut Orhon.

38. 17.5.1995 tarihli 14. toplantıda Batı Trakya Türk azınlığından Gümölcine Müftüsü İbrahim Şerif aleyhine "müftülük sıfatını gaspettiği" iddiası ile açılan davanın 24.5.1995 tarihinde Selanik İstinaf Mahkemesinde yapılacak olan duruşmasına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine karar verilmiştir. 23 Mayıs 1995 tarihinde Yunanistan'a hareket eden Alt Komisyon üyeleri, Selanik'te yapılan duruşmaya katıldıktan sonra 25 Mayıs 1995 tarihinde Türkiye'ye dönmüşlerdir. Alt Komisyonda Komisyon Başkanı Kırşehir Mv. Sabri Yavuz, İzmir Mv. Mehmet Özkan, İstanbul Mv. Bülent Akarcalı yer almıştır.

Oybirliği ile alınan Alt Komisyon kurulması kararında imzası bulunan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Feyzi İşbaşaran, Turgut Tekin, Ali Karataş, Cemal Şahin, Ali İbrahim Tutu, Recep Kırış, İsmail Karakuyu.

SONUÇ:

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapılan başvuruların sayısal ve içerik analizinden anlaşılabacağı üzere, Komisyon insan hakları konusunda odak noktalardan biri haline gelmiştir. İnsanımız bu Komisyonun sorunlarını çözeceğine, kendilerine yardımcı olacağına inanmıştır. Başvuruların incelenmesinden de görüleceği gibi Komisyonun kamu yönetiminin aksayan ya da ağır işleyen her alanında sorunu çözmesi beklenmektedir. Geçim sıkıntılarına çare, iş, tedavi, ev ve maddi yardım isteklerinden nakil, intibak düzenlemesi, yol istekleri gibi idari işlemlere; yerinde olmadığı düşünülen mahkeme kararlarının yeniden incelenerek değiştirilmesinden apartman, komşu, aile sorunlarına uzanan son derece geniş bir yelpazede yer alan sorunlar Komisyona iletilmektedir. Buna karşılık, Komisyon da bağlı olduğu TBMM'nin saygınlık ve ciddiyetine uygun olarak kendisine yapılan tüm başvuruları incelemekte, gerekli girişimleri ilgili yönetimler nezdinde yapmakta ve kuşkusuz bu arada kendi yetkisi dışında kalan sorunların çözümü için, ne yapılabileceğini başvuru sahibine iletmekte, yol göstermektedir. Bu konudaki uygulama ciddi ve titiz olup, hiçbir başvuru yanıtsız bırakılmamaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu kurduğu alt komisyonlar aracılığıyla yalnızca ülke içi sorunlarla değil, ülkemizi uzaktan ya da yakından ilgilendiren ülke dışı ihlal iddiaları ile de ilgilenmiş ve bu konuda ciddi girişimler yapmıştır. Bu dönemde, özellikle Batı Trakya'daki Türk azınlığın maruz kaldığı haksız davranışları ve bir devlet eylemi biçimine dönüşen insan hakları ihlallerini yerinde incelemek ve duruşmaları izlemek üzere defalarca bu komşu bölgeye heyetler yollamıştır. Bu arada Azerbaycan, Bosna-Hersek, Keşmir, Hollanda ve Almanya'ya bu amaçla gidilmiş ve bu yerlerde alt komisyonlar çalışmalar yapmıştır.

Komisyona yapılan başvuruların içerik analizi ve Komisyonun çalışmaları Türkiye'nin insan hakları haritasını vermektedir. Sergilenen tablo bu konuda nispi olarak iyiye doğru bir gidişin varlığını göstermektedir. Nitekim işkence iddialarıyla ilgili başvurularda bir azalma gözlenmektedir. Geçen döneme göre işkence iddialarındaki azalmanın "İnsanların Komisyona artık sorun yansıtmak istemedikleri gibi bir eğilime girmiş oldukları" yönündeki bir yorumdan ziyade, Komisyonun az veya çok varlığını hissettirmesi ve iç ve dış kamuoyunun baskısıyla birlikte tüm kolluk kuvvetlerinin bu konuda daha duyarlı davranmaya başladıkları biçiminde açıklanması yerinde olacaktır. Bu gelişmenin olumlu bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Öte yandan bir süredir kamuoyunda tartışılmakta olan "kayıp" kişilerle ilgili olumlu bir gelişmenin sağlanamaması ise üzücü bir olgudur.

Raporumuzu sonlarken Komisyon çalışmaları sırasında işkence ve kötü muamele iddialarıyla ilgili yapılan bazı tespitlere değinmekte yarar vardır:

Öncelikle, CMUK'un DGM kapsamına giren olaylarda uygulanmaması işkence ve kötü muamele yöntemlerinin kullanımını kolaylaştırdığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Gözaltı sürelerinin uzunluğu ve gözaltında tutulan bir kişinin avukatı dahil hiç kimseye görüştürülmemesini hukuken açıklamak mümkün olamamaktadır. Yakalanan kişinin yakınlarına derhal haber verilmesi mutlaka uygulanmalıdır. Böylelikle gözaltında kayıp iddialarının da önüne geçmek mümkün olacaktır.

İkinci olarak; işkence ve kötü muamele kanunlarımızda suç olarak tanımlanmış olmasına karşın bu suçlara öngörülen cezalar etkili bir yaptırım içermemektedir. İşkence için 5 seneye kadar ağır hapis, kötü muamele için 3 ay - 3 sene (1/3 artırılabilir) olarak öngörülen cezalar caydırıcılıktan uzaktır. Öte yandan işkence sanıkları genellikle tutuksuz yargılanmaktadır.

Üçüncüsü, geçmişte yargı organlarının bu konuda kötü örnek olabilecek kararlar vermesi de olumsuz bir etken olmuştur. Sıkıyönetim mahkemeleri ve Askeri Yargıtay işkence altında alınan bir ifadenin bazı hallerde (örneğin başka kanıtlarla destekleniyorsa) kabul edilebileceğine hükmetmişlerdir. Ancak CMUK'ta yapılan son değişiklikle bu olumsuzluk giderilmiştir.

Dördüncüsü, adli kolluk teşkilatının mutlaka kurulması ve daha teknik ve modern cezai soruşturma yöntemlerinin geliştirilmesi, ayrıca güvenlik görevlilerinin mesai, ücret vs. gibi çalışma koşullarının da iyileştirilmesi gerekmektedir. Öte yandan yargı merciiilerinin, özellikle de savcılarının, işkence ve kötü muamele iddialarının üzerine büyük bir ciddiyetle, süratle ve etkin bir şekilde gitmeleri, yalnızca polis memurları değil, tüm cezai adalet sisteminin sürece dahil edilmesi sorunun çözümünde yardımcı olacaktır. Kamu yönetimini ve görevlilerini bu güç durumdan kurtarmanın yolu yalnız eğitim değil, aynı zamanda yönetimleri çağdaş tekniklerle donatmaktan geçmektedir. Bu konuda hükümetin gerekli önlemleri alması ve mali imkanları seferber etmesinde büyük yarar bulunmaktadır.

Beşincisi insan hakları ihlalleri yalnızca kanunları değiştirmekle değil, zihniyetlerin değiştirilmesiyle önlenebilir. Kamu görevlilerinin insan hakları konusunda eğitimi çok önemlidir. Polis akademilerine insan hakları dersleri konulması olumlu bir gelişme olmakla birlikte bunu hizmet içi eğitim şeklinde, yani eski görevlileri de kapsayacak şekilde yaygınlaştırmak yararlı olacaktır. Ayrıca doktorların da tıp ahlakı ve insan hakları konularında eğitilmeleri, hem adli tıp doktorlarının, hem de diğer doktorların çalışmalarında mesleki bağlılıklarının garanti edilmesi gerekmektedir.

Sonuncusu ve en önemlisi de, insan hakları eğitim programları polis ve sağlık görevlileri dışında genel olarak kamuoyuna da yöneltilmelidir. Okullarında öğrencilerin, ailede kadının ve çocukların dayak yediği, şiddete maruz kaldığı, genelde şiddete eğilimin yükseldiği toplumumuzda kamuoyuna insan haklarına saygı bilincinin yerleştirilmesi en önemli hedef olmalıdır.

Türkiye son on otuzbeş yıl içinde yaşadığı üç ihtilal ve uzunca süren bir sıkıyönetim dönemi içinde hem demokrasiden uzaklaşmış, hem de insan haklarına saygı anlayışı yara almıştır. Bu dönemlerde insan haklarını ihlal eden devlet kurumları yanında onları denetleyecek yargısal ve siyasal kurumların yokluğu ve suskunluğu, kamuoyunu etkileyebilecek hükümet dışı kuruluşlara yönelik baskılar ülkeyi insan hakları açısından zor bir konuma itmiştir.

Öte yandan ülkemiz geniş bir terörist faaliyet alanı haline gelmiştir. Terörizmle mücadele, dış örneklerde de gördüğümüz gibi kimi durumlarda insan haklarının dokunulmazlığı ilkesini bir yana itmeyi getirmekte, ya da böyle bir sonuca yol açmaktadır. Terörizmle mücadele ve özellikle ülkenin bölünmesine yol açacak terörist hareketler nedeniyle hem kamuoyunu hem de terörle mücadele eden idari ve siyasal kadroları insan haklarına saygı yönüne dönüştürmekte güçlük çekilmektedir. Terörizmle insan haklarının aynı zamanda, aynı ortamda bir arada olmaları güçleşmektedir. İşte Türkiye'nin insan hakları açısından ikinci şansızlığı da bu noktadadır. İnsan haklarını en üst düzeyde denetleyecek bir kurum olan T.B.M.M. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun çalışmalarını engelleyen en önemli faktörlerden biri buradadır.

Sonuç olarak, önce ihtilal dönemi düzenlemeleri, uygulamaları ve bunların bıraktığı miras; sonra da terörizmle mücadelenin getirdiği bazı aksaklıklar, hissi davranışlar ve Komisyonumuz yasasından ileri gelen bazı eksiklikler ya da imkansızlıklar nedeniyle Komisyonun misyonunu tam anlamıyla gerçekleştirebildiğini söylemek güçtür. Yine de son yıllarda demokrasi ve insan hakları alanında Anayasa ve diğer yasalarda yapılan olumlu değişiklikler umut vericidir.

Yakın gelecekte insan haklarının yüceliğine inanmış bir kamu yönetimi anlayışı ve insanların birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygı gösterdiği bir Türkiye'ye ulaşabilmek için toplumun tümüne görev düşmektedir.

EKLER

EK (1)

BOSNA-HERSEK RAPORU

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, İbrahim Halil Çelik, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, Halit Dumankaya, Ökkeş Şendiller, Rıza Akçalı, Recep Kırış, Faik Altun, Mahmut Orhon, Ali Uzun, Cemalettin Gürbüz.

Bosna-Hersek'te meydana gelen insan hakları ihlallerini yerinde incelemekle görevli heyetimizin 25.05.1992 ile 03.06.1992 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Yugoslavya ziyareti ile ilgili raporu aşağıda takdim edilmiştir.

Bu ziyaretin iki amacı vardı. Birincisi, bu bölgede meydana gelen insan hakları ihlallerini tespit ederek dünya kamuoyu önüne bir kere daha koymak ve uluslararası insan hakları savunucularını ve bütün insan hakları organizasyonlarını harekete geçirmek; ikincisi de, Komisyonumuzu ve dolayısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisini konu hakkında daha geniş bir biçimde bilgilendirmektir.

Bunun için Alt Komisyon heyetimizle birlikte TRT'den bir ekip de gidecekti. TRT Genel Müdür Yardımcısı Nevzat Avcı ile görüşülmüştü. Ancak, TRT heyet göndermekten vazgeçti.

03.06.1992 tarihinde Viyana'da gerçekleştirdiğimiz basın toplantısıyla konu, batı basınına duyurulmuştur. Bu basın toplantısına, Avusturya'nın önde gelen gazetelerinden, haber ajansı ve radyo TV'den;

- * Die Presse temsilcisi Herr Schwarz,
- * Standart temsilcisi Frau Inge Bacher-Dalma,
- * Kurier temsilcisi Frau Mag. Ingrid Steiner,
- * APA (Avusturya Haber Ajansı) Frau Sandra Mirosev Jevic,
- * Hürriyet'ten Sn. Muzaffer Kartal,
- * ORF-Fernsehen (Radyo-TV),
- * Albanian Newspaper Gashi Dardan,
- * I Rinise,

katılmışlardır.

Son derece olumlu bir hava içerisinde geçen bu toplantıda Türkiye'nin konu ile yakından ilgilendiği, geçtiğimiz yıl Bulgaristan, İran ve Irak'tan çok sayıda mülteciye kapılarını açtığını, hala pek çoğunu barındırmaya devam ettiğini, Bosna-Hersek mültecileri konusunda da esas görevin komşularına ait olması gereğini

kendilerine anlattık. Zulümlerle ilgili resimleri, işkence gören insanların hayat serüvenlerini belgeler halinde kendilerine verdik. Bütün dünyanın bu soykırımını sona erdirmek için her türlü çabayı göstermesi gerektiğini ifade ettik. Aynı gün Türkiye'ye geldiğimizde, basınımıza ve TRT'ye de aynı mesajları Türk kamuoyuna duyurmaları için verdik.

Dört gün olarak planladığımız bu ziyaretimizi, ulaşım zorlukları sebebiyle ancak 10 günde tamamlayabildik. Program şu şekilde gerçekleşmiştir.

- 25.5.1992 Belgrad'a gidiş. Büyükelçilik ve UNHCR ile görüşme,
- 26.5.1992 CRAVGYEYAC ve NOVİPAZAR'da incelemeler.
- 27.5.1992 Sırbistan Parlamentosu Dışişleri Komisyonu ile görüşme ve karayolu ile Macaristan üzerinden Zagreb'e gidiş.
- 28.5.1992 Zagreb'den Split'e gidiş. Split'te mülteci kamplarını ziyaret ve Merhamet ile görüşme.
- 29.5.1992 Karayolu ile Travnik'e hareket ve varış.
- 30.5.1992 Travnik'te inceleme ve Zenica'ya hareket, daha sonra Visoka'ya hareket ve yetkililerle görüşme.
- 31.5.1992 Visoka'da inceleme ve karayoluyla Split'e hareket ve varış.
- 1.6.1992 Zagreb'e hareket ve varış. Hırvatistan İnsan Hakları Komisyonu Başkanı ile görüşme.
- 2.6.1992 trenle Zagreb'ten Viyana'ya hareket ve varış.
- 3.6.1992 Viyana'da basın toplantısı, Türkiye'ye hareket ve varış.

Yugoslavya ziyaretimiz sırasında gerek otel ve ulaşım organizasyonlarında, gerekse yetkili kurum ve kuruluş temsilcileriyle görüşmelerin sağlanmasında her türlü gayreti ve misafirperverliği gösteren başta Belgrad Büyükelçimiz, Zagreb Konsolosumuz, Viyana Büyükelçimiz olmak üzere, bütün elçilik ve konsolosluk görevlilerine TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu adına teşekkürlerimizi bildiriyoruz.

Şimdi sırasıyla, temaslarımız ve tespitlerimizi sıralıyoruz:

*** UNHCR ile görüşme (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)**

Ek belge Yugoslavya içindeki mülteci hareketini göstermekte olup 6 Nisan-25 Mayıs tarihleri arasında yabancı ülkelere göç edenler bu tabloda mevcut değildir. UNHCR'ye verilen görev Hırvatistan'da evlerine dönmek isteyen mültecilere yardım. Bosna-Hersek ile ilgili bir görev kendilerine verilmiş değil. Ancak bu konu ile de ilgileniyorlar ve bunu önceki görevin devamı olarak kabul

ediyorlar. Mülteci problemini bütün Yugoslavya için bir bütün olarak değerlendiriyorlar.

Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Slovenya B.M.'e kabul edildikten sonra zaten problem kalmamış oluyor. Bosna dışına yardım ulaştırabiliyorlar. Sarayevo'ya bütün gayretlere rağmen ulaşamamışlar. 22.5.1992'de yardımı durdurma kararı almışlar. Sebebi ise daha önce yardım konvoyu Tuzla'ya kadar ulaşabilmiş. 15 saatte ancak 200 km. yol alabilmişler. Daha ileri gidememişler. Sırlar son polis noktasında müsaade etmemişler. Bosna-Hersek Sırp Demokratik Partisi yetkilileriyle bir öğleden sonra devam eden görüşmeler neticesiz kalmış. Zagreb'ten Zenica'ya ulaşmak için yola çıkan 12 kamyon yardım malzemesi (yaklaşık 264 ton) Testic'te çalınmış.

Kızılhaç da benzeri muamelelerle karşılaşmış, sonuç olarak Sarayevo bölgesine yardım ulaştırılması imkansız.

Sırp Demokratik Partisi ile görüşmeler devam ediyor ancak kontrol noktalarında sözleri geçmiyor. Mülteci Yüksek Komiserliği'nin görüşü bunun samimi olduğu. Bütün garantiler sağlandığı halde geçen hafta Kızılhaç temsilcisi öldürülmüş. Mülteciler Yüksek Komiserliği; -kendilerinden istediğimiz madem bölgeyi kontrolünüz altında tutuyorsunuz yardım ulaştırabilmemiz için bir koridor oluşturunuz diyoruz. Ancak politika yardım ulaştırılmaması ise bu hiç bir zaman mümkün olmayacaktır-. Hava köprüsü konusunda girişimlerde bulunduk. Somut bir netice alamadık. Belki yardım götüren ilk uçak yerine ulaşabilir. Fakat daha sonrakileri düşürebilirler.

Sırbistan'da şu anda 350.000 mülteci var. %95'i (300.000) aileler yanında kalıyor, devamı halinde ev bulmak zor. Mevcutlara dahi yerli halk hoş bakmıyor. Ekonomik durum gittikçe kötüye gidiyor, gelir durumu düşüyor. Hırvatistan'dan göç eden mülteciler B.M. gelince evlerine dönecekleri umundundaydılar fakat B.M. konuşlanamayınca bu mümkün olmadı.

* 26.5.1992 Craguevac

Sırbistan Kızılhaç Teşkilatı ile görüştük. Uluslararası Kızılhaç bağlantılı olarak çalışıyor. 11 aydır Craguevac'a mülteci gelmekte. Önce Slovenya'dan, daha sonra Hırvatistan'dan, şimdi de Bosna-Hersek'den mülteci geliyor. Belediye tarafından yönetilen bir mülteci kampında gelenler barındırılıyor. (Kızılhaç, Belediye, Sosyal yardım dernekleri, siyasi parti temsilcileri birlikte idare ediyorlar) 22 Mayıs 1992 itibariyle 3353 mülteci mevcut, bunlardan mesken değiştiren 863 kişidir. Şu anda 2486 kişi şehirde bulunuyor. 150 kişi dün Bosna-Hersek'den geldi.

Mültecilerin 2215'i ailelerle kalıyor. (Akraba, dost, yardımsever aileler) 271'i sosyal yardım kurumlarının tesislerinde kalıyor. Dağılım şöyle: 2224 Sırp, 16 Hırvat, 108 Müslüman, 136 diğerleri.

Craguevac'da bir mülteci kampına gittik. Çoğunluğu Sırlardan müteşekkil. Bir Sırp kadın ağlayarak savaşın sona ermesini istedi. "Biz yıllarca Müslüman ve Hırvatlarla beraber yaşadık, komşuluk yaptık. Şu anda kocam nerede, sağ mıdır bilmiyorum. Çocuklarım yarın ne olacak diye umutsuz bekliyor. Evimizden uzak, belirsizlikler içinde ızdırap çekiyoruz. Biz tekrar komşularımızla beraber yaşamak istiyoruz. Bu savaş bir an önce bitsin" diyerek duygularını ifade etti.

İlaç konusunda sıkıntı var, yer konusunda sıkıntılar başlamış, mevcutlar ihtiyaca cevap vermiyor. Ana yiyecek maddeleri ancak temin edilebiliyor.

*** 26.5.1992 Novipazar**

RASİM LAYİC (Yenipazar Parti Genel Sekreteri)

Sancak bölgesinde sıkıntılar var. Sırlar zulüm yapıyorlar. Evler yakılıyor, Müslümanlar öldürülüyor, cami ve mezarlar imha ediliyor, yıkılıyor. Bunlar şu anda Bosna-Hersek'te yapılıyor. Ancak Sancak'da da aynı senaryo oynanmak üzeredir. En büyük tehlike şu anda 11.000 asker müslümanları dövüyor, evlerini soyuyor, sivil hükümetin bütün görevlerini üstüne alarak müslümanları göçe zorluyorlar.

Sırbistan Ceza Kanununa Sancak bölgesinde yaşayan Sırların baskı altında bulunduğu gerekçesiyle 61/a fıkrası eklenerek Sırlar koruma altına alınmış. Sonra bu maddeye göre silah bulundurduğu gerekçesiyle; 1989'da 41 vakadan 39'u, 1990'da 72 vakadan 70'i, 1991'de 81 vakadan 78'i müslümanları mahkum etmek için kullanılmıştır.

Din eğitimi okullarda yasak hale getirilmiştir. İşyerinde domuz eti yemeyen bir müslüman işçiye Federal Kanun'un 134. maddesine dayanılarak 2 ay hapis cezası verilmiştir.

FEVZİ MURİC (Yenipazar Merhamet Demeği Başkanı)

2 Nisan tarihinden bu yana Bosna-Hersek'ten göç eden 20.000 kişi transit olarak Yenipazar'dan geçmiş, 1000 kişi Yenipazar'da olmak üzere bütün Sancak bölgesinde 12.000 kişi göç etmiş vaziyette bulunuyor.

Sırbistan ve Karadağ bu göç edenlere baskı yapmakta, erkekleri hapsedmekte, Sırplarla mübadele etmekte, karılarını dövmekte ve ırzlarına geçmektedir. Bunların sona erdirilebilmesi için B.M. Mülteci Yüksek Komiserliğine faks çektik. Resmen Merhamet'i tanımadıkları için yazışmalara cevap vermiyorlar. Ancak Kızılhaç kanalıyla yardım yapılabileceğini söylediler. Şu anda PRİBOY'dan 2 otobüs mülteci Yenipazar'a geliyor.

HARUN HACIC (Karadağ Demokratik Parti Başkanı)

Karadağ bölgesi içindeki Sancak'ta da aynı şeyler yapılmaktadır. Referandumda Karadağ polisi beni tutukladı. Ben Karadağ Meclis üyesiyim. Dokunulmazlığım var. Fakat benimle birlikte 8 kişi hakkında soruşturma devam ediyor. İddia, Sancak'ın bağımsızlığını sağlamaya çalışmak.

KASIM ZORONIC (Sancak Boşnak Organizasyon Başkanı)

Çevremiz Sırplarla sarılı vaziyettedir. Sırp sivil halka silah dağıtılmıştır. Her an saldırıya uğrayabiliriz. Senaryoyu ayarlayıp bizi suçlu gösterebilirler. Komşularımız, arkadaşlarımız, biz Boşnakları yok etmek için silahlanmış hazır bekliyorlar.

RIFAT TANKOSIC (Kızılhaç Başkanı -Novipazar-)

25.5.1992 tarihi itibarıyla 937 mültecimiz var. Bunlar bize müracaat edenler. Dağılım şöyle; 423 çocuk, 515 kadın; Irk; 839 müslüman, 95 Sırp, 3 diğer.

26.5.1992'de ise 157 kişi daha geldi. (Yukarıda bahsettiğimiz iki otobüs.) Toplam 1100 kişi şu anda Novipazar'da bulunuyor. Ayrıca Kızılhaç'a müracaat etmeyen mülteciler ise tahmini 200 kişi civarındadır. Bütün mültecileri, bugün gelenler hariç, evlere yerleştirdik. Başka yerimiz yok. Bu insanların sağlık hizmetlerini görüyoruz. Ayrıca belge veriyoruz. Bir kısmı başka yerlere gidiyor. Bu belge ile karakoldan pasaport alıyorlar.

Yeni gelen iki otobüs mülteci biz oradayken geldiler. Yaşlı kadın ve çocuklardan başka kimse yok. Yaşlı bir kadın, yolda kocasının öldüğünü, ancak defin işlemlerini yapmaya zamanları olmadığından öylece cenazeyi bırakarak yola devam ettiklerini ağlayarak anlattı.

Kadınlar da namuslarını ve çocuklarını korumak için memleketlerini terkettiklerini, şimdi ise ne yapacaklarını bilmediklerini, çok ızdırap içinde olduklarını nemli gözlerle ifade ettiler.

*** 27.5.1992 BELGRAD**

Sırbistan Parlamentosu Dışışleri Komisyonu:

MAHMUT MEMİC (*Sancak Bölgesi Yenipazar Milletvekili*)

(Daha önce (ZDA) parti üyesi iken, siyasal ağırlık yüzünden istifa ederek Sırbistan Demokratik Parti üyesi olmuş bir Müslüman.)

Sancak Bölgesindeki diğer iki Yenipazar Milletvekili ile ayrı düşünüyoruz. Onlar, bağımsız bir Sancak Cumhuriyeti istiyor. Ben ise bunu istemiyorum. Ancak, Novipazar'daki aşırı silahlanmayı ve gerginliği kabul ediyorum. Büyük sayıda göç var. Hem Müslüman, hem de Sırp tarafı suçludur. Sırp sivil savunmasının insan dövdüğü, evleri taradığı kısmen doğrudur. Bunlar daha ziyade aşırı alkol alan milisler tarafından yapılmaktadır. Evlerin yakıldığı ve müslüman kadınların ırzına geçildiği ise yalandır.

RADMİLO MALDONOVİC (*Sırbistan Dışışleri Komisyonu üyesi*)

Bizim istediğimiz bu harbin durmasıdır. İnsanlara zarar vermemesi lazım. Pek çok aile Sancak bölgesinde tedirgin bir vaziyette durmaktadır. Harbe sebep olmak konusunda kim daha suçlu buna girmek istemiyoruz.

Şu anda azınlık olan Sırpı koruma endişesinden askeri tedbir alınmıştır. Yarın tekrar giderek gerginliği azaltmak için ne gibi tedbirler alınabilir, araştıracağız. Süleyman Ugljanin ve Rasim Layic'e hukuki statümüzün ne olduğunun açıklanması lazım. Çözümün demokratik yollardan aranması ve tehdit edilmememiz lazım.

*** 28.5.1992 SPLİT**

27.5.1992 tarihinde Sırp temsilcilerle Belgrad'da görüştükten sonra Macaristan üzerinden karayolu ile Zagreb'e geçtik. Sancak bölgesinden Bosna-Hersek'e gitmek, Sırp kuşatmasından dolayı mümkün olmadı. 8 saat gibi uzun bir yolculuktan sonra gece Zagreb'e geçtik. Gece Hırvatistan Meclisi İnsan Hakları Komisyonu Başkanı ile görüşüp sabah saat 6.00 uçağı ile Split'e geçildi.

Dr. İZZET HOZO (*Split Merhamet Başkanı*)

Çok tehlikeli bir bölgeye gideceksiniz. Bosna'daki durum çok kötüdür. Sırp demokratik haklarını kazanan Müslüman ve Hırvatlara soykırım uyguluyor. Savaşa hazırlıksız girdiler. Sırpın iyiniyet gösterilerine ve propagandalarına

inanarak mahvoluyorlar. Radovan Karadjic'in 2 ay önce "Siz Müslümanlar bizimle beraber olmazsanız, olmayacaksınız" diye haber verdiği olaylar bir bir gerçekleşiyor.

Split, Bosna ile ulaşımın sağlanabildiği tek çıkış kapısıdır. Bosna'ya buradan gitmek mümkün. Göç de buradan oluyor. Savaşabilen buraya gelmiyor, sadece kadın, çocuk ve yaşlılar geliyor. Savunma Hırvat ve Müslümanlar tarafından yapılıyor. Bosna'daki Hırvatlar daha iyi silahlandıkları için nispeten daha iyi durumda. Merhamet Derneği mültecilere yardım için 4 Mayıs 1992'de kuruldu. Uluslararası İslam Yardım Organizasyonu ile işbirliği yaparak mültecilere büyük yardımlar verdik. Çeşitli adreslere başvurduk. Türkiye'den de yardım bekliyoruz. Hem mülteci alma, hem de gıda ve ilaç yardımı hususunda, Mahmut Çengiş de Türkiye'de temaslarda bulunuyor. Yardımın kısa zamanda gelmesini temenni ediyoruz. Çünkü dalga dalga mülteci geliyor.

Bosna-Hersek halkı Hırvatistan halkına müteşekkirdir. Çünkü onları bağrılarına bastılar. Fakat artık Hırvatistan bu yükü kaldıramaz hale geldi. Hırvatistan da hala savaşta (Osijek, Svenika, Dubrovnik, vb..) 300.000 Hırvatistan'da, 200.000 başka ülkelerde olmak üzere Hırvat mülteci mevcut. Türkiye ile Hırvatistan arasındaki dostane münasebetlere güvenerek Türkiye'den mültecileri alma hususunda en acil yardımı bekliyoruz.

Bize petrol en lüzumlu malzeme. Çünkü hem mülteci, hem de yardım taşımak için petrole muhtacız. Bütün bunları, Split mültecilerin toplanma merkezi olduğu için istiyoruz.

Şu anda yaklaşık 10.000 şehit vardır. Bu sayıda çoğunluk müslümanlardır. Hatta bazı köy ve küçük kasabalar haritadan silinmiştir. Yüzbinlerce yaralı vardır. Bu sayı her an artıyor. Hastaneler bombalanmış ve harap vaziyette, ilacımız yok. Acil olarak ilaç gelmezse bu iki halktan biri yok olacaktır ve Sırp politikacılar bunu daha önce söylediler.

Şu anda günde ortalama 1000-2000 arasında mülteci Split'e gelmekte. Toplam 50.000 civarında mülteci mevcut. Mülteciler kapalı spor salonlarına yerleştirilmiş vaziyette. Birer yatak yerlere serilmiş ve kadınlar ile çocuklar buralarda yatmakta. Kamyon ve Tırlarla gelen mültecileri gördük. Hepsi son derece umutsuz ve panik içinde. Ne yapacaklarını bilmiyorlar.

EŞREF GRADZIC (Sarayevo Merhamet Görevlisi)

Kendisi avukat. Saraybosna'da Sırp Adalet Bakanından 6 kişi için izin almış. Kontrolde Sırplar izni geçersiz kabul ederek arabasını parçalamışlar,

kendisini yaralamışlar. Aslında kontrol edenlerin resmi görevli olmadığını söylüyor. Daha sonra Hırvatlar belgesine bakmışlar ve olanlar için özür dilemişler. "Türkiye fazla reklam yapmıyor ama yardım yapıyor" diyor. Yemek ve ilaçları hala Sarayevo'da kullandıklarını söylüyor.

* 30.5.1992 Yeni Travnik

Sarayevo'da Alia İzzet Begoviç ve diğer yetkililere amatör radyo aracılığıyla Türkiye'den İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinin geldiği bildirildi. Sarayevo'ya gitmek üzere haber bekliyoruz. Yiyecek çok sınırlı sabah kahvaltısında sadece ufak bir poşet bal vardı. Radyo paranın artık kullanılmadığını, fişle kişi başına ayda 5 kg un ve 1 kg şeker verileceğini açıkladı.

MUSTAFA POLYAREVİC (Bosna-Hersek Ekonomi Bakanı Yardımcısı)

Bosna-Hersek'te demokrasi henüz yerleşmedi. Partiler ırk esasına göre teşkilatlandı. Böyle olunca harp kaçınılmazdır. Alia İzzet Begoviç son parti Kongresinde medeni bir parti olmak istediklerini beyan etti. Belki demokrasinin gelmesi için önce savaş olacak. Ancak çok geç olabilir. Filistin gibi vatansız kalabiliriz.

Şu anda Sırlara karşı mücadele eden Müslüman ve Hırvat kuvvetleri içinde Hırvatlar daha çok silahlanmış vaziyette. İleride Hırvatlar ve Sırlar arasında bölüşülme tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliriz.

SALİH KRNİC (Belediye Başkan Yardımcısı)

Belediye'ye geldik. Telefonla Visoko ve Sarayevo ile temas kurulmaya çalışılıyor. Alia İzzet Begoviç'in bir temsilcisi Zenica'da bizimle görüşecek. Önce Zenica, sonra Visoko'ya gitmeye karar verdik. Visoko Sarayevo'ya 20 km. mesafede.

Belediye'de mücahit ÜZEYİR KRNİC ile görüştük. Cephede Sırlarla mücadele ediyor. "Biz, İslam Cumhuriyeti istemiyoruz. Biz, din özgürlüğü istiyoruz" diyor. Eğer Bosna düşerse Müslümanlar son derece kötü bir vaziyete düşerler. Yiyecek yardımı istiyoruz. Çünkü batıdan gelen yiyecekler, bizim yiyebileceğimiz şeyler değil" diyerek konuşmasını sürdürüyor.

Şu anda Türkiye saatiyle saat 12.00. Mustafa Polyarevic Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı Konsey üyesi Fikret ABDİC ile görüştü. İsimlerimizi bildirdi.

T.O Kuvvetleri NOVİTRAVNİK Komutanı

T.O Kuvvetleri tek organizasyon altındaki kuvvettir. Fakat koordinasyon henüz tamamlanmamıştır. Bizim vazifemiz savunma ve imkanlar ölçüsünde alaylar teşekkülü, daha sonra Sarayevo-Doboy gibi kuşatılmış yerleri geri almak.

Biz seçilmiş hükümeti tanıyoruz ve onların kararlarına uyuyoruz. Şimdiye kadar sadece savunma vardı. Yalnız 2-3 gündür Sırp halkı ile çarpışmalar başladı. Çünkü bu halkın bir kısmı (Sırp'lar) düşman saflarına katıldı. Bir kısmı da katılma temayülünde. Biz Sırp'ların sürülmesi görüşünde değiliz. En iyi çözüm, üç halkın bir arada yaşamasıdır. Dün ve bugün bir kısım Sırp birliği hücum etmeyi denedi. Çatışmalarda 3 Sırp ölü, 16 Sırp'ta esir olarak ele geçti. Sadece silahlarını aldık. Herhangi bir işkence yapmıyoruz. Şimdi bunlar sehirdedir. 1 üye Kızılhaç (Bevenda STIPO), 1 üye polis (Haco ZAHİROVİĆ), 1 üye T.O (Brenda EMUR) olmak üzere bir komisyon kurduk. Esirler hakkında karar verecekler. Büyük bir ihtimalle onları Zenica'ya taşıyacağız. Çünkü burada bulunan Hırvatlar radikal. Esirleri ile isterseniz görüşebilirsiniz.

Konseyin aldığı karar gereğince silahı olan herkez T.O'ya bildirimde bulunacak. Buna uymayanları yakalıyoruz. Bize hücum edilen yerlerde Sırp'lar organize oluyorlar. Hücum hazırlığı var. Travnik dışında Zlokice, Jakodici' de büyük Sırp birlikleri kuruldu. Hücum kesmeye çalışıyoruz. Bizim sorumluluğumuzda bulunan Sırp köylerine bilgi vermeden silahlanmayın dedik. Bize katılmalarını istiyoruz.

ESİRLERLE İLGİLİ 3'LÜ KOMİSYON

Halen toplantımız devam ediyor. Soruşturmaları bitirince karar vereceğiz. Cenevre antlaşmasının 17. maddesine uygun hareket ediyoruz. Zor kullanmıyoruz. Eziyet yok. Şu anda yanlış düşündüklerini anladılar. Müslümanları canavar gördükleri için silahlanmışlar. Bosna'da Sırp kalmayacak politikasına inandırılmışlar, bir yıldır silahlanıyorlar.

BELİMİR DRAGO (Sırp esir):

Opara köyünden, 45 yaşında, sağlam, herhangi bir işkence izi yok. Bizimle görüştü. Silahlı olduğunu ailesi ile birlikte Ziyamet'e doğru kaçtığını, T.O'nun kendisini yakaladığını söyledi. T.O kendilerine iyi davranacağını ifade edince, ikna olup grubuyla beraber teslim olduğunu ifade etti. Sırbistan Demokratik Partisi'nden bir kişinin kendilerine geldiğini, Ziyamet'e kadar gitmezlerse Müslümanların kendilerini öldüreceğini söylediğini beyan etti. Bu hareketin kendi hatası olduğunu, daha önce gidenlerin savaşmak için gittiklerini, fakat kendisi ve grubunun

kendilerini desteksiz hissettikleri için gitmek istediklerini söyledi. "Biz komşuyuz, işkence görmedik; Müslümanlarla daha önce görüşseydik daha sakin ve rahat olurduk" diyerek konuşmasını tamamladı.

Travnik'ten Zenica'ya hareket ettik. Zenica'da yaklaşık 3-4 saat belediye'de bekledikten sonra Bosna hükümet yetkilisi Hasan CENGIC ile tanıştık. Daha sonra Visoko'ya hareket ettik. Akşam saatleri Visoko belediye binasına geldik. Visoko terkedilmiş bir şehir görünümünde. Belediye'de bir kişi bizi karşıladı. Akşam yemeği olarak asker karavanası -buğday, pirinç, kırmızı biberden meydana gelmiş bir lapa- ikram ettiler. Çay ve kahveleri kalmamıştı.

Gece Hasan Cengic ve Belediye Başkanı Kenan Yusuf Basic ile bir toplantı yaptık. Sarayova'nın bütün giriş ve çıkışlarının kapalı olduğunu, ancak gizli bir patika mevcut olduğunu ve yaya olarak ancak bir insanın yürüyebileceği genişlikte ve tehlikeli bir yol olduğunu ifade ettiler. Biz ise UNPROFOR ile Sarayevo'ya girebileceğimizi ifade ettik. UNPROFOR'un nerede olduğunu bilmediğini, kendilerinin de Sarayevo'ya giremediklerini söyleyince Visoko'dan geriye dönmeye karar verdik. Oteller kapalı vaziyette. Konfeksiyonculuk yapan bir genç bizi misafir etti. Evin camları bombardımanda kırılmış vaziyette idi.

*** 31.5.1992 VISOKO**

Sarayova'dan Sırp zulmünden kaçabilen yaralı ve işkence görmüş yaklaşık 400 kişinin isim listesini, hayat hikayelerinden rastgele seçilmiş 6 tanesini aldık. Belgeler ektedir. Ayrıca video kaseti olarak bir diğer döküman da komisyonumuza teslim edilmiştir.

Başından yaralı ve kolu kırık iki Sarayevolu Müslüman ile görüştük. Sırpların her yeri yakıp yıktıklarını, evleri ateşe verdiklerini, camileri yıkarak "Burası Sırbistandır" diye yazdıklarını ifade ettiler.

Aynı gün dönüş evraklarımız tanzim edildi. 10 saatlik zor bir yolculuktan sonra SPLİT'e gece saat 12.00'de vardık. Müslümanlar tarafından tanzim edilen evraklarımız Hırvat kontrol noktasında eksik mütalaa edildi. Bosna-Hırvat yetkili makamlarına da tasdik ettirdikten sonra ancak yolumuza devam edebildik.

*** 1.6.1992 ZAGREB**

REİSUL ULEMA

Hırvatistan her hususta Bosna-Hersek'e yeşil ışık yakmaktadır. Bosna hükümetinin hatası vardır. Hırvatlar Müslümanlara silah vermek istedi.

Müslümanlar bunu almadı. Hırvatistan Savunma Bakanı Şuşar, aslen Hersekli'dir. Her türlü imkanı sağladı ama müslümanlar reddettiler. Çünkü; Alia İzzet Begoviç olmak üzere Müslümanlar savaştan taraf olmak istemiyorlardı. Her meseleyi barış yoluyla çözmek gereğine inanıyorlardı. Ama Sırpların gözü dönmüş.

Daha önce Bosna-Hersek Cumhuriyeti Sırp-Hırvat savaşına kayıtsız kaldı. Fakat halk mücadeleye katıldı. Bosna hükümeti bir kere sözle kınadı başka hiçbir şey yapmadı. Şu anda da Hırvat-Müslüman çatışmasını önlemek için Hırvatistan Cumhuriyeti aşırı Hırvatları durdurmaya çalışıyor. Hırvatistan Genelkurmay Başkanı Müslümanları da bu konuda tedbir almaya çağırdı. Şu anda gelen para yardımı ile silah alıyoruz. 1.5 milyon insan aç durumda. Tifüs yayılmakta. Bir çeşit humma yaygın vaziyette. Tifüse karşı ilaç istiyoruz. Uçak ve deniz yoluyla ulaştırabiliriz. Zagreb'ten Bosna'ya günde 10 kamyon yiyecek gönderiyoruz. Şu ana kadar 3000 tona ulaşmış vaziyeteyiz.

* 2.6.1992 VIYANA

Mülteci kampını ziyaret ettik. Çadırlarda kalıyorlar. Kızılhaç Teşkilatı yardım yapıyor. Çoğunluğu kadın ve çocuklar. Bazı erkekler de var. "Silahımız olmadığı için ailemizle beraber vatanımızı terketmek zorunda kaldık" diyorlar. "Bize silah verirsiniz geri dönüp vatanımızı savunuruz" diyorlar. Dünyanın bu savaşı durdurmasını istiyorlar. "Evlerimize dönmek istiyoruz" diyorlar.

3.6.1992'de Viyana'da basın toplantısı ve Türkiye'de basın toplantısı yaparak Yugoslavya ziyaretimizi tamamladık.

Heyetimiz yaptığı on günlük inceleme neticesinde şu tesbitleri yapmıştır:

1- Birleşmiş Milletler üyesi Bosna-Hersek Cumhuriyeti, Yugoslav Federal Ordusu ve Sırp milislerin saldırı, işgal ve katliamına maruz kalmıştır.

2- Bu katliamı durdurmak için B.M., A.T., demokratik ve hür ülkeler ve insan hakları kuruluşlarının almış olduğu tedbirler etkin olma noktasından uzaktır.

3- Ekonomik ambargo kararlarının saldırıları önleme noktasında etkili olacağı kanaatinde değiliz.

4- Kuşatma altında tutulan şehirlerde, açlık, yokluk ve salgın hastalıklar başgöstermiştir, Süratle tedbir alınarak insani yardımların ulaştırılması sağlanmazsa toplu ölümler olabilir. Bu da bölgede barışın sağlanmasını tehlikeye düşürür. Bunun için Türkiye'nin, bundan önce olduğu gibi bundan sonra da,

gayretlerinin devamı suretiyle B.M. ve gerekirse Güvenlik Konseyi toplantıya çağrılarak ciddi yaptırım kararları alınması sağlanmaya çalışılmalıdır.

5- Slovenya, Hırvatistan, Sancak bölgesi ve Bosna-Hersek'teki olaylardan dolayı Yugoslavya'da evlerini terkederek mülteci durumuna düşmüş, çoğunluğu kadın, çocuk ve yaşlılardan meydana gelen insan sayısı iki milyonu bulmuştur. Bu insanların evlerine dönüşü sağlanmadığı takdirde, başta Avrupa olmak üzere bütün dünya büyük bir problemle karşı karşıya kalacaktır. Bu yüzden herkesin evine dönmesini sağlayacak bir barışın sağlanması için acil tedbirler alınmalıdır.

6- Kızılay, Kızılhaç, İslami Yardım Organizasyonları ve İnsan Hakları kuruluşları ve benzeri kuruluşların Bosna-Hersek'te uygulanan insan hakları ihlallerini yerinde tesbit ederek dünyaya duyurmaları için tesbitlerimizin ilgili kuruluşlara acilen bildirilmesi gerekir kanaatındayız.

7- Biz heyet olarak savaş bölgesinin içine kadar girdik. Fakat o bölgede Avrupalı basın mensuplarını ve televizyon kuruluşlarını göremedik. Oysa Körfez Savaşı sırasında bütün dünya oradan naklen yayın yapıyordu. Dünyanın uyguladığı bu çifte standart hususundaki tesbitimizi de belirtmeden geçmemiz mümkün değildir.

8- Heyetimizle birlikte bir T.R.T. heyeti de bölgeye gitmiş olsaydı amaçladığımız neticelerin alınması çok daha kolay ve iyi olurdu. Bundan sonra böyle önemli hadiselerle ilgili olarak yapılacak çalışmalarda T.R.T., Anadolu Ajansı ve basımımızın İnsan Haklarını İnceleme Komisyonumuzun üyeleriyle müşterek çalışmalarının temininde sayılamayacak kadar çok faydalar vardır. Bunun için gerekli girişimlerin komisyonumuzca şimdiden başlatılmasını diliyoruz,

İş bu rapor İnsan Hakları İnceleme Komisyonuna sunulmak üzere tarafımızdan tanzim edilmiştir.

Rıza AKÇALI
Manisa Mv.

Halit DUMANKAYA
İstanbul Mv.

Ökkeş ŞENDİLLER
Kahramanmaraş Mv.

Hasan MEZARCI
İstanbul Mv.

*Raporda belirtilen konulara iştirak etmekle beraber ek raporum ilişikte sunulmuştur

*BOSNA-HERSEK İLE İLGİLİ EK RAPOR

1- 3. sahifenin 2. paragrafında belirtilen konu kanaatimce eksik. Şöyle ki: B.M. Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Belgrat'daki temsilcisi ile yapılan görüşmede, Bosna-Hersek'in resmen görev ve yetki sahalarına girmediğini, kendi kişisel gayret ve inisiyatifleri ile birşeyler yapmaya çalıştıklarını, burada da muvaffak olamadıklarını ve yardım götürme girişimini kestiklerini belirttiler. B.M. Mülteciler Yüksek Komiserliğinin resmi yetki ve sorumluluk sahasında olmasının yardımın ulaşması bakımından ve tarafları bağlayıcılık açısından artı bir değer olduğunu, ancak, bu resmi görevin her ne sebepten verilmediğini belirtmeyi faydalı buldum.

Nitekim B.M. Barış Gücünün de, Bosna-Hersek yetki ve sorumluluk sahasına dahil edilmemiş. Bosna-Hersek'te henüz savaş yokken, 14.000 kişilik barış gücünün (daha emin yer alması mülahazasıyla) karargahı Saraybosna'ya kurulmuş, Ancak barış gücü askerleri Hırvatistan'da devam eden Sırp-Hırvat güçleri arasına sokulmuş, daha sonra Bosna-Hersek'te olaylar başlayınca, aynı barış gücü takviye edilerek Sırp ve Müslümanlar arasına yerleştirilmek yerine barış gücü karargahını Saraybosna'dan ve Bosna-Hersek'ten nakletmek gibi bir yol tercih edilmiştir.

Nitekim Split kentinde, kendileri ile görüştüğümüz A.T.'nin B.M. nezdindeki gözlemciler heyeti temsilcisi de Bosna-Hersek'te özellikle Sırp ve Müslümanlar arasında çatışmanın bulunduğu bölgede gözlemcilerinin bulunmadığını ifade etmiştir. Bunlar, bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde gerek A.T.'nin ve gerekse B.M.'in Bosna-Hersek'te süregelen Sırp katliamı konusunda özellikle davrandığı gibi, bir sonuca ulaşmak mümkün. Ben de oluşan kişisel kanaate göre, B.M.'in Sırp'lar aleyhine aldığı yaptırım kararları, Bosna-Hersek'teki Müslüman katliamını önlemeye yönelik olmaktan ziyade, diğer bölgelerde ve özellikle Hırvatistan'da Hırvatlara yönelik Sırp saldırılarını önlemeye yönelik. Bu incelememizden sonra aradan takriben bir ay geçtiği halde, B.M.'in Sırp katliamını önlemeye yönelik ciddi hiçbir adım atmadığı, kanaatimi daha da pekiştirmektedir.

2- Eski Yugoslavya'ya yönelik insani yardımlar, Kızılhaç kanalıyla gönderiliyor. Dünya Kızılhaçı bu yardımları Sırbistan ve Hırvatistan Kızılhaçlarına veriyor. Dolayısıyla Sırp ve Hırvat mülteciler yardımı rahatlıkla ve yeterli bir şekilde alıyor. Ancak Bosna-Hersek yönetimi tarafından kurulan "Merhamet" isimli yardım teşkilatı, resmen tanınmadığından, insani yardımlar Müslümanlara zamanında ve yeterince ulaşmıyor.

Bu sebeple başta Türk Kızılayı olmak üzere, İslam ülkelerinin yardım teşkilatları, yapacakları yardımı Merhamet Teşkilatı kanalıyla yapmalıdırlar.

3- Raporun 9. sahifesinin 4. paragrafında Eşref Gradzić ile yapılan görüşmeyle ilgili bir husus eksik. Şöyle ki; Merhamet Teşkilatı yetkilisi Bosna-Hersek'ten Split'e taşınan çocukları deniz yoluyla nakletmek için Türkiye'den (ismini de belirttiği) bir yetkilinin söz verdiğini ve çocukların bir hafta Türkiye'den gelecek gemiyi beklediklerini, gelmeyince diğer ülkelere gönderildiklerini belirtti.

4- 10. sahifenin 3. rapagrafında Üzeyir KRNIC'e ait olduğu iddia edilen sözlerle iştirak etmiyorum.

O sözü, "Biz İslam Cumhuriyetine karşıyız" manasında söylemedi. "Şu anın gereği savaşın durması ve katliamların bitmesi ve Bosna-Hersek'in istiklali öncelikle meselemizdir" manasında söyledi.

5- TRT gerek Azerbeycan'daki ve gerekse Bosna-Hersek'teki olayları incelemeye giden heyetimize ekip vermemiştir. Bu sebeple komisyonumuz görevini yeterince yerine getirememiş, olayları zamanında dünya kamuoyuna aktaramamıştır. Bu durumu kınadığımı belirtiyorum.

6- Gerek Avrupa Ülkeleri ve ABD, gerekse Türkiye ile birlikte diğer dünya ülkeleri Bosna-Hersek'te ırkçı, asimilasyoncu ve inkarcı bir tutum içindedirler. Kendileri ile görüştüğümüz Sırp ve Hırvat yetkililer, Bosna-Hersek'teki tarafları Sırp, Hırvat ve Müslüman olarak isimlendirmektedirler.

Karabağ'daki Ermenilerin yaptığı soykırımı Azeri-Ermeni çatışması olarak ifade eden hür dünya ülkeleri ve Türkiye, Bosna-Hersek'teki olayları Sırp ve Müslüman çatışması olarak isimlendirmektedir. Bu husus fevkalade önemlidir. Bosna-Hersek'teki Sırp ve Hırvatların etnik kökenini kabul eden ve onlardan bahsederken Sırp-Hırvat diyen, Hristiyan demiyen ülkeler, Boşnak ve Arnavutlardan "Müslüman" olarak söz etmekte, nüfus kağıtlarındaki etnik köken hanesine "Müslüman" olarak yazmaktadırlar.

Sırlar ve Hırvatlar, Bosna-Hersek'teki Boşnak ve Arnavut varlığını inkar etmekte ve bunları "Müslüman" olarak isimlendirmek suretiyle bu toprakların kendilerine ait olduğunu ifade etmektedirler. Nitekim Sırları destekleyen Ortodoks ve Hırvatları destekleyen Katolik Hristiyan dünyası aynı ırkçı, asimilasyoncu ve inkarcı ifadeyi kullanmaktadırlar.

Nitekim olayların Müslüman-Hristiyan çatışması olarak algılanmaması için fevkalade hassasiyet gösterme iddiasında olan, başta T.C. Hükümeti yetkilileri olmak üzere ABD ve A.T. ülkeleri, bu kuralı Bosna-Hersek'te bozmakta, Sırp, Hırvat ve Müslüman gibi bir inkarcı ifadede dayatmaktadırlar.

Boşnaklar Müslüman ise Sırlar da Hristiyandır. Bu bir din savaşı ise "Müslümanlar-Hristiyanlar" şeklinde ifade edilmeli veya "Bosna-Hersek'teki Boşnak-Arnavut Müslümanlarla, Hristiyan-Sırlar arasındaki olaylar" denmelidir. ABD, A.T. ve diğer Katolik-Ortodoks Hristiyan dünyasının çifte standardını ve Müslümanlara karşı haçlı ruhuyla yaptıkları insan haklarına aykırı ırkçılık ve inkarcılığı tesbit etmek için bu hususu özellikle belirtiyorum.

Nitekim Zagreb'te Hırvatistan Parlamentosu İnsan Hakları Başkanı ile yaptığımız görüşmede bu hususu kendi ifadeleri ile teyit ettirdik.

7- Dünya kamuoyundan gizlenen bir diğer husus ise Hırvatların Müslümanlara karşı tutumudur. Gerek Sırp ve gerekse Hırvat yetkililer, her ne kadar resmi ifadelerinde, Bosna-Hersek'teki Sırp ve Hırvatlara söz geçiremediklerini (tıpkı Ermenistan yetkilileri gibi) ifade ediyorlarsa da, her türlü araç, gereç ve silahı geçirip, taraftarlarını yoğun bir şekilde silahlandırıyorlar. Sırlar zaten federal orduya ait ağır silahlarla saldırıyorlar.

Bosna-Hersek'teki belli bir merkezden organize edildiği açıkça belli olan silah, araç, gereç bakımından yeterli ve düzenli Hırvat milisler Bosna-Hersek yönetimini tanımadıkları gibi Sırp saldırılarına karşı, vatan müdaafasında Müslümanlarla birlikte hareket etmiyorlar.

Sırp katliamlarından kaçarak köy, kasaba ve şehirlerini boşaltan Müslümanların boşalttıkları yerel yönetimlere hakim olmak için çalışıyorlar. Bosna-Hersek yönetimini tanımadıkları gibi, Bosna-Hersek yönetimi tarafından verilen geçiş izinlerini de kabul etmiyor, Hırvat yerel yöneticilerden izin alınmasını şart koşuyorlar. Nitekim milletvekili heyetimize de aynı muameleyi yaptılar.

Bu sebeple yiyecek, giyecek ve yeterli silah bulunmayan, hatta av tüfeği ile dolaşan Müslüman milisler köy, kasaba ve şehirlerini terkederek, kuşatma altında bulunan Saraybosna'ya yardıma gidemiyorlar. Çünkü, bulundukları yerden ayrılınca o yer Hırvatların kontrolüne geçiyor. Bu durum, Müslümanları arkadan da sıkıştırıp elini-kolunu bağlıyor.

Bir bakıma, Hırvatlar tutuyor, Sırlar vuruyor. Sonra da Hırvatlar "insani yardım" adı altında katliamdan kaçan yüzbinlerce Müslümanı arkadan boşaltıyorlar. Şu anda Boşnak mülteci sayısı 1.500.000 aşmış ve yeni bir Boşnak Filistini oluşmuş durumdadır. Irak'ın Kuveyt'i işgali karşısında, tarihin en hızlı en hareketli yapıp, körfezi kana bulayan A.T., ABD, B.M., Avrupa'nın ortasındaki bu vahşet ve katliamı seyrediyor.

Sırp, Hırvatlar ve taraftarlarının müşterek amacı, Bosna-Hersek'teki çoğunluk durumunda olan Müslüman nüfusu azınlık durumuna düşürmektir. Ağır almanın temel amacı budur, kanaatindeyim.

Bosna-Hersek'te yapılan korkunç soykırım ve katliamların müsebbipleri, bu cinayetleri sebebiyle yargılanmadıkça ve sayıları milyonları aşkın Müslüman mülteciler ev ve vatanlarına dönmedikçe, savaş dursa ve seçimler yapılsa bile bu durum insanlığın ve özellikle A.T. ve B.M.'in tarihi bir yüz karası olarak kalacaktır. İnsan hakları şampiyonu ülkelerin, bu vahşi ve barbar katliam ve soykırım karşısındaki, ruhsuz ve duyarsız tutum ve çifte standartları sebebiyle, siyasi nezaketi bir yana bırakarak, olayları bizzat müşahade etmiş bir milletvekili olarak, bu belgeyi tarihe bırakmak üzere, bu üslup ile bu ilaveleri yapmayı bir borç bildim.

Ayrıca, Bosna-Hersek'e ulaştırılacak nakit yardımın hem kolay, hem de en faydalı yardım olacağını belirtiyor ve pek çok şey yapmak mümkün iken gerekli ve yeterli yardımı yapmayan başta Türk Hükümeti olmak üzere, özellikle İslam ülkelerini daha duyarlı ve süratli davranmaya davet etmeleri için Komisyonumuzun bu raporu bu hafta Meclise getirmesini talep ve teklif ediyorum.

Hasan MEZARCI
İstanbul Milletvekili

EK (2)

YÜKSEK ASKERİ ŞURA KARARLARINA YARGI YOLUNUN AÇILMASINA DAİR DEĞERLENDİRME

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Uğur

Aksöz, Halit Dumankaya, Hasan Mezarıcı, Ökkeş Şendiller, Ali İbrahim Tutu, Faik Altun, Mahmut Orhon, Ali Uzun, Hayri Doğan

Komisyonumuzun 20 Ocak 1993 tarihli 7.toplantısında katılan üyelerin oybirliği ile aşağıdaki karar almıştır:

Komisyon Sözcüsü İzmir Mv. Mehmet Özkan ile İstanbul Mv. Hasan Mezarıcı'nın önerileri ve Komisyonumuza yapılan muhtelif sayıda başvurular dikkate alınarak Türk Silahlı Kuvvetleri'nden Yüksek Askeri Şura kararları ile re'sen emekli edilen subay ve astsubayların durumlarının değerlendirilmesi gündeme alınarak görüşülmüş, konu tartışmaya açılarak üyelerimizin görüşleri ve Milli Savunma Bakanlığı temsilcileri Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanı Hakim Amiral Nafiz Kartal ile Hukuk Müşaviri Binbaşı H.Saim Ötürk'ün açıklamaları dinlenilmiş ve yapılan tartışmalar sonucunda şu karara varılmıştır:

Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimi dışında tutulması insan haklarına aykırı olup, bu tasarruflara karşı yargı yolunun açılması hukuk devletinin ve temel hak ve özgürlüklere saygının bir gereğidir. Komisyonumuz bu yolun açılması için öncelikle Anayasa'nın 125. maddesinin 2.fıkrasının değiştirilmesi, paralel hükümler içeren ilgili yasalarda da gerekli düzenlemelere gidilmesinin yararlı ve gerekli olduğu görüşündedir.

EK (3)

ZAMAN GAZETESİ YAZARI ÖMER OKÇU'YA (HEKİMOĞLU İSMAİL) DAİR RAPOR

Oylama sonucu: Oyçokluğu ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, Halit Dumankaya, Ökkeş Şendiller, Rıza Akçalı, Recep Kırış, Faik Altun, Mahmut Orhon, Ali Uzun,

Red oyu kullanan üye: Cemalettin Gürbüz.

Konu: Bir yazısından dolayı tutuklanan yazar Hekimoğlu İsmail'in (Ömer Okçu) Şile Cezaevi'nde ziyaret edilerek durumu hakkında görüşmelere temel olacak rapor.

Tarih: 24.5. 1992 Pazar

Komisyonumuz 20.5.1992 günlü toplantısında İmam Hatip Lisesi mezunlarının askeri okullara alınmasını hikaye eden yazısından dolayı tutuklanan yazar Hekimoğlu İsmail'in (Ömer Okçu) cezaevinde ziyaret edilerek durumu ile ilgilenilmesini karara bağladı. Aynı toplantıda, konu ile ilgilenecek bir Alt Komisyon kurmuş; Komisyona İstanbul Mv. Halit Dumankaya, İstanbul Mv. Hasan Mezarıcı ve Kahramanmaraş Mv. Ökkeş Şendiller seçilmiştir.

Ziyaret 24.5.1992 Pazar günü gerçekleştirilmiş olup, kararlaştırılan günden bir gün önceye alındığı için İstanbul Mv.Hasan Mezarıcı ziyarete katılamamıştır. 24.5.1992 günü, İstanbul Mv. Halit Dumankaya ve Kahramanmaraş Mv. Ökkeş Şendiller, yazarı, İstanbul Şile Cezaevi'nde ziyaret ederek durumu hakkında bilgi almıştır.

Hekimoğlu İsmail, astsubay olarak orduda füze ve uçak hususunda özel eğitim görmüş uzman bir asker olarak uzun süre görev yaptı. Ordudan emekli oldu. Kendisi "mensubu olduğu orduyu" Peygamber ocağı olarak gördüğünü ve bundan şeref duyduğunu her fırsatta ifade etmektedir.

Hekimoğlu İsmail yüzlerce roman ve eseri bulunan bir ünlü yazardır. Türkiye'de çeşitli gazete ve dergilerde yazıları neşredilmiş ve bugün de bir gazetede köşe yazarı olarak vazife gören, halkımız tarafından tanınan bir şahsiyettir. Bir çok romanı film olmuş ve filmleri gişe rekorları kırmış, Türk seyircisi tarafından da tanınmaktadır.

1958-59 yıllarında dünyanın en büyük füze ve uçak okulu olan, Amerika'daki Ford Bilisse-El Passa'dan (Teksas) başarı ile mezun olmuştur. Geçen yıl İmam Hatip mezunlarının orduya alınmasını hikaye eden bir yazısından dolayı tutuklandı. Bu şartlarda

basın suçundan 70 gün hapis yatması gerekiyor. Konuya temel olan yazı ekte sunulmuştur.

Hekimoğlu İsmail ünlü bir yazardır ve Türkiye’de büyük okuyucu kitlesi tarafından tanınır. Kendisinin karakola gelmesi için gelen tezkereye istinaden 11.5.1992 günü sabah saat 09.00’da arabası ile İstanbul Aksaray Polis Karakolu’na gider ve “geldiğini” söyler. Niçin çağırıldığını dahi bilmemektedir.

Görevli komiser, yazarı arabasının kapısını dahi kapatmasına müsaade etmeden, karakolun nezaretine kapatır. Yazar karakola kendisi gittiği halde, hakkında “yakalandı” muamelesi yapılır. Çok kötü şartlarda 7,5 saat nezarete tutulan yazar, yine uygunsuz bir şekilde Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü’ne sevk edilir.

Burada incelemeye çalıştığımız husus, yazarın şahsına yönelik yapılan gayri insani muamele değil, çiğnenen insan hakları ile ilgilidir. Bilhassa fikir suçlarının, suç olmaktan çıkarılmaya çalışıldığı, hatta 141, 142, 163 gibi maddelerin yürürlükten kaldırıldığı bir dönemde. Bu gibi muamelelerin, demokratikleşme ve insan hakları ile ilgili uygulamalara gölge düşürdüğü kanaatindeyiz.

Aynı şartlarda bir gece de Gayrettepe Emniyet Müdürlüğünde kalan yazar perişan edilmiştir. Kendisi “yaşlı olup ülserden ciddi olarak rahatsız olduğunu” ifade etmektedir. Basın, yayın ve fikir suçları ile ilgili olarak yapılacak çalışmaların hızlandırılması gerektiği inancındayız.

Yazar, “NATO’ya dahil 16 ülkeden 15’i Hristiyan, sadece Türkiye müslümandır. Bütün Hristiyan ordularda din işleri ile ilgili subaylar vardır. Hatta general papazlar vardır. Bu ordular manevi yöne çok ağırlık veriyorlar. Deniz kuvvetlerine bağlı gemilerinde bile kilise vardır. Türk ordusunda da din işleri ile görevli subayların olması gerekir. Ordu kuruluş şemasında da mevcuttur. Oysa bu konuda ile ilgili görevlendirilen subaylar bu konuda ihtisas sahibi değildir. Bu görevi ifa için dahi dini eğitim görmüş ve ihtisas sahibi subayların olması gerektiğini” ifade ediyor. Yazar bu konuda Türk ordusunun NATO standartlarına uyması gerektiği inancında.

Yazarın tutuklanmasına gösterilen tepki gazete ilanları yolu ile günlerdir devam ediyor. Bu yanlışlık düzeltilmelidir. Milletın vicdanında yara açan bir yanlış düzeltmek millet olarak görevimizdir. Biz ordu milletiz. Bu yanlışın düzeltilmesi için her kademede görüşmeler yapılması ve netice alınması inancındayız. Yazara sabır ve bir an önce hürriyetine kavuşması dileği ile geçmiş olsun diyoruz.

Ökkeş ŞENDİLLER
Kahramanmaraş Mv.

Halit DUMANKAYA
İstanbul Mv.

Hasan MEZARCI
İstanbul Mv.

*** MUHALEFET ŞERHI**

Şubat 1993 tarihli oturumda Komisyonumuzun Hekimoğlu İsmail (Ömer Okçu) ile ilgili raporuna dair alınan kararına muhalefet şerhindir:

Söz konusu rapor, Komisyonumuza yapılan muhtelif başvurular nedeniyle “düşünce suçlusu” olarak haksız yere cezaevinde tutulduğu ileri sürülen yazarın, sağlık durumunun bozuk olduğu ileri sürüldüğünden, bir Alt Komisyon görevlendirilerek, adı geçen ile cezaevinde görüşülmesine ilişkin alınan 20.5.1992 tarih ve 17. Birleşimde alınan karara dayalıdır.

Karar nedeniyle oluşturulan Alt Komisyon konuyla ilgili olarak, 24.5.1992 tarihinde bir rapor hazırlamış ve bu rapor Komisyonumuzca benimsenmemiş ve değiştirilmesi istenmişti. Bu raporda kendisini Komisyonda savunma imkanı bulunmayan devlet memurlarını açıktan itham etmesi ve yargının yetkisine giren konularda ve ona zıt görüşler sürmesi nedeniyle benimsenmemiştir.

Alt Komisyonca, yeniden düzenlenen raporun tarihi de aynıdır. Raporunda belirtilen en önemli husus, yazarı şahsi olarak övmek, onun düşüncelerini benimsemektir. Raporun ikinci sahifesinde “incelenen husus yazarın şahsına yönelik yapılan gayri insani muamele değil” çığnayan insan haklarıyla ilgilidir denmiş ve çarpıcı olarak yazarın gayri insani muameleye maruz kaldığı ve insan haklarının ihlal edildiği görüşü kanıt olarak verilmeye çalışılmıştır. Ama bu konuda, herhangi bir bulgudan ve kanıttan söz edilmemiştir. Yazarın Emniyet Müdürlüğünde perişan edildiği belirtilmiş ama yine hiç bir bulgu ve kanıt belirtilmemiştir.

Yazdığı yazıda hakaret unsurları bulunması nedeniyle tutuklanan ve bu nedenle ceza alarak, cezası da infaz olan yazarın siyasi içerikli de olan yazısındaki “hakaret” kısmı görmezlikten gelinerek, yalnızca yazısının diğer kısımlarında bahsolunan, orduya ve İmam-Hatip çıkışlılara ilişkin kısımları ön plana çıkarılarak ve bunların benimsendiği de açıkça belli olacak tarzda ve “uğradığı haksızlığın neden ibaret olduğunu” içermeyen, ihlal edilen insan haklarının ne olduğu ve nasıl ihlal edildiği bilgi vermekten uzak, yazarla yapılan görüşme ile ilgili bilgi dahi vermeyen raporu benimsemediğimi, belli bir siyasi görüşü ve kişiyi övmekten öte bir maksat taşımadığına inandığım raporu da bu nedenle kabul edemeyeceğimi belirten muhalefet şerhimi arz ederim.

Saygılarımla. 4.2.1993

Üye
Cemalettin Gürbüz

EK (4)
NEVRUZ KUTLAMALARI SIRASINDA DİYARBAKIR'DA BULUNAN HEYETİN
GÖZLEMLERİNE DAİR DEĞERLENDİRME

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

12.4.1993

Komisyonumuzun 17 Mart 1993 tarihli 15. toplantısında, 21 Mart'ta yapılacak olan Nevruz kutlamalarının yerinde incelenmesi, hem bölgedeki yetkililerle, hem de vatandaşlarla görüşülmesi amacıyla, Komisyonca Diyarbakır'a gidilmesi konusunda bir karar alınmıştır.

Bu karar doğrultusunda, 9 üyemiz incelemeye katılabileceğini bildirmiştir. Komisyon Başkanı Sabri Yavuz (Kırşehir Milletvekili), Komisyon Başkanvekili Hacı Filiz (Kırıkkale Milletvekili), Komisyon Katibi İbrahim Halil Çelik (Şanlıurfa Milletvekili), Komisyon Üyeleri Cemalettin Gürbüz (Amasya Milletvekili), Mustafa Tınaz Tütiz (Ankara Milletvekili), Faik Altun (Antalya Milletvekili), Ali İbrahim Tutu (Erzincan Milletvekili), Recep Kırış (Kahramanmaraş Milletvekili) ve Sayın Fevzi Şıhanlıoğlu (Şanlıurfa Milletvekili)'ndan oluşan heyet 21 Mart Günü Diyarbakır'a giderek görüşmeler ve incelemeler yapmıştır.

Heyet olarak önce, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Sayın Ünal Erkan makamında ziyaret edilerek o günkü durum ve bölgedeki diğer gelişmeler hakkında bilgi alınmıştır.

Sayın Erkan, 21 Mart'la ilgili olarak hiç bir taşkınlığın bulunmadığını, bir iki yerleşim biriminde, kitlesel olmayan, hatta siyasi yönü olup olmadığı bile kuşkuyla bir iki olayın dışında herhangi bir olumsuz gelişmenin olmadığını, 21 Mart'ın sakin ve olaysız geçtiğini aktarmıştır.

Bazı yerleşim birimlerinde olay olduğuna ilişkin duyurularımız üzerine, Sayın Vali, heyetimizin yanında, istediğimiz doğrultusunda bazı il ve ilçelerin vali ve kaymakamlarını arayarak, durum hakkında bilgi almış ve bize aktarmıştır. Bu yerleşim birimlerinden gelen haberler, günün sakin ve olaysız geçtiği doğrultusundaydı.

Bölgedeki kutlamaların olaysız bir şekilde sürdüğünün ortaya çıkmasından sonra, Olağanüstü Hal Bölge Valisi Sayın Erkan;

* Bölgede meydana gelen olayların dozunda son bir haftada gözle görülür bir azalma olduğu,

* Parlamentodan alınan destek doğrultusunda ve geçmiş yıllarda edinilen deneyimlerin ışığında, yapılması gereken işlerin daha iyi yapılmasına çalışıldığı,

* Güvenlik güçlerinin, vatandaşa dozun üzerinde muamelede bulunmak gibi bir durum içinde olmadığı ve bu konuda ayrıca uyarılarda bulunduğu,

* Bölgede bulunan 13 ilde beş buçuk milyon kişinin yaşadığı, kutlamalar nedeniyle bir takım tedbirlerin alındığı ve kutlamaların olaysız devam ettiği,

* Cizre'de, Nevruz'dan bir gece önce korucuların bulunduğu mahalleye taciz ateşi açıldığı, bunun sonucunda iki korucunun hafif yaralandığı, bir teröristin de silahıyla birlikte yakalandığı, ancak, Cizre'de meydana gelen bu olayın Star 1 Televizyonun haber bülteninde geçen yıl meydana gelen olayların görüntüleriyle birlikte verildiği, görüntü verilirken, ekranın altında belli belirsiz "arşiv" yazısının bulunduğu ve sözlü olarak herhangi bir açıklamanın yapılmadığı, telefonla, bu durumun yanlışlığının televizyon yetkililerine iletildiği ve bu yanlışlığın daha sonraki haber bültenlerinde düzeltildiği,

Nevruzdan iki gün önce Ergani'de iki çocuğun bulunduğu bir el bombasının patladığı ve sonuçta iki çocuğun da yaralandığı,

* Batman'da bir vatandaşa bilinmeyen kişilerce ateş edildiği, bunun sonucunda bir kişinin yaralandığı, bir kişinin de öldüğü,

* Siirt'in Kurtalan ilçesinde Hizbullah sempatisi olarak bilinen bir kişinin evine ateş açıldığı, olayda bir kişinin öldüğü, bir kişinin de yaralandığı,

* Geçen yıl Nevruz kutlamalarında çeşitli olayların yaşandığı Nusaybin'de bu yıl herhangi bir olayın olmadığı, Nevruz'dan iki ay önce başlatılan operasyonlar sonucunda, vatandaşların da yardımlarıyla dağ kadrosu elemanlarının da aralarında bulunduğu 28 kişinin yakalandığı,

* Bölgede, silah ve mermi kaçakçılığına yönelik operasyonların da yapılmakta olduğu, son zamanlarda Hakkari ve Silopi bölgesinde kaçakçılara yönelik çalışmaların yoğunlaştırıldığı,

* Bölgedeki bir çok vatandaşın Nevruz kutlamak gibi bir anlayışının olmadığı, Nevruz kutlamalarının örgütle birlikte ortaya çıktığı ve bir propaganda aracı olarak kullanıldığı, ortayaşın üzerinde olan insanlar arasında bu olaylara yaklaşanların olmadığı,

* Valilik bilgisayarında kayıtlı olan verilere göre halen 4 bin silahlı militanın bulunduğu, bu rakamın geçen yıl 8 bin olduğu ve geçen bir yıllık süre içerisinde de 300'ü aşkın militanın teslim olduğu,

* Kuzey Irak'ta yapılan operasyonlar sırasında, bir çok militanın örgüte öldürüldüğünün ortaya çıkarıldığı,

* Apo'nun, hala örgütüne büyük ölçüde hakim olduğu, ancak belirli tartışmaların çıkacağını kestirdiği için, tartışmayı önce kendisinin başlattığı, örgütün içerisinde belirli bir güvensizliğin söz konusu olduğu, eskiden, bölgelerde tek sorumlu varken, şimdi üçer kişilik komiteler kurularak, bu kişilerin bir birlerini denetleme yoluna gittiğinin belirlendiği,

* Sınır güvenliğinin iyice artması ve örgüte gelen dış desteğin azalması üzerine, Apo'nun tavrı değiştirmenin dışında başka seçeneğinin kalmadığı,

* Örgütün, çatışmada ölen adamını kaçırma yolunu seçtiği ve böylece, verilen zayıflık, olmamış gibi gösterilmeye çalışıldığı, Şırnak olayları sırasında, belirlendiği kadarıyla örgütün 40 kadar militanın cesedini kaçırdığı,

* Son gelişmeler karşısında, güvenlik güçlerinin tavrında bir değişikliğin olmayacağı, bir eylemin ya da yasa dışı faaliyetin olması durumunda yasaların uygulanacağı,

hususlarında heyetimize bilgi vermiş ve daha sonra da üyelerimizin sorularını yanıtlamıştır.

Heyetimizin bu görüşmeyi yaptığı sırada, Cizre, İdil ve Silopi'de küçük çaplı izinsiz gösteri girişimi olduğu ve bunun sonucunda da Cizre'de 22 kişinin, İdil'de 43 kişinin, Silopi'de de 4 kişinin gözaltına alındığı haberi gelmiştir.

Bölge Valiliğinde yapılan görüşmeden sonra, heyet olarak araçlarla, Diyarbakır'ın merkezi sayılan Dağ Kapı bölgesine gidilerek burada, ikiye-üçerli gruplar halinde vatandaşlarla görüşülmüştür.

Vatandaşlarla yaptığımız görüşmelerde, Nevruz'un bu yıl olaysız geçmesini nasıl bulduklarını, herhangi bir olaya tanık olup olmadıklarını ve güvenlik güçlerinden yana bir yakınmaları olup olmadığını sorduk.

Görüştüğümüz bütün vatandaşlar, kutlamaların olaysız geçmesinden çok memnun olduklarını, böylesi bir gelişmeyi özlediklerini, güvenlik güçlerinden yana bir yakınmalarının olmadığını söylemişlerdir.

Öğleden önce bir tedirginlik yaşandığını ve bu nedenle insanların sokaklara çıkmadıklarını, ancak bölgedeki sakinliğin etkisiyle öğleden sonra herkesin dışarı çıkarak bayram alışverişi yaptığını gözlemledik.

Bu görüşmelerden sonra, araçlarla Diyarbakır'ın cadde ve sokaklarını dolaşırken yer yer, lastiklerin yakıldığını, insanların ateşin çevresinde toplanarak davul çaldıklarını, halay çektiklerini gözlemledik. Bu arada, şehirdeki güvenlik önlemlerinin de artırıldığını, hemen her köşe başında güvenlik görevlisi bulunduğunu tespit ettik. Güvenlik görevlilerinin, olaya çok duyarlı yaklaştıklarını, herhangi bir olumsuzluğa meydan vermemek için aşırı çaba harcadıklarını ve olay çıkarmadan eğlenen vatandaşlara herhangi bir şekilde müdahale etmediklerini de memnuniyetle tespit ettik.

Bu incelemeler sırasında heyetimiz, yerel bir gazete olan Diyarbakır Söz Gazetesi'nin bürosunu da ziyaret ederek, gazetenin yetkilileriyle ve muhabirleriyle görüşerek, gelişmeler hakkında bilgilerini ve gözlemlerini kendilerinden dinlemiştir. Heyetimiz, gazetecilerin de bölgedeki son gelişmelerden ve 21 Mart Nevruz kutlamalarının sakin ve huzur içerisinde geçmesinden dolayı memnun oldukları izlenimini edinmiştir.

Heyetimiz, bütün bu görüşmeleri ve incelemeleri sonucunda, 21 Mart Nevruz kutlamaları sırasında, geçmiş yıllardaki olayların olmamasının vatandaşlarımızı büyük oranda rahatlattığını, bu tür olayların bir daha olmaması isteğini ve dileğini güçlendirdiğini ve bir daha benzeri olayların olmaması görüşünü hakim kıldığını gözlemlemiştir. Heyetimizin bölgeye giderek incelemelerde bulunması ve vatandaşlarımızla görüşmesi, vatandaşlarımızı gelecek açısından ümitlendirmiştir.

Nevruz kutlamaların olaysız geçmesi, incelemelerde bulunan heyet üyelerimizi sevindirmiş ve bu başlangıcın daha da olumlu sonuçlar doğuracağı hissini güçlendirmiştir.

Heyetimiz, yaptığı incelemelerden sonra, aynı gün Ankara'ya dönmüştür.

Heyetimizin bu gözlem ve tespitleri, Komisyonumuzun 31 Mart 1993 tarihli 16. toplantısında diğer üyelerimize aktarılmış, bu görüş ve değerlendirmelerin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na sunulması benimsenmiştir.

Yüce makamlarına saygıyla arz olunur.

Sabri YAVUZ
Kırşehir Milletvekili
Komisyon Başkanı

EK (5)

HOLLANDA RAPORU

Konu: Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan bir Alt Komisyonun, Hollanda'da incelemeler yapması.

Amaç: İnsan Hakları konularında görüş alışverişinde bulunulması, 7 Ocak günü Venlo'da meydana gelen bir olay sonucunda Hüseyin Köksal isimli bir vatandaşımızın gözetiminde ölümü olayının incelenmesi, bazı cezaevleri ve gözetim merkezlerinin gezilmesi ve buralarda kalan Türk vatandaşlarıyla görüşülmesi, yaşam koşullarının yerinde görülmesi, vatandaşlarımızın sorunlarının ve istemlerinin belirlenerek ilgili yetkililere ve kuruluşlara iletilmesi.

Giriş:

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 20 Ocak 1993 tarihinde yaptığı 7. toplantısında, yukarıda belirtilen konu ve amaç doğrultusunda incelemelerde bulunmak üzere bir Alt Komisyon oluşturulmasını kararlaştırmıştır.

Heyet, 8 Şubat 1993'de Ankara'dan ayrılmış ve Hollanda'da bir hafta süreyle çeşitli inceleme ve görüşmelerde bulunduktan sonra 15 Şubat 1993'de Ankara'ya dönmüştür.

Heyetin Oluşumu:

Hollanda'da incelemelerde bulunan heyetimiz aşağıdaki üyelerden oluşmuştur;

Mahmut ORHON	Başkanvekili	Yozgat Mv.
Uğur AKSÖZ	Üye (Heyet Sözcüsü)	Adana Mv.
Hayri DOĞAN	Üye	Antalya Mv.
A.İbrahim Tutu	Üye	Erzincan Mv.
Recep KIRIŞ	Üye	Kahramanmaraş Mv.

Heyete ayrıca, Komisyon Danışmanı Hıdır Göktaş ve Hollanda Büyükelçiliğimizden Üçüncü Katip Gül Yalçın ve Ümit Yalçın eşlik etmişlerdir.

Ziyaret Programı:

Heyetimiz, yukarıda belirtilen konu ve amaçlar doğrultusunda ve yoğun bir program çerçevesinde Hollandalı Bakan ve yetkililerle, ayrıca Türk vatandaşları ve bazı dernek yöneticileri ile çeşitli görüşmeler ve toplantılar yapmıştır.

Heyetimiz, aşağıda görev ve isimleri yazılı Hollandalı Bakanlar ve yetkililerle görüşmüştür:

* Bayan C.I. Dales,	İçişleri Bakanı
* Sayın P.H. Kooijmans,	Dışişleri Bakanlığı
* Sayın E.M.H. Hirsch Ballin,	Adalet Bakanı
* Sayın J.A. van Graafeiland,	Venlo Belediye Başkanı
* Sayın J. Kapsanberg,	Polis İşleri Genel Müdürü
* Sayın J.J.H. Suvyer,	Emniyet Genel Müdürü
* Sayın G.J. van Dinter,	Adalet Bakanlığı Genel Sekreteri
* Sayın H.B. Greven,	Hapishaneler ve Tevkifevlerinden sorumlu Müsteşar Yardımcısı
* Sayın I.W. van Opstelten,	Utrecht Belediye Başkanı
* Sayın R.B.M. Berger,	Utrecht Bölgesi Başsavcısı
* Sayın J. Wiarda,	Utrecht Emniyet Müdürü

Ayrıca, Hollanda II. Meclisi Adalet Komisyonu üyeleriyle bir toplantı yapılmış, ardından da II. Meclis Dışişleri Komisyonu üyelerinin heyetimiz onuruna verdiği yemeğe katılmış ve bu görüşmeler sırasında, iki ülke arasındaki ilişkiler ve insan hakları konuları değerlendirilmiştir.

Heyetimiz, Hollandalı yetkililerin yanı sıra, Lahey, Venlo, Almelo ve Arnhem'de yapılan çeşitli toplantılarda vatandaşlarımızla da görüşmüş ve onların sorunları ve istemleri ele alınmıştır.

Gözetiminde ölen Hüseyin Köksal'ın Avukatları G.J. Knoops ve F.H. van Alst ile de görüşülerek olayın gelişimi ve davanın seyri hakkında bilgi alınmıştır.

Bütün bunların yanı sıra Lahey Cezaevi ve Utrecht Polis Merkezi'nde incelemelerde bulunulmuş ve yetkililerden bilgi alınmıştır.

GENEL BİLGİLER:

Hollanda Hakkında Genel Bilgi:

Hollanda'da yönetim şekli, çoğulcu parlamenter sisteme dayalı meşruti krallıktır. Yasama organı, 75 üyeli Senato ve 150 üyeli Meclis'ten oluşmaktadır. Yasama yetkisi bakımından doğrudan halk tarafından seçilen Meclis daha kuvvetli ve etkilidir. İl Genel Meclisi üyelerince seçilen Senato'nun yetkisi ile Meclis tarafından sunulan yasa tasarılarını aynen "ret" veya "kabul"le sınırlıdır.

Hollanda uzun yıllardır koalisyon hükümetleriyle yönetilmektedir ve halen işbaşında Hristiyan Demokrat Parti (CDA) ve İşçi Partisi (PvDA) koalisyonu bulunmaktadır. 1982 yılında 43 yaşında Hollanda'nın en genç Başbakanı ünvanını alan Lubbers, aralıksız olarak Başbakanlık görevini sürdürmektedir.

Türkiye-Hollanda İlişkileri Hakkında Genel Bilgi:

Türkiye-Hollanda ilişkilerinin temeli 1600'lü yıllara dayanmaktadır. Hollanda'nın İlk Büyükelçisi Carnelis 1612 yılında itimadnamesini sunarken, Türkiye'nin ilk büyükelçisi Yahya Karaca Paşa da 1859 yılında Lahey'deki görevine başlamıştır.

Türkiye-Hollanda arasındaki iyi ilişkiler, tarihin hemen her döneminde kendisini belli etmiş ve Hollanda, Türkiye Cumhuriyeti'ni tanıyan ilk ülkeler arasında yer almıştır.

İkili ilişkilerin ulaştığı düzey, uluslararası sorunlarda da kendisini belli etmiş ve Hollanda Körfez Krizi sırasında, Türkiye'nin bölge ülkesi olmasını gözönünde bulundurarak, ikili planda ve NATO çerçevesinde askeri ve sivil savunma amaçlı yardımlarda bulunmuştur.

Hollanda'nın insan hakları ve Kürt sorunu hakkında Türkiye'deki gelişmelere kayıtsız kalmadığı gözlenmekle birlikte, takındığı tavır yapıcı niteliktedir. PKK'ya karşı Kuzey Irak'ta gerçekleştirilen operasyon konusunda Mecliste kendisine yöneltilen bir soruyu, Dışişleri Bakanı Van den Broek, "harekatın, PKK'nın terör eylemlerine karşılık olarak yapıldığı" şeklinde yanıtlanmıştır. Broek ayrıca, terörizmi hiç bir zaman desteklemedikleri ve terörist faaliyetlerin cezalandırılması gerektiğine inandıklarını, PKK'nın eylemlerinin Türkiye'nin toprak bütünlüğünü hedef aldığını, Türkiye'nin de meşru müdafaa hakkı çerçevesinde gerekli gördüğü tedbirleri aldığını ifade etmiştir. Bu durum, iki ülke ilişkilerinin ulaştığı noktanın bir göstergesidir.

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na doğrudan üyelik başvurusunu, Kıbrıs sorunu gibi siyasi sorunlarla bağdaştırmaktan kaçınan Hollanda, Yunanistan'ın bu konuda ortaya koyduğu engelin aşılması için çaba gösteren ülkeler arasında yer almaktadır.

Hollanda'da Yaşayan Vatandaşlarımız Hakkında Genel Bilgi:

Toplam nüfusu 15 milyon 100 bin olan Hollanda'da, Merkezi İstatistik Bürosu'nun 1991 Aralık ayında yayınladığı verilere göre 203 bin 400 Türk vatandaşı yaşamaktadır. Hollanda'ya kaçak yollardan girenlerin de hesaba katılmasıyla bu rakamın 220 bini bulacağı ifade edilmektedir. Türk vatandaşları, Hollanda'da yaşayan yabancılar arasında ilk sırayı oluşturmaktadır. Faslılar ve Surinamlılar ise ikinci ve üçüncü sırayı almaktadır.

Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımızın sosyal güvenlikleri konusunda iki ülke arasında 5 Nisan 1966'da bir Sosyal Güvenlik Sözleşmesi imzalanmış ve değişen koşulların ortaya çıkardığı yeni sorunların da aşılabilmesi amacıyla Ekim 1989'da ek bir sözleşme parafe edilmiştir.

Yabancı bir ülkede karşılaştıkları sorunları güçbirliği yaparak çözmek isteyen vatandaşlarımız, bu nedenle çeşitli dernekler kurmuşlardır. Bu dernekler, Hollanda Türk İslam Kültür Dernekleri Federasyonu, Hollanda Türk Spor Kulüpleri Federasyonu ve Demokratik Sosyal Dernekler Federasyonu çatıları altında bir araya gelmişlerdir.

Ayrıca, 1985 yılında Hollanda politikasında azınlıkların da söz sahibi olması amacıyla "Azınlık Danışmanı Kurulları" oluşturulması amacıyla Meclise bir plan sunulmuş ve bu çerçevede görüş bildirmek üzere de azınlık derneklerine bir çağrıda bulunulmuştur. Bu çağrı üzerine, değişik düşünce ve görüşleri temsil eden Türk dernekleri bir araya gelerek Türkler için Danışma Kurulu (IOT)'nu oluşturmuşlardır. IOT, Türk toplumunu ilgilendiren hususlarda Hollanda Hükümeti ve diğer kurumlar nezdinde çeşitli istek ve tavsiyelerde bulunmaktadır.

Hollanda'da ayrıca Hollanda Diyanet Vakfı bulunmaktadır. 1982 yılında kurulan Vakıf, çeşitli görüşlere bağlı camileri bünyesinde toplama yolunda çaba harcamaktadır.

Hüseyin Köksal'ın Ölümü Olayı Hakkında Bilgi:

Hüseyin Köksal, 7 Ocak 1993 günü geceyarısı saat 02.30 sıralarında, kullandığı arabanın içinde kendisini iyi hissetmeyince, yavaşlıyor, ancak arabaya tam hakim olamadığı için, bir direğe çarparak duruyor. Arabadan indikten sonra,

bir taksi şoföründen yardım istiyor. Taksi şoförü ise bunun üzerine 02.42'de Venlo Belediye Polisi'ne telefon ederek, TF-39-TJ plakalı arabanın sürücüsünün bir kazaya yol açtığını bildiriyor.

İhbar edilen aracın kayıtlarını kontrol eden polis, otomobilin Ali Köksal isimli bir kişiye ait olduğunu belirliyor. Bir polis çavuşu ile bir polis memuru olay yerine ulaşıyor. Bu sırada, üç Türk rahatsız olan Hüseyin Köksal'a yardım etmeye uğraşmaktadır. Polisler, Hüseyin Köksal'a yardım etmeye çalışan üç Türkün, Köksal'ın rahatsız olduğunu belirtmesine rağmen, bu uyarıyı dikkate almadan ve kimlik tespiti yapmadan, "sarhoş" muamelesi yaparak ellerini kelepçeliyor.

Köksal, Hollandaca bilmediği için olay yerinde olan ve Hollandacayı iyi bilen iki Türk, Hüseyin Köksal'ın hemen hastaneye götürülmesi gerektiğini söylemesine rağmen, polis çavuşu Köksal'ı sürükleyerek polis arabasına bindirmeye çalışıyor. Bu sürüklenme sırasında, Köksal bir kaç kez yere düşüyor ve bir süre elleri arkadan bağlı olarak yüzüstü yolda yatıyor.

Polis çavuşu, tek başına bu işi yapamayacağını anlayınca, diğer polis memurundan, anons yaparak yardım çağırmasını istiyor. Bu sırada da yere yatırdığı Hüseyin Köksal'ın üzerine diziyi bastırıyor. Bütün bu olaylar sırasında Hüseyin Köksal'ın kafası da bir kaç kez zemine çarpıyor. Polis çavuşu, Köksal'ı arabaya bindirdikten sonra da bir kaç kez vuruyor.

Kısa bir süre sonra olay yerine 4 polis daha geliyor ve bu altı polis Hüseyin Köksal'ı alarak, polis bürosuna götürüyorlar. Polis bürosunda da kimlik tespiti yapılmayan Hüseyin Köksal, kayıtlara "sarhoş" olarak geçerken, "Tutuklulara yapılacak muamele konusunda yönetmelik" hükümlerine rağmen, doktora başvurulmuyor.

Bütün bu olaylar olurken, Köksal'ı zorla arabaya bindiren ve kötü muamelede bulunan polis çavuşu kalp şikayeti nedeniyle Venlo Hastanesi'ne kaldırılıyor ve diğer işlemler nöbetçi görevliler tarafından yürütülüyor.

Bu sırada, polis merkezine alınan kişileri görmek ve denetlemekle görevli kişiler de gerekli kontrolleri yapmazken, ancak saat 14.00 sıralarında Hüseyin Köksal'ın hala ayılmadığı ve başka bir rahatsızlığının olabileceği hususu büro görevlilerince sorumlu memura iletiliyor. Bunun üzerine sorumlu memur, 14.20'de doktor çağırıyor ve saat 15.50'de doktor gelerek muayene ediyor ve Hüseyin Köksal'ın beyin kanaması geçirmiş olabileceğini söylüyor.

Ancak, bu noktaya kadar polis hala Ali Köksal olarak gerekli işlemleri yapmaktadır. Hüseyin Köksal'ın hastaneye kaldırılması üzerine Ali Köksal'ın

ailesine haber vermek üzere harekete geçen polis, Ali Köksal'ın evde olduğunu görüyor ve o andan sonra gözaltındaki kişinin bir başkası olduğunu anlıyor. Sonuçta da gözaltına alınan kişinin Ali Köksal değil, yeğeni Hüseyin Köksal olduğu anlaşılıyor.

Venlo Polis İdaresi, Roermond Başsavcılığına bilgi verirken, Başsavcılık konunun Devlet Özel Müfettişliği'nce araştırılmasına karar veriyor. 8 Ocak 1993 günü saat 11.30 sıralarında Hüseyin Köksal'ın öldüğü, soruşturmayı yürüten Devlet Özel Müfettişlerine iletiliyor.

9 Ocak'ta Rijswijk şehri Adli Tıp Patalog Anatomu Dr. Voortman, Hüseyin Köksal'ın cesedine otopsi yapıyor. Bu otopsi sonucunda, Köksal'ın uzun süredir mevcut olan bir hastalıktan ötürü beyin kanaması geçirerek öldüğü hususu kayıtlara geçiyor; ancak, otopsi için alınan tüm örnekler daha ayrıntılı bir inceleme için tekrar Adli Tıp Laboratuvarına gönderiliyordu.

Bu sırada Köksal'ın ailesi ve avukatlar, Köln'de ikinci bir otopsi yaptırıyordu. Bu raporda ise, vücudun çeşitli yerlerinde darp izleri bulunduğu ve bu darbelerin beyin kanamasına yol açabileceği belirtiliyordu.

GÖZLEMLER:

Lahey Büyükelçimiz Sayın Zeki Çelikkol, Büyükelçilik Müsteşarımız Sayın Seçkin Çetinelli, Rotterdam Başkonsolosumuz Sayın Ali Üstün ve Deventer Başkonsolosumuz Sayın Nazım Dumlulu'nun yanısıra görüştüğümüz Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşaviri Erol Tunçsiper, Eğitim Müşaviri Doç. Dr. Bayan Peyman Eren, Din Hizmetleri Müşaviri Sayın Hamdi Mert ile Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımız ve vatandaşlarımızca kurulmuş çeşitli derneklerin yöneticileriyle yaptığımız görüşmelerde, vatandaşlarımızın Hollanda makamlarından beklentileri tespit edilirken, Türk makamlarına yönelik istemler de belirlenmiştir.

Bütün bu görüşmeler çerçevesinde ortaya çıkan sorun eksenleri şöyle belirlenmiştir:

Uyum Sorunu:

Diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımız için olduğu gibi, Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımız açısından da birincil sorun olarak "uyum sorunu" ortaya çıkmaktadır.

Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımız Hollanda toplumuna, kendi dil ve kültür benliklerini koruyarak uyum sağlamaları her kesimin ortak beklentisi ve amacı olarak ortaya çıkmaktadır. Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımız arasında geriye dönüşü düşünen artık yok denecek kadar azdır. Hollanda yetkilileri de bunun farkına vardıkları için, iki toplumun bir arada yaşama koşullarını oluşturma ve bunun zeminini hazırlama çabası içerisine girmiştir. Bu durum, gerek Hollandalı yetkililerce, gerekse vatandaşlarımızca ifade edilmiştir.

Hollanda, bu açıdan diğer Avrupa ülkelerine göre en ön sırada yer almaktadır. Hollanda'da yaşayan Türk vatandaşlarının seçme ve seçilme hakları olduğu gibi, yerel yönetimlerde Belediye Meclisi Üyeliğine seçilen Türk vatandaşları bulunmaktadır.

Ayrıca, çeşitli resmi kurumlarda görev yapan, özellikle üçüncü kuşak Türk vatandaşları bulunmaktadır. Heyetimiz, ziyaret ve incelemeleri sırasında, polis

olarak görev yapan bazı Türk vatandaşlarıyla da görüşmüştür. Ayrıca Adalet ve İçişleri Bakanlarının sekreterleri de Türk vatandaşlarıdır.

30 yılı aşkın bir süredir, yoğun bir şekilde ilişki içerisinde olan iki toplumun uyum sürecinin hızlanması amacıyla, Hollanda yetkilileri, bu doğrultuda faaliyet gösteren çeşitli kuruluşları desteklemekte ve bunlara yardımcı olmaktadır. Hollanda Diyanet İşleri Müşavirliğince verilen bilgiler arasında, cami ve milli kimliği koruyan diğer kültür tesislerinin kurulmasına Hollanda makamlarının yardımcı olduğu hususu da yer almaktadır.

Eğitim Sorunu:

Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımız, eğitim konusuna ayrı bir önem vermektedirler. Eğitim sorununu, Türk vatandaşlarının dil ve kültürlerini koruması ve aynı zamanda yaşadıkları ülkenin dili ve kültürünü öğrenmesi olarak iki ana başlıkta toplamak mümkündür.

Hollanda Hükümeti ve Hollanda Eğitim ve Bilim Bakanlığı, ülkelerinde yaşanan etnik azınlık gruplarının, Hollanda toplumuna kabul edilmeleri için dil öğreniminin çok önemli bir unsur olduğunu sürekli olarak ifade etmektedir.

Hollandalı yetkililer, yabancıların Hollanda dilini öğrenmeleri kadar kendi anadillerini de öğrenmeleri konusunda aynı oranda duyarlılık göstermektedir. Ancak, bu konuda uygulanan yöntemlerde eksiklikler ve tikanıklıklar bulunduğu gözlenmiştir.

Aynı eğitim kurumu içerisinde öğrenim göre öğrenciler, haftanın belirli saatlerinde anadili eğitimi almaktadırlar. Ancak, bu dersler ayrı yerlerde yapıldığı için, Hollandalı öğrencilerin bu saatlerde gördükleri dersleri alamamakta ve belirgin bir aksama ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, anadili eğitimi veren Türk öğretmenlerin Hollandadaki yetersizlikleri de bu eğitimin aksamasında rol oynamaktadır. Aynı eğitim kurumundaki diğer öğretmenlerle iletişim kurmakta zorlanan Türk öğretmenlerin, istenilen düzeyi yakalamakta zorlandıkları bir gerçektir.

Bu arada, daha önce "Türk Dili ve Kültürü" olarak okutulmakta olan ders kaldırılarak, yerine "Anadil" dersi konulmuştur. Bir kişinin, yaşadığı toplumun dilini ve kültürünü koruyabilmesi, kendi anadilini ve kültürünü tam olarak öğrenmesi ve kavramasından geçmektedir. Bu nedenle, "Türk Dili ve Kültürü" dersinin yeniden eğitim programına alınması yerinde ve yararlı bir davranış olacaktır.

Türk veliler, çocuklarının okullarda "İslam Dini Dersi" almasını istemektedirler. Hollanda makamlarının, velilerin, çocuklarının din dersi almaları istemlerine yaklaşımı olumludur ve bu konuda gerekli kolaylık gösterilmektedir. Ancak, Hollanda'da bu dersleri verebilecek formasyona sahip yeterli eleman bulunmadığı belirtilmektedir.

Hollanda'da ayrıca dini inanca dayalı özel okullar da kurulabilmektedir. Çeşitli dini inanca sahip okulların yanısıra İslam okulları da Hollanda'da faaliyet göstermektedir. Hollanda genelinde 13 tane İslam okulu olmasına karşın, buralara daha çok çeşitli tarikat mensubu kişilerin çocuklarının gönderildiği ve bu okullara devam eden öğrencilerin sayısının da 450 civarında olduğu anlaşılmıştır.

Bu arada temel bir sorun da ilköğretimdeki öğrenci sayısının, eğitim kademesi yükseldikçe iyice azalmasıdır. 1990 yılı verilerine göre ilköğretime devam eden Türk öğrenci sayısı 35 bin 214 iken, üniversite öğrenimi gören Türk öğrenci sayısı sadece 240'dır.

İrkçılık ve Ayrımcılık Sorunu:

Avrupa'da ve özellikle de Almanya'da tırmanan ırkçılık akımı ve saldırganlığı, Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımızı da tedirgin etmektedir. Ancak, gerek Hollandalı yetkililerle, gerekse vatandaşlarımızla yaptığımız görüşmelerde, Hollandalıların ırkçı akımlara tamamen karşı çıktıkları ifade edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman işgaline uğrayan ve ırkçılığın acı ve sıkıntılarını yakından tanıyan Hollandalıların, Almanya'da meydana gelen olaylardan sonra ırkçılık karşıtı gösteriler, toplantılar ve sergiler düzenlediği görüşmelerimiz sırasında ifade edilmiştir.

Bu arada, ziyaretlerimiz sırasında Almelo Belediyesince çocuklara yönelik olarak düzenlenen "Multicultureel" sergisi gezilmiştir. Yetkililer, bu sergiyle çocuklara, ülkede değişik kültürlerden insanların yaşadığını, birlikte yaşamının getirdiği zenginlikleri göstermeyi ve kavratmayı amaçladıklarını anlatmışlardır. Bu sergide, Hollanda'da yaşayan değişik grupların kendi kültürlerini ve zenginliklerini tanıtıcı birer köşe hazırladıkları, Türkiye'yi tanıtıcı geniş bir bölümün ayrılmış olduğu ve bu bölümün Türk dernekleri tarafından hazırlandığı kıvançla tespit edilmiştir.

İrkçı akımların ve faaliyetlerin yok denecek kadar az olduğu Hollanda'da, ayrımcılık ve ırkçılık konusundaki yakınmalarla karşılaşmazken; vatandaşlarımız, yine de Hollandalı yetkililerle yapacağımız görüşmelerde, bu konuda duyarlı olunmaya devam edilmesini iletmemizi bizlerden istemişlerdir.

Hollandalıların, Almanlara oranla, milli duygularına ve ekonomik çıkarlarına bağlı kalmakla birlikte, ülkelerinde yaşayan yabancılara karşı daha hoşgörölü ve anlayışlı davrandıkları ve zaman içerisinde Hollanda toplumlarına uyumlarını sağlayarak asimile etmeyi amaçlayan bir tutum ve davranış içerisinde olduklarını ifade etmek mümkündür.

Güvenlik Sorunu:

Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımız, güvenlikleri açısından ciddi bir sorunları olmadığını, Hollandalılardan kaynaklanan ciddi bir tehditle karşı karşıya bulunmadıklarını ifade etmişlerdir.

Ancak, vatandaşlarımız, bu görüşlerini belirtirken, güvenliklerini tehdit edici önemli bir unsura dikkat çekmekten de kaçınmamışlardır. Vatandaşlarımızın önemle üzerinde durdukları nokta, Hollanda'da yaşayan bazı Türk vatandaşlarının bazı aşırı dinci gruplar adına, PKK, Dev-Sol ve TKP/ML adına zorla para toplamaya çalıştıklarıdır.

Büyükelçilik yetkililerimiz de bu durumu doğrulayarak, bu tür yardımlarda bulunanların bazı sempaticanlar olduğunu, az sayıda vatandaşımızın ise tehditler karşısında korkarak istemeyerek de olsa yardıma bulunduğunu, ancak vatandaşlarımızın çoğunun bu tür istekleri geri çevirdiklerini anlatmışlardır.

İşsizlik Sorunu:

Hollanda vatandaşları arasında işsizlik düzeyi yüzde 5 düzeyinde seyrederken, bu oran Hollanda'da yaşayan Türk vatandaşları arasında yüzde 36'ya ulaşmaktadır. Bu oran gençler ve kadınlar arasında yüzde 50'ler düzeyine ulaşmaktadır.

Vatandaşlarımız arasında işsizlik oranının bu kadar yüksek olmasının sebebi, Hollanda'daki sosyal yardım sisteminin güçlü olmasından kaynaklanmakta ve vatandaşlarımız, asgari ücretle çalışmak yerine işsizlik ödeneği olarak kahve köşelerinde oturmayı tercih etmektedirler.

Hollanda'da asgari ücret 1700 Florin iken, işsiz bir bekarın alacağı işsizlik ödeneği 1211 Florindir. Evli bir kişinin alacağı işsizlik ödeneği ise 1714 Florini bulmaktadır. Çalışmadan alınan paranın, çalışarak alınacak paraya çok yakın olması ve bu arada yapılan kısa süreli ek işlerle aylık kazanılan paranın asgari ücret düzeyini geride bırakması, vatandaşlarımız arasında işsizlik düzeyini artırmaktadır.

Ancak bu durum, Hollandalıların etkin olduğu çeşitli sosyal kurum ve derneklerce hoş karşılanmamakta, çalışanların ödediği primlerin, çalışmayanlara aktarıldığı şeklinde değerlendirilmektedir.

AT Düzenlemeleri İle İlgili Sorunlar:

1 Ocak 1993 tarihinde Avrupa Topluluğu ülkeleri bünyesinde sınırların kalkmasıyla birlikte yeni bir dönem başlamış bulunmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Topluluğu'na üye ülke vatandaşları, bu ülkeler arasında serbest dolaşım ve yerleşme özgürlüğüne kavuşurken, bu ülkelerde yaşayan ve çalışan yabancılar bu haklara sahip olamamaktadır.

Bu gelişme karşısında, Avrupa'da yasal olarak bulunan diğerk ülkelerin vatandaşları da, -vatandaşlarımız da dahil- serbest dolaşım ve çalışma hakkında sahip olmak istemektedirler.

Hollanda'nın AT Başkanlığını yaptığı 1991 döneminde, bu ülkenin, yabancı işçilere koşullu olarak serbest dolaşım hakkı verilmesi önerisi, bu insanların, Avrupa ekonomisinin oluşumuna büyük katkılarda bulunmasına ve bu toplumların birer parçaları olmalarına rağmen, diğerk üye ülkelerce benimsenmemiştir.

GÖRÜŞMELER:

Hollandalı Bakanlar ve yetkililerle yapılan görüşmelerde, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin daha da geliştirilmesi, insan hakları alanlarında görüş alışverişinde bulunulması, Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımızın durumlarının iyileştirilmesi, eğitim ve uyum sorununa ayrı bir önem verilmesi, AT bünyesinde serbest dolaşım hakkının bu ülkelerde yaşayan yabancılara da tanınması veya belirli kolaylıklar sağlanması, Anadil ve kültür eğitimine özen gösterilmesi ve bu konuda Türkiye'den öğretmen gönderilmesine izin verilmesi hususları ele alınmıştır.

Bu görüşmelerde, ayrıca ve ağırlıklı olarak vatandaşımız Hüseyin Köksal'ın ölümü olayı ile hükümlü Yaşar Gündoğdu'nun ruhsal sağlığının bozukluğu konuları da değerlendirilmiş ve bu konudaki taleplerimiz iletilmiştir.

Bayan C.I. Dales (Hollanda İçişleri Bakanı):

İçişleri Bakanı Bayan Dales ile 9 Şubat 1993 Salı günü görüşüldü. Görüşmenin başında, Sayın Bakan, çeşitli konuların ele alınacağını, ancak Hüseyin Köksal'ın ölümü olayına çok üzüldüklerini ifade etmişlerdir.

GA

Bir saati aşkın devam eden görüşmede, İçişleri Bakanı'nın yanı sıra Polis İşleri Genel Müdürü J. Kapsanberg ve aynı dairede görevli hukukçu J. Tilmans da bulunmuştur.

Görüşme sırasında, heyetemizce, özetle şu görüşler ifade edilmiştir:

"Heyetimizin amacı, insan haklarını her şeyin üzerinde tutarak incelemeler yapmaktadır. Elçiliğimizden ve vatandaşlarımızdan edindiğimiz bilgilere göre Hollanda, insan hakları konusunda diğer Avrupa ülkelerinden daha ileri bir düzeydedir.

Ziyaretimizin amacı, esasen iyi olan ilişkilerimizin daha iyi ve ileri düzeye nasıl getirilebileceğini aramaktır. Bu arada, vatandaşımız Hüseyin Köksal'ın ölümü olayı hakkında da bilgi almak istiyoruz. Bu konuda, hem ülkemizde, hem de Hollanda'da bir takım sıkıntılar vardır.

Hollanda adaletinin en doğru kararı vereceğine inanmakla birlikte, olayın delilleri ortadayken, idari soruşturmanın geç kaldığı inancındayız. Benzer bir olay, bir Hollandalının ya da bir başkasının başına da gelebilir.

Bu nedenle, konu hakkında sorular soruyor ve olayın bir an önce sonuçlandırılmasını istiyoruz. İnsan hakları konusunda örnek olan bir ülkenin, Hüseyin Köksal olayını bir an önce sonuçlandıracağına inanıyor ve bekliyoruz. Özellikle olaya sebep olan polislerin hala görevde olması düşündürücüdür. Bu konunun üzerinde de ayrıca durulmasını bekliyoruz. Biz bu olayı, polisin bireysel zaafı, görevini savsaklaması, sapkınlığı ve kötü muamelede bulunması olarak değerlendiriyoruz. Hollanda kamuoyunun, basın ve yayın organlarının konu üzerinde hassasiyetle durmaları, bizde, konunun bir an önce sonuçlanacağı ümidini doğurmaktadır.

Bunun yanı sıra, Hollanda'da 200 bini aşkın Türk vatandaşın yaşaması, Türk ve Hollanda hükümetlerinin bu insanların eğitimleri, sosyo kültürel durumlarının iyileştirilmesi için ortak çabalar harcamalarını gerektirmektedir. Bu konularda iyileşme ve gelişme sağlanması, iki ülke ilişkilerinin daha da üst düzeye çıkmasını sağlayacaktır.

Ülkemizdeki gelişmeler hakkında da bilgi verecek olursak;

Polis okullarında insan hakları dersinin okutulmasına başlanmıştır. Ayrıca, İnsan Hakları Bakanlığı kurulması yönünde yapılan çalışmalar son aşamaya gelmiş ve yasa halen Meclisimizde görüşülmektedir. Türkiye'deki insan hakları atılımının bir parçası olarak da Komisyonumuz değişik ülkelerdeki insan hakları

ihlalleri üzerinde durmakta ve incelemeler yapmaktadır. Bu çerçevede, Karabağ, Bosna-Hersek ve Almanya'da incelemeler yapılmıştır."

Bayan Dales ise görüşmede özetle şunları söylemiştir;

"Hüseyin Köksal olayının, Türkiye-Hollanda ilişkilerine gölge düşürmeyeceğine inanıyorum ve ben de buna izin vermeyeceğim. Hüseyin Köksal olayını çok ciddiye alıyoruz. Olay, bir kişiyi değil, insanlığı ilgilendiren bir olaydır ve Hollanda kamuoyu bu konuda çok hassastır. Olayı ciddi bir biçimde ele aldık ve derhal soruşturma başlattık. Polisten bağımsız bir kuruluş soruşturma yaptı ve bunun sonuçlarını Adalet Bakanlığı'na iletti. Vatandaşımızın ölümünden sorumlu polisin halen görevde olduğunu söylediniz. Benim İçişleri Bakanı olarak tabii ki yetkililerim var ancak, o polisi görevden alma yetkisi Venlo Belediye Başkanındadır.

Hollanda'da yaşayan Türk vatandaşları hakkında da bilgi vermek istiyorum. Hollanda'da çok sayıda Türk yaşamaktadır ve uzun zamandan beri de buradadır. Zaman zaman Türkiye'ye gidip gelseler de buradan kesin olarak ayrılmaya niyetleri yok. Türklere ait bir çok işyeri var. Devlet kademelerinde de çalışıyorlar. Türk vatandaşlarının durumlarının düzeltilmesi için, Türkiye'deki Büyükelçiliğimizle bağlantı kurularak Hollanda dilinin öğretilmesinin sağlanması ve bunun yaygınlaştırılması gereklidir.

Ayrıca, bizler buradaki azınlıklarının temsilcileriyle 6-8 haftada bir görüşerek onların sorunları, görüş ve önerileri hakkında bilgi alıyoruz. Yasalarımıza göre böyle bir hakları var ve bize iletilen sorunları çözmeye çalışıyoruz.

Geçtiğimiz günlerde ırkçılık karşıtı bir toplantı yapıldı ve bu toplantıda da ulusal çapta entegrasyonu öngören ve ırkçılığı yadsıyan bir karar çıktı. Bu karar, çeşitli dillere çevrilerek, bir broşür olarak bastırıldı ve dağıtıldı."

Sayın P.H. Kooijmans (Dışişleri Bakanı)

Dışişleri Bakanı Kooijmans ile de 9 Şubat 1993 Salı günü saat 15.45'de görüşülmüştür. Kooijmans, görüşmenin başında, Hüseyin Köksal'ın ölümüne duyduğu üzüntüyü ifade etmiş ve "burada gereken yapılmaktadır. Hiç bir ülke, böyle bir olay karşısında suçsuzum diyemez. Bu konuyu da ele almaya hazırım" demiştir.

Dışişleri Bakanı Kooijmans ile yapılan görüşmede, heyetimizin ifade ettiği görüşler özetle şöyledir:

"Sayın Bakan, kendisini insan haklarına adanmış birisi olarak tanıyor ve biliyoruz. Birleşmiş Milletler'deki görevi sırasında Türkiye hakkında hazırladığı raporlardan, ülkemizi çok iyi tanıdığını da biliyoruz. Ancak, dünya yerinde durmuyor. Türkiye'de de o günlerden bu yana bir çok gelişme olmuştur. Komisyonumuz, Türkiye içindeki ve dışındaki insan hakları ihlalleri ile ilgilenmekte ve incelemeler yapmaktadır.

Heyetimiz, Hüseyin Köksal olayında Hollanda kamuoyunun gösterdiği duyarlılıktan memnunluk duymaktadır. Ancak, soruşturmanın yavaş seyretilmesi ve zanlı polislerin hala görevleri başında olması da düşündürücüdür. Bu olayın bir an önce sonuçlandırılacağına inanıyoruz.

Bosna-Hersek'te bir insanlık dramı yaşanmaktadır. Hollanda'nın da Türkiye gibi bir askeri müdahaleyi savunması Türk kamuoyunda memnunlukla karşılanmıştır. Sayın Bakanın, Bosna-Hersek konusuna daha da önem vermesini ve katıldığı uluslararası platformlarda konuyu dile getirmesini bekliyoruz.

Hollanda'da 200 bini aşkın Türk vatandaşı yaşamaktadır. Hollandaya uyum sağlamanın yolu da eğitimden geçmektedir. Bu insanların eğitimleri için iki ülkenin ortak girişimlerde bulunmak için temaslarda bulunması gerekmektedir. Biz, eğitim hakkının da insan haklarının bir parçası olduğuna inanıyoruz. Bunun için de Türkiye'den öğretmen gönderilmesinin kabul edilmesi hususu üzerinde önemle duruyoruz. Komisyonumuz, insan haklarının dini, dili, ırkı olmayacağına inanmakta ve insan haklarını evrensel bir değer olarak nitelemektedir."

Dışişleri Bakanı Kooijmans ise görüşmede özetle şunları söylemiştir:

"Hollanda'da yaşayan Türk vatandaşlarının eğitimi konusu, çok önemli bir konudur. Hollanda'da yaşayan azınlık vatandaşlarının kendi kültürlerini koruyarak bütünleşmesi hükümetimizin en önemli hedefidir. Bu konu, kültür anlaşması çerçevesinde kurulan komisyonda da ele alınmaktadır.

Hüseyin Köksal'ın ölümü olayına üzüldüğümü ve gerekli soruşturmanın yapılmakta olduğunu, görüşmemizin başında da belirtmiştim. Ancak, polislerin görevden alınması hususu Venlo Belediye Başkanı'nın yetkisindedir.

Bosna-Hersek konusunda Cenevre Konferansı Eş Başkanlarınca hazırlanan plan, 12'lerce desteklenmektedir. Bu planın yeterli olacağına inanmıyorum, ancak başka bir gelişme de yok. Biz, başından beri sınırlı bir askeri müdahaleden yanayız. Ancak, bu durum fazlaca kabul görmedi. Önemli olan, orada daha fazla kan dökülmeden bir çözüme ulaşılmasıdır.

İnsan hakları alanında Türkiye'de son zamanlarda atılan adımları biliyor ve izliyorum. BM'de görev yaptığım süre içerisinde de Türk hükümetlerinin gösterdiği yakınlık ve ilgiden memnun kalmıştım. Türkiye bir çok uluslararası sözleşmeye imza koymuştur, ancak uygulamalarda bazı eksiklikler bulunduğunu da biliyorum. Bunu, sizin yetkilileriniz de ifade etmektedir.

Türkiye'de yeni hükümet kurulduğu zaman, Kürt kökenlilere bir takım hakların tanınması benimsendi ve bu da memnuniyetle karşılandı. PKK'nın bölgedeki terör olaylarını biliyoruz. Halk, PKK ve güvenlik güçleri arasında kalmaktadır."

Sayın J.A. van Graafeiland (Venlo Belediye Başkanı)

Venlo Belediyesi Başkanı Graafeiland ile 10 Şubat 1993 Çarşamba günü görüşülmüş ve Hüseyin Köksal'ın ölümü olayı ve soruşturmanın seyri hakkında bilgi alınmıştır. Heyetimizin Hüseyin Köksal olayı hakkında bilgi istemesi üzerine Graafeiland şunları söylemiştir:

"Hollanda ya da Venlo'da sistematik bir ayrımcılık uygulandığına ilişkin bir gelişme ve kanıt yoktur. Bu sadece benim değil, olayı soruşturan Devlet Özel Müfettişlerinin de görüşüdür.

Bu soruşturmanın en objektif bir şekilde yürütülmesi için Savcı ön soruşturma açılmasını istemiştir. Bunun sonucunda iki soruya yanıt aranmaktadır. Birincisi, polislerin davranışı Hüseyin Köksal'ın ölümüne yol açmış mıdır; ikincisi ise daha önce bir doktor müdahalesi olsaydı, Hüseyin Köksal'ın ölümü önlenebilir miydi?

Bu konuda, disiplin önlemleri alma yetkisi bendedir. Bu olaya ilişkin olarak görevlilerin açığa alılabilmeleri için bazı şeylerin olması gerekir. Disiplin cezasının öngörülmesi için delillerin hiç bir şüpheye yer vermeyecek şekilde tamamlanması gerekir. Ayrıca olayın meydana geldiği şartlar da önemlidir. Bu olayda bir çok kişinin sorumluluğu bulunmaktadır ve herkesin sorumluluğu ayrı ayrı olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda, şunu belirtmeliyim ki, hangi görevliye nasıl bir ceza verileceğinin tayini çok güç. Bunun için titiz bir araştırma gerekiyor. Ben, ön yargılı davranmamak için soruşturmayı yürüten bağımsız kuruluştan bilgi istedim.

Soruşturmayı yürüten büroya, her şeyi zamanında aktardık. Onlar da ellerinden geldiği kadarıyla hızlı çalışıyorlar. Ben, benimle ilgili konuda önümüzdeki hafta bir açıklama yapacağım."

~*~

Graafeiland, heyetimizin "idari konuda bir karar vermek için, mahkemenin sonucunu mu bekleyeceksiniz, yoksa özel soruşturma bürosunun hazırlayacağı rapor yeterli olacak mı?" sorusuna ise şu yanıtı vermiştir:

"Savcılık soruşturmasıyla, benim alacağım idari önlemler bağımsız gibi görünse de, birbiriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Ben, kamuoyundan gelen tepkiler neticesinde, savcılığın kararını beklemeden, idari büronun raporu sonucunda, kendimi bir karar açıklamak zorunda hissediyorum."

Belediye Başkanının bu sözleri üzerine, heyetimiz, olayda polislerin ihmali, kötü muamelesi, görevi savaştırması gibi unsurların bulunduğunu belirtmiş ve Türk toplumu olarak, sorumluluğu belirlenen polislerin görevlerinden açığa alınmasını beklediğini ifade etmiştir. Heyetimiz, soruşturmanın ve yargılamanın, bir an önce sonuçlandırılması taleplerini de ayrıca tekrarlamıştır.

Sayın E.M.H. Hirsch (Adalet Bakanı):

Adalet Bakanı Hirsch ile 11 Şubat 1993 Perşembe günü saat 9.45'de görüşülmüştür. Görüşmede, Emniyet Genel Müdürü Jan J.H. Suvyer, Adalet Bakanlığı Engormasyon Genel Müdürü Victor Holtus ve Adalet Bakanlığı Polisten Sorumlu Genel Müdür H.P. Wooldrik de hazır bulunmuşlardır.

Sayın Bakan, konuşmasının ilk bölümünü Türkçe olarak yapmış ve sekreterinin Türk olduğunu, konuşmayı da birlikte hazırladıklarını ifade etmiştir. Bakan Hirsch, Türkçe konuştuğu ilk bölümünde, "Hüseyin Köksal olayını kınıyorum. Köksal'ın ailesine bütün kalbimle başsağlığı diliyorum. Olayı soruşturuyor ve araştırıyoruz, bize güvenin" demiştir.

Heyetimiz, Adalet Bakanı Hirsch'ten, Hüseyin Köksal'ın ölümü olayı, Yaşar Gündoğdu'nun cezaevindeki ruh sağlığı ve cezasının kalan kısmını Türkiye'de çekme isteğinin değerlendirilmesi hususu ile Anadil dersi olarak değiştirilen Türk Dili ve Kültürü Dersi'nin yeniden konulması konusundaki görüşlerini öğrenmek istemiştir.

Bakan Hirsch, Hollanda'da yaşayan Türk vatandaşlarının kendi dillerinde eğitim görmelerinin temel insan hakkı olduğunu; Hollanda'da yaşayan Türk vatandaşlarının hem Hollanda'ya uyum sağlama konusunda, hem de kendi kültürlerini koruma konusunda büyük bir başarı gösterdiğini söylemiştir.

Türk Dili ve Kültürü Dersinin yeniden konulması hususunu Eğitim ve Bilim Bakanına ileteceğini belirten Bakan Hirsch, parlamentoya gitmek zorunda

olduğunu, toplantıda hazır bulunan Genel Müdürlerin, her sorumuza yanıt vereceğini ifade ederek, heyetimizden izin istemiştir. Bakanın toplantıdan ayrılmasından sonra, sorularımızı ağırlıklı olarak Emniyet Genel Müdürü Suvyer yanıtlamıştır.

Suvyer, Hüseyin Köksal olayı hakkında bilgi verirken, Savcılığın, yürüttüğü soruşturma sonucunda, polisin Hüseyin Köksal'a kelepçe takması için ortada hiç bir sebep bulunmadığını açıkladığını belirtmiştir. Köksal'ın vücudundaki izlerin nasıl ve kimler tarafından yapıldığı yolunda ise çalışmaların sürdüğünü ifade eden Suvyer, bu tür olaylarda soruşturmanın sonuçlandırılmasının belirli bir zaman alacağını belirtmiştir. Suvyer, olayın soruşturulmasının hızlandırılması için de Bakanlık olarak ellerinden geleni yapacaklarını heyetimize ifade etmiştir.

Heyetimiz, halen Hollanda'da cezaevinde bulunan ve ruh sağlığının bozuk olduğu doktor raporuyla belirlenen Yaşar Gündoğdu'nun cezasının geriye kalan kısmını Türkiye'de çekme isteği ya da cezasının affı konusundaki değerlendirmenin hangi aşamada olduğunu sormuştur.

Suvyer, Doktor raporunun kendilerinde olmadığını belirterek, bu raporun kendilerine verilmesi halinde, durumu ivedilikle inceleyeceklerini belirtmiş ve bu durumda, doktor raporunun bir kopyası Bakanlık yetkililerine verilmiştir.

Adalet Komisyonu Üyeleri İle Yapılan Görüşme:

Adalet Komisyonu üyeleriyle 11 Şubat Perşembe günü saat 11.30'da görüşülmüş ve görüşmede Adalet Komisyonu üyelerinin tamamı hazır bulunmuştur. Karşılıklı olarak, çeşitli konular ele alınmış, Komisyonumuzun işleyişi ve yaptığı işler hakkında bilgi verilmiş, Adalet Komisyonu üyelerinin Hüseyin Köksal olayına bakışı ve iki ülke arasındaki ilişki düzeyleri konusundaki görüşleri öğrenilmiştir.

İki heyet arasında yapılan karşılıklı konuşmalarda, heyetimizin görüşleri özetle şöyle dile getirilmiştir:

"Türkiye'de insan hakları konularında inceleme yapmak üzere Komisyonumuz dışında bir de İnsan Hakları Bakanlığı kurulması yolunda yapılan çalışmalar son aşamaya gelmiş ve bakanlık yasası meclisimizde görüşülmektedir.

Polis okullarında, insan hakları dersi okutulmaktadır. Sanığa avukatı gelmeden ifade vermeme hakkını tanıyan CMUK yasalашmış ve uygulamaya geçilmiştir. Çocuk Mahkemeleri kurulmasına ilişkin yasa ve ILO sözleşmeleri Meclisimizce onaylanmıştır.

Hüseyin Köksal isimli vatandaşımızın ölümü olayına gelince, edindiğimiz bilgiler ışığında, insan haklarına aykırı bazı durumların olduğunu söylemek mümkündür. Hüseyin Köksal'ın hiç bir suçu yokken, kelepçe takılması, dövülmesi, karakola götürüldüğünde hasta olduğunun anlaşılmasına karşın hastaneye götürülmesinin gecikmesi gibi durumları anlamakta güçlük çekiyoruz. Türk toplumu bu olay karşısında oldukça duyarlıdır. Polisin hala görevi başında olması bizleri rahatsız etmektedir. Soruşturmanın bir ayı aşkın bir süredir devam ediyor olması ve henüz dava açılmamış olması sıkıntı vericidir. Hollanda adaletine güveniyoruz, ancak suçluların adalete teslim edilmesi, olayın bazı gruplarca istismar edilmesinin de önüne geçecektir.

Görüştüğümüz yetkililer, bizim sıkıntılarımızı paylaştıklarını ifade ettiler. Ancak hem ülkemizdeki, hem de Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımızın tatmini açılardan sorumluların bir an önce adalete teslim edilmesi hepimizi rahatlatacaktır.

Ayrıca, Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımızın uyumu konusunda eğitimin önemi, yadsınmaz bir gerçektir. Bu nedenle, Türk Dili ve Kültürü dersinin kaldırılarak, yerine Anadil dersi konulması bu durumu geriye götürecek bir uygulamadır. Türk toplumunun Hollandaya uyumu, ancak kendi dilini, kültürünü ve benliğini koruyarak mümkün olacaktır. Sağlıklı bir bütünleşme açısından, bu dersin tekrar konulması yararlıdır ve Adalet Komisyonu üyelerini konunun parlamentoda görüşülmesi sırasında, gerekli özeni göstermelerini bekliyoruz.

Bosna-Hersek'te bir soykırım ve gayri ahlaki olaylar yaşanmaktadır. Bu konuda da Komisyonunuzun gerekli girişimlerde bulunması, bizleri mutlu edecektir."

Hollanda Adalet Komisyonu Üyelerinin görüşleri ise özetle şöyle;

"Benzer olayların ve şikayetlerin olması durumunda, bize bilgi vermenizden memnun olacağız. Almanya'da ortaya çıkan eğilimlerin, ülkemizde de olmaması için çok dikkatliyiz. Hollanda'da yaşayan Türklerle ilişkilerimiz çok olumludur ve bunun bozulmasını istemiyoruz. Hollanda kamuoyu da bu konuda çok duyarlıdır.

Bosna-Hersek konusundaki duyarlılığınıza ve görüşlerinize tamamen katılıyoruz. Bu konuda bazı şeylerin bir an önce yapılması, sınırlı bir askeri müdahalede bulunulması konusunda AT bünyesinde en çok girişimde bulunan ülke biziz. Bu sorunun bir an önce çözülmesini biz de istiyoruz.

Eğitim konusundaki görüşlerinize ve isteklerinize gelince, bu konuyu ele alacağız ve diğer parlamenter arkadaşlarımıza da ileticeğiz."

Adalet Komisyonu üyeleriyle parlamentoda yapılan görüşmenin hemen ardından, Dışişleri Komisyonu üyelerinin heyetimiz onuruna verdiği öğle yemeğine katıldı. Yemek sırasında, iki ülke arasındaki ilişkiler, Hüseyin Köksal'ın ölümü olayı, vatandaşlarımızın istemleri ve Bosna-Hersek'te yaşanan insanlık dramı ele alındı.

Dışişleri Komisyonu Başkanı ve üyeleri, görüşmeler sırasında, Türkiye-Hollanda ilişkilerinin oldukça üst düzeyde seyrettiğini, Hüseyin Köksal olayının bir an önce sonuçlandırılmasını kendilerinin de istediğini ve beklediğini ifade etmelerinin yanı sıra, Bosna-Hersek'te yaşanan insanlık ayıbının bir an önce bitmesini arzuladıklarını, bu konuda Hollanda olarak Türkiye'nin yanında olduklarını ve paralel görüşleri savunduğumuzu ifade ettiler.

I.W. van Opstelten (Utrecht Belediye Başkanı)

Utrecht Belediye Başkanı Opstelten ile 12 Şubat 1993 Cuma günü yapılan görüşme sırasında, Utrecht Bölge Başsavcısı R.B.M. Berger, Utrecht Emniyet Müdürü J. Wiarda ile, dört yıl önce Hollanda vatandaşlığına geçen ve bir süredir Utrecht polisinde görev yapan Erhan Eralp de hazır bulundu.

Görüşme sırasında Belediye Başkanı Opstelten, Utrecht'te 14 bin Türk vatandaşı bulunduğunu, herhangi bir sorunun bulunmadığını, sosyal ve kültürel açılardan çok yönlü çalışmalar yapıldığını belirtti. Utrecht'te bulunan Türklerin sayısının çok olmasına karşın, Türk kökenli polisin az olduğuna dikkat çeken ve bunun artırılması için çaba harcadıklarını belirten Belediye Başkanı, polis ve azınlıklar hakkındaki görüşlerini şöyle aktardı:

" Totaliter bir devlette katı bir polis vardır. Demokratik bir ülkede ise halkın polisi tanınmasına çok büyük önem verilir. Azınlıklar açısından bu daha da önemlidir. Türk toplumu içine kapanık bir toplum ve sorunları kendi aralarında bırakmak ve çözmek istiyorlar. Bu nedenle, yakınlaşmanın daha da önem kazandığına inanıyoruz."

Türk çocuklarının eğitimi çok önemlidir. Dil öğrenimi konusuna belediye olarak çok önem veriyoruz. Elbette Türklerin kendi kimliğini korumasını ümit etmekteyiz. Utrecht'te yaşayanların bir parçası olmalarını istiyoruz. Bunun için kültür ve spor faaliyetleri önem kazanmaktadır. Almanya'da meydana gelen olayların, burada da olmaması için hepimiz elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz. Tabii ki bu noktada eğitim çok önemlidir."

Heyetimiz, bu bilgileri aldıktan sonra, Belediye Başkanı'nın ifadelerinden çok memnun kaldığını, bu tutumun geliştirilerek sürdürülmesinin iki toplum açısından da yararlı olacağı ifade edilmiştir.

Utrecht'te Camii'nde Vatandaşlarla Görüşme:

Utrecht Belediye Başkanlığında yapılan görüşmelerden sonra, Cuma namazı için gidilen camide, burada toplanan 2000 kadar vatandaşımızla görüşülmüş, onların sorunları ve istemleri konusunda bilgi alınmıştır.

Utrecht'te yapılan görüşmelerden sonra heyetimiz iki ayrı gruba ayrılmış ve Yozgat Milletvekili Mahmut Orhon ile Kahramanmaraş Milletvekili Recep Kırış Amsterdam'a giderek orada vatandaşlarımızca düzenlenen bir toplantıya katılarak, onların sorunları hakkında bilgi almışlardır.

Almelo Atatürk Derneği'nde Vatandaşlarla Yapılan Görüşmeler:

12 Şubat 1993 tarihinde Almelo Atatürk Derneği'nde vatandaşlarla yapılan toplantıda, öncelikle Dernek başkanı Sayın Türker Atabek bilgi vermiş ve daha sonra vatandaşlarımızın sorunları ve istemleri dinlenmiş, heyetimizden beklentileri not edilmiştir. (Bu sorunlar ve istemler, raporumuzun 'vatandaşlarımızın beklentileri' bölümünde ayrıca yazılacaktır.) Çok sayıda vatandaşımızın katılımıyla gerçekleşen bu toplantı, oldukça yararlı olmuştur.

Venlo'da Vatandaşlarımızla Yapılan Görüşmeler:

13 Şubat 1993 Cumartesi günü Venlo'da vatandaşlarımızla yapılan görüşmeye çok sayıda vatandaşımız katılırken, Venlo Belediye Başkanı J.A. van Graafeiland da hazır bulunmuş ve kendisine yöneltilen soruları yanıtlamıştır.

Bu toplantıda, heyetimiz, vatandaşlarımıza Hollanda'ya geliş nedenlerini açıklamış, Hüseyin Köksal'ın ölümü olayının incelendiğini, bunun yanı sıra da vatandaşlarımızın sorunlarının belirlenmeye çalışıldığını, bunların Hollandalı ve Türk yetkililere aktarılacağını ifade etmiştir.

Hüseyin Köksal'ın ölümü olayında, "polisin hunharca davrandığı, kötü davrandığı ve görevden alınması gerektiği" hususlarını, başta toplantıya da katılan Venlo Belediye Başkanı olmak üzere, görüşülen Bakanlara ve yetkililere iletildiği vatandaşlarımıza anlatılmıştır. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun Hollanda'ya bir heyet göndermesinin bu ülkede geniş yankı uyandırdığı ve Hüseyin

Köksal olayının soruşturulmasının hızlandığını görüldüğü yönündeki tespitlerimiz de vatandaşlarımıza iletilmiştir.

Daha sonra söz alan bir çok vatandaşımız, gerek bireysel, gerekse toplumsal sorunlarını heyetimize aktarmışlar ve özellikle de Hüseyin Köksal'ın ölümü olayının ayrıntılı olarak soruşturulması ve bir an önce sorumlularının bulunarak yargılamanın tamamlanması hususunu heyetimize aktarmışlardır.

Hüseyin Köksal olayı hakkında açıklama yapmak üzere söz Venlo Belediye Başkanı Graafeiland'a verilmiş ve o da şu açıklamayı yapmıştır:

"Rotterdam Başkansolosluğunun ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun olayla ilgilenmesinden memnunuz. Türk cemiyetinin ricası üzerine, sevinerek bu toplantıya katıldım. Burada toplanmamızın sebebi üzücü bir olaydır. Çabalarımızın yetersiz olduğu yolundaki inanca katılmıyorum. Eğer polisler suçluyorsa, bizler Hollanda kanunları çerçevesinde gereğini yapacağız. Ancak, olayda ırkçılık yoktur. Biz, kötü muamele konusunda ise gereğini yapacağız.

Her insanda olduğu gibi, polis de suçu kanıtlanıncaya kadar cezalandırılmaz. Ben, Belediye Başkanı olarak çok dikkatli hareket etmek zorundayım. Bu acı olay bir takım duygusal olaylara yol açtı, ancak benim görevim duyguları bir kenara bırakarak olayları değerlendirmektir.

Olayı incelemesi için bağımsız bir büroya başvurdum. Bu büronun araştırma sonucunu bana sunmasından sonra bir değerlendirme yaparak, polisler hakkında bir karar alacağım."

Hüseyin Köksal'ın Ailesi ve Avukatları İle Yapılan Görüşme:

Venlo'da vatandaşlarımızla yapılan görüşmelerden sonra, Hüseyin Köksal'ın ailesi ve yakınları ziyaret edilerek başsağlığı dileklerimiz iletilmiştir. Köksal'ın ailesinin avukatları G.J. Knoops ve F.H. van Alst ile yapılan görüşmede ise olayın ve soruşturmanın seyri hakkında bilgi alınmıştır.

Avukatlar, heyetimize konuya ilişkin olarak özetle şu açıklamaları yapmışlardır:

"Ne Hüseyin Köksal'ın, ne de arabanın sahibi Ali Köksal'ın polisçe gözaltına alınmasını gerektirir suçları bulunmamaktadır. Belediye Başkanı, bugünkü toplantıda, konuya ilişkin olarak tatmin edici bir açıklama yapmamıştır. Belediye Başkanı, polislerin yapmadığını söylemeye çalışıyor. Bunu örtbas etmeye kalkarsa sorumluluk kendisine ait olur. Şunu belirtmek isteriz ki, Hollandalı

hukukçular olarak Belediye Başkanı'nın yapısından sıkıntı duyuyoruz. Ancak, Hollanda adaletinin en doğru kararı vereceğine inanıyor ve güveniyoruz. Belediye Başkanı, polislerin görevden alınması açısından soruşturma bürosunun raporunu beklediğini söylüyor. Halbuki, bu olayda sorumluluğu bulunan bütün polisler yüklenmesi gerekirdi. Polisler, Hüseyin Köksal'ın sarhoş sandıklarını ileri sürüyorlar. Burada zamanında doktora başvuramaları kendi yanlışlarıdır. Bütün bu durumlar gözardı edilmektedir. Bunların, yargılama aşamasında gözönüne alınacağına inanıyoruz."

ZİYARETLER:

Lahey (Den Haag) Cezaevini Ziyaret:

11 Şubat 1993 Perşembe günü öğleden sonra, Lahey Cezaevi'nde incelemelerde bulunulmuş ve yetkililerden bilgi alınmıştır.

Cezaevleri Genel Müdürü Sayın Hreyfin'in da hazır bulunduğu toplantıda, önce cezaevi hakkında genel bilgi verilmiş ve Hollanda'nın en eski cezaevinde bulunduğumuz ifade edilmiştir. Cezaevinde halen 600 kişinin bulunduğu, cezaevinde genellikle tutukluların bulunduğu, cezaevinin altı ayrı bölümden oluştuğu, 18-23 yaş arasındaki tutuklular için ayrı bölümlerin bulunduğu ve buralarda grup çalışmaları yapılarak toplumla bağlarının kesilmemesine çalışıldığı, cezaevinin hücre sistemine dayandığı, toplam 605 hücre bulunduğu ve cezaevinde 650 kişinin görev yaptığı, bunların çoğunluğunun gardiyan olduğu, ancak psikolog ve sosyolog da bulunduğu yetkililerce heyetimize anlatılmıştır.

Cezaevinin normal yöneticilerinin yanı sıra ayrıca "gelen şikayetleri dinleyen ve inceleyen" bir bölümle, ayrı bir "denetim kademesi"nin bulunduğu ifade edilmiştir. Bu iki kademenin de cezaevi yönetiminden bağımsız olduğu, şikayetlerin ilk kademedeki incelendikten sonra gerekli düzenleme ya da uyarıların yapıldığı, denetim kademesinin ise en üst organ olarak cezaevinin denetimini yaptığı anlatılmıştır. Bu noktada heyetimizce, bu denetim mekanizmasının nasıl bağımsız olduğu, ücretleri ve özlük hakları bakımından bağlı oldukları bir merciin bulunup bulunmadığı sorulmuştur.

Bu soruyu, Denetleme Kurulu Başkanı yanıtlamış ve bu hususun Hollanda Anayasası'nda yer aldığını, yaptıkları işin "gönüllü" olarak yapıldığını, hiç bir şekilde ücret almadıklarını, bu iş için aday olunduktan sonra, aday olanlar arasından bir seçimin yapıldığı ve bu seçilen kişilerin de Adalet Bakanı tarafından atandığını, bu nedenle hiç bir şekilde bağımlılıklarının bulunmadığını ve denetlemelerini bu çerçevede çok rahat ve objektif olarak gerçekleştirdiklerini aktarmıştır.

Cezaevinde kalan Müslüman tutuklu ve hükümlüler için ayrı yemek çıkıp çıkmadığı ve ibadetlerini yapıp yapmadıkları sorulduğunda ise cezaevinde kalan tutukluların kendi yemeklerini kendilerinin seçme hakkının bulunduğu, ibadet için de cezaevinde görevli bir imamın bulunduğu ifade edilmiş ve Lahey cezaevinde görevli imam Mehmet Emin Dündar'la görüşülmüştür.

18-23 yaş arasındaki tutukluların grup çalışması yaptığı, bir grupta 14 kişinin yer aldığı, içlerinden birisinin ise grup başkanı olduğu ve günün belirli bir bölümünde bir arada bulunarak, çeşitli etkinliklerde bulundukları cezaevi gezilirken heyetimize aktarılmıştır.

Cezaevinin, düzenli ve temiz olduğu, eski yapı olması nedeniyle odalarda tuvalet bulunmadığı ve tuvaletlerin belirli aralıklarla bulunduğu, gece tuvalete gitmek isteyenlerin belirli zamanlarda gardiyanları çağırdığı ve tuvalete gidebildiği, her odada televizyon bulunduğu, grup çalışma odalarında ise televizyonun yanında çeşitli araçların ve aletlerin bulunduğu, grup çalışmaları sırasında tutuklulara dil ve matematik öğretilmeye çalışıldığı, ayrıca çalışanların olduğu ve bunlara belirli bir ücret ödendiği hususları cezaevinin gezilmesi sırasında gözlenmiş ve öğrenilmiştir.

Cezaevinin gezilmesi sırasında, 18-23 yaş arasında bulunan yedi, büyükler grubunda bulunan on Türk vatandaşıyla görüşülmüştür. Bu görüşme sırasında cezaevinde bulunan vatandaşlarımızın yakınmaları dinlenmiş ve bu yakınmaların daha çok telefonların dinlendiği, gruplar arası görüşmelerin haftada bir saat olduğu ve bunun yeterli olmadığı, cezaevinde kalan yabancı olarak dertlerini anlatacakları bir mekanizmanın olmadığı, bir Hollandalı ile bir Türk'ün cezaevinde kavga etmesi halinde, Türk olana daha ağır ceza verildiği, genel olarak bir psikolojik baskı olduğu cezaevinde bulunan vatandaşlarımızca heyetimize aktarılmıştır.

Bu arada, Ramazan ayında oruç tutmak isteyenlere kolaylık sağlanması için cezaevi yönetimiyle, cezaevi imamı arasında yapılan görüşmelerin olumlu bir havada cereyan ettiği de memnuniyetle gözlenmiştir.

Yaşar Gündoğdu ile Görüşme:

Lahey Cezaevi'nin gezilmesinin, vatandaşlarımızla yapılan görüşmelerin tamamlanmasının ardından, heyetimizin isteği üzerine başka bir cezaevinde bulunan Yaşar Gündoğdu, heyetimizin bulunduğu yere getirilmiş ve yüzyüze, özel görüşme yapılması sağlanmıştır.

Yaşar Gündoğdu heyetimize, ailesiyle görüşmediğini, bunun telefonla da pek mümkün olmadığını, genel sıkıntısının buradan kaynaklandığını, hücrede

kalmaktan çok bunaldığını, sürekli olarak öldürüleceği kuşkusunu içinden atamadığını, cezasının kalan kısmını Türkiye'de çekmek istediğini anlatmıştır.

Yaşar Gündoğdu ile yapılan görüşmede, ruhsal sağlığının iyi durumda olmadığı gözlenmiş ve kendisinin durumunun Komisyonumuzca incelendiği, konunun Hollanda Adalet Bakanı'na iletildiği, cezasının kalan kısmını Türkiye'de çekmesi ya da cezasının kalanının affedilmesi hususunda gerekenin yapılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir.

Utrecht Gözetim Merkezi'nin Gezilmesi:

Heyetimiz, 12 Şubat 1993 Cuma günü, Utrecht kentinde yaptığı görüşmeler çerçevesinde, polis gözetim merkezi'nde de incelemelerde bulunmuştur.

Gözetim merkezinin bayan görevlisi tarafından gezdirilen heyetimize, gözetim hücreleri hakkında bilgi verilmiştir. Gözetim merkezine giriş için kullanılan asansörde hiç bir düğmenin bulunmadığı ve asansörde hem kamera hem ses dinleme cihazı bulunduğu, merkezde gözetleme yapanların, asansöre binenlerin istemini sesle iletmesi sonucunda asansörü yönlendirdiği ve asansöre istenmeyen ya da tanınmayan birinin binmesi halinde, kapıların yine otomatik olarak kapatıldığı ve güvenliğe haber verildiği anlatılmıştır.

Gözetim merkezinde bulunan bütün hücrelerin tabanının ve duvarlarının fayansla kaplı olduğu, hücrelerin boyutlarının asgari 3x2.5 metre boyutlarında olduğu, gözüaltına alınan kişinin yatması için bir sünger yatak bulunduğu, bazı hücrelerin içinde klozet bulunduğu, bazılarında ise klozet olmadığı ve buralara intihar riski bulunan kişilerin konulduğu ve odada bulunan kamera aracılığıyla sürekli olarak gözleendiği, odaların ısklandırmasının ve havalandırmasının yeterli olduğu, odalarda ses düzeni bulunduğu ve odada bulunan kişinin bir düğmeye basarak bilgisayar merkezinde bulunan kişiye isteğini iletebildiği, hücrede bulunan her şeyin yanmayan maddelerden yapıldığı, çarşafların da yanmayan bir maddeden ve intiharları önlemek amacıyla hemen kopabilen dayanıksız bir maddeden yapıldığı, yapılan inceleme gezisi sırasında heyetimize gösterilmiş ve anlatılmıştır.

Ayrıca, gözetim altında tutulan kişilere yönelik "bilgi bülteni" çıkarıldığı ve bunun çeşitli dillerde basıldığı, bu dillerin arasında Türkçenin de bulunduğu yetkililerce ifade edilmiş ve bir örneği heyetimize verilmiştir.

VATANDAŞLARIMIZIN BEKLENTİLERİ:

Hollanda Hükümetinden Beklentileri:

- * Almanya'da meydana gelen ırkçılık olaylarının Hollanda'da da meydana gelmemesi için gerekli özenin gösterilmesi ve önlemler alınması,
- * Hüseyin Köksal'ın ölümü olayının bir an önce yargıya intikal ettirilmesi ve yargılanmanın gecikmeden sonuçlandırılması,
- * Hüseyin Köksal'ın ölümü nedeniyle haklarında soruşturma yürütülen polislerin, yargılama sonuçlanıncaya kadar idari yönden açığa alınmaları,
- * Halen hükümlü olarak cezaevinde bulunan ve ruhsal sağlığının bozuk olduğu doktor raporuyla kesinleşen Yaşar Gündoğdu'nun cezasının kalan kısmını Türkiye'de çekmesinin sağlanması veya sağlık durumu gözönünde bulundurularak cezasının kalan kısmının affedilmesi hususlarında gerekli çalışmalar yapılarak bir an önce sonuçlandırılması,
- * Anadil Dersi'ne dönüştürülen Türk Dili ve Kültürü Dersi'nin yeniden konulması,
- * Türk Dili ve Kültürü ile Din Dersi öğretmenlerinin Türkiye'den gönderilmesi hususunun kabul edilmesi ve gerekli kolaylıkların sağlanması,
- * İki ülke vatandaşlarının uyumu açısından Hollandaca öğrenimi için kurslar açılması, bu kursların teşvik edilmesi, kültürel ve sportif faaliyetlere önem verilmesi ve bu alanda çeşitli organizasyonlar düzenlenmesi,
- * Bosna-Hersek'te meydana gelen insanlık dramının sona erdirilmesi ve akan kanın bir an önce durdurulması için, öteden beri sürdürülen olumlu tavrın daha ısrarlı bir şekilde sürdürülmesi ve uluslararası platformlarda daha baskıcı olması,
- * Liseyi Türkiye'de bitiren ve Hollanda'da yüksek öğrenim görmek isteyen öğrencilere, Türkiye'deki Hollanda Büyükelçiliği'nce vizenin çok geç verilmesi ve öğrencilerin çoğunluğunun öğretim döneminin başlangıcını kaçırmaları nedeniyle, öğrenciler için vize işlemlerinin daha kısa sürede tamamlanmasına özen gösterilmesi,
- * Cezaevlerinde tutuklu ya da hükümlü olarak bulunan Türk vatandaşların kültürel ve dini açılarından eğitimi konularına verilen önem ve özenin daha da

geliştirilmesi, çalışmadan dönen Türk tutuklulara temizlikleri için ayrılan sürenin yetersiz olması nedeniyle bu sürenin kabul edilebilir düzeye çıkarılması,

* Sivil yaşama uyum açısından, cezanın son bir yılında belirli aralıklarla dışarıya çıkma hakkının, sadece Hollandalı hükümlülere değil, Türk hükümlülere de tanınması.

Türkiye'den Beklentileri:

* Çifte vatandaşlık hakkının tanınmasının ardından, iki ülke vatandaşlığını da kazananların, her iki ülkede de askerlik yapma durumunda kalmalarına çözüm bulunması,

* Askerliğini yapmayanlar için uygulanan, iki yılda bir pasaport süresi uzatma zorunluluğunun kaldırılması ya da sürenin daha da uzun tutulması,

* Bedelli askerlik için ödenen bedelin yüksekliği ve bedelin düşürülmesi,

* 2147 ve 3201 sayılı yasalar çerçevesinde, yurtdışında geçen hizmet sürelerini borçlanarak hizmetten saydıranların, emekli maaşına hak kazanabilmeleri için getirilen "Türkiye'ye kesin dönüş şartı"nın haksız bir uygulama olduğu ve bunun kaldırılması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması,

* Türkiye'den Hollanda'ya Türk Dili ve Kültürü ile Din Dersi öğretmeni gönderilmesinin sağlanması için gerekli girişimlerde bulunulması,

* Türk dili ve kültürü konuları ile din konularında kaynak kitap yetersizliği nedeniyle, yeterli sayıda kitap ve broşürün gönderilerek, bu yöndeki eksikliğin giderilmesi,

*Hollanda'da çeşitli kültür tesislerin kurulması konusunda destek verilmesi,

* Eğitim ve Çalışma Müşavirliklerinin daha yararlı ve kapsamlı hizmet verebilmeleri açısından, buralara gerekli kadro ve bütçe tahsisinin yapılması,

* Resmi din görevlisi bulunmayan camilerde belirli dini akım ve grupların faaliyetlerinin yürütülmesinden ve bu gruplara para dahil her türlü yardımın toplanmasından rahatsızlık duyulduğu, bu nedenle din görevlisi boşluğunun doldurulması hususunda gerekli özenin ve çabanın gösterilmesi,

* Resmi din görevlilerinin maaşlarının bürokratik nedenlerle aksadığı, geciktiği, bazen bu maaşların ödenmesinin 3-4 ayı bulduğu, bu nedenle gecikmenin önüne geçilmesi ve maaşların zamanında ödenmesinin sağlanması,

* Hollanda'da bulunan ikinci ve üçüncü kuşağın bu ülkede kalma isteklerinin gözönünde bulundurularak, bu kuşağın ana dilini, kültürünü, milli kimliğini ve benliğini koruması açısından, bu nesle yönelik hizmetlerin planlanması ve bu hizmetlerin kalıcı hale dönüştürülmesi,

* Yıllık izinlerini kullanmak amacıyla Türkiye'ye karayoluyla gelen vatandaşlarımızın Romanya ve Macaristan polisince dövüldüğü, ısrarla kendilerinden rüşvet istendiği, rüşvetin verilmemesi halinde, işlemlerin akıl almaz bir şekilde uzatıldığı, bu nedenle Romanya ve Macaristan yetkilileri ile temasa geçilerek, bu tür zorlukların ve haksız uygulamaların ortadan kaldırılmasının sağlanması,

* Rüşvet iddialarının Kapıkule Gümrük Kapısı için de geçerli olduğu ve gerekli önlemlerin alınması,

* Türkiye'de yapılan genel ve yerel seçimlerde oy kullanma hakkının gümrük kapıları ile sınırlı tutulmaması ve bu hakkın yaygın olarak kullanımının sağlanması,

* TRT-INT yayınlarının kalitesinin düzeltilmesi, kültürel ve sosyal konulara daha ağırlık verilmesi,

* Başkonsolosluk binalarının yetersiz olduğu ve bu nedenle de konsolosluk işlemlerinde sıkıntı çekildiği, zaman zaman uzun kuyrukların olduğu, mescit ve tuvalet gibi zorunlu ihtiyaçların karşılanamadığı, bu nedenle de Konsolosluk binalarının genişletilmesinin gerekli olduğu,

* Türk nüfusunun Amsterdam'da yoğunlaşması nedeniyle, bu kentte de bir Başkonsolosluk açılması.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

Komisyonumuzca, Hollanda'da incelemeler yapmak, vatandaşlarımızın sorunları ve istemleri hakkında bilgi almak ve Hüseyin Köksal'ın ölümü olayını araştırmakla görevlendirilen heyetimizin, 8-15 Şubat 1993 tarihleri arasında gerçekleştirdiği ziyaret, yukarıda da ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere, oldukça yararlı olmuştur.

...

Ziyaretimizin, öteden beri iyi olan Türkiye-Hollanda ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunduğu izlenimini edindik. Hollandalı bakanlar ve yetkililerle yaptığımız görüşmelerde, Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımıza bakış açılarının çok olumlu olduğunu, iki ülke vatandaşlarının uyum içinde yaşayabilmelerini sağlamak ve bunu geliştirmek için hemen bütün imkanları kullanmaya çaba gösterdiklerini memnuniyetle gördük.

Hüseyin Köksal isimli vatandaşımızın ölümü konusunda yaptığımız inceleme, araştırma ve görüşmeler sonucunda;

Olayda, polisin ihmalinin hiç bir kuşkuyla yer bırakmayacak kadar açık olduğunu, vatandaşımıza karşı kötü muamele ve uygulamada bulunduğu, tartaklandığını, yerlerde sürüklendiğini, rahatsız olduğunun olay yerine gelen diğer vatandaşlarımızca söylenmesine karşın, bunun gözardı edildiğini ve zamanında doktora sevkedilmeyerek ölümüne neden olduğunu, Hüseyin Köksal'a yapılan kötü muamele izlerinin otopsi raporlarıyla ortaya çıktığını tespit ettik.

Bu durumlar, Devlet Özel Müfettişleri B.J.C. Cornelissen ve J.J. van Duren tarafından olayla ilgili olarak hazırlanan ve Roermond Başsavcısı'na sunulan raporda da açıkça ortaya konulmaktadır.

Yaptığımız inceleme sonucunda elde ettiğimiz bu bulgularımızı, görüştüğümüz tüm yetkililere ve özellikle olaya karışan polisler hakkında idari kararı verecek olan Venlo Belediye Başkanı'na ilettik. Görüştüğümüz bu kişilere, polisin bireysel olarak ve ırkçı mülahazalar olmadan bu işi gerçekleştirdiğine inanmak istediğimizi, bunun için de soruşturmanın bir an önce tamamlanarak yargılamanın başlaması ve gecikmeden sonuçlandırılması gerektiğini, soruşturma ve yargılamanın sonucuna kadar iki toplumun duygularının tatmin edilebilmesi için olaya karışan polis görevlilerinin açığa alınmaları gerektiğini söyledik.

Olayda, ırkçı bir niyet sezilmezken, Almanya'nın Mölln kentinde meydana gelen olayın sıcaklığını koruması nedeniyle, bu olayın vatandaşlarımız arasında belirli bir tedirginliğe yol açtığını ve bu tedirginliğin ortadan kaldırılması için gerekli özenin gösterilmesi gerektiğini, ırkçılık karşıtı bir dizi ortak etkinliğin gerçekleştirilmesinin, birlikte yaşayan insanların ortak duygularını pekiştirmesi açısından yararlı olacağını ısrarlı bir biçimde vurguladık.

Vatandaşlarımızca bize aktarılan ve Hollanda Hükümetini ilgilendiren hususları, görüşmelerimizde ilgililere aktardık ve bu konularda çaba harcanmasının Hollanda'da yaşayan vatandaşlarımızın uyumu açısından yararlı olacağını ifade ettik.

Yaşar Gündoğdu isimli vatandaşımızın cezasının kalan kısmını Türkiye'de çekmesinin sağlanmasını veya cezasının kalan kısmının affedilmesini Adalet Bakanı'ndan istedik ve bu durumun bir an önce sonuçlandırılacağı hususunda ümitlendik.

Bir ülkede yaşayan yabancıların uyumu açısından eğitim sorununun birincil öneme sahip olduğunu, Türk toplumunun dilini ve kültürel kimliğini koruyarak, uyum sağlaması açısından Türkiye'den öğretmen gönderilmesi konusunda gerekli kolaylığın gösterilmesi gerektiğini ifade ettik ve bu konuda yasal düzenleme yapılmasının zorunluluğuna dikkat çektik.

Ziyaretimiz, bu sorunların tespit edilmesi, yetkililere ifade edilmesi ve çözüm bulunması için gerekli zeminin oluşturulması açılarından yararlı olmuştur. İki ülke ilişkilerini geliştirme açısından oldukça anlam taşıyan bu ziyaretimiz sırasında, Hollandalı yetkililerin merakla öğrenmek istediği Türkiye'deki insan hakları gelişmeleri konusunda, onlara bilgiler verdik. Bu bilgilendirme sonucunda, Türkiye'ye karşı öteden beri olumlu olan bakış açılarımızın daha da geliştiğini gözlemledik,

Hüseyin Köksal olayının soruşturmasının, ziyaretimiz nedeniyle daha da hızlandığını farkettilik ve Devlet Özel Müfettişlerince hazırlanan raporun, Hollanda'ya ayak bastığımız gün açıklanmış olmasını anlamlı bulduk.

Son söz olarak;

Heyetimizin Hollanda'da gerçekleştirmiş olduğu ziyaret her açıdan yararlı olmuş, oradaki vatandaşlarımıza kendilerinin unutulmadığı mesajını vermiş, Hollandalı yetkililere ise vatandaşlarımızın her türlü sorunlarıyla yakından ilgilendiğimizi ve bu konularda bilgi sahibi olduğumuzu göstermiştir.

Heyetimizin Hollanda'da bulunduğu süre içerisinde her türlü desteği ve yardımı sağlayan, iki ülke ilişkilerinin daha da kökleşmesi için gerekli çabayı esirgemeyen Büyükelçimiz Sayın Zeki Çelikkol başta olmak üzere, bütün Büyükelçilik çalışanları ile, Rotterdam Başkonsolosumuz Sayın Ali Üstün ve Deventer Başkonsolosumuz Sayın Nazım Dumlu ile Başkonsolosluk çalışanlarına teşekkür ederiz.

Bu tür inceleme ziyaretlerinin tekrarının ve vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı diğer ülkelerde de gerçekleştirilmesinin yararlı olacağı inancıyla hazırladığımız raporumuz, Komisyonumuza saygıyla sunulur.

PASAPORT KANUNUNUN 22. MADDESİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRME

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mahmut Orhon, Uğur Aksöz, Faik Altun, Halit Dumankaya, Ökkeş Şendiller, M. Fevzi Şihanlioğlu, Ali Uzun

15.7.1960 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu'nun 28.05.1988 tarih ve 3463 sayılı kanunla değişik 22. maddesinin birinci fıkrasında:

" Yurt dışına çıkmaları; mahkemelerce yasaklananlara, memleketten ayrılmalarında genel güvenlik bakımından mahzur bulunduğu İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere, vergiden borçlu olduğu pasaport vermeye yetkili makamlara bildirilenlere pasaport veya seyahat vesikası verilmez. Ancak yabancı memleketlere gitmeleri mahkemelerce yasaklananlar dışında kalanlara, zaruri hallerde İçişleri Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile pasaport veya pasaport yerine geçen seyahat vesikası verilebilir." hükmü yer almaktadır.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise bunların yurt dışına çıkışlarının engelleneceği ve kendilerine pasaport veya seyahat vesikası verilmeyeceği, verilmişse geri alınacağı hükme bağlanmaktadır.

Komisyonumuzda konunun görüşülmesi sırasında bu maddeler temel hak ve özgürlüklere uygunluk açısından değerlendirilmiştir.

Temel hak ve özgürlüklerden biri olan seyahat özgürlüğü Anayasa'nın 13. maddesinde belirtildiği gibi ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınır genel asayişin, kamu yararının genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacıyla oluşturulabilir. Ancak pasaport yasasının idareye verdiği bu yetki somut bir gerekçeye dayanmayan ve takdir yetkisinin sınırlarını sonsuz genişleten bir içeriktedir.

Anayasa'nın 13.maddesinin 2. fıkrası , temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz diyerek seyahat özgürlüğünün sınırlama gerekçelerini de kamu düzenine bağlamıştır. Maddedeki sınırlamaların vergi borcuyla ilişkilendirilmesi, mahkeme kararı ile çıkış yasağı konması gibi düzenlemeler kamu düzeni sağlamanın gerekleri olarak hiç kuşkusuz yerindedir.

Hakkında dava açılmış kişiler için de bir sınırlama getirilmesi Anayasaya göre mümkündür. Ancak kişi hakkında herhangi bir mahkeme kararı ve yasal bir dayanak olmadan, yalnızca ne şekilde ve kim tarafından tutulduğu belli olmayan kayıtlara dayanılarak pasaport verilmemesi veya seyahat özgürlüğünün kısıtlanarak yurt dışına çıkışının yasaklanması insan haklarıyla bağdaştırmak mümkün değildir. Böyle bir uygulama temel hak ve özgürlüklerden olan seyahat özgürlüğünün özüne dokunmak, sınırlamak anlamına gelir ki çağdaş hukuk devleti standartlarına aykırılık oluşturmaktadır.

Nitekim İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 13.maddesinin 2. fıkrası seyahat özgürlüğü hakkında "Herkes kendi ülkesi de dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ve ülkesine geri dönme hakkına sahiptir. " derken 29. maddesinde de temel hak ve özgürlüklere sınırlamanın, belirli koşullara bağlı olarak ancak yasayla getirilebileceğini belirtmektedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ise temel hak ve özgürlüklere getirilecek kısıtlamaların " genel sağlık ve ahlakın korunması, ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, suçun önlenmesi ya da hak ve özgürlüklerinin korunması" gibi gerekçelerle mümkün olabileceğini belirtmektedir.

Ülkemizde bu maddede belirtilen yetkinin kullanımı değişen iktidarlara, yönetimlere ve uygulamalara göre çok büyük farklılıklar göstermiş, çok sayıda vatandaşımız bu maddeyle idareye verilen yetkinin dayanaksız ve zaman zaman keyfi kullanımından dolayı mağdur olmuştur.

Demokratikleşmenin ve çağdaş hukuk devleti standartlarına erişmenin ülkemizin başlıca hedefleri arasında yer aldığı günümüzde bu konuda yeni düzenlemeler yapmak kaçınılmazdır.

Bu maddeye ilişkin yapılacak yeni düzenleme seyahat özgürlüğünün sınırlandırılmasında idareye verilen takdir yetkisinin mutlak bir şekilde, sınırsız ve herhangi bir yasal dayanak olmadan kullanımını engellemeli ve sınırlama mutlaka hukuki bir çerçeveye oturtulmalıdır.

Komisyonumuzun esas amacı, başlıca temel hak ve özgürlükler arasında yer alan seyahat özgürlüğünün kısıtlanma nedenlerini mutlaka hukuki bir temele dayandırmak, böylelikle idarenin işlemlerini açıklıkla ve demokratik bir hukuk devletinde olması gerektiği gibi herhangi bir yoruma bağlı olmaksızın, yasalarla çizilen belli bir çerçevede, yasal dayanak temelinde işlem tesis etmesini sağlarken bireylere de haklarında tesis edilen idari işlemlerin denetimini yaptırma fırsatı vermektir.

Konunun Komisyonumuzda görüşülmesi sırasında İçişleri Bakanlığı temsilcisi bu yetkinin acil ve gizlilik gerektiren durumlarda kullanılmak üzere Bakanlıkça kullanılmasının gerekli olduğunu ileri sürmüşse de Komisyonumuz, çıkış kapılarındaki idari denetimlerin daha ciddi ve titiz yapılmasının genel sağlık, genel güvenliğin, kamu düzeninin gerektirdiği konularda karşılaşılabilecek sorunları çözümleyeceği, güvenlik kuvvetlerinin bu alanlarda tartışmasız sahip olduğu yetkisinin Pasaport Kanununda yapılacak yeni düzenleme ile yok edilmeyeceği inancındadır.

Komisyonumuz bu doğrultuda yapılacak yeni düzenlemede İçişleri Bakanlığınca "Pasaport verilmeyerek seyahat özgürlüğünün kısıtlanmasına" dair kullanılacak yetkinin acil ve gerekli durumlarda başvurulmak üzere, gerekçe de belirtilerek mutlaka bir süreye bağlanması (60 gün), bu sürenin bitiminde kısıtlamanın kendiliğinden geçersiz kalması, süre bitiminde kısıtlanma nedenleri halen geçerli ise bu defa konunun idare tarafından yargıya intikal ettirilerek mahkeme kararına bağlanması gerektiği görüşündedir.

Bütün bu görüşler ışığında 22. maddenin birinci fıkrasının yeni düzenlemesine ilişkin önerimiz şöyledir:

Yurt dışına çıkmaları mahkemelerce yasaklananlara, Maliye ve Gümrük Bakanlığınca her mali yılın başında belirlenen miktarın üzerinde vergi borcu bulunduğu pasaport vermeye yetkili makamlara bildirilenlere pasaport veya seyahat vesikası verilmez. Memleketten ayrılmalarında sakınca olduğu hukuken inandırıcı ve yeterli belgelerle İçişleri Bakanlığınca tespit edilenlere pasaport için başvuru yapıldığı tarihten itibaren 60 gün süreyle pasaport veya seyahat vesikası verilmeyebilir. Bu karara karşı ilgililerin yargıya başvurma hakları saklıdır. Bu sürenin bitiminde kısıtlama hükümsüz kalır ve mahkeme kararı olmaksızın herhangi bir kısıtlama konulamaz. İçişleri Bakanlığı'nın istemi, ilgili mahkemece üç gün içerisinde ve evrak üzerinden karara bağlanır.

Yabancı memleketlere gitmeleri mahkemelerce yasaklananlar dışında kalanlara zaruri hallerde İçişleri Bakanı'nın onayı ile pasaport veya pasaport yerine geçen seyahat vesikası verilebilir.

EK (7)

DİYARBAKIR CEZAEVİ İNCELEME RAPORU

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Mehmet Özkan, Uğur Aksöz, Cemalettin Gürbüz, Faik Altun, Ali İbrahim Tutu, Hasan Mezarıcı, Eyüp Aşık, Ali Uzun

Konu : Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan bir Alt Komisyonunun, Diyarbakır Cezaevi'nde incelemeler yapması.

Amaç : Diyarbakır Cezaevi'nde bulunan tutuklular tarafından Komisyonumuza gönderilen bir çok başvuruda dile getirilen iddia ve istekleri yerinde incelemek, cezaevi yöneticileri ve tutuklularla görüşmek, bu konuda Komisyona açıklayıcı bir rapor sunmak.

Giriş : Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 24.2.1993 tarihli 12. toplantısında, yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda inceleme ve görüşmeler yapmak üzere bir Alt Komisyon kurulmasını kararlaştırmıştır. 16 Nisan 1993 günü Diyarbakır'a giden Alt Komisyon üyeleri, Diyarbakır Cezaevi'nde görüşmeler ve incelemeler yaptıktan sonra Ankara'ya dönmüşlerdir.

HEYETİN OLUŞUMU :

Diyarbakır Cezaevi'nde incelemelerde bulunan heyet, aşağıdaki üyelerimizden oluşmuştur:

Cemalettin GÜRBÜZ	(Amasya Milletvekili)
Ökkeş ŞENDİLLER	(Kahramanmaraş Milletvekili)
Ali UZUN	(Zonguldak Milletvekili)

Heyete ayrıca, Komisyon Danışmanı Hıdır Göktaş da eşlik etmiştir.

DİYARBAKIR CEZAEVİ HAKKINDA GENEL BİLGİ:

Diyarbakır Cezaevi, 1980 yılında "E Tipi" olarak Adalet Bakanlığı'nca yaptırılmış, ancak 12 Eylül nedeniyle Askeri yönetime devredilmiş ve Şıkıyönetim Askeri Cezaevi olarak kullanıma açılmıştır.

Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi, 9 Mayıs 1988 tarihinde Adalet Bakanlığı'na devredilmiştir.

650 kişi kapasiteli olarak yapılan Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi'nde halen 1030 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerden 977'si tutuklu, 33'ü ise hükümlüdür.

977'i tutuklunun yargılandığı davalara göre dağılımı, 916'sı sol (PKK ağırlıklı-bunlardan 62'si itirafçı), 32'si sağ (Hizbullah), 48'i adli (uyuşturucu ve silah kaçakçısı) şeklindedir.

33 hükümlünün dava dosyalarında belirtilen suçlara göre dağılımı ise 29'u sol (PKK ağırlıklı-6'sı itirafçı), 4'ü adli şeklindedir.

GÖRÜŞMELER:

16 Nisan 1993 günü Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi'ne gidilerek, öncelikle Müdür Yusuf Tozluklu ile görüşüldü ve cezaevinin genel durumu, tutukluların yakınmaları ve cezaevi işleyişi hakkında bilgi alındı.

Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi Müdürü Yusuf Tozluklu;

*Diyarbakır E Tipi 1 Nolu Kapalı Tutukevi'nde bir müdür, altı müdür yardımcısı bulunduğunu ve toplam 229 personelin görev yaptığını, bunlardan 193'ünün ise "koruma ve infaz memuru" olduğunu, personel sıkıntısı bulunduğunu, cezaevinde bir tane dahi doktorun bulunmadığını, cezaevinin özelliği ve hassas durumu açısından personel açığının kapatılmasının bir zorunluluk olduğunu,

*Tutuklular arasında halen 144 kişinin açlık grevi yaptığını, açlık grevinin birer haftalık süreyle ve dönüşümlü olarak sürdürüldüğünü, bunun amacının da cezaevinde kendi hakimiyetlerini kurmaya yönelik olduğunu,

*Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün 27 Ocak 1993 tarihli genelgesi uyarınca, "örgütsel faaliyetler olabileceği" gerekçesiyle bunun önünün alınması için bazı tedbirlerin alınmasının gündeme geldiğini,

*Askeri yönetim döneminden bu yana sürdürülmekte olan "koğuş temsilciliği, koğuşlararası misafirlik, savunmaların yazılması amacıyla daktilo bulundurulması, haftada bir görüş yapılması" gibi Tutukevi İç Yönetmeliği'nde bulunmayan uygulamaların, İç Yönetmeliğe uygun olarak yeniden düzenlendiğini,

*Firar olaylarına ve yasadışı faaliyetlere meydan vermemek açısından 3 Şubat 1993 günü genel arama yapıldığını, bu arama anında meydana gelen itiş-kakış sırasında 20 kişinin yaralandığını, bunlardan iki-üçünün muayene için hastaneye sevk edildiğini, geriye kalanlarının ise cezaevi revirinde ayakta tedavi gördüğünü,

heyetimize ifade etmiştir.

Müdür Yusuf Tozluklu, aramalar sırasında meydana gelen bu olayların ardından, İç Yönetmelikte bulunmayan koğuş temsilciliğinin kaldırıldığını, cezaevi yönetiminin iyi niyetli yaklaşımı nedeniyle haftada bir yaptırılan görüşlerin, İç Yönetmelik uyarınca iki haftada bire çıkarıldığını, ziyaretçilerce getirilen yemek ve çiğ sebzenin cezaevine alınması uygulamasının kaldırıldığını heyetimize anlatmıştır.

Tozluklu, bu uygulamaların nedeni konusunda heyetimizin yönelttiği sorulara ise;

*Koğuş temsilciliği adı altında örgütsel faaliyet ve denetim yapıldığı, cezaevine gelen kişinin örgütsel bağının sürdürülmesi ve dışarıya çıkması halinde bu davranışını devam ettirmesi amacıyla eğitim çalışması yapıldığı,

*Tutukluların, mahkemede yapacakları savunmaları hazırlamaları ve yazmaları amacıyla verilen daktilolar aracılığıyla, yasadışı bir dergiye yazılar hazırlandığı ve bu yazıların dışarıya çıkartılarak bu dergide yayınlandığının belirlendiği,

*Ziyaret günlerinde getirilen sıcak yemeklerin, ziyaret bittikten sonra, kokmaması ve dökülmemesi gerekçelerinin ardına sınımlarak diğer koğuşlarda dağıtılması yoluna gidildiğini ve bu uygulamayla hem örgütsel bağın ve örgüt egemenliğinin sürdürüldüğü, hem de haberleşme sağlandığı,

*Yemeklerin içeri alınması aşamasında gerekli denetimin yapılmasının zor olması nedeniyle, yönetimce istenmeyen bazı maddelerin de cezaevine sokulmasının önüne geçilemediği,

yanıtını vermiştir.

İç Yönetmelik gereğince, ayda iki kez yapılması öngörülen genel aramanın ikincisinin ise 9 Şubat 1993 günü gerçekleştirildiğini ifade eden Müdür Yusuf Tozluklu, bu sırada arama yapılmasına karşı konulduğunu, 35. koğuştaki bir tutuklunun üzerini aramak istememesi üzerine itiş-kakış olduğunu, üzerini aramak istemeyen kişinin ceket kolunun astarı arasında iki tane propaganda amaçlı mikro teyp kaseti bulunduğunu ve bu sırada çıkan olaylar sonucunda 60 kişinin yaralandığını, yaralılar arasında infaz koruma memuru bulunmadığını, ancak iki jandarma erinin hafif şekilde yaralandığını heyetimize ifade etmiştir.

Müdür Yusuf Tozluklu, Cezaevinde görüşe gelen ailelerin yatırdığı paraların bir elde toplandığını, bunun da genel kurallara aykırı olduğunu, burada toplanan paraların bir kısmının örgüte gönderildiğini ve tahliye olan bir kişinin üzerinin aranması sırasında 20 milyon liranın ele geçirildiğini anlatmıştır.

İnfaz koruma memurları başta olmak üzere, tüm cezaevi personelinin belirli bir tedirginlik içerisinde bulunduğunu, son beş yıl içerisinde 200 civarında infaz koruma memurunun başka yerlere tayin yaptığını, Tacettin Yılmaz isimli bir infaz koruma memurunun öldürüldüğünü, infaz koruma memurlarının tehdit edildiğini, 16 Aralık 1992 günü cezaevine taciz ateşi açıldığını ve bu ateşin üç saat sürdüğünü, özellikle bu olaydan sonra bir çok cezaevi personelinin eşlerini ve çocuklarını başka yerlere gönderdiğini, bütün bu olumsuz gelişmeler karşısında ve tamamen güvenlik amaçlı olarak üçlü vardiya sisteminden vazgeçilerek, ikili vardiya sistemine geçildiğini anlatan Müdür Yusuf Tozluklu, cezaevi personeli olarak;

*Ceza infaz kurumu personelinin aslen güvenlik hizmeti yaptığını, ancak özlük hakları ve maaş bakımından, Silahlı Kuvvetler Personeli ve Emniyet personeline geri durumda olduklarını,

*Olağanüstü Hal Bölgesi'nde ve cezaevinde görev yapmalarına karşın, kendilerine de verilen Olağanüstü Hal Tazminatı oranının, normal kamu personeline verilen yüzde 9 düzeyinde tutulmasının personel arasında huzursuzluk yarattığını,

* Görev yaptıkları cezaevinin özel konumu nedeniyle, cezaevinde görev yapan bütün personele silah verilmesi hususunda gerekli düzenlemelerin yapılması ve zoraltım silahlarının verilmesi aşamasında öncelik tanınması,

konularındaki istemlerini heyetimize aktarmıştır.

TUTUKLULARLA GÖRÜŞME:

Cezaevi yetkilileriyle yapılan görüşmelerden sonra, cezaevinde kalan tutuklulardan bazılarıyla, bir odada görüşülmüştür. Görüşmede, değişik görüşlerden kişilerin bulunmasına ve bu kişilerle ayrı ayrı görüşme yapılmasına özen gösterilmiştir.

İlk olarak, PKK davasından yargılanan Bedrettin Kavak ve Abdülhakim Güven ile görüşülmüştür. Bu kişiler, sorunlarını ve istemlerini içeren yazılı bir metni heyetimize vermişlerdir. Bunun yanı sıra;

*Genel temsilcilik olayının, cezaevi yönetimince kabul edilmese bile kendi içlerinde geçerli olduğunu,

*Mahkemeye gidiş ve gelişlerde topluca dayak atıldığını, hastaneye gidiş ve gelişlerde de aynı uygulamanın sürdürüldüğünü,

*Aramalar sırasında yasal olarak verilen kitapların ve özel fotoğrafların yırtıldığını, radyoların, gözlüklerin ve kalemelerin kırıldığını, aramaya katılan askerlerin koşullarda her şeyi dağıttıklarını,

*Normal olarak tünel olup olmadığının ve yasal olmayan şeylerin bulunup bulunmadığının belirlenmesi için arama yapılması gerekirken, keyfi arama yapıldığını. arama sırasında koşullarda kalan temsilcilere dayak atıldığını,

*Tutukluların havalandırmada bulunduğu bir sırada, havalandırma sahasına cezaevinin çatısından taş ve demirler atıldığını, bu sırada yaralanan kişilerin bulunduğunu ve havalandırmadan topladıkları taşları ve demirleri cezaevi yöneticilerine verdiklerini,

*9 Şubat'ta yapılan aramaya özel tim ekiplerinin ve bazı maskeli kişilerin de katıldığını, cezaevi yönetiminin de aramaya alınmadığını,

...

*Diyet yemeği verilmesi gereken tutuklulara, sadece tuzsuz yemek çıkarıldığını, bunun dışında ayrıca bir yemek çıkarılmadığını,

*Görüşme süresinin yeterli olmadığını ve cezaevinde bulunan 19 görüşme kabinine 30-40 kişinin birlikte alındığını ve sağlıklı bir görüşün yapılamadığını,

*Görüş sırasında ailelerin getirdiği yiyeceklerin alınması uygulamasının kaldırıldığını,

*Avukat görüşüne 4-5 kişinin birlikte götürüldüğünü ve avukatlarla gerekli görüşmenin yapılamadığını,

*Bütün bu gerekçeler nedeniyle, dönüşümlü olarak açlık grevini sürdürdüklerini,

heyetimize anlatmışlardır.

Adli suçlular adına heyetimizle görüşen Yusuf Cantürk ise cezaevine ilişkin bir sorunları bulunmadığını, yemeklerin iyi olduğunu ancak ailelerin getirdiği yemeklerin alınmasının daha iyi olacağını, aramalar konusunda da herhangi bir yakınmalarının olmadığını heyetimize ifade etmiştir.

Cezaevinde bulunan itirafıları temsilen de bir kişi ile görüşülmüştür. Bu kişi, yemeklerin yeterli olmadığını, tutuklu olan bazı kişilerin parasal durumlarının iyi olmadığını ve bu nedenle aileler tarafından getirilen yiyeceklerin içeri alınmasına izin verilmesi gerektiğini, koğuş aramalarından yana bir yakınmalarının olmadığını ancak özel konuları gereği farklı sıkıntılarının bulunduğunu, pişmanlık yasası olarak bilinen yasayla sadece ceza indirimi yapıldığını ve bunun kendileri açısından yeterli olmadığını, gerek kendilerinin gerekse ailelerinin tehdit altında olduğunu, maddi ve manevi korumalarının bulunmadığını, itirafçı adı altında koğuşlarına gelen bir kişiden şüphelenilmesi sonucunda üzerinin arandığını ve bu kişinin ayakkabılarının içerisinde iki sustalı bıçak ve bir siyanür kapsülü ele geçirildiğini, güvenlik konusunda dikkatli olmamaları halinde koğuşta bulunan 50-60 kişinin birden ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğini heyetimize aktarmıştır.

Cezaevi yetkilileri de sustalı bıçak ve siyanür yakalanması olayını doğrulayarak, olayın 13 Ocak 1993 günü meydana geldiğini belirtmişlerdir.

Hizbullahçı olarak anılan gruptan hiç bir kimse, heyetimizle görüşmek istemediğinden, bu grubun görüş ve değerlendirmelerine raporumuzda yer verilememiştir.

GENEL DEĞERLENDİRME, GÖRÜŞ VE ÖNERİLER:

Heyetimizce, Diyarbakır Kapalı Cezaevi'nde yapılan görüşme ve incelemeler sonrasında, cezaevinin genel görünüm açısından iyi olduğu, cezaevi yöneticilerinin konularına hakim oldukları görülmüştür.

Cezaevi yöneticilerinin, cezaevinin Adalet Bakanlığı'na devredildiği 9 Mayıs 1988 tarihinden bu yana süregelen bazı uygulamaları, Cezaevi İç Yönetmeliği'ne aykırı olmasına karşın iyi niyet ve olumlu yaklaşım çerçevesinde sürdürdüklerini, ancak özellikle siyasi tutuklular tarafından siyasi amaçlı olarak kullanılmaya kalkılması üzerine bu uygulamalardan vazgeçildiğini, bu duruma itiraz eden bazı tutukluların ise açlık grevine gittiklerini ve bunu birer haftalık süreler içerisinde dönüşümlü olarak sürdürdüklerini tespit ettik.

Bu arada, cezaevinde görev yapanların ve cezaevinde kalan tutukluların can güvenliğinin sağlanması bakımından, cezaevinde ayda ortalama iki kez olmak üzere aramalar yapıldığını, şubat ayı içerisinde yapılan iki arama sırasında ise bazı tutukluların üzerini aratmak istememesi üzerine istenmeyen bazı olayların meydana geldiğini, bu olaylar sırasında bazı tutukluların yaralandığını, cezaevi yöneticilerinin bu durumu saklamadıklarını ve açık açık komisyonumuza ifade ettiklerini, yaralananların durumları hakkında bilgi verdiklerini, bunlardan bazılarının hastaneye sevk edilerek muayenelerinin ayrıntılı olarak yapıldığını ve bunun sonucunda önemli bir sorunun olmadığını anlaşıldığını belirledik.

Yemeklerin, belirlenen tayım bedeli çerçevesinde çıkarılmaya çalışıldığını, ancak bu durumun tutuklular arasında hoşnutsuzluk yarattığını, yemeklerin kalitesinin yükseltilmesi için tayım bedelinin artırılmasını istediklerini, eğer bu mümkün değilse görüş günlerinde ailelerce getirilen çiğ ve pişmiş yiyeceklerin alınmasını istediklerini, ancak cezaevi yönetiminin güvenlik açısından dışarıdan yiyecek

alınmasına karşı çıktıklarını ve bu durumun Cezaevi İç Yönetmeliği'nde de yeraldığını tespit ettik.

Bu arada, cezaevinde kalan gruplar içerisinde bazı konularda görüş ayrılığı bulunduğunu, görüştüğümüz herkesin yemekler konusunda yakınmaları olduğunu, ancak gerek cezaevi yönetimiyle ilişkiler konusunda, gerekse aramalar konusunda sadece PKK'lı tutukluların yakınmaları olduğunu gözlemledik. Bu durumda da ortaya çıkan bazı istemlerde haklılık payı olmakla birlikte, cezaevinde kalanlarca ortak olarak dile getirilmeyen bazı istemlerin siyasi amaca yönelik olduğu fikri bizde hakim oldu.

Sonuç olarak, cezaevindeki yaşamı iyileştirmek bakımından bazı iyileştirmelerin yapılabileceği, bunun için de biraz özen göstermenin yeterli olacağını söylemek mümkün. Yemeklerin kalitesinin yükseltilmesi, avukatlarla ve ziyaretçilerle yapılacak görüşmelerin her kabinde bir kişi olacak şekilde düzenlenmesi, aramalarda özel eşyaların ve cezaevi yönetiminin verilmesinde sakınca bulunmayan kitap, dergi, kalem, radyo gibi eşyaların yırtılması ve kırılması gibi sorunların bu yaklaşımla ele alınmasının yakınmaları ortadan kaldıracağı inancındayız. Ancak, özellikle PKK'lı tutuklularca dile getirilen, koşullararası misafirlik, dışarıdan yiyecek alınması gibi istemler, cezaevinde görev yapan ve tutuklu olarak bulunan herkesin genel güvenliği bakımından mümkün görülmemektedir.

Ayrıca, cezaevi yöneticilerince dile getirilen personel eksikliği ve özellikle de cezaevinde doktor bulunmaması sorunu acil olarak Adalet Bakanlığınca çözümlenmelidir. Cezaevinde görev yapan personelin güvenliği bakımından, infaz koruma memurlarına da silah verilmesi hususunda bir yasal düzenleme yapılması konusu Adalet Bakanlığı yetkililerince değerlendirilmeli, bu arada silah alma hakkı olan personele de zor alım silahlarından öncelikli olarak verilmesinin sağlanması hususunda da çalışma yapılmalıdır.

Diyarbakır Cezaevinde yaptığımız incelemeler doğrultusunda hazırlanan raporumuzu, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı'na saygılarımızla arz ederiz.

Ek 1. Cezaevi görevlilerinin istemlerini içeren metin

Ek 2. Bir haftalık yemek çizelgesi

EK (8)

BATI TRAKYA RAPORLARI

Rapor 1 [Temmuz 1993]

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, İbrahim Halil Çelik, Uğur Aksöz, Cemalettin Gürbüz, M. Tınaz Titiz, Ali İbrahim Tutu, Zübeyir Aydar, Eyüp Aşık, Ali Uzun,

Konu: Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan bir Alt Komisyonca, Yunanistan'da yaşayan Türk azınlığın seçtiği Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif'in Selanik Tek Hakimli Bidayet Mahkemesi'nde yapılan duruşmasının izlenmesi.

Amaç: Yunanistan'ın Batı Trakya olarak anılan bölgesinde yaşayan Türk azınlığa ve özellikle de onların önde gelen kişilerine karşı Yunanistan resmi makamlarınca yürütülen baskıların arttığı ve bu çerçevede seçilmiş Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif hakkında dava açıldığı konusunda Komisyonumuza ulaşan bilgiler üzerine, duruşmayı izlemek, Batı Trakya'da yaşayan soydaşlarımızla görüşerek onların sorunları hakkında bilgi almak ve bunu bir raporla Komisyon Başkanlığına sunmak.

Giriş: Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 20 Mayıs 1993 tarihinde yaptığı 20. toplantısında, yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda 21 Mayıs Cuma günü Selanik'te görülecek olan davanın ilk duruşmasını izlemek, çeşitli inceleme ve görüşmeler yapmak üzere bir Alt Komisyon kurulmasını kararlaştırmıştır.

Kararın alındığı gün Selanik'e hareket eden Alt Komisyon üyeleri, gerekli izleme, inceleme ve görüşmeleri gerçekleştirdikten sonra 23 Mayıs günü Türkiye'ye dönmüşlerdir.

HEYETİN OLUŞUMU:

Batı Trakya'da incelemelerde bulunan heyet, aşağıdaki üyelerimizden oluşmuştur:

Sabri YAVUZ	(Kırşehir Milletvekili, Komisyon Başkanı)
Uğur AKSÖZ	(Adana Milletvekili)
Eyüp AŞIK	(Trabzon Milletvekili)

Heyete ayrıca, Komisyon Danışmanı Hıdır Göktaş da eşlik etmiştir.

GÖRÜŞMELER:

20 Mayıs günü Selanik'e hareket eden heyetimiz, aynı gün akşam, Selanik Başkonsolosluğu'na giderek, burada Başkonsolos Sayın Murat Binhan ve diğer konsolosluk görevlilerinden, 21 Mayıs Cuma günü yapılacak olan duruşma ve Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın durumu hakkında bilgi almıştır.

21 Mayıs Cuma günü sabahı Selanik Adliyesi'ne giden heyetimiz, seçilmiş Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif'in saat 10.45'de başlayan duruşmasını izlemiş, laik bir ülke olmayan Yunanistan'da, mahkeme salonunda elinde İncil tutan İsa'nın resminin bulunması heyetimizin özellikle dikkatini çekmiştir.

Duruşmada İbrahim Şerif sanık sandalyesine otururken, kendisini destekleyen bir çok Batı Trakya Türkü'nün ancak 30 kişinin sığabildiği duruşma salonunu doldurduğu, içeriye sığamayan yüzlerce kişinin ise salonun dışında kaldığı gözlenmiştir. Ancak, davada kamu tanığı olarak gösterilen dört Hristiyan'ın duruşmaya gelmemesi üzerine dava, mahkeme hakimi tarafından 13 ay sonraya, 27 Haziran 1994 tarihine ertelenmiştir.

Heyetimizin, gerek duruşma öncesinde, gerekse duruşma sonrasında görüştüğü Gümülcine Bağımsız Milletvekili Sadık Ahmet, İskeçe Bağımsız Milletvekili Ahmet Faikoğlu, seçilmiş İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga ve bunların yanısıra Selanik'e gelen bir çok Türk, İbrahim Şerif hakkında haksız yere dava açıldığını, bunun siyasi bir amaca ve Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın sindirilmesine yönelik olduğunu ifade etmişlerdir.

*** Yunanistan'da Müftülük Makamı ve Davanın Geçmişi:**

Yunanistan laik bir ülke olmadığı için, din adamlarının işlevi oldukça ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle, müftü evlenme, boşanma, miras, velayet, vesayet gibi işlerin hepsini düzenleyen kişi konumundadır.

1913 yılında zamanın yöneticileri arasında imzalanan Atina Muahedenamesi (Anlaşma Senedi)'nde Müftülük makamının yetkileri düzenlenmiş, bu düzenlemelere Sevr Antlaşması'nda dokunulmazken, Lozan Antlaşması'yla Batı Trakya Türklerinin dinsel hak ve özgürlükleri, diğer hak ve özgürlükleriyle birlikte güvence altına alınmıştır. Lozan Antlaşmasıyla sağlanan bu güvenceler, 2345/1920 sayılı Yasa ile Yunanistan'ın iç hukukuna da yansmıştır.

1913 yılında imzalanan Atina Muahedenamesi'nde yer alan hükümlere göre müftünün, kendi çevresindeki müslümanlarca seçilmesi öngörülmektedir. Ancak Yunanistan hükümetleri zamanla bu yetki ve hakları aşındırmışlar, 1980'li yıllarda ise işi müftünün atamaya görevlendirilmesine kadar vardırmışlardır. Batı Trakya'da yaşayan Türk ve Müslüman azınlığın bu uygulamaya karşı çıkması üzerine ise baskılar ve kovuşturmalar daha da yoğunlaştırılmıştır.

Gümölcine Müftüsü ve aynı zamanda Batı Trakya Türklerinin önderi konumundaki Hüseyin Mustafa Efendi'nin 2 Haziran 1984 tarihinde ölümü üzerine, Yunan makamları bu fırsatı kendi istem ve emelleri doğrultusunda kullanma yoluna gitmişlerdir. Müftülük makamının bir yıl kadar boş kalmasının ardından, 16 Aralık 1985 tarihinde, Gümölcine Müftülüğüne Suudi Arabistan'da eğitim görmüş Hafız Cemali Meço, Gümölcine Valisi tarafından Müftü Naibi (vekili) olarak atanmıştır.

Batı Trakya'da yaşayan azınlığın önde gelenleri bu atamaya karşı çıkarken, Müftünün seçimle işbaşına gelmesi gerektiğini ısrarla söylemişler, ancak Yunanistan resmi makamları bu istem ve söylemlere kulak tıkama yoluna gitmiştir.

Bu gelişmelerin ardından Türk azınlığı 14 Aralık 1990 tarihinde bir açıklama yaparak, 28 Aralık günü camilerde müftü seçimi yapılacağını ve bu seçimlere Vaaz ve İrşat Heyeti'nce isimleri belirlenen üç kişinin katılacağını açıklamıştır. Bu durum Yunan resmi makamlarına da usulüne uygun bir biçimde iletilmiştir.

Yunan makamları 1913 Atina Muahedenamesi'ne ve Lozan Barış Andlaşması'na uygun hareket etmek yerine, uluslararası hukuk ve andlaşmalara aykırı bir biçimde iç hukuk düzenlemesi yoluna gitmiştir. Yunanistan'da Noel tatilinin olduğu bir sırada alel acele çıkarılan ve Müftülerin atama yoluyla görevlendirileceği hükmünü içeren bir kanun hükmünde kararname hazırlanmış ve tatilde olan Cumhurbaşkanı'na özel olarak imzalatılarak, Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın hakları gaspedilmiştir.

Ancak, uluslararası andlaşmalara aykırı olarak iç hukukta yapılan bu düzenlemeye karşın, ilan edilen tarihte müftü seçimi yapılmış, müftülüğe İbrahim Şerif seçilmiş ve bu seçimin sonuçları da yine usulüne uygun bir biçimde Gümölcine Valisine bildirilmiştir.

Ancak Vali 1913 Atina Muahedenamesi'nde belirtildiği üzere seçimi onaylaması gerekirken bunu yapmamış ve atama yoluyla görevlendirilen müftünün iş başında olduğunu ileri sürmüştür.

Bu seçimin hemen ertesi günü ise Batı Trakya'da yaşayan Türklere karşı kışkırtılan bazı Rumlar, bir çok kişiyi döverek hastanelik ederken, bir çok dükkan ve işyerini de tahrip etmiştir. Bu saldırılar sonucunda ağır yaralanan İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga ile halen İskeçe Bağımsız Milletvekili olan Ahmet Faikoğlu İstanbul'a getirilerek tedavi edilmişlerdir. Aynı olaylar sonucunda ise İbrahim Şerif ve Sadık Ahmet tutuklanmış, haklarında dava açılmıştır.

** Davanın yankıları:*

Bütün bu olumsuz gelişmelerin ardından, Türk azınlığın kendi müftüsünü seçmesine izin verilmemesi ve azınlık tarafından benimsenmeyen Hafız Cemali Meço'nun müftü olarak atanması, sorunların su yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca, Cemali Meço'nun Yunan makamlarına yakın olduğu için bu göreve getirildiği yolunda iddialar mevcuttur.

Üstelik, heyetimizin gerek Gümölcine'de gerekse İskeçe'de yaptığı görüşmelerde, Hafız Cemali Meço hakkında hep olumsuz ifadeler kullanılmış, Suudi Arabistan'da eğitim gördüğü, Suudi Arabistan'ın Yunanistan'daki Büyükelçiliği aracılığıyla Rabıta'dan ayda bin dolar maaş aldığı söylenmiştir. Yunanistan yetkililerinin ise bu iddiaları ortadan kaldırmaya yönelik hiç bir çabası görülmemiştir.

Merkezi hükümet tarafından atanan müftüler, Batı Trakya Türk azınlığı tarafından dışlanmalarına karşın, müftülük kurumunun evlenme, boşanma, miras, velayet ve vesayet gibi yönetsel ve yargısal işlevi nedeniyle, atanmış müftülerle "zorunlu" ilişkiler sürdürülmekte, ancak dini vecibelerin yerine getirilmesi aşamasında seçilmiş müftülerle ilişkiler yürütülmektedir.

Bu durum da Yunan makamlarının hoşuna gitmemekte ve azınlık ileri gelenlerini yıldırma politikası uygulamasına yol açmaktadır. Selanik Bidayet Mahkemesi'nde görülen bu dava da, bunun en açık kanıtıdır. Üstelik neredeyse iki yıl önceki bir olayı ileri sürerek dava açılması, İbrahim Şerif'in müftü olmadığı halde müftülük yetkilerini kullandığı iddiasını dört tane Hristiyan tanıkla ortaya koymaya kalkması, bütün bunlar yetmiyormuş gibi davanın 13 ay ertelenmesi, ne hukuka ne de insan haklarına uymamaktadır. Yunanistan Hükümetini, bu noktada uluslararası sözleşmelere uymaya ve insan haklarına saygılı olmaya çağırıyoruz.

** Heyetimizin Dernek ve Cemiyetleri Ziyaretleri ve Görüşmeleri:*

Heyetimiz, Cuma günü Selanik Bidayet Mahkemesi'nde yapılan duruşmayı izledikten sonra İskeçe'ye giderek, burada yaşayan Türk azınlığını bünyesinde barındıran dernek ve cemiyetleri ziyaret etti. Aynı gün Gümülcine'ye geçildi ve burada da Gümülcine Başkonsolosluğu ile Türk azınlık tarafından kurulan dernek ve cemiyetler ziyaret edilerek, burada toplanan Türklerle görüşüldü, onların sorunları ve istemleri hakkında bilgi alındı.

Burada yapılan görüşmeler sırasında, Türk azınlığa karşı sistemli olarak uygulanan baskılar dile getirildi. Bunun en somut örneği olarak ise 1920 yılında Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığının nüfusun ve arazilerin yüzde 85'ine sahip olduğu, bugün ise bu oranın yüzde 15'e düştüğü heyetimize ifade edildi.

Ayrıca, Türk azınlığının çocuklarının okutulduğu okullarda Türkçe dersi verecek öğretmen sıkıntısı çekildiği, Yunan yetkililerinin bu konuda eğitim vermek üzere Türkiye'den öğretmen gönderilmesine izin vermediği, iki ülke arasında, azınlık okullarında ders vermek üzere öğretmen mübadelesi uygulaması olmasına karşın, bunun nüfusun ihtiyacına göre değil, Yunanistan'ın Türkiye'ye gönderdiği öğretmen sayısı ile sınırlı tuttuğu, bunun da nüfusu Türkiye'deki Rum azınlıktan fazla olan Türk azınlığının öğretmen ihtiyacını karşılayamadığı dile getirildi.

Türklerin yaşadığı bölgelerde Türklerin arazi ve gayrimenkul almasına izin verilmediği, hatta yıkılan evlerin onarımına dahi izin verilmediği, ancak Rumların bölgede ev ve arazi alımlarının teşvik edildiği, bu amaç için kredi açıldığı da görüşmelerimiz sırasında heyetimize ifade edildi.

Heyetimiz, 23 Mayıs Pazar günü ise Dedeağaç'a uğrayarak burada yaşayan Türklerle görüştü, bir süre önce Rumlarca yakılan ve onarımı son aşamaya ulaşmış olan Dedeağaç Camii'ni ziyaret etti. Heyetimize, bu görüşme sırasında da diğer Türklerce ifade edilen sorunlar ve istemler aktarıldı.

GENEL DEĞERLENDİRME, GÖRÜŞ VE ÖNERİLER:

Heyetimizce Yunanistan'da yapılan incelemeler; Selanik Bidayet Mahkemesi'nde yapılan duruşmanın izlenmesi ve daha sonra Selanik'e gelen Türklerle, İskeçe, Gümülcine ve Dedeağaç'ta yaşayan Türk azınlığa mensup kişilerle yapılan görüşmeler, Yunanistan'ın Uluslararası anlaşmaları gözardığı ettiğini ve Dünyada kabul gören genel insan hakları uygulamalarına bile uymadığını ve bu konuda bilinçli bir tavır içinde olduğunu ortaya koymuştur.

Selanik'te yapılan yargılama bir devletin varlığı açısından komik kaçmaktadır. Üzerinden 19 ay geçmiş bir olay hakkında, bunca süre sonra dört tane Hristiyan tanık bularak dava açmak ve sonuçta da duruşmaya gelmeyen kamu tanıklarını bahane ederek bir sonraki duruşmayı 13 ay sonraya ertelemek hukuk devletiyle bağdaşmaz bir durumdur.

Yunanistan, altında kendi imzasının da bulunduğu Uluslararası Anlaşmaları hiçe sayarak Türk azınlığa karşı baskı uygulamakta, Türk azınlığı yok saymakta, onların ibadet özgürlüklerini, anlaşmalarda temelini bulan müftü seçimlerinin yapılması haklarını ellerinden almaktadır.

Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığının kendi öğretmenini, istediği kadar seçme hakkı, 1977 yılında çıkarılan 694 sayılı kanunla ellerinden alınmış ve Türk Azınlık okullarında eğitim verecek öğretmenlerin Selanik'teki Özel Pedagoji Akademisi'ni bitirmiş kişilerden seçilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Üstelik, daha önce okullardaki müfredat programında dersler yüzde 30 Yunanca, yüzde 70 Türkçe iken, aynı kanunla bu oranlar yüzde 50 düzeyine çekilmiştir.

1920 yılından beri üzerinde "Türk" sözcüğü bulunan okul tabelaları indirilmiş ve bu okullar Müslüman Azınlık Okulları diye adlandırılmıştır. Üstelik, okullara Türkiye'den getirilen Türkçe kitaplar sokulmamakta, bu nedenle de öğrenciler yıllar önce gelmiş ders kitapları birbirlerine devretmekte ve eğitim böyle sürdürülmektedir.

Bütün bu olaylar, Yunanistan makamlarının azınlık haklarına ve insan haklarına gösterdikleri saygının ve hassasiyetin düzeyini, bu kavramları nasıl anladığını ve yorumladığını tüm çıplaklığıyla ortaya koymaktadır.

Yunan makamları, Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığın sayısını en aza indirme yolunda sürdürdüğü bu yıldırma politikalarını başka çerçevelerde de devam ettirmektedir. Türklere ait olan ve yıkılan evlerin onarımına izin verilmemektedir. Heyetimiz, gerek İskeçe'de, gerekse Gümölcine'de bu tür evleri ziyaret etmiş yakından ve yerinde incelemelerde bulunmuştur. Bu olay, Türk varlığını ortadan kaldırma yolunda uygulanan yöntemin, insanları evlerinden, yurtlarından yoksun bırakma noktasına ulaşması demektir ki, çağdışı anlayışın bir uzantısı olmaktan öteye gidememektedir.

Ayrıca, Bölgede yaşayan Türklerin ev ve arazi almalarına izin verilmemekte, ancak Türklerce satılan ev ve arazilerin Yunanlılarca alınması konusunda ise devletçe çok cömert davranılmaktadır.

Heyetimizin yaptığı görüşme ve incelemelerin sonucunda ortaya çıkan temel husus, Yunan makamlarının Türk azınlığın Uluslararası anlaşmalardan doğan haklarını gasp ettikleri yolundadır. Yunan makamları Dünyanın çağdaşlaşma yolunda ve insan hakları alanında sağladığı gelişmelerden ne kadar uzak kaldığını, Batı Trakya'da yaşayan 170 bin Türk'ün haklarını ellerinden alarak, onları bu haklardan mahrum bırakarak ortaya koymaktadır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak, Yunanistan Hükümetini ve yetkililerini, bu insan haklarına aykırı uygulamalardan vazgeçmeye; Uluslararası kuruluşları -gerek parlamentolar düzeyinde, gerekse insan hakları kuruluşları düzeyinde- duyarlı olmaya çağırıyoruz.

* * *

Rapor 2 [ŞUBAT 1994]

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Feyzi İşbaşı, Mehmet Özkan, İbrahim Halil Çelik, Turgut Tekin, M. Tınaz Titiz, Tuncay Şekercioglu, İsmail Amasyalı, Mahmut Orhon

Konu: Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan bir Alt Komisyonca, Yunanistan'da yaşayan Türk azınlığından eski Bağımsız Milletvekilleri Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun Danıştay'da yapılan duruşmasının izlenmesi ve Batı Trakya'daki soydaşlarımızla görüşülerek bir önceki Batı Trakya raporumuzdan sonraki gelişmelerin değerlendirilmesi.

Giriş: Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, 6 Ocak 1994 tarihli 9. toplantısında, bir Alt Komisyon görevlendirilerek Batı Trakya Türk azınlığından eski Bağımsız Milletvekilleri Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun 11 Ocak 1994 günü Atina'da Danıştay'da yapılan, vatandaşlıktan çıkarılmalarına ilişkin davanın duruşmasına Komisyonu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine ve aynı heyetin Gümölcine'de yaşayan Türk azınlığın temel hak ve özgürlüklerinin kullanımındaki gelişmeler konusunda incelemeler yapmasına karar verilmiştir.

10 Ocak 1994 de Atina'ya hareket eden Alt Komisyon üyeleri, gerekli izleme, inceleme ve görüşmeleri gerçekleştirdikten sonra 13 Ocak günü Türkiye'ye dönmüşlerdir.

...

HEYETİN OLUŞUMU:

Alt Komisyon aşağıdaki üyelerimizden oluşmuştur:

Sabri YAVUZ	(Kırşehir Milletvekili, Komisyon Başkanı)
İbrahim Halil ÇELİK	(Şanlıurfa Milletvekili, Komisyon Katibi)
Ali KARATAŞ	(Antalya Milletvekili)
Tuncay ŞEKERCİOĞLU	(Elazığ Milletvekili)
Mahmut ORHON	(Yozgat Milletvekili)

Komisyon Müşaviri Feride Eroğlu'da görevli olarak heyete katılmıştır.

GÖRÜŞMELER:

10 Ocak 1994 günü Atina'ya hareket eden heyetimiz, aynı gün akşam, Atina Büyükelçiliği'nde, Büyükelçi Sayın Hüseyin Çelem ve diğer görevlilerinden, 11 Ocak Salı günü yapılacak olan duruşma ve Batı Trakya'da yaşayan Türk Azınlığın durumu hakkında bilgi almıştır.

11 Mayıs Salı günü sabahı Danıştay'a giden heyetimiz, duruşma sırasını beklemekteyken duruşmanın Mahkeme Heyetince 11 ay sonraya, 6 Aralık 1994 tarihine ertelendiği bildirilmiştir.

DAVANIN GELİŞİMİ:

1990 yılında yapılan Yunanistan genel seçimleri sonunda Batı Trakya Türk Azınlığının Bağımsız Milletvekili adaylarından Dr.Sadık Ahmet Gümülcine'den, Ahmet Faikoğlu ise İskeçe'den bağımsız milletvekili seçilerek Yunan Parlamentosuna girmişlerdir. Ancak Yunan Parlamentosu bu seçimlerin hemen ardından seçim yasasında değişiklik yaparak bağımsız adaya seçilebilmek için yeterli oy almanın ötesinde ülke genelinde yüzde 3 barajı getirmiştir.

Bu şartlar altında 10 Ekim 1993 tarihinde yapılan erken genel seçimlere yine aynı seçim bölgelerinden bağımsız aday olarak katılan Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu milletvekili seçilememişlerdir.

Atinalı üç avukat tarafından, Yunan Parlamentosunun eski üyeleri Dr.Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu'nun milletvekili seçilmeleri öncesi ve milletvekillikleri sırasında Batı Trakya Türk Azınlığının hak ve özgürlükleri konusunda uluslararası platformda yaptıkları faaliyetleri gerekçe gösterilerek, Yunan Vatandaşlık Yasası'nın yurtdışında ülke aleyhinde faaliyette bulunanların

cezalandırılmalarını öngören 20.maddesi uyarınca, vatandaşlıktan çıkarılmaları istemiyle Yunanistan İçişleri Bakanlığı'na başvurulmuş, bu istemlerinin Bakanlıkça reddedilmesi üzerine üç avukat Yunanistan İçişleri Bakanlığı aleyhine Danıştay'da dava açmışlardır.

Heyetimiz iki eski milletvekilinin vatandaşlıktan çıkarılmak üzere yargı önüne çıkarılarak, temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden olan vatandaşlık hakkından mahrum etmeye yönelik bu uygulamanın insan hakları ihlalinin açık bir örneğini teşkil ettiği inancındadır.

Öte yandan duruşmanın Aralık ayına yani 11 ay sonraya ertelenmesi de ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Diğer örneklerden de bilindiği üzere azınlık ve azınlık liderleriyle ilgili davaların uzun aralıklarla sürekli ertelenmesi Yunanistan'da yaşayan Türk Azınlık üzerinde bir baskı yaratmaktadır.

*** Heyetimizin Dernek ve Cemiyetleri Ziyaretleri ve Görüşmeleri:**

Heyetimiz, Salı günü Danıştay'daki duruşmanın ertelenmesi üzerine aynı gün Gümülcine'ye hareket etti. Burada Başkonsolos Hakan Okçal ve diğer görevlilerden azınlığın temel sorunları hakkında bilgi alındı.

13 Ocak 1994' de Konsoloslukta aşağıda belirtilen azınlık yetkilileriyle görüşüldü; sorunları ve istemleri hakkında bilgi alındı.

* İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga ve Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif

* Dostluk, Eşitlik ve Barış Partisi Başkanı Dr.Sadık Ahmet, Başkan Yardımcısı Ali Bağdatlı ve Genel Sekreter Ahmet Hacıosman

* Batı Trakya Türk Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği, Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, Medrese Mezunları Muallimler Birliği, Selanik Özel Pedagoji Akademisi Mezunları Derneği, Gümülcine Türk Azınlık Lisesi Öğrenci Velileri Derneği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği, Vaaz ve İrşat Heyeti yetkilileri

DEĞERLENDİRME:

Komisyonumuzun Mayıs 1993 deki incelemelerinden sonra gayrimenkul alımında rahatlatma gibi bir takım iyileşmeler gözlenmekteyse de Batı Trakya'da yaşayan Türk Azınlığın temel sorunları hala ciddi boyutlardadır:

** Kimlik Sorunu:*

150 bin kişiyi bulan Türk Azınlığı, kendi kimliğini açıklama hakkından mahrumdur. Yunanistan kendini Türk olarak niteleyen kimseleri suç işlemiş saymakta ve yargılamaktadır. Resmi dogmalarına göre bu ülkede Türk değil, Müslüman Elenler vardır.

** Vatandaşlık Hakkı ve Seyahat Özgürlüğü ile İlgili Sorunlar:*

Yunan Vatandaşlık Yasasının ırkçı özellikte olan 19. maddesi Elen soyundan olanlarla olmayanları ayırmaktadır. Bu madde uyarınca Yunan vatandaşı olup Elen soyundan gelmeyenler geri dönmek maksadıyla ülke dışına çıktıklarında vatandaşlıktan çıkarılmaktadırlar. Bu ırkçı madde aynı zamanda seyahat özgürlüğünü de engellemektedir. Batı Trakya Türk Azınlığı nüfusunun azaltılması amacıyla kullanılan bu madde uyarınca Türkiye'deki yakınlarını ziyarete giden, Türkiye'de öğrenim gören Türk Azınlık mensupları kendilerine bir tebligat dahi yapılmaksızın keyfi olarak Yunan vatandaşlığından çıkarılmaktadır. Türk Azınlık Mensupları bu kararı sınır kapılarında öğrenmekte, karara itiraz edebilmeleri için dahi Yunanistan'a giriş yapmalarına izin verilmemekte ve adli yollardan itiraz hakkından dahi yoksun bırakılmaktadırlar.

** Örgütlenme Hakkı ile İlgili Sorunlar:*

Soydaşlarımızın Türk isimli dernekler kurmaları mümkün değildir. Bu isimle kurulan Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği, İskeçe Türk Birliği gibi geçmiş 50 yılı geçen dernekler mahkeme kararı ile kapatılmış ilan edilmişlerdir. Bu da örgütlenme hakkına indirilen büyük bir darbedir.

** Yasak Bölge Uygulaması Sorunları:*

Batı Trakya'da Yunanistan'ın Bulgaristan sınırına 8 Km. kala başlayan ve sınır boyunca Türkiye'ye doğru uzayan " girişi yasak" bir bölge bulunmaktadır. 1953 yılında "Kuzeyden Komünist sızmasını önlemek gerekçesiyle oluşturulan bölgeye girişler özel izinle yapılmakta; bölge saat 24.00 ile 8.00 arası tümüyle kapatılmaktadır. Bölgedeki 120 köyde 40 bin dolayında Türk Azınlık yaşamaktadır. Bulgaristan'da Komünist rejimin çöküşünden sonra da devam eden yasak bölge uygulaması burada yaşayan soydaşlarımızın yaşamını büyük ölçüde etkilemekte, göçe zorlamaktadır. Soydaşlarımız kendi ülkeleri içinde de seyahat etme özgürlüğünden mahrum bırakılmıştır.

*** Müftü Seçimi Sorunu:**

Komisyonumuzun Mayıs 1993 Batı Trakya Raporunda geniş biçimde açıklandığı üzere 1913 Atina Antlaşmasının lafzına ve Lozan Antlaşmasının ruhuna aykırı olarak Azınlık Mensuplarının kendi müftülerini seçmeleri engellenmektedir. Keza aynı antlaşmalara aykırı olarak cemaat seçimleri yaptırılmamakta ve azınlık vakıf mallarının yok edilmesine çalışılmaktadır.

*** Seçme ve Seçilme Hakkı ile İlgili Sorunlar:**

1990 tarihli yeni Seçim Yasası ile bağımsız milletvekillerine de ülke genelinde % 3 oranında baraj getirilmesi Azınlığın Yunan Parlamentosuna kendi öz temsilcilerini gönderme şansını ortadan kaldırmıştır. Bir seçim bölgesindeki tüm seçmenler oylarını tek bir bağımsız adaya verecek olsalar dahi bu adayın seçilmesi mümkün değildir. Böylelikle seçim sistemi ile Batı Trakya Türk Toplumunu siyasi yaşamdan dışlanma seçme ve seçilme hakkından mahrum bırakılmayla karşı karşıyadır.

*** Ekonomik Sorunlar:**

Azınlığın ekonomik bakımdan güçlenmemesi için her türlü olanak kullanılmaktadır:

- Azınlığın en verimli arazileri sudan gerekçelerle kamulaştırılmaktadır. Açık hava cezaevi kamulaştırmaları uygulandığında, %99' dan fazlası soydaşlarımıza ait olan 6000 dönüm dolaylarında arazinin kamulaştırılmasını gündeme getirmektedir. Gümölcine Üniversitesi, Örnek Yerleşim Merkezi, Sanayi Bölgesi de bu tür uygulamalara örnektir. Lozan Antlaşmasının imzalandığı 1923 yılında Batı Trakya'daki soydaşlarımızın toprakların %85' ine sahip oldukları tahmin edilmekteyken bu oran 1950' lerde %50 dolaylarına, günümüzde ise %30 un altına düşmüştür.

- Rumların hilafına Azınlığa banka kredisi verilmemektedir.

- Maliyece sürekli ceza yazılması sonucu yaratılan bezginlik ortamında Azınlığın işyeri açması engellenmeye çalışılmaktadır.

- Çeşitli tarım kotaları yoluyla Azınlığa ayrımcı bir muamele uygulanmaktadır. Örneğin Azınlık domates ekememektedir. Ayrıca temel ürünü olan tütüne ciddi kısıtlamalar getirilmiştir.

- Azınlığın bugün ciddi sayılabilecek hiçbir yatırımı ve işletmesi yoktur.

Gayrimenkul alımlarında bugün için bir rahatlama görülmekeyse de bu konuyu düzenleyen 1892 sayılı yasa soydaşlarımızın yaşadığı Evros, Rodop ve İskeçe illerinde gayrimenkul alımını Vali başkanlığında Milli Savunma, Milli Ekonomi, Kamu Düzeni ve Tarım Bakanlıkları temsilcilerinden oluşan bir Komisyonun iznine tabi kılmiştir. Bu Komisyonunda Milli Savunma temsilcisinin veto yetkisinin bulunması dikkat çekici olup, yasanın niteliğinden dolayı gayrimenkul alımlarının durdurulması her an mümkün bulunmaktadır.

*** Eğitim Sorunları:**

Eğitim Azınlığın en temel sorunları arasındaki önceliğini halen sürdürmekte, bu konuda ilk raporumuzdan bu yana herhangi bir iyileşme gözlenmemektedir. Türkiye'den kitap girmesinin engellenmesi, bunun yerine Rum öğretmenlere Azınlığın Türkiye ile irtibatını kesmek için tek yanlı olarak kitaplar bastırılması asimilasyon ve yoketme politikalarının uygulamaları olup Türk okullarındaki kalitenin düşürülmesine yöneliktir.

Öte yandan Türkiye'den öğretmen gelmesi vize verilmemek suretiyle engellenmekte, Azınlık içinden de öğretmen ataması yapılmamaktadır. Selanik'te belli maksatla kurulan Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nin (SÖPA) yetiştirdiği sözde öğretmenler aracılığıyla Türk çocuklarının eğitimine darbe indirilmektedir. Azınlık liselerindeki öğretmen açığı çok ciddi boyutlardadır. Örneğin; bu öğretim yılında Celal Bayar Lisesi'nde sene başından bu yana sadece Yunanca ve Din dersleri yapılabilmekte diğer dersler boş geçmektedir.

Ayrıca Azınlık ilkokullarının yasanın 9 yıl öngörmesine rağmen 6 yılda tutulması da başka bir haksızlık ve ayrımcılıktır. Azınlığın mevcut iki Ortaokul-Lisesine Rum okullarının hilafına kur'a ile öğrenci alınması, eğitim özgürlüğünü şansa bırakan bu uygulamayla her iki okulda tanınan sadece 90 kontenjana altıncı sınıflardan mezun olan 1000' e yakın öğrencinin sığdırılması gibi mantığa ve hakkaniyete aykırı durumlar ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye'den mezun yüksek tahsillilerin bir kısmı diplomalarını tanıtmakta ve işyeri açmakta zorluklarla karşılaşmaktadır. Örneğin; eczacılara çalışma hakkı tanınmamaktadır. Azınlıkta mevcut 9 eczacının hiçbirine bugüne dek eczane açma hakkı verilmemiş olması vatandaşlar arasında yapılan ayrımcılığın boyutlarını göstermektedir.

Yunanistan'da diğer bölgelerde okunabilen Türk gazeteleri Batı Trakya'ya sokulmamakta, soydaşlarımızın haber alma özgürlüğü ihlal edilmektedir.

SONUÇ:

Gerek Mayıs 1993 tarihli raporumuzda gerekse bu raporumuzda belirtilen sorunlar Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığını yıldırma ve göçe zorlama politikalarının devam ettiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası andlaşmalarda öngörülen hakları uygulanmamakta, bilinçli bir şekilde uygulanan baskı ve asimilasyon politikalarıyla "Elen Müslümanları" gibi zorlama, mantığa aykırı ve gerçekdışı bir grup yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda soydaşlarımızın temel hak ve özgürlükleri sürekli ihlal edilmektedir.

Komisyonumuz konuya duyarlı uluslararası insan hakları kuruluşları ile birlikte Yunan Makamlarının Batı Trakya'daki Türk Azınlığa uyguladıkları keyfi ve insan haklarına aykırı işlemlerden vazgeçme çağrılarını sürdürmeye kararlıdır.

* * *

Rapor 3 [Haziran 1994]

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Mukadder Başegmez, Turgut Tekin, Ali Karataş, Ali İbrahim Tutu, Lütfi Doğan, Recep Kırış, M.Fevzi Şihanlioğlu, Mahmut Orhon

GİRİŞ:

Yunan Makamlarınca sürdürülen Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönelik baskı politikaları çerçevesinde, azınlık önde gelenleri aleyhine, azınlık haklarının korunması yönündeki faaliyetleri hakkında sözde suçlar isnat edilmek suretiyle Yunan Mahkemelerinde davalar açılmakta olup, azınlığın bağımsız milletvekili adaylarının milletvekillikleri döneminde açılmış olup da milletvekili dokunulmazlıkları nedeniyle dondurulan davaları görülmeye başlanmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, 6 Nisan 1994 tarihli 11. toplantısında, bir Alt Komisyon görevlendirilerek Batı Trakya Türk azınlığından eski Bağımsız Milletvekili Dr. Sadık Ahmet ve İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine, azınlık haklarının korunması yönündeki faaliyetleri nedeniyle açılan davaların 12 ve 14 Nisan 1994 tarihlerinde İskeçe ve Agrinio'da yapılacak olan duruşmalarına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine ve Batı Trakya'daki Türk azınlığın temel

hak ve özgürlüklerinin kullanımındaki gelişmeler konusunda incelemeler yapılmasına karar verilmiştir.

11 Nisan 1994 tarihinde Yunanistan'a hareket eden Alt Komisyon üyeleri, gerekli gözlem ve incelemelerini gerçekleştirdikten sonra 15 Nisan 1994 tarihinde Türkiye'ye dönmüşlerdir.

HEYETİN OLUŞUMU:

Alt Komisyon aşağıdaki üyelerimizden oluşmuştur:

Hacı FİLİZ	(Kırıkkale Milletvekili, Komisyon Başkanvekili)
Mehmet ÇEVİK	(Ankara Milletvekili)
Ali İbrahim TUTU	(Erzincan Milletvekili)

Komisyon Müşaviri Feride Eroğlu'da görevli olarak heyete katılmıştır.

DAVALARIN GELİŞİMİ:

1.İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga'nın davası:

11 Nisan 1994 günü Atina'ya hareket eden heyetimiz, aynı gün, Gümülcine Başkonsolosluğunda, Başkonsolos Sayın Hakan Okçal'dan, 12 Nisan Salı günü yapılacak olan duruşma ve Batı Trakya'da yaşayan Türk Azınlıkla ilgili gelişmeler hakkında bilgi almıştır.

İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine, Gümülcine Müftüsü İbrahim Şerif örneğinde görüldüğü gibi, müftülük sıfatını gayrikanuni olarak kullandığı iddiasıyla ikisi Yunan yönetiminin güdümünde atanan İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Şinikoğlu tarafından, diğeri ise fanatik bir Yunanlının şikayeti üzerine savcılıkça re'sen açılan üç dava bulunmaktadır.

Daha önce kamu güvenliği gerekçesiyle Agrinio Tek Hakimli Ceza Mahkemesinde görülmek üzere 8 Nisan 1994 tarihine ertelenen davalardan ikisi, itham tanıklarından Mehmet Emin Şinikoğlu'nun mazeretsiz, diğeri tanık, ırkçı Stohos gazetesi İskeçe muhabiri ve "Trakya'nın Şahinleri"adlı fanatik Türk düşmanı örgütün üyesi Haralambos Ellinidis'in mazeret beyan ederek duruşmaya katılmamaları üzerine 27 Ocak 1995 tarihine ertelenmiştir.

12 Nisan Salı günü sabahı İskeçe'ye giden heyetimiz, duruşmayı gözlemci olarak izlemiştir. İskeçe 3 hakimli Ceza mahkemesinde görülen dava, İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga'nın 17 Şubat 1993 tarihli bir mesajında

"İskeçe Müftüsü" sıfatını kullandığı gerekçesiyle açılmış olup Mehmet Emin Aga, 'İslam Dinine mensup din adamının görevini kasten üstlenmek'le suçlanmıştır.

Dava Haralambos Ellinidis'in şikayetiyle açılmış; davanın savcısı, M.Emin Aga hakkında müftü sıfatını gayrikanuni kullanarak yetki gasbında bulunmak suçundan 10 ay ve Senegal'daki Uluslararası İslam Konferansı'nda azınlık söz konusu olduğunda Yunan Adaletinin tarafsız olmadığını söyleyerek Yunan Adaletini tahkir etmek suçundan 20 ay, cezaların birleştirilmesi suretiyle toplam 23 ay hapis cezası istemiştir.

Duruşma sırasında itham tanığı olarak da dinlenen şikayetçinin iddialarını belgeleyememesi, hakimin sorularını bile cevaplayamaması heyetimizin dikkatini özellikle çeken konular arasındadır.

M.Emin Aga savunmasında, kendini Türk, soydaş hissettiği için yayınladığı bildiride bu ifadeleri kullandığını, Lozan Antlaşması uyarınca azınlığın seçtiği Müftü olduğunu, azınlığı ilgilendiren konular başka bölgelerde meydana geldiğinde mahkumiyet kararı verilmediği için adalet hakkında kaygıları olduğunu, hakimin sorusu üzerine de azınlığın dinen Müslüman, ırken Türk olduğunu belirtmiştir.

Mahkeme duruşma sonunda M.Emin Aga hakkında toplam 23 ay hapis cezasına hükmederek, bu cezanın günlüğü 1500 Drahmiden paraya çevrilmesine ve temiz yolunun kefalet söz konusu olmaksızın açık bırakılmasına karar vermiştir.

1.a) Müftü Seçimi Sorununun Gelişimi:

1967 yılında Yunanistan'da yönetime askeri cuntanın gelmesiyle el konulmuş müftülükler ve vakıflar, 1974'de demokratik sisteme dönmüş olmasına rağmen, Yunan resmi mercilerinin işgali altında tutulmaktadır. Bu uygulamayı resmileştirmek amacıyla Yunan Hükümeti, 1913 Atina Antlaşmasına dayanan ve müslüman Türk azınlığın en yüksek dini, idari ve hukuki makamı olan Müftü'nün azınlık tarafından seçilmesi esasını getiren 1920 tarihli yasaı, 24 Aralık 1990 günü yayınladığı bir kararname ile ortadan kaldırmış, Müftü seçme hakkını azınlığın elinden alarak tayin esasını getirmiştir. Lozan ve Atina antlaşmalarına aykırı bu uygulama Yunan makamlarınca ısrarla sürdürülmektedir.

Batı Trakya Türk Azınlığı ise, Yunan Hükümetinin bu tutumuna karşılık, kendi dini liderlerini seçmeye devam etmekte ve Yunan Hükümetinin tanımamasına rağmen, seçtikleri bu müftüleri dini temsilcileri olarak desteklemektedirler.

Bu konudaki uygulama farklılıklarına bir örnek İstanbul'daki Fener Rum Ortodoks Patriklerinin seçimidir. Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri geçerli olan teamül uyarınca Patrikler seçimle görevlendirilmektedirler. Günümüzde de Patrikhane Kutsal Meclisi (Sen Sinod) Patrik adaylarını belirlemekte, İstanbul Valiliğine sunmakta ve bunu takiben Patrik Valilik Makamının uygun bulduğu adaylar arasından Kutsal Meclisçe seçilmektedir.

Son olarak yapılan Fener Rum Ortodoks Patriği seçimi için Kutsal Meclis kendi üyelerinin tamamını (12 Metropolit) aday göstermiş, İstanbul Valiliği bu konudaki teamülün de ötesinde olumlu bir yaklaşımla hiçbir adaya itiraz etmeksizin aday listesini onaylamış ve bu surette Kutsal Meclis olabildiğince özgür bir ortamda 22 Ekim 1991 tarihinde I.Bartholomeus'u Fener Rum Ortodoks Patriği seçmiştir.

2.Yunan Parlamentosu Eski Bağımsız Milletvekili Dr.Sadık Ahmet'in Davası:

Heyetimiz 13 Nisan'da Atina'da Büyükelçi Sayın Hüseyin Çelem'den gelişmelerle ilgili bilgi aldıktan sonra Agrinio'ya geçerek 14 Nisan'daki duruşmayı izlemiştir.

Yunan Hükümeti Batı Trakya'da Türk Etnik Azınlığı bulunduğunu kabul etmeme tutumunu sürdürmekte, bu çerçevede Azınlık derneklerinin isimlerinde "Türk" kelimesi bulunmasını yasaklamakta, basında Batı Trakya Azınlığının Türk olduğunu kaydeden yazılar dava konusu olmaktadır.

Dr.Sadık Ahmet aleyhine evvelce çıkartmakta olduğu "Güven" gazetesinin 17 ve 22 Kasım 1989 tarihli nüshalarındaki bildiri ve yazılarında "Batı Trakya Türk azınlığı" ve "Türk" ibarelerini kullanmak ve Azınlığa baskı ve ayrımcılık yapıldığını belirtmek yoluyla "Vatandaşları şiddete ve ikiliğe teşvik etmek suretiyle kamu barışını bozmak"la açılan davalar milletvekilliği dokunulmazlığı nedeniyle dondurulmuşken yeni seçim yasası nedeniyle yeniden milletvekili seçilememesi üzerine görülmeye başlanmıştır. Agrinio Asliye Ceza Mahkemesi'nde yapılan duruşmada mahkeme dava konusunun basın yoluyla işlenen suçlara getirilen af kanunu kapsamında olduğu gerekçesiyle, konusu kalmayan dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına hükmetmiştir. Böylelikle Dr.Sadık Ahmet hakkındaki sayısız davalardan biri düşmüştür.

1990 yılında yapılan Yunanistan genel seçimleri sonunda Batı Trakya Türk Azınlığının Bağımsız Milletvekili adaylarından Dr.Sadık Ahmet Gümülcine'den, Ahmet Faikoğlu ise İskeçe'den bağımsız milletvekili seçilerek Yunan Parlamentosuna girmişlerdir. Ancak Yunan Parlamentosu bu seçimlerin

hemen ardından seçim yasasında değişiklik yaparak bağımsız adaylara seçilebilmek için yeterli oy almanın ötesinde ülke genelinde yüzde 3 barajı getirmiştir. Ülkemizde ve baraj sistemi uygulayan diğer demokratik ülkelerdeki genel uygulamada bağımsız adaylara ülke geneli barajı uygulanmadığı, yalnızca seçim çevresi barajının aşılmasının yeterli olduğu dikkate alındığında bu uygulamanın Batı Trakya Türk azınlığının Parlamentoda temsil edilmesinin önlenmesine yönelik olduğu açıktır.

Bu şartlar altında 10 Ekim 1993 tarihinde yapılan erken genel seçimlere yine aynı seçim bölgelerinden bağımsız aday olarak katılan Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu milletvekili seçilememişlerdir.

BATI TRAKYA TÜRK AZINLIĞININ SORUNLARI HAKKINDAKİ GELİŞMELER:

Komisyonumuzun Mayıs 1993 ve Ocak 1994'deki incelemelerinden sonra Batı Trakya'da yaşayan Türk Azınlığın temel sorunlarının çözümü yolunda halen hiç bir adım atılmamıştır. Azınlıkların temel hak ve özgürlükleri konusunda Yunan Makamları çifte standart uygulamayı sürdürmektedirler.

Sözü edilen çifte standarda en güzel örnek, bu ülkenin Arnavutluk'taki Yunan Azınlık konusundaki yaklaşımıdır. Arnavutluk'taki Yunan Azınlığın haklarını savunma gerekçesiyle bu ülkeye sürekli baskı yapma eğiliminde olan Yunanistan'ın bu tutumu Arnavutlukla ilişkilerinin olağanüstü derecede bozulmasına yol açmıştır. 13 Temmuz 1993'de zamanın Başbakanı Mitsotakis Arnavutluk'taki Yunan Azınlığın haklarıyla ilgili olarak Arnavutluktan taleplerini sıralarken, "Arnavutluk Hükümeti, Arnavutluk vatandaşlarını uluslararası prensipler çerçevesinde kendi etnik kimliklerini seçme haklarına müdahaleden vazgeçmelidir..." demiştir. Oysa aynı Başbakan Batı Trakya'daki azınlığın Türk Etnik kökenini kolaylıkla reddedebilmiştir. Yunan Hükümeti Arnavutluk'taki azınlığı için hak iddiaları ve isteklerini Batı Trakya Türk Azınlığı için söz konusu bile etmemektedir. 150 bin kişiyi bulan Türk Azınlığı, kendi kimliğini açıklama hakkından mahrumdur. Yunanistan kendini Türk olarak niteleyen kimseleri suç işlemiş saymakta ve yargılamaktadır. Resmi dogmalarına göre bu ülkede Türk değil, Müslüman Elenler vardır.

Yunan makamlarının Batı Trakya'nın demografik yapısını değiştirmek amacıyla eski SSCB'den "Pontus"lu göçmenler getirterek Batı Trakya'ya yerleştirmeye çalıştığı da dikkat çekmektedir.

Eğitim Sorunuyla İlgili Gelişmeler:

Türk Azınlık çocuklarının eğitim özgürlüğü ihlal edilmekte, azınlık okullarına Türkiye'den kitap ve öğretmen gelmesi halen engellenmekte, Selanik'te belli maksatla kurulan Selanik Özel Pedagoji Akademisi'nin (SÖPA) yetiştirdiği sözde öğretmenlerle Türk çocuklarının asimile edilmesine çalışılmaktadır.

Eğitim alanı Yunanistan'ın uyguladığı asimilasyon ve yoketme politikalarının temelini oluşturmaktadır. Son olarak Yunanistan'ın kontrolü dışında Türkiye'de yetişmiş olan formasyonlu öğretmenlerin Azınlık okullarından tasfiye edilerek eğitim kadrolarının salt SÖPA'lılardan oluşturulması amacıyla Yunanistan Milli Eğitim Bakanlığınca alınan son kararlar, Azınlığın birlik içinde 31 Mart-1 Nisan 1994 tarihleri arasında düzenlediği bir boykot eylemiyle protesto edilmiştir. Azınlık Liselerindeki öğretmen açığı Yunan Makamlarının olumsuz tutumları nedeniyle çözümlenememekte, örneğin Gümülüne Celal Bayar Lisesi'nde sene başından beri sadece Yunanca ve Din dersleri yapılabilmekte, diğer dersler halen boş geçmektedir.

Öte yandan Batı Trakya Türk Müslüman Azınlığı ile İstanbul Rum Ortodoks Azınlığın yararlandıkları eğitim hak ve imkanları karşılaştırdığında ortaya çıkan tablo anlamlıdır. 3500-4000 kişiden oluşan İstanbul Rum Ortodoks Azınlığın 297 öğrencisi için 6 lise, 5 ortaokul, 17 ilkokul faaliyet gösterirken, 150.000 kişiden oluşan Batı Trakya Türk Azınlığının 12.000 öğrencisi için 2 lise ve 240 ilkokul mevcuttur.

Yasak Bölge Uygulaması:

Heyetimiz 12 Nisan'da Yunanistan'ın Bulgaristan sınırına 8 km.kala başlayan ve sınır boyunca Türkiye'ye doğru uzayan, İskeçe'nin Şahin yolundaki yaklaşık 30 km. derinliği ve 50 km. genişliği olan "giriş yasak" bölgeye giderek, girişteki askeri kontrolü yerinde görmüştür. Türk Müslüman azınlığın yaşadığı bu bölgenin paralelinde Hristiyanların yaşadığı bölge ise yasak kapsamında değildir. Bölgeye girişler özel izinle yapılmakta, saat 24.00 ile 8.00 arası tümüyle kapatılmaktadır. Bölgedeki 120 köyde yaşayan 40 bin dolayındaki Türk azınlık göçe zorlanmakta, kendi ülkeleri içinde seyahat etme hakkından mahrum bırakılmaktadır. Yakın köylerde yaşayan aileler bu uygulama yüzünden birbirlerini ancak özel geçiş belgeleri, izinlerle görebilmektedirler. Bu bölgeye giriş için basın mensubu ya da Türkiye'den gelmiş veya Türkiye ile ilişkisi olabilecek herhangi birine, hiçbir şekilde izin verilmemesi de dikkat çekicidir.

Heyetimiz aynı gün yasak bölge girişine yakın Mustafçova köyünü ziyaret ederek buradaki Türk soydaşlarla görüşmeler de yapmıştır.

Soydaşlarımızın seçme ve seçilme hakları, ekonomik sorunları, örgütlenme ve kimlik sorunları, vatandaşlık hakkı ve seyahat özgürlüğü ile ilgili sorunlar Komisyonumuzun evvelce hazırlanan iki raporunda geniş biçimde işlenmiş olup, bu sorunların çözümü için Yunan makamlarınca halen hiç bir adım atılmadığı heyetimizce de tespit edilmiştir.

SONUÇ:

Gerek Mayıs 1993 ve Ocak 1994 tarihli raporlarımızda gerekse bu raporumuzda belirtilen sorunlar Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığını yıldırma, göçe zorlama ya da asimilasyon politikalarının devam ettiğini ortaya koymaktadır. Batı Trakya Türk Azınlığının temel hak ve özgürlüklerinin Yunan Makamlarının ısrarlı tutumlarıyla ihlal edilmesi, bu hak ve özgürlüklerin korunup gözetilmesi konusunda halen hiç bir gelişme sağlanamamış olması, olumlu yaklaşımın tersine Batı Trakya'da gerginliğin sürekli tırmandırılması heyetimiz tarafından üzüntüyle karşılanmaktadır.

Komisyonumuz Batı Trakya'daki Türk Azınlığa uygulanan keyfi, baskıcı ve insan haklarına aykırı işlemlerin ancak, Yunan Makamlarının gerek Türkiye ile ikili anlaşmalarla belirlenen esaslar gerekse uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan evrensel ilkelere gösterdikleri saygı ve uyarlık derecesinde önenebileceği görüşündedir.

* * *

Rapor 4 [Ocak 1995]

ALT KOMİSYON RAPORU

GİRİŞ:

Yunan Makamlarınca sürdürülen Batı Trakya Türk Azınlığı'na yönelik baskı politikaları çerçevesinde, azınlık önde gelenleri aleyhine, azınlık haklarının korunması yönündeki faaliyetleri hakkında suçlar ısrarla iddialar ile desteklenerek Yunan Mahkemelerinde davalar açılmaktadır.

Komisyonumuz, Yunanistan'da 150 bin kişilik Türk azınlığına karşı baskıcı, temel hak ve özgürlükleri hiçe sayan, gerek Lozan antlaşmasına gerekse uluslararası insan hakları sözleşmelerine aykırı uygulamaları hassasiyetle izlemektedir. Batı Trakya Türk Azınlığının seçme ve seçilme hakları, eğitim

sorunları, ekonomik sorunları, örgütlenme ve kimliklerini özgürce ifade etme sorunları, vatandaşlık hakkı ve seyahat özgürlüğü ile ilgili sorunlar Komisyonumuzun evvelce hazırlanan üç raporunda da geniş biçimde işlenmiş olup, bu raporda son gelişmelere değinilecektir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, 26 Ocak 1995 tarihli 9. toplantısında, bir Alt Komisyon görevlendirilerek Batı Trakya Türk azınlığından İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine, müftülük sıfatını gayrikanuni olarak kullandığı, müftülük makamını gaspettiği iddiasıyla açılan davanın 27 Ocak 1995 tarihinde Agrinio'da yapılacak olan duruşmasına Komisyonumuzu temsilen bir heyetin gözlemci olarak gönderilmesine karar verilmiştir.

26 Ocak 1995 tarihinde Yunanistan'a hareket eden Alt Komisyon üyeleri, Agrinio'da yapılan duruşmaya katıldıktan sonra 28 Ocak 1995 tarihinde Türkiye'ye dönmüşlerdir.

HEYETİN OLUŞUMU:

Alt Komisyon aşağıdaki üyelerimizden oluşmuştur:

İsmail Amasyalı	(Kocaeli Milletvekili)
Mehmet ÇEVİK	(Ankara Milletvekili)
Mukadder Başeğmez	(İstanbul Milletvekili)

Komisyon Müşaviri Feride Eroğlu'da görevli olarak heyete katılmıştır.

DAVANIN GELİŞİMİ:

Müftülerin azınlık içinde yapılacak bir seçimle işbaşına gelmeleri 1913 tarihli Atina Andlaşmasıyla öngörülmüş ve daha sonra 1920 yılında kabul edilen bir yasayla Yunan iç hukukuna dercedilmiştir. Ayrıca Lozan Andlaşmasıyla sözkonusu haklar garanti altına alınmıştır. Ancak Yunanistan 25 Aralık 1990 günü kanun hükmündeki bir kararnameyle söz konusu yasayı ilga etmiş ve müftülerin Yunan makamları tarafından atanması yoluna tevessül etmiştir. Yunan makamları bu yasayı dermeyan ederek seçimle işbaşına gelmiş İskeçe ve Gümölcine Müftülerinin görevlerini engellemeye çalışmaktadır.

İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine, müftülük sıfatını gayrikanuni olarak kullandığı iddiasıyla, ikisi Yunan yönetiminin güdümünde atanan İskeçe Müftüsü Mehmet Emin Şinikoğlu tarafından, diğeri ise fanatik bir Yunanlının şikayeti üzerine savcılıkça re'sen açılan üç dava bulunmaktadır.

Mehmet Emin Aga müftülük makamını gaspettiği iddiasıyla açılan bu davaların birinden 24 Ocak 1995 tarihinde Larissa İstinaf Mahkemesi'nce 10 ay hapis cezasına çarptırılarak tutuklanmış ve Larissa Cezaevine konulmuştur. Bu tutuklama kararı, Yunanistan'ın Batı Trakya Türk Azınlığı'nın uluslararası andlaşmalarla tanınmış statüsünü aşındırmak yönünde sürdürdüğü uygulamaların yeni bir örneğini oluşturmaktadır.

İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga aleyhine aynı iddia ile açılan başka bir dava da Agrinio'da devam etmektedir. 27 Ocak 1995 tarihinde Agrinio'ya giden heyetimiz, duruşmayı gözlemci olarak izlemiştir. Agrinio Tek Hakimli Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın duruşması için, İskeçe Seçilmiş Müftüsü Mehmet Emin Aga, tutulduğu Larissa Cezaevi'nden 26 Ocak 1995 tarihinde Agrinio'ya getirilmiş, duruşmaya getirilene dek bir karakolda tutulmuştur. Heyetimizin Mehmet Emin Aga ile tutulduğu karakolda görüşme talebinin Yunan yetkili makamlarınca kabulü üzerine kendisiyle karakolda yaklaşık 15 dakikalık bir görüşme yapılmıştır. 63 yaşında, yüksek tansiyon rahatsızlığı olan ve bu duruşma için 400 km.lik mesafedeki Larissa'dan Agrinio'ya getirilen Mehmet Emin Aga'nın sağlık durumunun hassasiyeti ve halsizliği heyetimizin dikkatini çekmiştir.

Duruşma günü saat 15.00 sularında Mehmet Emin Aga duruşma salonuna getirilmiş, ancak mesai saatinin bittiği gerekçesiyle, davaya bakılamayacağı öne sürülerek duruşma 23 Haziran 1995 tarihine ertelenmiştir. Bu erteleme kararı heyetimizce, davayı sürümcemede bırakmaya ve Mehmet Emin Aga üzerindeki baskıyı sürdürmeye matuf bir hareket olarak değerlendirilmiştir. Mehmet Emin Aga'nın sağlık durumu ve yaşı dikkate alındığında 400 km.lik yoldan duruşma için getirildiği halde duruşmasının 51. sıraya konulması ve mesai saatinin bittiği gerekçesiyle 5 ay sonraya ertelenmesi heyetimizin bu yöndeki kanaatini güçlendirmektedir.

SONUÇ:

Bir din adamının görevini ifa etmesinden dolayı cezalandırılması, din ve inanç özgürlüğü ile hiçbir şekilde bağdaştırılamaz. Bu tutum uluslararası andlaşmalarla teminat altına alınan çağdaş demokratik uygulamalara ve evrensel insan hakları ilkelerine de aykırıdır.

Yunanistan'ın Arnavutluk'taki küçük azınlığın temel hak ve özgürlüklerini büyük bir hassasiyetle izlediği bilinmekte iken Arnavutluk'taki azınlığı için talep ettiği temel hak ve özgürlükleri kendi ülkesindeki azınlıklardan esirgemesi de olayda bir çifte standart ve çelişki oluşturmaktadır. Bunu dünyanın

diğer bölgelerinde sıkça rastlanan çifte standartlı yaklaşımın açık bir örneği olarak değerlendirmektedir.

Komisyonumuz Batı Trakya'daki Türk Azınlığa uygulanan baskıcı ve insan haklarına aykırı işlemlerin ancak, Yunan Makamlarının gerek Türkiye ile ikili anlaşmalarla belirlenen esaslar gerekse uluslararası insan hakları sözleşmelerinde yer alan evrensel ilkelere gösterdikleri saygı ve uyarlık derecesinde önlenebileceği görüşündedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonu olarak bir kez daha Yunanistan'ı ikili ve çok taraflı anlaşmalarla öngörölmüş bulunan ahdi yükümlölüklerine uymaya, Batı Trakya'daki Türk azınlığına baskı politikasından vazgeçmeye, azınlığın haklarına ve seçilmiş müftölere saygılı davranmaya davet etmekteyiz.

EK (9)

3686 SAYILI TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU KANUNUNUN BEŞİNCİ MADDESİNE ÜÇ FIKRA EKLENMESİNE DAİR KANUN TEKLİFİ

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Feyzi İşbaşıaran, Mehmet Özkan, Tuncay Şekercioğlu, Ali İbrahim Tutu, Recep Kırış, M.Fevzi Şihanhoğlu, Mahmut Orhon

Kanun teklifini imzalayanlar: Sabri Yavuz, Feyzi İşbaşıaran, Mehmet Özkan, Tuncay Şekercioğlu, Ali İbrahim Tutu, Recep Kırış, M.Fevzi Şihanhoğlu, Mahmut Orhon, M.Tınaz Titiz, Hacı Filiz, Lütfi Doğan, Bülent Akarcalı, Eyüp Aşık

MADDE 1.- 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'nun 5.Maddesine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, gözaltına alınmış ya da tutuklanmış kişilerle; karakol, nezarethane, cezaevi ve benzeri yerlerde görüşme, gerekli inceleme ve araştırmayı gerçekleştirmek üzere Komisyon üyelerinden bir heyet görevlendirebilir. Bu heyete gerektiğinde komisyon görevlisi, avukat, doktor gibi ilgili uzmanlar dahil edilebilir. Heyetin görüşme, inceleme ve araştırma yapması hiçbir izne bağlı tutulamaz.

Askerî Mahkeme, Devlet Güvenlik Mahkemesi ve Adli Mahkeme Savcıları ile polis, asker ve cezaevi yetkilileri Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'na görevlendirilen heyetin, yukarıdaki fıkroda belirtilen görevlerini yerine getirmesini hiçbir gerekçe ile zorlaştıramaz, geciktiremez ve engelliyemezler.

Görevli heyete Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı'na görevlendirme yazısı verilir. Üçüncü fıkradaki görevin yerine getirilmesinde bu yazının ibrazı yeterlidir."

MADDE 2.- Bu kanun hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3.- Bu kanun hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ile Bakanlar Kurulu yürütür.

GENEL GEREKÇE

Dünyada önemli bir sorun haline gelmiş olan insan haklarını korumak, geliştirmek için uygulamaya konulan bir çok yöntem bulunmaktadır. Kimi ülkelerde özel bakanlıklar ya da daireler eliyle insan hakları gözetilip sorunlar çözülmeye çalışılırken kimi ülkelerde yargı ya da ombudsman kurumu eliyle insan haklarının korunması yoluna gidilmektedir. Türkiye'nin de dahil olduğu bazı ülkelerde ise, sorun hem özel bir bakanlık hem de ulusal meclis içinde yer alan Komisyonlar tarafından çözülmeye çalışılmaktadır. Bunlara ek olarak insan haklarının gözetimi konusunda gönüllü kuruluşların da önemli bir rol oynadığını belirtmek gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 5.12.1990'da 3686 sayılı yasa ile kurulmuştur. Komisyon Parlamento kompozisyonuna uygun olarak değişik siyasi partilere mensup milletvekillerinden oluşmaktadır. Böyle bir oluşum Komisyonun sorunlar karşısında objektif davranabilmesinin en önemli teminatlarından biridir. Nitekim bu özelliği nedeniyle ki Komisyon şimdiye kadar kendisine yapılan başvuruları değerlendirme ve insan haklarına ilişkin sorunların çözümü ve çözüm önerilerinde her türlü siyasi önyargıdan bağımsız davranabilmiştir.

Komisyon, kuruluşundan bu yana insan hakları ihlaliyle ilgili başvuruları incelemiş, çalışmalarını zaman zaman Alt Komisyonlar kurarak ve yerinde inceleme yapmak suretiyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu arada Komisyon başka ülkelerde söz konusu olan insan hakları ihlalleriyle de yakından ilgilenmiş ve değişik ülkelere Alt Komisyonlar göndermiştir.

5.12.1990 tarihinde 3686 sayılı yasa ile kurulmuş olan Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu hemen belirtmek gerekir ki yasanın 5. maddesinde tanımlanan yetkilerini kullanırken ciddi sorunlarla karşılaşmış ve yasal misyonunu gerektiği gibi yerine getirememiştir.

3686 sayılı yasanın 5. maddesi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna şu yetkiyi vermiştir:

"İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, bakanlıklarla, genel ve katma bütçeli dairelerden, mahalli idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden ve diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak, ilgililerini çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir."

Bu maddeye dayanarak Komisyonunun oluşturduğu heyetler özellikle karakol ve nezarethanelerde inceleme yaparken büyük engellerle karşılaşmakta komisyon üyeleri tutuklu ya da gözaltındaki kişilerle görüşememektedir. Hatta bu durum süreklilik arz etmekte ve önemli bir misyonun Komisyonca yerine getirilmesini engellemektedir. Çoğu kez emniyet görevlileri nezarethanede görüşme yapılabilmesi için Komisyonun Devlet Güvenlik Mahkemesi Savcılığından izin alması gerektiğini ileri sürmekte ve gözaltı yerlerine girilmesini engellemektedirler. Bu tutum özellikle işkence iddialarıyla ilgili başvuruların sonuçsuz kalmasına yol açmakta ve dış ülkelerden gelen ve çoğu kez binlerle ifade edilen mektuplarda yer alan hususların doğru ve geçerli yanıtlarla açığa kavuşturulmasını olanaksız kılmaktadır. Dolayısıyla iç kamuoyuna işkence ve kötü muamele iddialarına karşı güvence verilmesi ve dış dünyanın ülkemizle ilgili olumsuz düşünce ve görüşlerinin elimine edilmesi imkanı bu nedenle ortadan kalkmaktadır. Ülkemizde insan haklarını kollamak ve ihlallerini önlemekten başka hiçbir amaç ve endişesi olmayan ve Yüce Meclisin bir parçası olan Komisyonun İçişleri Bakanlığıyla yazışarak soruna çözüm araması da bir sonuç vermemiştir.

İnsan Haklarının korunup gözetilmesinde denetim mekanizmasının işlerliğini sağlamak için uluslararası kurumlar da oluşturulmuş, ülkemizin de taraf olduğu sözleşmelerde denetim kurumları çalışmalarını kolaylaştıracak yetkilerle donatılmışlardır.

Nitekim Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite ile Avrupa İşkencenin ve Gayriinsani ya da Küçültücü Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri, AGİK Uzmanlar Komitesi gibi uluslararası organlar taraf ülkeleri ziyaret etmeleri ya da yerinde inceleme yapmaları için yetkilerle donatılmışlardır. Dolayısıyla bu kanun teklifi ile uluslararası organlara tanınan yetkinin ulusal organlarca da etkin kullanımı hedeflenmiştir.

Günümüzde en yüce değerler manzumesi olan insan haklarının korunmasının her türlü kamusal görevin üstünde tutulması ve bu konudaki yanlışlıkların giderilebilmesi için ülkenin en önemli kurumu ve demokrasimizin teminatı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin duruma ve sorunlara iyileştirme getirmek amacıyla olayları etkili bir şekilde izlemesi gerekmektedir.

İyileştirici önlemlerin bir an önce devreye sokulması artık büyük zorunluluk olan insan hakları konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yapacağı eylem ve işlem bulunmaktadır. Gerek Komisyona yapılan başvurular gerekse Alt Komisyonların yerinde yaptığı tesbitlere göre gözaltına alınanlara kötü muamelenin kimi kez polis amirlerinin direktifi ile kimi kez de yine savcıların bilgisi dahilinde yapıldığı iddiaları bulunmaktadır. Türk kamu yönetiminin

kendini reforme etmesi yolunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin mutlaka örnek bir adımı atması gerekmektedir. Bu teklif böyle bir imkanı Komisyona dolayısıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne vermiş olacaktır. Kanun teklifimiz ne ilk tahkikatın gizliliğini ihlal, ne adli organların işine karışma ne de idari makamların görevlerini zorlaştırma olarak yorumlanmamalıdır. Çünkü ek madde ile verilen yetki yargılamayı değil tutuklu ya da gözaltındakilerin tutuldukları yerlerdeki, içinde bulundukları koşulları ve kötü muamele görüp görmediklerini incelemeye yöneliktir. Bir başka anlatımla Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bu denetiminin amacı günümüzün en önemli uygarlık ölçütlerinden biri olan uluslararası normlara göre anayasa ve yasaların üzerinde yer alan evrensel insan hakları ilkelerinin herkes tarafından kayıtsız ve şartsız gözetilmesini sağlamaktır.

Böyle bir ortamın yaratılmasıyla, insan haklarına saygın bir yer verme amacıyla olan Devletimizin çalışmalarında önemli bir adım atılmış olacaktır. Bu amaçla İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 6 Ekim 1994 tarihli toplantısında teklifi görüşmüş ve Komisyonun etkin çalışma kararlılığını belirtmek amacıyla teklifin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Komisyon üyesi milletvekillerinin imzalarıyla sunulmasına oybirliği ile karar vermiştir.

MADDE GEREKÇELERİ

Madde 1.- Getirilen düzenleme ile Komisyonun görevlendireceği heyet (heyette komisyon çalışanları ile kimi kez de doktor, avukat gibi uzmanların bulunması gerekebileceğinden burada alt komisyon yerine heyet terimi kullanılmıştır.) karakol, nezarethane ve cezaevinde ya da benzeri yerlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı tarafından verilen görevlendirme yazısını ibraz ettikleri takdirde herhangi bir izin ya da herhangi bir şartın yerine getirilmesi aranmaksızın buradaki kişilerle serbestçe görüşme yapabilecek ve gözaltı ya da tutukluluk koşullarını yerinde incelemeye saptayabilecektir. Bu madde ile Komisyonun görevini yerine getirirken herhangi bir engelleme ya da zorlukla karşılaşmaması ve görevini yerine getirmesinin kolaylaştırılması amaçlanmıştır.

Görevli heyete Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığınca verilecek görevlendirme yazısı düzenlemesi ile karakol, nezarethane, cezaevi ya da benzeri gibi hürriyetinden mahrum bırakılan kişilerin tutulduğu yerlerde yapılacak incelemelerde, uygulamada çıkabilecek aksaklıkların önlenmesi ve işlemlerin hızlandırılması amaçlanmaktadır.

MADDE 2.- Bu madde yürürlükle ilgilidir.

MADDE 3.- Bu madde yürütme ile ilgilidir.

EK (10)

KEŞMİR RAPORU

Oylama sonucu: Oybirliği ile kabul

Kabul oyu kullanan üyeler: Sabri Yavuz, Hacı Filiz, Mehmet Özkan, Turgut Tekin, Ali Karataş, Ali İbrahim Tutu, Lütfi Doğan, Recep Kırış, İsmail Amasyalı, Mahmut Orhon

I.GİRİŞ:

A. Ziyaret tarihleri ve Delegasyon üyeleri:

Komisyonumuzun 2 Haziran 1994 tarihli 13. toplantısında, Pakistan Hükümetince Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına iletilen davet uyarınca, Keşmir'de insan hakları ihlallerine dair incelemeler yapmak, mülteci kamplarını ziyaret etmek, yetkililerle ve Keşmir liderleriyle temaslarda bulunmak üzere bir Alt Komisyon görevlendirilmesine karar verilmiştir.

Alt Komisyonunda aşağıda belirtilen Komisyonumuz üyeleri yer almıştır:

- Sabri YAVUZ, Komisyon Başkanı, Kırşehir Milletvekili
- Turgut TEKİN, Adana Milletvekili
- Lütfi DOĞAN, Gümüşhane Milletvekili,

Ayrıca Komisyon Müşaviri Feride EROĞLU da Delegasyonda yer almıştır.

Delegasyon söz konusu ziyaretini 29 Haziran - 5 Temmuz 1994 tarihleri arasında gerçekleştirmiştir.

B. Delegasyonca yapılan görüşmeler:

Delegasyonumuz Keşmir sorunu ve Keşmir halkının temel hak ve özgürlüklerinin kullanımı konularında görüş alışverişinde bulunmak, Pakistan makamlarının bu konulardaki yaklaşımları ve konuyla ilgili son gelişmeler konusunda bilgi almak amacıyla aşağıda belirtilen yetkililerle 29 Haziran - 5 Temmuz 1994 tarihleri arasında görüşmelerde bulunmuştur:

İslamabad'da:

- Pakistan Devlet Başkanı *Farooq Ahmad Khan Leghari*
- Pakistan Senato Başkanı *Wasim Sajjad*
- Pakistan Millet Meclisi Başkanı *Syed Yousaf Raza Gilani*
- Pakistan Dışişleri Bakanı *Sardar Aseff Ahmad Ali*
- Pakistan Dışişleri Müsteşar yardımcısı *Mr.Khalid Saleem*
- Millet Meclisi Keşmir Özel Komitesi Başkanı *Nawabzada Nasrullah Khan* ve Komite üyeleri
- Millet Meclisi Dış İlişkiler Komitesi Başkanı *Maulana Fazal-ur-Rehman*
- Pakistan İnsan Hakları Cemiyeti Başkanı *S.M.Zafar* ve Cemiyet üyeleri

Muzaffarabad'da:

- Azad Jammu ve Keşmir Devlet Başkanı *Sardar Sikandar Hayat Khan*
- Azad Jammu ve Keşmir Meclis Başkanı *Sardar Abdul Rashid Abbasi*
- Azad Jammu ve Keşmir Başbakanı *Sardar Abdul Qayyum Khan*
- Hürriyat Konferansının Tüm Parti Temsilcileri (*Mehmood Ahmad Sagar, Syed Yousaf Naseem, Tahir Masood* ve *Dr. Haider Hijazi* ile diğer temsilciler)
- Azad Keşmir Cemaat-i-İslami lideri *Abdul Rashid Tarrabi*

Lahor'da:

- Pencap Valisi *Ch.Muhammad Altaf Hussain*
- Pencap Meclis Başkanı *Muhammad Haneef Ramay*
- Pencap Başbakanı *Mian Manzoor Ahmed Wattoo*

Karaçi'de

- Sind Valisi *Mahmoud A. Haroon*
- Sind Meclis Başkanı *Ghous Bux Khan Mehr*
- Sind Başbakanı *Syed Abdullah Shah*

Delegasyonumuz 1-2 Temmuz 1994 tarihlerinde Keşmir Özel Komitesi Başkanı *Nawabzada Nasrullah Khan*, Millet Meclisi Üyesi *Ghulam Mustafa Jatoi* ve Senatör *Shafqat Mehmood* ile birlikte Muzaffarabad ziyareti sırasında AMBORE ve BRAR KOT Mülteci kamplarını ziyaret etmiş, kamplarda kalmakta olan mültecilerle görüşmüştür.

2 Temmuz 1994 tarihinde Kontrol Şeridine gitmek amacıyla helikopterle Chakothi'ye giden delegasyonumuz aynı gün sabahı Hindistan

yönetimi altındaki Keşmir'den ateş açılarak ateşkesin ihlal edilmesi üzerine can güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle Kontrol Şeridine gidememiştir. Chakotki'de kontrol hattından 1 kilometre uzaklıktaki gözlem noktasına gidilmiş ve Komutan *Brigadier Shahid*'den sınırdaki uygulamalar hakkında bilgi alınmıştır.

II. Ziyaret Sırasında Gözlemlenen Durumlar:

Keşmir sorununun tarihçesi:

Keşmir sorununun başlangıcı İngiltere'nin idaresindeki alt kıtadan 1947'de ayrılması üzerine alt kıtayı oluşturan eyaletlerin Pakistan ile Hindistan arasında paylaşılması dönemine uzanmaktadır. Paylaşımında eyaletlerin sakinlerinin arzuları ve coğrafi konumlarının dikkate alınması ilkesi benimsenmiştir. Sonuçta Hinduların çoğunlukta olduğu eyaletler Hindistan'ı seçerken Müslümanların çoğunlukta yaşadığı eyaletler Pakistan'ı seçmişlerdir.

Keşmir ahalisinin büyük çoğunluğu Müslüman olmasına ve Keşmir'in coğrafi konumu itibarıyla Pakistan'a yakın bulunmasına rağmen Keşmir Mihracesi Ekim 1947'de bölgesini Hindistan'la birleştirdiğini açıklamıştır. Bu karar Keşmir halkının yoğun itirazlarına ve tepkilerine yol açmış, Hindistan'ın bölgeye asker sevk etmesi üzerine gelişmeler Pakistan ile Hindistan arasında bir savaşa dönüşmüştür. Bu savaş sonucunda Keşmir 1948'de ikiye bölünmüş, bir bölümü Pakistan (Azad Jammu ve Keşmir), bir bölümü de Hindistan kontrolüne girmiştir.

Konu 1948'den beri Birleşmiş Milletler'in gündemine getirilmiştir. Güvenlik Konseyi 1949-1952 yılları arasında peşpeşe aldığı kararlarla Keşmir'in öncelikle askerden arındırılması gerektiğini, Jammu ve Keşmir'in nihai durumunun Birleşmiş Milletler gözetiminde, adil ve özgür bir plebisitle demokratik bir şekilde halkın iradesiyle belirleneceğini vurgulamıştır. Hint liderleri de, başta Nehru olmak üzere, Keşmir'i ilhak etmediklerini, kanun ve düzen sağlandıktan sonra Jammu ve Keşmir eyaletinin geleceğinin halkın tercihiyle belirleneceğini birçok kez belirtmişlerdir. Sorun bilahere değişik tarihlerde yine Birleşmiş Milletler gündemine getirilmiş, Pakistan ile Hindistan arasında görüşülmüş, ancak plebisit yapılması konusunda Hindistan konuyu sürüncemede bırakmak tutumunu sürdürmüştür. Bölgede durum 1964'den sonra gerginleşmeye başlamış ve sonuçta Eylül 1965 de Keşmir'de ikinci defa savaş meydana gelmiştir. Ateşkesten sonra eski fiili hudut hattı bazı küçük değişikliklerle yeniden tesis edilmiştir.

Bu tarihten sonra Hindistan Keşmir'i kendi iç meselesi olarak görmeye başlamıştır. Bu çerçevede Hindistan Keşmir'de muhtelif tarihlerde yapılan genel seçimlerde halkın arzusunun belirlenmiş olduğunu, dolayısıyla plebisite gerek olmadığını savunmaktadır.

Hindistan ile Pakistan arasındaki 1971 savaşı sırasında Keşmir'deki sınır hattında da çatışmalar olmuş ve savaştan sonra hudut yer yer bazı küçük değişikliklere uğramıştır. İki ülke arasında 1972'de imzalanan Simla Anlaşması'nın Keşmir sorunu ile ilgili hükümlerine göre taraflar kendi pozisyonlarını saklı tutmak kaydıyla 1971 savaşını sona erdiren ateşkes neticesinde çıkan kontrol hattına saygı göstermeyi üstlenmişlerdir. Taraflar ayrıca Keşmir konusunu nihai olarak çözümlmek taahhüdü altına girmişlerdir. Ancak bu hükümler uygulanmamıştır.

Hindistan yönetimi altındaki Keşmir'in Hint toprağı olduğunda ısrar ederken Pakistan iki seçenekli plebisit yapılmasını Keşmirlilerin Hindistan veya Pakistan'a ilhak tercihlerini kullanmalarını savunmaktadır.

Bugünkü durum:

Hint idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'de durum şaibeli 1987 seçimleri ve Afgan savaşı sonrası gerginleşmeye başlamış, 1990 da Srinagar'da Hint yönetimine karşı başlayan yoğun gösteriler ve ayrılıkçı grupların eylemleri Hint güvenlik kuvvetlerinin şiddetle karşılık vermesi ile bastırılmıştır. O zamandan bu yana olağanüstü dönem uygulamaları, sokağa çıkma yasakları ve aşırı katı yasaların uygulanmaya başlandığı bölgeden yoğun insan hakları ihlallerine ilişkin şikayetler bildirilmekte ve Hint idaresinden çıkarak Pakistan'a katılmak veya bağımsızlık isteyen silahlı eylemci gruplarla Hint güvenlik kuvvetleri arasında süren mücadelede en büyük zararı bölgede yaşayan sivil halkın, özellikle kadın ve çocukların gördüğü belirtilmektedir.

İnsan Hakları ihlalleri:

Keşmir halkının maruz kaldığı insan hakları ihlalleri çeşitli uluslararası insan hakları kuruluşlarının raporlarına konu oluşturmuş, Asia Watch & Physicians for Human Rights, Amnesty International ve International Federation for Human Rights gibi kuruluşlar, Hindistan'daki insan hakları kuruluşları, kadın örgütleri Keşmir'deki yoğun insan hakları ihlalleri konusunda, özellikle son dört yıla ilişkin kapsamlı raporlar yayınlamışlardır. Uluslararası basında Hint idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'de yaşanan insan hakları ihlalleri konusuna, basın organlarında örnek olaylar ve gözlemlerle yer verilmiştir. Başka bir deyişle, bu bölgede yaşanan

trajik insan hakları ihlalleri hakkında uluslararası kuruluşlar, basın ve kamuoyu belgelerle, raporlarla, tanıklarla sağlanmış bilgi sahibidirler.

Gerek bu raporlarda, gerekse Pakistan makamlarıyla ve Azad Jammu Keşmir liderleriyle yaptığımız görüşmelerde, 1990 yılı başlarından bu yana Hindistan yönetimindeki Jammu ve Keşmir'in Hindistan güvenlik kuvvetleri ile bağımsızlık ya da Pakistan'a katılma yanlısı olan Müslümanlar arasındaki şiddetli çatışmalara sahne olduğu, Hint birliklerinin silahlı grupları bastırma çabalarında sivil halkı artan bir şekilde hedef aldığı, bu doğrultuda bölgede yargısız infazlar, tecavüzler, işkenceler, kayıplar ve yaygın insan hakları ihlallerinin yaşandığı bildirilmektedir.

Heyetimizce ziyaret edilen **AMBORE** ve **BRAR KOT** Mülteci Kamplarında mültecilerle yapılan görüşmelerde; mülteciler Hint güvenlik kuvvetlerinin baskı ve şiddet uygulamaları, can güvenliklerinin olmaması nedeniyle evlerini terketmek zorunda kaldıklarını, bölgede yarım milyon civarında asker bulunduğunu ve güvenlik kuvvetlerinin uyarısız, arama izni olmaksızın herkesin evine girip arama yapabildiğini, istedikleri herkesi tutuklayıp istedikleri sürece tutabildikleri ve nerede tuttuklarını açıklamak zorunda olmadıklarını, Hindistan idaresi altındaki Keşmir'de sokağa çıkma yasakları yüzünden hastaların hastaneye gidemediklerini, ambulans sürücülerinin dövülüp, vurulduğunu, geçiş belgelerine Hint güvenlik kuvvetlerince itibar edilmediğini, hayati önemdeki ilaç ve tıbbi malzemenin temin edilemediği, hastanelerin terörist barındırıp, silah sakladıkları iddiasıyla arandığı, arama sırasında hastalara kötü davranıldığını, doktorların hastalara müdahalesinin engellendiğini, evlerinin, işyerlerinin, okulların ve camilerin ateşe verildiğini, güvenlik kuvvetlerinin elindeki ölümlerin hatta canlı tutukluların böbrek vs. gibi organlarının kendi istemleri dışında alındığını, ordu sorgulama merkezlerinde tutuklulara ağır işkenceler yapıldığını, Hindistan yönetimindeki Jammu ve Keşmir'de çok yoğun insan hakları ihlalleri yaşandığını ifade etmişlerdir.

Ambore Kampındaki mültecilerden *Mouhammed Younus*, Baramoula bölgesinden geldiğini, Hint askerlerince 3 ay gözaltında tutulduğunu, yoğun fiziki işkencelere maruz kaldığını, ayaklarının kırıldığını ve sakat kaldığını, kızının halen Barramoula'da olduğunu ancak kendisinden haber alamadığını ve can güvenliğinden endişe ettiğini beyan etmiştir.

Reshid adlı mülteci Kapwara bölgesinden geldiğini, bir gece yarısı Hint askerlerince gözaltına alındığını, çocuklarının da kendisiyle birlikte geldiğini, küçük kızlarını kendisinden alarak duvara vurduklarını, odaya kilitlediklerini, mücahitlerin isimlerini, direnişçilerin nereden geldiklerini

öğrenmek için kendisine elektrik işkencesi yapıldığını, ellerinin bu işkenceler sonucu sakat kaldığını, soğuk suya tutulmak ve tırnaklara iğne batırmak, kadınlara tecavüz, öldürme gibi uygulamaların, yöntemlerin Hint askerlerince sürekli kullanıldığını beyan etmiştir.

Chakothi'de Tugay Komutanı *Brigadier Shahid*, Kontrol Hattının öte yanındaki Hint askerlerinin 20 kilometre güvenlik şeridi oluşturduğunu, ilk 8 kilometreye mayın döşeyip siperler kazdıklarını, buralarda yaşayan insanların evlerinden dışarı çıkamadıklarını, her gece ve sabah evlerinin aranıp kontrol edildiğini, bölgede yedekler dışında yarım milyon civarında Hint askeri bulunduğunu, yakında bu sayının bir buçuk milyona çıkacağını haber aldıklarını, oralarda yaşayan Keşmirlilerin mülteci kamplarına göç etmeye zorlandığını, hergün ateşkesin ihlal edildiğini, hiçbir neden olmadan insanlara ve hayvanlara ateş açıldığını, okulların ve camilerin hedef seçildiğini, nehirден elleri arkadan telefon telleriyle bağlanmış, işkence görmüş cesetler çıkardıklarını, bir kaç ay önce altı kişilik bir aile Azad Keşmir tarafına geçerken kucağında bebek taşıyan kadına ateş açılarak öldürüldüğünü, cesedin kendi askerlerince bulunduğunu, genç bir kızın sınırı geçerken mayın patlaması sonucu bacağını kaybettiğini, 8 hafta önce su almaya giden iki kadına ateş açılması sonucu birinin öldüğünü diğerinin boynundan yaralandığını, bölgedeki sivil halkın sürekli tehdit altında yaşayıp can güvenliklerinin bulunmadığını, Hint askerlerince sürekli ateş açılması sonucu yolların kullanılmadığını, insanların günlük ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ifade etmiştir.

Pakistan İnsan Hakları Cemiyeti ile 30 Haziran'da Islamabad'da yapılan toplantıda Delegasyonumuza; Hint idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'deki uygulamalar, insan hakları ihlalleri ile yürürlükteki yasa ve kurallar hakkında bilgi verilmiştir. Hint idaresi altındaki Keşmir halkının özgürleşmek istediği, bölgedeki silahlı şiddet ve baskı uygulamaları yüzünden tüm sosyal sistemin çöktüğü, eğitim ve sağlık hizmetlerinin tamamen kesildiği, halkın iradesini kırmak için toplu tecavüzler yaşandığı, bazı şehirlerin tamamen yok edildiği, insanların sürüldüğü ifade edilmiş bölgede uygulanan yasalar hakkında bilgi verilmiştir.

Bölgede uygulanan Terörist ve Yıkıcı Faaliyetler (Önleme) Yasası (*Terrorist and Disruptive Activities(Prevention) Act (TADA)*), Ulusal Güvenlik Yasası (*The National Security Act*) (NSA), Jammu ve Keşmir Kamu Güvenliği Yasası (*The Jammu and Kashmir Public Safety Act*), Silahlı Kuvvetler Özel Yetkiler Yasası (*The Armed Forces Special Powers Act*) gibi özel yasalarla temel hak ve özgürlüklerin evrensel kurallarının ihlal edildiği, mahkemeye çıkarılmaksızın tutukluluk sürelerinin aşırı uzunluğu (bir yıla

kadar), geniş yorumlara açık, belirsiz faaliyetlerin suç olarak nitelendirildiği, güvenlik kuvvetlerinin çok geniş yetkilerle donatıldığı, bu yasaların uygulanması sonucunda 50.000 kadar insanın mahkemeye çıkarılmaksızın cezaevlerinde tutulduğu, 17.000 kadar gencin kayıp olduğu ve cezaevlerinde gözetim merkezlerinde tutulduğu, işkence ve kötü muamelenin yaygınlaştığı ve sorumluların cezasız kaldığı bölgede yaşayanların büyük bir baskı altında tutulduğu ifade edilmiştir.

MÜLTECİ KAMPLARI

Kamp yetkililerince delegasyonumuza, siyasal atmosferin gerginleştiği 1990 yılından beri Hindistan yönetimi altındaki Keşmir'den göçlerin sürdüğü ifade edilmiştir. Mülteci kamplarında aşağıdaki listede gösterilen kayıtlı mültecilere Azad Jammu ve Keşmir Hükümetince mali yardım yapılmakta ve çadırda barındırma, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçları karşılanmaktadır. Yaklaşık 1.000 kadar ailenin de Azad Keşmir'deki akrabalarının yanına sığındıkları, ayrıca Kontrol Hattının Pakistan tarafı civarındaki yerleşim yerlerinde yaşayanların ateşkes ihlallerinden, olaylardan etkilenerek daha güvenli yerlere taşındıkları, 4875 ailenin bu durumda olduğu, böylelikle 24375 kişinin geçici mülteci konumunda oldukları ve Azad Jammu ve Keşmir Hükümetinden mali yardım aldıkları belirtilmiştir.

Mültecilerin geldikleri yerlerin Kapwara ve Baramula gibi, daha çok kontrol şeridine yakın olan, son yıllarda yoğun bir gerginliğin yaşandığı bölgeler olduğu dikkat çekmektedir. Mülteciler bu durumun Hint güvenlik kuvvetlerince, Kontrol hattına yakın köylerde yaşayanların silahlı muhalif gruplara yardım ettiklerinden şüphelenilmesi ve 15 yaşın üzerindeki tüm erkeklere terörist muamelesi yapılmasından, dolayısıyla bu bölgede baskılar sonucu yaşamın giderek imkansızlaşmasından kaynaklandığını, bu köylerde günlük sokağa çıkma yasağı uygulandığını ve askerlerin köylüleri hergün biraraya toplayarak saydıklarını belirtmişlerdir. Mülteciler Keşmir'li resmi görevlilerin de Hint güvenlik kuvvetlerinin şüpheli ve baskıcı tutumundan etkilendiklerini ve evlerini, işlerini terkederek mülteci kamplarına sığınmak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Gerçekten de mülteciler arasında resmi görevlilerin özellikle polislerin çokluğu dikkat çekmektedir.

Kampların ziyareti sırasında delegasyonumuz mültecilerin yaşamlarını son derece güç koşullar altında sürdürdüğünü gözlemiştir. Azad Jammu ve Keşmir Hükümeti kısıtlı kaynaklarından kamplara maddi yardım yapmakta, mültecilerin en temel ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamaktadır. Kamplarda eğitim ve sağlık hizmetleri de çadırlarda ve en temel düzeyde sürdürülmektedir. Komisyonumuz uluslararası kamuoyunun dikkatinin

Keşmir halkının durumuna ve içinde bulundukları olumsuz koşullara çekilerek, mülteci kamplarına daha etkili uluslararası insani yardım sağlanmasının da gerekli ve mümkün olacağı görüşündedir.

**Azad Jammu ve Keşmir'de Mülteci Kampları ve Kayıtlı Mülteciler
(Haziran 1994 sonu itibariyle)**

Bölgesi	Mülteci Merkezi	Mülteci aile sayısı	Mülteci sayısı	Geldiği yer
<u>Muzaffarabad</u>				
	Raru/ Ambore	194	940	Kapwara & Baramula bölgeleri
	Authmaqam	123	551	"
	Kamser	210	1197	"
	Brarkote	323	1466	Kapwara bölgesi
	Kayha	52	256	"
	Domishi	34	217	"
	Hirkotli	31	199	"
	With locals	224	451	"
	Hattian	129	511	Baramula bölgesi
	Toplam	1320	5788	
<u>Bagh</u>				
	Bagh	316	1330	Poonch
	Kahutta/Pallana	280	1222	"
	Toplam	596	2552	
<u>Kotli</u>				
	Gulpur/Fatchpur	369	1637	Nakial
<u>Poonch</u>				
	Hajira	9	54	Poonch
	Genel Toplam	2294	10031	

Sonuç ve Öneriler:

* Komisyonumuz, Delegasyonun mülteci kamplarındaki gözlemleri, Pakistan ve Azad Jammu Keşmir liderleriyle yaptığı görüşmeler sonrasında Hindistan yönetimi altındaki Jammu ve Keşmir'de yönetime muhalif silahlı gruplar ile güvenlik kuvvetleri arasındaki çatışmalarda yönetime muhalif grupların bastırılması için aşırı sert, evrensel hukuk ve insan hakları standartlarıyla bağdaşmayan uygulamalarla yoğun insan hakları ihlalleri gerçekleştirildiği, çeşitli uluslararası insan hakları kuruluşlarınca hazırlanan raporlarda da belirtildiği gibi silahlı muhalif grupların şiddet eylemlerini bastırmak için Hint güvenlik kuvvetlerinin bölgedeki sivil halka insan haklarına saygıyla, evrensel insan hakları ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamalarda bulunduğu, bölgede durumun giderek gerginleştiği izlenimini edinmiştir. Bu durumda öncelikle silahların susturulması, sorunun barışçı yollardan çözümü için görüşmelere başlanması ön koşul olarak ortaya çıkmaktadır.

* Hindistan'ın idaresi altındaki Jammu ve Keşmir'de uluslararası insan hakları kuruluşlarının serbestçe ve herhangi bir müdahale ile karşılaşmadan ziyaretlerine izin verilmesi bölgedeki gerçek durumun herhangi bir şüpheye yer vermeksizin açığa çıkarılmasını mümkün kılacaktır. Öte yandan Keşmir bölgesine uygulanan özel yasaların ivedilikle evrensel hukuk ve insan hakları standartlarına getirilmesi yararlı olacaktır. Çeşitli uluslararası kuruluşların raporlarında belgelenen ve güvenlik kuvvetlerince işlendiği öne sürülen işkence, tecavüz, öldürme, kayıp gibi insanlık suçlarının yasal yollardan mutlaka soruşturulması ve sorumluların cezalandırılması büyük önem taşımaktadır.

* Komisyonumuz Keşmir sorununa Pakistan ve Hindistan arasında yapılacak ikili görüşmeler yoluyla ve uluslararası meşruiyet çerçevesinde bir çözüm bulunması gerektiğine inanmaktadır. Bu doğrultuda Keşmir halkının istemini demokratik bir şekilde belirleyecek özgür ve adil bir plebisit yapılması da dahil olmak üzere Birleşmiş Milletler kararlarının dikkate alınmasının uygun olacağını düşünmektedir. Bu iki ülkenin görüşmelere derhal başlaması amacıyla uluslararası camianın bu ülkeler nezdinde gerekli telkin ve tavsiyelerde bulunması yararlı olacaktır. Pakistan ve Hindistan ile birlikte kontrol hattının iki yanındaki Keşmir'lilerin de çözüm sürecine dahil edilmeleri sorunun barışçı yollardan çözümüne katkı sağlanabilecektir.

* Komisyonumuz bu raporun yalnızca Pakistan tarafındaki Keşmir'de yapılan tespit ve görüşmeleri içerdiğinin, Keşmir konusunda bir raporun bütünlüğünün sağlanması için Hindistan tarafında da benzer bir inceleme yapılması gerektiğinin bilincinde olarak, raporun tek yanlı olarak değerlendirilmemesi,

her iki taraftaki gözlemleri içerecek objektif bir rapor olması için Hindistan tarafındaki Keşmir'e giderek orada da incelemeler ve görüşmeler yapmak istediğini, Hindistan'ın Ankara Büyükelçisi aracılığı ile Hint tarafına iletmiştir. Aradan uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen bu isteğe herhangi bir yanıt alınamaması üzerine Komisyonumuz, raporun güncelliğini yitirmemesi ve Komisyon çalışmalarımızın aksamadan yürütülebilmesi için yayınlanmasına karar vermiştir. Ancak bu raporun yayınlanmasından sonra Hint tarafından olumlu bir yanıt alınması halinde Komisyonumuz Hint tarafındaki Keşmir'de de incelemeler yaparak oradaki gözlem ve görüşmelerini içermek üzere ek bir rapor hazırlayacaktır.

EK (11)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un "İnsan Hakları Günü"nde (10.12.1994) Komisyonunda yaptığı konuşma

Sayın başkan, değerli arkadaşlar; önce, insan hakları günü kutlu olsun. Meclisimizin çok değerli komisyonu, bu insan hakları gününe en fazla hak kazanmış olan kuruluştur.

Bilindiği gibi ve sizin de şimdi çok güzel özetlediğiniz gibi, Türkiye, insan hakları yönünden dünya standartları içerisinde henüz orta sıralardadır. Bugün kabul ettiğimiz Çocuk Hakları Sözleşmesi de dahil, Türkiye, pek çok milletlerarası sözleşmeye imza atmıştır. Bunların bir kısmını Türk hukuku özümsemiş, kurallarını koymuştur; bir kısmını ise, koymak için, önümüzde bir zorunluluk vardır. Önemli olan şudur: Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarını, demokrasisinin ve devletin temel karakteri yapmış mıdır? Yapmıştır. Bunda bence hiçbirimiz arasında itilaf, çelişki, çekişme yoktur. Türkiye Devleti, insan haklarına bağlı bir demokratik devlettir.

Burada, Türkiye'nin önündeki sıkıntının, iç hukukumuzda bu sözleşmenin yansımaları geciktiren konunun, ülkemizde yaşanan terör olayları olduğunu doğruca saptamamız gerekir. Sanırım, terör olayları Türkiye'nin gündeminden düşse, biz bu konuşmaları bugün, burada başka biçimde yapardık ve de Türkiye, insan hakları konusunda orta sıralarda değil, halterde olduğu gibi, şampiyonluk kürsüsünde bulunurdu. Çünkü, Türk Halkının, Türk Devletin karakterinde insan haklarına saygı vardır. Milli ve manevi değerlerimizde insan haklarına saygı vardır. Düşününüz ki, bu topraklarda atalarımız bir gün bile kölelik rejimini gerçekleştirmemişlerdir. Bir gün bile bir başka dine, ırka, dile, insan haklarına aykırı bir saldırıda bulunmamışlardır. Devletimizin ve milletimizin karakteri de insan haklarına saygıyı temelde yaşatmıştır ki, o zamanda insan hakları sözleşmeleri yok, demokrasi yok. Ama ona rağmen bizim kültürümüzde, Batı ülkelerinin geçmişinde olan ne engizisyon mahkemeleri var, ne kilise zorbalığı, ne de kölelik var, ne de ırk ayrımı var. Bu nedenle bizim toplumumuz, toprağımız, insan hakları için çok bereketli ve elverişli bir zemindir.

Bu arada önemli olan, sizlerin, böyle bir komisyonunda tam bir işlerlik ve özveri ile görev yapmanızdır. Önünüzdeki engelleri, sorunları biliyorum, fakat, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir insan hakları komisyonu kurması, bence, Türkiye'nin insan haklarında varacağı noktaya yaklaştığını hissettiren bir kurumdur. Türkiye açıklıkla hem sözleşmelere imza atıyor, hem parlamento bünyesinde bir İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

kuruyor ve bu sözleşmeleri onaylamaya devam ediyor. Eksiğimiz, yanlışımız olabilir; başka ülkelerce anlaşılmasında zorluk olan uygulamalar, kararlar yaşanabilir. Herkesi şu noktaya çağırıyorum: Türkiye'nin sisteminde, rejiminde, insan haklarından vazgeçme arzusu yok; böyle bir niyetimiz, hedefimiz yok. Aksine, şurada bile bulunmamız, İnsan Hakları Gününde Meclis televizyonunu yayına geçirmemiz, bizim insan haklarını hedef olarak aldığımızı gösteriyor.

Bizi eleştirecek tek nokta şu olabilir: Hızımız az. Hızlanıyoruz ama, bize eleştiride bulunanlara bir cümlemiz var, bu isteğimiz var: siz de terör ve anarşiyi insan haklarının en önemli ihlali sayıyorsanız eğer, insanlık terör ve anarşiye karşı insan hayatına, yaşamına kastetmekle kalmayıp, yaşama biçimine kasteden terör ve anarşiyi bir insan hakları ihlali sayma konusunda daha kesin tariflere götürmesi gerekir. AGİK'ten başlayarak Birleşmiş Milletlerin içerisinde de, her yerde söylemeliyiz. Birleşmiş Milletler, son kararında buna yaklaşmıştır. Biz, içimizde terör, anarşi olduğu için bunu söylemiyoruz; dünyanın hangi bölgesinde terör ve anarşi varsa, o bölgedeki insanların ızdıraplarını yaşadığımız, paylaştığımız için söylüyoruz.

Bugünkü çağdaş, teknolojiyi yüksek, insan haklarına saygılı toplumlara terör ve anarşi yakışmıyor, onun için söylüyorum. Terör ve anarşide eğer bütün insan haklarını savunan ülkeler bir birlik kurarlarsa, hem Türkiye bu terör ve anarşiden kurtulacaktır, hem de insanlık bunun sirayetini önleyecektir. Endişelerimiz odur ki, terör ve anarşi silinmezse ya da onun yaygınlaşması önlenmezse, bunlar, birbiri ardınca başka ülkelere doğru, hızla, çekirge sürüleri gibi akın edeceklerdir. Geçmişte, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra benzer şeyleri yaşamış olan Batı ülkelerinin bu ikazımıza kulak vermelerini diliyorum.

Son olarak şunu ifade etmek istiyorum. Türk Toplumunun içinde bulunduğu insan hakları ihlalleri, bir sistem sonucu değildir. Türkiye'de devleti temsil eden bürokratlar, Parlamento olarak bizler, yargı organları, Batının normlarına göre insan haklarına aykırı karar veremez; ama, biz bir şeyi açık tutuyoruz; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru hakkı. Biz başka bir şeyi açık tutuyoruz; dünyanın neresinden gelirse gelsin, isteyen herkes, Türkiye'de bir mahkemeyi seyredebilir. Dünyanın bütün televizyonlarının Türkiye'de şubeleri var, muhabirleri var; bütün dünya basınına Türkiye açık. Türkiye hiçbir şeyi saklamıyor. Türkiye hiçbir şeyi örtmüyor ve insan hakları ihlallerinin -varsa- yargılanmasına ya da takip edilmesine önayak oluyor.

Bu nedenle, Türkiye'nin, insan hakları ihlallerini sistematik bir hale getirmiş bir ülke gibi kabul edilmesini reddediyorum.

Bizim burada yaptığımız iş, kendi içimizde bunu düzeltme gayretini göstermektir. Bu komisyon o gayretin ifadesidir. Bizim yapmak istediğimiz iş, milli hukukumuz içerisinde bunları çözmektir. Bir yandan da demin söylediğim gibi, her gün yeni bir anlaşmayı onaylayarak milli hukukumuzla özdeşleştirmeye çalışıyoruz. Yalnız, bir hukukçu olarak şunu ifade edeyim, her anlaşmanın, her ülkede aynı ölçülerde, aynı normlarda tatbiki de mümkün değildir, hatta zamanlama farklılıkları da olabilir; bazı anlaşmaları hemen tatbikata geçirebilirler, bazıları biraz erken olabilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi bu dönemde insan hakları konusunda pek çok sözleşmeyi imza etti; ILO sözleşmelerini tasdik etti. Türkiye Büyük Millet Meclisi sıkıyönetim mahkemelerini kaldırdı. Radyo-televizyon tekeline son verdi. Böyle bir parlamentonun bulunduğu bir ülkenin insan haklarından vazgeçtiği, insan hakları ihlallerini bir sistem haline getirdiğini söylemek, en azından insafsızlıktır. Bunları reddediyoruz.

Şimdi yeni bir aşamaya geldik; Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarında, televizyon aracılığı ile bütün Türkiye'ye, dünyaya açıktır. Yazılı tutanakları, görüntülü tutanak halindedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi kendisinin seyredilmesinden korkmuyor; tartışmalarının bütün dünyaya izlenmesine de pek çok parlamentodan önce imkan tanıyor. Bu bile, bugün, 10 Aralık günü, insan haklarının kutlandığı gün, Türkiye Büyük Millet Meclisinin hem ülkesine, hem insanına söz vermesi anlamına gelmektedir. Çekinmeden bütün tartışmalarını yayınlayan bir parlamento, insan hakları ihlallerine elbette ki bir sistem içinde ne kanat germiş, ne de böyle bir sisteme önvermiştir.

Sizleri kutluyorum. Demin söylediğiniz gibi, henüz yeni bir Komisyon olmanıza rağmen, dört binden fazla kişi, insan hakları ihlalini veya kendisine insan haklarına aykırı bir muamele yapıldığını zanneden vatandaşlarımızın hakkını korumaya çalıştınız ve bunlardan sonuçlar aldınız. Keşmir bölgesinde çok ilgi çekici bir araştırma yaptınız, şimdi başka araştırmalara doğru gidiyorsunuz.

Yurtdışında da büyük ölçüde iz bıraktınız. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu dünyada ismini duyurmuş bir komisyon haline gelmiştir. Bunu takviye edeceğiz. Meclisimizin temel komisyonlarından biridir ve insanlığın bugün için gündeminin baş köşesinde yer almış olan bir komisyondur. Bu işlevinizi sürdüreceksiniz. Bugüne kadar Komisyonda çalışmış bütün milletvekili arkadaşlarımızı, size yardım eden

personeli tebrik ediyorum, kutluyorum. Daha büyük başarılarla varmak için elbirliği ile yapacağımız işleri gene tespit ederiz. Türkiye'nin de kısa dönemde insan hakları ihlallerinden tamamen arınmış olmasını diliyorum; ama, dünyada insan hakları ihlallerinden tamamen arınmış hiçbir ülke yok. Bunun kanıtı da, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki dosyalardır. Bugün bizi eleştiren ülkelerin vatandaşlarının da o mahkemeye yaptığı başvuruların sayısı az değildir. O nedenle, İnsan Hakları Mahkemesi'nin kayıtlarına dayanarak söylüyorum ki, Türkiye'de insan hakları ihlalleri sanıldığı kadar yüksek sayılarda değildir. Bunun istisnalarını takip, hem yargının, hem sizin, hepimizin görevidir. Türkiye'nin tam bir demokrat ülke olarak dimdik ayakta olduğunu ve ayakta kalacağını bir kez daha tekrar ediyorum, hepinize teşekkür ediyorum.

EK (12)
KOMİSYON ÜYELERİ

18. Dönem 3. Yasama Yılı Komisyon İlk Üyeleri

GÖREVİ	ADI VE SOYADI	PARTİ	BÖLGE	KOMİSYONA SEÇİLİŞ TARİHİ	BAŞKANLIK DİVANINA SEÇİLİŞ TARİHİ	AYRILDIĞI TARİH VE NEDENİ
Başkan	Eyüp AŞIK	ANAP	Trabzon	05.02.1991	05.02.1991	30.08.1991 18.Dönem sonu
Başkanvekili	Mehmet AKDEMİR	ANAP	Gaziantep	05.02.1991	05.02.1991	30.08.1991 " "
Başkanvekili	Orhan Veli YILDIRIM	SHP	Tunceli	05.02.1991	05.02.1991	30.08.1991 " "
Sözcü	Atilla İMAMOĞLU	DYP	Kahramanmaraş	05.02.1991	05.02.1991	30.08.1991 " "
Katip	Mehmet YÜZÜGÜLER	ANAP	Aydın	05.02.1991	05.02.1991	30.08.1991 " "
Üye	Mehmet ÇEVİK	ANAP	Ankara	05.02.1991		23.08.1991 Bakanlar Kur.görev
Üye	Ömer ÇİFTÇİ	SHP	Ankara	05.02.1991		30.08.1991 18.Dönem sonu
Üye	Hüseyin Barlas DOĞU	ANAP	Ankara	05.02.1991		23.08.1991 Bakanlar Kur.görev
Üye	Tevfik ERTÜRK	ANAP	Ankara	05.02.1991		30.08.1991 18.Dönem sonu
Üye	İ.Önder KIRLI	SHP	Balıkesir	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	İlhan AŞKIN	ANAP	Bursa	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	İsmail KÖSE	DYP	Erzurum	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	Ali BOZER	ANAP	İçel	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	Bülent AKARCALI	ANAP	İstanbul	05.02.1991		23.08.1991 Bakanlar Kur.Görev
Üye	Mehmet Necat ELDEM	ANAP	İstanbul	05.02.1991		30.08.1991 18.Dönem sonu
Üye	Veli AKSOY	SHP	İzmir	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	Akın GÖNEN	DYP	İzmir	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	Alaattin FIRAT	ANAP	Muş	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	Reyhan SAKALLIOĞLU	ANAP	Sakarya	05.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	Hüseyin ÖZALP	Bağımsız	Samsun	13.02.1991		30.08.1991 " "
Üye	Murat BATUR	ANAP	Şanlıurfa	05.02.1991		30.08.1991 " "

19.Dönem 1.ve 2. yasama Yılları Komisyon Üyeleri

GÖREVİ	ADI VE SOYADI	PARTİ	BÖLGE	KOMİSYONA SEÇİLİŞ TARİHİ	BAŞKANLIK DİVANINA SEÇİLİŞ TARİHİ	AYRILDIĞI TARİH VE NEDENİ
Başkan	Ahmet TÜRK	SHP	Mardin	05.12.1991	05.12.1991	07.04.1992 Partisinden istifa
Başkanvekili	Mehmet ÖZKAN	DYP	İzmir	05.12.1991	05.12.1991(22.4.1992 Başkan)	30.04.1992 Başkanlıktan istifa etti
Başkanvekili	Hacı FİLİZ	DYP	Kırıkkale	05.12.1991	05.12.1991	
Sözüt	Zübeyir AYDAR	SHP	Siirt	05.12.1991	05.12.1991	07.04.1992 Partisinden istifa
Katip	İbrahim Halil ÇELİK	RP	Şanlıurfa	05.12.1991	05.12.1991	
Üye	Uğur AKSÖZ	DYP	Adana	05.12.1991		
Üye	Mustafa Tınaz TİTİZ	DYP	Ankara	05.12.1991		
Üye	Feridun PEHLİVAN	ANAP	Bursa	05.12.1991		12.01.1993 istifa
Üye	Muzaffer ARICI	ANAP	Denizli	05.12.1991		11.02.1992 istifa
Üye	Feyzi İŞBAŞARAN	ANAP	İstanbul	05.12.1991	22.04.1992 Başkanvekili	07.12.1992 Partisinden istifa
Üye	Hasan MEZARCI	RP	İstanbul	05.12.1991	22.04.1992 Sözüt	
Üye	Ökkeş ŞENDİLLER	Bağımsız	Kahramanmaraş	05.12.1991		
Üye	Refik ARSLAN	ANAP	Kastamonu	05.12.1991		27.02.1992 istifa
Üye	Rıza AKÇALI	DYP	Manisa	05.12.1991		07.07.1993 Bakanlar Kur.görev
Üye	Sırrı SAKIK	SHP	Muş	05.12.1991		07.04.1992 Partisinden istifa
Üye	Esat KIRATLIOĞLU	DYP	Nevşehir	05.12.1991		
Üye	M.Fevzi ŞİHANLIOĞLU	DYP	Şanlıurfa	05.12.1991		
Üye	Şahin ULUSOY	SHP	Tokat	05.12.1991		12.05.1992 istifa
Üye	Eyüp AŞIK	ANAP	Trabzon	05.12.1991		
Üye	Mahmut ORHON	ANAP	Yozgat	05.12.1991	03.02.1993 Başkanvekili	
Üye	Ali UZUN	DYP	Zonguldak	05.12.1991		
Üye	Yusuf Bozkurt ÖZAL	ANAP	Malatya	27.02.1992		07.05.1992 istifa
Üye	Recep KIRIŞ	Bağımsız	Kahramanmaraş	15.04.1992		
Üye	Ali İbrahim TUTU	SHP	Erzincan	21.04.1992		
Üye	Güler İLERİ	SHP	Tokat	21.04.1992		03.11.1992 istifa
Üye	Mehmet GEDİK	ANAP	Bursa	21.04.1992		
Üye	Halit DUMANKAYA	ANAP	İstanbul	07.05.1992		
Üye	Sabri YAVUZ	SHP	Kırşehir	12.05.1992	18.11.1992 Başkan	
Üye	Hayri DOĞAN	DYP	Antalya	03.07.1992		
Üye	Cemalettin GÜRBÜZ	SHP	Amasya	03.07.1992		
Üye	Faik ALTUN	CHP	Antalya	04.11.1992		
Üye	Mehmet ÇEVİK	ANAP	Ankara	20.01.1993		
Üye	Zübeyir AYDAR	Bağımsız	Siirt	09.06.1993		

* 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'nun 3.maddesi uyarınca ilk seçilen üyeler iki yıl için görev yapacaklarından ikinci yıl sonunda üyelikler sona ermekle yeni seçimler yapıldı.

19. Dönem 3.ve 4. Yasama Yılı Üyeleri:

GÖREVİ	ADI VE SOYADI	PARTİ	BÖLGE	KOMİSYONA SEÇİLİŞ TARİHİ	BAŞKANLIK DİVANINA SEÇİLİŞ TARİHİ	AYRILDIĞI TARİH VE NEDENİ
Başkan	Sabri YAVUZ	SHP	Kırşehir	19.10.1993	19.10.1993 Başkan	
Başkanvekili	Hacı FİLİZ	DYP	Kırıkkale	19.10.1993	19.10.1993 Başkanvekili	
Başkanvekili	Feyzi İŞBAŞARAN	ANAP	İstanbul	19.10.1993	19.10.1993 Başkanvekili	
Sözcü	Mehmet ÖZKAN	DYP	İzmir	19.10.1993	19.10.1993 Sözcü	
Katip	İbrahim Halil ÇELİK	RP	Şanlıurfa	19.10.1993	19.10.1993 Katip	24.03.1994 TBMM Başkanlık Divanı Katip üye 15.12.1993 Partisinden istifa 21.08.1995 Partisinden istifa
Üye	Uğur AKSÖZ	DYP	Adana	19.10.1993		
Üye	Mustafa Tınaz TİTİZ	DYP	Ankara	19.10.1993		
Üye	Turgut TEKİN	DYP	Adana	19.10.1993		
Üye	Ali KARATAŞ	DYP	Antalya	19.10.1993		
Üye	Faik ALTUN	CHP	Antalya	19.10.1993		
Üye	İsmail KALKANDELEN	DYP	Kocaeli	19.10.1993		28.12.1993 Partisinden istifa 23.2.1994 istifa
Üye	İsmail KARAKUYU	DYP	Kütahya	19.10.1993		
Üye	Ali İbrahim TUTU	SHP	Erzincan	19.10.1993		
Üye	Hasan MEZARCI	RP	İstanbul	19.10.1993		4.3.1994 Partisinden istifa
Üye	Mehmet ÇEVİK	ANAP	Ankara	19.10.1993		
Üye	Bülent AKARCALI	ANAP	İstanbul	19.10.1993		
Üye	Eyüp AŞIK	ANAP	Trabzon	19.10.1993		
Üye	Mahmut ORHON	ANAP	Yozgat	19.10.1993		
Üye	M.Fevzi ŞİHANLIOĞLU	DYP	Şanlıurfa	19.10.1993		
Üye	Tuncay ŞEKERCİOĞLU	Bağımsız	Elazığ	03.11.1993		
Üye	Osman CEYLAN	Bağımsız	İstanbul	03.11.1993		17.5.1994 Partisinden istifa 27.4.1994 istifa
Üye	Bahattin ALAGÖZ	SHP	Gaziantep	07.04.1994		
Üye	Lütfi DOĞAN	RP	Gümüşhane	07.04.1994		
Üye	Mukadder BAŞEĞMEZ	RP	İstanbul	07.04.1994	2.6.1994 Katip	
Üye	Recep KIRIŞ	Bağımsız	Kahramanmaraş	12.04.1994		
Üye	Cemal ŞAHİN	SHP	Çorum	15.11.1994		
Üye	İsmail Amasyalı	DYP	Kocaeli	09.02.1994		
Üye	Nihat Matkap	SHP	Hatay	17.05.1995		